

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Cahit EPÇAÇAN

ESAD ZADE MEHMED ÇELEBİ

**HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE DİVANI
TENKİTLİ METİN - İNCELEME**

89894

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Yard.Doç.Dr. Cevat YERDELEN

ERZURUM-1999

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESADZÂDE MEHMET ÇELEBİ'NİN HAYATI EDEBİ ŞAHSİYETİ VE DİVANININ TENKİDLİ
METNİ

Cahit EPÇAÇAN

Danışman: Yard.Doç.Dr. Cevat YERDELEN

1999 - SAYFA:

Jüri: : Yard.Doç.Dr. Cevat YERDELEN

Devrinin saygın ve kültürlü bir şair ve devlet adamı olarak tanınan Mehmed Çelebi 1717 yılında İstanbul'da doğmuştur. İyi bir medrese eğitiminden sonra Diyarbakır, Bursa ve İstanbul gibi şehirlerde kadılık yapmış daha sonra şeyhül İslam olmuştur. Mehmed Çelebi zamanının önde gelen din ve sanat adamlarındandır. O şair ve inşaa-yı hakim bir insan olarak tanınmıştır.

Eserlerinde Dîvân edebiyatının geleneklerine bağlı olan Mehmed Çelebi örnek olarak büyük Türk şâirlerini alır. Fuzûlî ve Bakî'den bu tarafa her türlü söyleyişi deneyen Mehmet Çelebi gazelde daha çok Nâbî ve Nedim'in, kasidede de Neffî'nin tesirinde kalmış, onların tarzında eserler vermiştir. Onu etkileyen şâirler arasında babası Es'ad Efendi ve Koca Râgıb Paşa'nın da önemli bir yeri vardır.

Dili, üslûbu ve sanatı XVIII. yüzyılın genel özelliklerini gösterir. Dilde sadeleşmek ve konularda mahallileşmek suretiyle halk kültürüne yaklaşma eğilimi içerisinde olan Mehmet Çelebi eserlerinde halka faydalı olmak amacıyla halk ifadelerine, atasözlerine ve deyimlere bolca yer vermiştir. Üslûbu sâde ve samîmîdir. İfadelerinde yoğun bir mânâ ve hayâl vardır. Bu özelliğiyle de o, Sebki Hindî akımının bu yüzyıldaki temsilcilerindendir.

Şiiri ilim ve irfanla süslenmiş olup, hikmetler ve güzel söyleşilerle doludur.

Karşılaştırmalı metnini oluşturduğumuz Dîvân'da 2 kasîde, 167 gazel, 19 tarih, 1 murabba, 88 beyit, 6 tahmis, 14 rûbâî, 2 kit'a, lûgaz ve 11 muamma bulunmaktadır.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE LIFE OF Esadzade Mehmed Çelebi, His, His Literary Personality and Edition,
Critic OF HIS DİVAN

Cahit EPÇAÇAN

Supervisor: Yard.Doç.Dr. Cevat YERDELEN

1999 - SAYFA:

Jury : Yard.Doç.Dr. Cevat YERDELEN

Esadzade Mehmet Çelebi, who was born in İstanbul in 1717, served significantly for Ottoman Empire and grew in further respected and cultured family life and had on excellent education since then his childhood. After his education, he worked as muderris (professor) in various medresse. After he had been cadi in Diyarbakır, Bursa and İstanbul, Mehmed Çelebi was appointed firstly Anatolia and later Rumelia chief military judge, had been sheikhulislam finally. Mehmet Çelebi was one of the outstanding men of letters, and scientist and the ologists of his age. Sources stated that he was a scholar and merit personality and dominated to poetry and construction.

In his works, Mehmet Çelebi devating to traditions of Dîvân literature, has taken great Turkish poets as Quide. Since Fuzûlî and Bâkî, he experienced plenty of telling and he was influenced by Nâbî, and Nedim in lyric poem, and by Nefî in eulogy. And he created some works in their style. Among the poets affecting him, his father Es'ad Efendi and Koca Râgıb Paşa had significant place.

His style, language and art show general characteristics of 18th century. By simplifying in language and making localism in subjects, Mehmet Çelebi tended to approach to public culture. With the aim of contribution to teople,

IV

he used proverbs, idioms and public statements very much. His style is simple and friendly. There is deep meaning and imagination in his expression with this feature, he was representative of stream of Sebki Hindī in our century.

His poem is adorned with science and knowledge and is full of wisdom and good works.

We verified the complete text of Dīvān by using three copies. We evaluated these copies in the first part of the fourth section. We gave place comparative text of Dīvān in the second part.

In Dīvān we formed comparative text consists of two eulogies, 167 lyric poems, 19 dates, 1 Quatrain, 88 verss, 6 couplet, 14 rubais, 2 strophes, 2 lugaz and 11 mysteries.

ÖN SÖZ

Divan edebiyatı ecdadımızın bize bıraktığı kutsal bir mirastır. Bu miras duygusuyla, düşüncesiyle Türk insanının ruhunu yansıtır.

Biz bu mirasın 18. yüzyılda yetişen bir ilim ve sanat adamını inceledik ve elimizden geldiğince tanıtmaya çalıştık.

Mehmet Çelebi Divanı'nın Türkiye kütüphanelerinde sekiz nüshasına ulaşabildik. Bu sekiz nüshadan esas olarak üç nüsha üzerinde çalıştık.

İncelememiz sırasında ilk olarak Mehmed Çelebi'nin yaşadığı dönemdeki sosyal-kültürel-edebi olayları hakkında bilgi verdik. Daha sonra şairin hayatı, edebî şahsiyeti, üslûbu, dili ve edebi sanatlar hakkında bilgi vermeye çalıştık.

"Din ve Tasavvuf" bölümünde şairin dinî ve tasavvufî konularla ilgili düşüncelerini vermeye çalıştık. Cemiyet bölümünde eserdeki şahıslar, sosyal hayat ve insan üzerinde durduk. Tabiatla ilgili bölümde zaman ile ilgili mefhumlar ve dört unsur üzerinde durduk.

Divanın teknik açıdan incelemesindeyse vezinleri, nüsha tavsiflerini, nüsha farklılıklarını verdik.

Daha sonra divanın tenkidli metnini üç nüshayı karşılaştırmak suretiyle ortaya koymaya çalıştık.

Bu çalışmamız sırasında tavsiye ve önerileriyle bize yol gösteren karşılaştığımız güçlükleri aşmamızda bize yardımcı olan zamanının büyük bir bölümünü bize ayırarak eserin ortaya çıkmasında büyük rol oynayan Yrd.Doç.Dr. Cevat Yerdelen'e teşekkürü bir borç biliriz.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa Nu.
ÖZET	I
ABSTRACT	III
ÖN SÖZ	V
18.YÜZYIL TÜRK TOPLUM HAYATINA SOSYAL SİYASAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN BAKIŞ	1
18. YY. DİVAN EDEBİYATI	2
İ.EŞ'ADZADE MEHMED ÇELEBİ VE DİVANI	8
1.1.HAYATI	8
1.2.Eserleri	9
1.2.1.Müretteb Divan	9
1.3.EDEBİ ŞAHSİYETİ	9
1.3.1.ÜSLÜBU	10
1.3.2.DİLİ	15
1.3.3.ŞİİR ANLAYIŞI	21
1.3.3.1.Vezin	25
1.3.3.2.Kafiye	29
1.3.4.EDEBİ SANATLAR	31
1.3.4.1.Aks	31
1.3.4.2.Aliterasyon	31
1.3.4.3.Cinas	31
1.3.4.4.İcaz	32
1.3.4.5.İham	32
1.3.4.6.İktibâs	33
1.3.4.7.İrsâl-i Mesel	33
1.3.4.8.İstiare	34
1.3.4.8.1.Mâh	35
1.3.4.8.2Beng-i çenâr	35
1.3.4.9.İstifhâm	35
1.3.4.10.İştikâk	36
1.3.4.11.Leff üNeşr	36

1.3.4.12. Mecâz-ı Mürsel	37
1.3.4.13. Mübalağa	38
1.3.4.14. Nida	38
1.3.4.15. Sihir-i Helâl	38
1.3.4.16. Tecâhül-i Ârif	39
1.3.4.17. Tecrîd	39
1.3.4.18. Tenâsüp	39
1.3.4.19. Teşbih	40
1.3.4.20. Teşhis ve İntak	40
1.3.4.21. Tevriye	41
1.3.4.22. Tezad	41
1.3.4.23. Tekrir	42
1.3.4.24. Telmih	42
1.3.4.25. Deyimler	43
2.DİN VE TASAVVUF	44
2.1.DİN	44
2.1.1. Allah	44
2.1.2. Melekler (Sürüş)	45
2.1.2.1. Hârût	45
2.1.3. Kutsal Kitaplar	46
2.1.4. Hadisler	47
2.1.5. Peygamberler	47
2.1.5.1. Hz. Yakub	48
2.1.5.2. Hz. Eyyüb	48
2.1.5.3. Hz. Hızr	49
2.1.5.4. Hz. Mûsa	50
2.1.5.5. Hz. Süleyman	51
2.1.5.6. Hz. İsa	51
2.1.5.7. Hz. Muhammed	52
2.1.6. Diğer Dinî Unsurlar	53
2.1.6.1. Cennet	53
2.1.6.2. Perî	54
2.1.6.3. Şeytan	55
2.1.6.4. Cami-Mescit	55
2.1.6.5. Kıyam, Rükû	55
2.1.6.6. Ka'be	56
2.1.6.7. Risâlet	56
2.1.6.8. Mîraç	57

2.1.6.9.Ramazan.....	57
2.1.6.10.Sevap ibâdet.....	57
2.2.TASAVVUF.....	58
2.2.1.Şeyh.....	59
2.2.2.Sâlik.....	59
2.2.3.Zahid, Sofi.....	60
2.2.4.Rind.....	61
2.2.5.Zıkr.....	61
3.CEMİYET.....	62
3.1.ŞAHISLAR.....	62
3.1.1.Hükümdarlar, Şehzâdeler, Devlet Adamları.....	62
3.1.1.1.Hibetullah Sultan.....	62
3.1.1.2.Sultan Selim.....	63
3.1.1.3.Sultan Muştafa.....	63
3.1.1.4.Abdülhamid Han.....	63
3.1.1.5.Hadîce Sultân.....	63
3.1.1.6.Sultan Muhammed.....	63
3.1.1.7.Muhammed Sâlih Efendi.....	64
3.1.1.8.Çelebi-zâde Efendi.....	64
3.1.1.9.Veliyüddin Efendi.....	64
3.1.1.10.Mirzâ-zâde Efendi.....	64
3.1.1.11.Veliyüddin Efendi Saniyen.....	64
3.1.1.12.Veliyüddin Efendi.....	65
3.1.1.13.Piri-zâde Osman Molla Efendi.....	65
3.1.1.14Muhammed Sa'id Efendi.....	65
3.1.1.15.'Osman Efendi.....	65
3.1.1.16.Mes'ud-zade Efendi.....	66
3.1.2.Şa'irler, İlim ve Din Adamları.....	66
3.1.2.1.Nahifi Efendi.....	66
3.1.2.2.Koca Ragıp Paşa.....	66
3.1.2.3.Nergîsî.....	66
3.1.2.4.Fitnat Hanım.....	67
3.1.2.5.Münifi.....	67
3.1.2.6.Nâbî.....	68
3.1.2.7.Haşmet.....	68
3.1.2.8.Şehri.....	69
3.1.2.9.Bihzâd.....	69
3.1.2.10.Es'ad Efendi.....	69

3.1.2.11.Behçet Efendi.....	69
3.1.2.12.Şîrâzi.....	70
3.1.2.13.Beyzâvî.....	70
3.1.2.14.İbn-i Hâcibe.....	70
3.1.2.15.İbn-i Kemâl.....	71
3.1.3.Tarihî ve Efsânevî Şahsiyetler	72
3.1.3.1.Cem.....	72
3.1.3.2.Dârâ.....	72
3.1.3.3.İskender.....	72
3.1.3.4.Âsâf.....	73
3.1.3.5.Firavun.....	74
3.1.3.6.Rüstem (Tehemten).....	74
3.1.4.Hikemî Şahsiyetler	
3.1.4.1.Eflâtun	74
3.1.4.2.Aristo	75
3.1.5.Masal Kahramanları.....	75
3.1.5.1.Leylâ, Mecnûn	75
3.1.5.2.Ferhad.....	76
3.2.SOSYAL HAYAT	77
3.2.1.Padişah ve Çevresi.....	77
3.3.ÜLKE VE ŞEHİRLER	79
3.4.SAVAŞ ALETİ VE EŞYALARI	80
3.4.1.Ok (Tir)	80
3.4.2.Kılıç (Şemşîr).....	80
3.4.3.Yay (Kemân, kavs).....	81
3.4.4.Av (Şayd, Şikâr).....	81
3.4.5.Kan (Hûn).....	81
3.4.6.Bezm	81
3.4.7.Meyhane	82
3.4.8.Şarap (Mey, Bâde, Sahbâ, Mül)	83
3.4.9.Kadeh (Ayak, Cam, Peymâne, Sagar).....	83
3.4.10.Musiki	83
3.5.SÜSLENME	84
3.5.1.Kıymetli Madenler ve Taşlar	84
3.5.1.1.Zer (Altın)	84
3.5.1.2.Sîm (Nukre,Gümüş)	84
3.5.1.3.La'l	84
3.5.1.4.Elmas.....	85

3.5.1.5.Lülü, Dürr, İnci.....	85
3.5.1.6.Zümrüt.....	85
3.5.2.Güzel Kokular	86
3.5.2.1.Misk, Anber	86
3.5.İNSAN	87
3.5.1.Güzellik	87
3.5.1.1.(Hüsn, Melâhat, Cemâl).....	87
3.5.2.Sevgili	87
3.5.2.1.Sevgili İle İlgili Tasavvurlar	87
3.5.2.1.1.Perî.....	87
3.5.2.1.2.Gül, Gonca.....	87
3.5.2.1.3.Servî	88
3.5.2.1.4.Âhû.....	88
3.5.2.1.5.Kâfir.....	88
3.5.2.1.6.Büt	89
3.5.2.1.7.Hûmâ.....	89
3.5.2.1.8.Simin-Sine	89
3.5.2.2.Sevgili de Güzellik Unsurları	90
3.5.2.2.1.Saç (Zülf, Gîsû, Kâkül, Perçem).....	90
3.5.2.2.2.Kaş (Ebrû)	90
3.5.2.2.3.Alın (Cebin).....	91
3.5.2.2.4.Göz (Çeşm, Dîde, Ayn).....	91
3.5.2.2.5.Gamze (Nigah)	92
3.5.2.2.6.Kirpik (Müje, Müjgan).....	93
3.5.2.2.7.Yüz ve Yanak (Rûy, Ruh, Ruhsâr, Peyker, Ârız, Likâ).....	93
3.5.2.2.8.Ben (Hal).....	95
3.5.2.2.9.Ağız (Dehân, Fem)	95
3.5.2.2.10.Dudak (Leb)	96
3.5.2.2.11.Çene (Zenâhdan, Zekân)	97
3.5.2.2.12.Boy (Kad, Kâmet, Endâm).....	98
3.5.2.2.13.Diş (Dendan).....	98
3.5.2.2.14.Gerdan (Gerdan).....	99
3.5.2.2.15.Göğüs (Sine).....	99
3.5.2.2.16.Bel (Miyân)	100
3.5.2.2.17.Cisim, Ten, Beden.....	100
3.5.2.2.18.Ayak (Pâ, Pây).....	100
3.5.2.3.Sevgili İle İlgili Diğer Özellikler	101
3.5.2.3.2.Söz (Güftar).....	101

3.5.2.3.3.Naz, işve.....	102
3.5.3.Âşık.....	102
3.5.3.1.Gönül (Dil, Derun, Kalp)	103
3.5.3.2.Can.....	104
3.5.3.3.Sine.....	104
3.5.4.Maddî ve Manevî Hâller	104
3.5.4.1.Ah, Nâle, Figan, Feryâd	104
3.5.5.Rakib	105
4.TABIAT	106
4.1.KOZMIK ÂLEM.....	106
4.1.1.Gökyüzü (Çarh, Âsumân, Sipîhr, Gerdun, Fezâ, Semâ, Felek)	106
4.1.2.Yıldızlar (Ahter, Kevkeb, Kevâkib, Nücüm, Sitâre).....	107
4.1.3.Güneş (Afitab, Mihr).....	107
4.1.4.Ay (Mah, Kamer, Bedr).....	108
4.2.ZAMANLA İLGİLİ MEFHUMLAR	109
4.2.1.Zamân (Vakt, Rûzgâr, Devir, Eyyâm, Dehr)	109
4.2.2.Mevsimler.....	109
4.2.3.Bahâr Mevsimi	109
4.2.4.Aylar.....	110
4.2.5.Gündüz, Gece (Eyyam, Rûz, Yevm, Nehâr, Leyl).....	110
4.2.6.Şeb-i Kadr	111
4.2.7.Seher.....	111
4.3.DÖRT UNSUR.....	111
4.3.1.Su (Ab, mâ).....	111
4.3.2.Ateş (Od, nâr, nûr, Şu'le).....	112
4.3.3.Hava (Bâd, Nesim)	112
4.4.HAYVANLAR.....	113
4.4.1.Kuşlar.....	113
4.4.1.1.Bülbül ('Andelib).....	113
4.4.1.2.Şah-baz	114
4.4.1.3.Tûfî.....	114
4.4.1.4.Huffâş.....	114
4.4.1.5.Hümâ.....	115
4.4.1.6.'Ankebut.....	115
4.4.2.Dört Ayaklı Hayvanlar.....	115
4.4.2.1.Aslan (Şîr).....	115
4.4.2.2.Rahşî (At).....	116
4.4.2.3.Semmûr.....	116

4.4.2.4.Ahu (Gazal-Ceylan)	116
4.4.3.Çemen-Bağ-Çiçeklik ile ilgili Unsurlar	117
4.4.3.1.Bağ.....	117
4.4.3.2.Çemen	117
4.4.3.3.Gülzar-Gülşen-Gülistan	117
4.4.3.4.Ağaçlar (Eşcar, Şah, Fidan, Nahl, Nihâl).....	118
4.4.3.4.1.Servi	118
4.4.3.4.2.Çenar.....	119
4.4.3.5.Çiçekler	119
4.4.3.5.1.Çiçek (Ezhâr, Şükûfe)	119
4.4.3.5.2.Gül (Verd)	119
4.4.3.5.3.Gonca.....	120
4.4.3.5.4.Sünbül.....	120
4.4.3.5.5.Şebnem.....	120
4.4.3.5.6.Lâle.....	121
4.4.3.5.7.Yasemen	121
4.4.3.5.8.Benefşe	121
4.4.3.6.Meyveler.....	122
4.4.3.6.1.Bâdâm.....	122
4.4.3.6.2.Şeftâlû.....	122
4.4.3.6.3.Limon.....	122
5.NÜSHA FARKLILIKLARI	123
6.NÜSHA TAVSİFİ	125
KARŞILAŞTIRMALI METİN.....	131
MÜNÂCÂT	132
NAATLER.....	134
Der-Medh-i Ta ^c ala Resûl.....	135
RUBAÎLER.....	137
TAHMİS.....	145
Tahmîs-i Nahîfî Efendi.....	146
Kaşîde Der-Sitâyiş-i Râğîb Paşa.....	149
TARİHLER.....	153
Târîh-i Velâdet-i Hibetullâh Sultân.....	154
Târîh-i Velâdet-i Sultân Selîm.....	157
Târîh-i Câmî ^c -i Sultân Muştafâ Der Lâlelî	159

Tārīḥ-i Cülūs-i Şehenşāh-ı Cihān Sultān ʿAbdül-ḥamīd Hān.....	161
Tārīḥ-i Velādet-i Hadīce Sultān	163
Tārīḥ-i Velādet-i Sultān Muḥammed.....	165
Tārīḥ-i Fetvā-yı Muḥammed Şālih Efendi	167
Tārīḥ-i Şeyḥü'l-İslāmī Çelebi-zāde Efendi.....	168
Tārīḥ-i Fetvā-yı Veliyyü'd-dīn Efendi	170
Tārīḥ-i Şadārat-ı Rūm.....	171
Tārīḥ-i Fetvā-yı Veliyyü'd-dīn Efendi Şāniyen	172
Tārīḥ-i ʿArabī Berā-yı Kütübḥāne-i Veliyyüddin Efendi	174
Tārīḥ-i Türkī Berā-yı Kütübḥāne-i Veliyyü'd-dīn Efendi.....	175
Tārīḥ-i Devlethāne-i Pīr-i Zāde ʿOsmān Molla Efendi	176
Tārīḥ-i Fetvā-yı Mīrzā-zāde Muḥammed Saʿīd Efendi.....	178
Tārīḥ-i Kaḫā-yı İstānbul Berā-yı Neylī-zāde Efendi	179
Tārīḥ-i Riyāseti ʿOsmān Efendi	180
Tārīḥ-i Kaşr-ı Mesʿūd-zāde Efendi	181
Tārīḥ-i Sarāy.....	183
GAZELLER	184
KIT'AVE TAHMİSLER	305
Tahmis-i Gazel-i Münif.....	309
Tahmis-i Gazel-i .i.Nābī.....	311
Gazel-i Esʿad Efendi Tahmīs-i Şerif Efendi.....	312
MATLALAR.....	314
LÜGAZLAR	328
MUAMMALAR	331
DİZİN.....	336
SONUÇ.....	346

18.YÜZYIL TÜRK TOPLUM HAYATINA SOSYAL SİYASAL VE KÜLTÜREL AÇIDAN BAKIŞ

Bu asır şaşaalı Osmanlı imparatorluğu'nun sonlarına yaklaştığı bir asırdır. Koca imparatorluğun dört bir taraftan kan kaybettiği bir devirdir. Türkler Avusturya, Venedik, İran gibi güçlü devletlerin yanı sıra, büyük bir askerî, siyasî ve iktisadî güç hâlinde gelişen Rusya'yı daha büyük bir kuvvetle karşılarında bulmuşlardı.

Karlofça Antlaşması ile imparatorluğun hakimiyeti sarsılmış, idarede başarısızlıklar görülmeye başlanmıştır. Buna mukabil Avrupa, yeni ve güçlü bir medeniyet kurmayı başarmış; ilimde, fende sanatta, keşiflerde ileri hamlelerde bulunmuştu. Bu yeni medeniyet imparatorluğun anavatandan addedilen topraklarını tehdit etmeye başlamıştı.

Devletin içindeki karışıklığı iyi değerlendiren Rusya, İngiltere ve Fransa, imparatorluk içindeki Ortodoks, Katolik, Ermeni gibi Osmanlı tebalarını, yine bu asırda kışkırtmaya başlayarak Türk topraklarını paylaşmayı düşünmüşlerdir. Nitekim asrın son çeyreğindeki Fransız ihtilâli'nin "hürriyet, milliyet, eşitlik" gibi düsturları mezkûr tebâda istiklâl ve isyan arzusu doğurmuştur.

İşte bu sırada Sultan II. Ahmet ve Damat İbrahim Paşa 1718'de Avusturyalılarla imzalanan Pasarofça Antlaşmasının getirdiği sükunetten istifade ederek geç kalınmış bazı kültür ve kalkınma hareketlerine girişmişlerdi.

Lale Devri diye anılan bu devirde bilhassa köşkler, saraylar, konaklar, köprüler, çeşmeler, camiler, medreseler yapılmış; en önemlisi Yirmisekiz Mehmet Çelebi ile oğlu Said Mehmed Efendi'nin çabaları ve bir Macar mühendisi iken Türkler'in eline düşüp daha sonra İslâmiyeti kabul eden İbrahim Müteferrika'nın himmeti ile matbaa kurulmuştur. İlk basılan kitaplar, lügat, tarih, coğrafya kitaplarıdır. Elbette ki matbaa taassubun dikkatini çekmiş ve başta Kur'an-ı Kerim gibi dini eserlerin Frenk matbaasıyla basılamayacağı sözleri yeniliklerin imparatorluk içinde uygulanmasının zorluklarını göstermiştir. Yine de Lâle Devri'nin zevk ve eğlence hayatını, İstanbul halkını oyalayarak bazı kimselerin taassubunu tahrik etmeden yenilikleri uygulamak için iyi bir siyaset olarak değerlendirmek gerekir.

İran cephesinde bu sıralarda karışıklıklar vardı. Orduya Sultan III. Ahmed'in kumanda edeceği söyleniyordu. Sonra sadrazamın gideceği

söylendi. Tahakkuk etmeyince hoşnutsuzluklar had safhaya geldi. Lâle Devri nihayet 1730'da Patrona Halil ve yandaşlarının isyanıyla kapandı. Nevşehirli İbrahim Paşa asilerce öldürüldü.

Lâle Devri'nde Sâdâbâd, Âsafâbâd, Şevkâbâd, Şerefâbâd köylerinde eğlenceler, helva sohbetleri, çerağan safaları tertip edilmiş, hatta Avrupa'dan çok sayıda heykel getirilip dikilmiş, hele hele lâleye çok itibar edilmiştir. Tabîî bu tabloyu Nedim gibi bir şair en güzel bir şekilde tamamlamıştır.

Elhasıl dışarıda büyük devletler içeride mütemadiyen baş kaldıran yeniçeriler, nüfuzlu kimselerin eline düşmüş halk, seviyesi düşmüş ulema, değil eşkiyalığı önlemek, valilerine söz geçiremeyen bir devlet ve bunların yanı sıra eğlence yerleri, deniz, kır safaları, bayram şenliklerinde kadınlı erkekli eğlenceler, değişmeye yüz tutmuş bir toplum, bunların Divan şiirine aksedişi, Levnî'nin resim ve minyatürü kaynaştırışı, klasik terennümler arasında vals nağmeleri içindeki imparatorluk karışık bir manzara arz etmektedir.

18. YY. DİVAN EDEBİYATI

Divan edebiyatı 18. yy.'da 17. yy. aksine Nedim ile sadeleşmeye doğru önemli bir adım atmıştır. Önceki asrın sonunda Nâbî "Divân-ı gazel nüsha-i kâimûs değildir" diyerek sadeleşmenin lüzumunu hissettirmiştir. Hatta yine Nedim gibi büyük bir Divan şairi bir de "Türkü" yazmıştır. Oysa bu asrın sonlarından itibaren saz şairlerinin bazıları ise 20. yy.'a kadar divan tertibine gitmişlerdir. Bu yüzyılda devletin idarî cihetten gerilemesine mukabil Divan edebiyatı gelişmiştir, denilebilir.

Sosyal hayattaki gerileme Divan edebiyatında ancak bir asır sonra etkisini gösterebilmiştir. Şairlerimiz, artık İranlı şairleri değil Türk şairlerini örnek almışlar. Hatta İranlı şairlerle rekabet edip onları geçecek seviyeye gelmişlerdi.

Divan edebiyatında 18. yüzyılda Sebki-Hindi akımının etkisini görmek mümkün. İranlı şairlerden Saib ve Şevket'in tesiri devrin bazı şairlerinde gözlenmektedir. Fakat bundan daha önemlisi 19. yy.'da Necatî ile başlayan Türki-i Basit cereyanının bu asırda çok yaygınlaşmasıdır. Halk ifadelerine değer verme başlamıştır. Bu hareketi edebiyatta ve dilde millileşme şeklinde yorumlayabiliriz. Yani halk dehası, halk zevki, halk sanatı, halk deyim ve söyleyişleri edebiyatımıza ve dile yerleşmeye başlamıştır. Osmanlı dili ve edebiyatı elbette ki ona unsur olan Türk'ün kültür ve medeniyetine bigâne

kalamazdı. Önceki asrın Halk edebiyatı mümessilleri tesirlerini saraya kadar ulaştırmışlardı. Gerçi bu tesir 15 hatta biraz daha uzağa gidip 14. yüzyılda Âşık Paşa ve Gülşehri'den itibaren kendini hissettirmekteydi Ahmet Paşa, Necâfî, Fuzûlî, Bâkî, Taşlıcalı Yahya, Nevizâde, Atâyî, Sâbit gibi şairlerde yer yer bu tesir kendni göstermektedir.

18. yy.'ın önde gelen bir diğer şairi Osmanzâde Taib de 'Münşeat'ında sade dil kullanmış ve eserinin önsözünde de münşiyâne yazıların sıkıcı olduğunu belirtmiştir. Devrin şairlerinin eserlerinde halk söyleyişleri, atasözleri deyimleri, adet ve ananeleri, hatta halkın günlük hayatına ait şekiller de görülür. Elbette ki bu özellikleri kendisinde toplayacak olan büyük şair Nedîm'dir. Gazellerle yarışacak güzellikteki milli nazım şekillerimizden olan şarkılar halkın sevk ve elemelerini terennüm etmiştir. Aynı zamanda Nedim'in on bir'li hece ölçüsüyle yazdığı Türkü'sünü bu hususta başka zikr etmek gerekir. Şeyh Galip de hece vezniyle şiirler söylemiştir.

Yine bu dönemde Şeyh Galip'in sade bir dille yazdığı gazel hemen dikkati çeker.

Dökdi omuzdan pûşî saçağını

Açdı gönüller deli bayrağını

Gözceğizim boyamak ister benim

Al boyayıp kan ile dudağını

Nice tabur dağıdır ol yosmanın

Saç dağıtıp egmesi kalpağını

İçüp içüp kendi elinden anın

Duramayıp öpmişem ayağını

Vermedi bir kimseye Galip geçit

Kande çevirdiyse söz ırmağını

Bu yüzyılda daha önceki yüzyıllarda kullanılan aynı mazmunlar kullanılmış, aynı şeyler söylenmiştir. Yalnız Nedim'le sevgili değişmiştir. Nedim'in şiirlerinde sevgiliyi kara saçlılara gözlü değil yeşil gözlü, sarı saçlı olarak görmekteyiz. Bu ve buna benzer yeniliklerle eskiden gelen miras olduğu gibi kullanılmıştır. Bir başka özellik de daha önce bahsettiğimiz sadeleşme, mahallileşme akımının da etkisiyle İstanbul Türkçesi şiire girmiştir.

Bu yüzyılın nesir dili de önceki devirlerde olduğu gibi sade, orta ve süslü olmak üzere üç tarzda örneklerini vermeye devam etmiştir.

Bu yüzyıldaki belli başlı mensur eserler, Sakıb Dede'nin Sefine-i Nefs-i Mevleviyân'ı, Şefik Efendi'nin Şefiknâmesi, Nesib Dede'nin Rîşte-i Cevâhiri, Belîğ'in Güldeste-i Riyâz-ı İrfan'ı Raşid'in Tarih'i, Âsım'ın Tarih'i, Yirmisekiz Çelebi Mehmed ve Resmî Ahmed Efendi ile Dürri'nin Sefaret nâmeleri, Aziz Efendi'nin Muhayyela'tı sade ve açık bir dille yazılmıştır.

Yüzyılın tanınmış şairleri şunlardır. Kâmi (Ö. 1723), Dürri (Ö. 1723), Osmanzade Tâib (Ö. 1724), Câzım (Ö. 1725), Sâlim (Ö. 1725), Nedîm (Ö. 1730), Sami (Ö. 1735), İzzet Ali Paşa (Ö. 1734), Râşid (Ö. 1735), Seyyid Vehbi (Ö. 1736), Âtîf (Ö. 1761), Koca Ragıb Paşa (Ö. 1762), Fitnat Hanım (Ö. 1780), Esrâr Dede (Ö. 1796), Şeyh Galib (Ö. 1799), Hoca Neş'et (Ö. 1807), Sümbülzade Vehbi (Ö. 1809) ve Mehmet Çelebi Asım (Ö. 1759).

Bu şairlerden İzzet Ali Paşa, Âsım, Sümbülzâde Vehbî, Enderunlu Fâzıl, Nedim Vadisinde; Sâlim, Koca Ragıb Paşa, Fitnat Hanım, Neş'et, Hazık gibi şairler Nâbî yolunda; Seyyid Vehbî, Neylî, Belîğ, Haşmet, hatta Şeyh Galib gibi şairler ise hem Nâbî, hem de Nedîm tesirinde şiirler yazmışlardır.

18. yüzyılın mutasavvıf şair ve yazarlarını da şöyle sıralayabiliriz. İçlerinde Divan, Ruhû'l-Beyân Tefsiri, Mesnevi Şerhi, Muhammediye Şerhi, Bostan Şerhi de dahil olmak üzere 105 eserinden bahsedilen İsmail Hakkı Celvetî (Ö. 1724) Divan-ı İlâhiyat ve Maarifnamesiyle Erzurum İbrahim Hakkı (Ö. 1772) 60'a yakın ilmî eseri bilinen Şeyh Salâhi-i Uşşakî (Ö. 1781), La'îzâde Abdalbaki, Şeyh Sezâî, Şeyh Rıza, Azmi Baba'yı sayabiliriz.

18. yüzyılın mesnevileri şunlardır:

Şeyh Galib: Hüsn ü Aşk

Nahîfî: Nesnevi Tercümesi

Mevlîf

Mi'râciye
Hicretnâme
Hilyetü'l-Envar

Arif Süleyman: Miraciye
Regâibiye
Hilyenâme

Hakim Seyyid Mehmed: Hilye
Bursalı İbrahim Hakki: Mi'râciye
Enderunlu Fazıl: Zenânnâme
Hûbânnâme

Sünbülzâde Vehbi: Lütfiye
Şevkengiz
Tuhfe
Nuhbe

Suphizâde Feyzî: Bu yüzyılın Hamse sahibi tek şairidir.
Heft Seyyâre
Mir'at-i Sûretnümâ
Safânâme
İşknâme

Darendeli Bekâî: Battalname

18. Yüzyıl Tezkireleri:

Safâî: Nuhbetü'l-Âşâr Min Fevâidi'l-Eş'ar

Mucîb: Mucîb Tezkiresi

Belîğ: Zeyl-i Zübdetü'l-Eş'âr

Salim: Salim Tezkiresi

Safvet: Nuhbetü'l-Âşâr fi Fevâidi'l-Eş'ar

Ramiz: Adâb-ı Zürefâ

silahdarzade Mehmet Emin'in Tezkiresi

Esrâr Dede: Tezkire-i Şuara-yı Mevleviye

Akit: Mir'at-ı Şi'r

18. yüzyıl biyografik eserleri:

Şeyhî: Vakayîü'l-Füzelâ

Uşşâkizâde Hâsib: Şakayık Zeyli

Şeyh Nazmî: Hediyetü'l-lhvân

Osmanzâde Tâib: Hadîkatü'l-Vüzerâ

Şehrizâde Mehmet Sa'id: Gül-i Zîbâ

Ahmed Resmî: Halifetü'r-Rüesâ

Hamiletü'l-Küberâ

Hüseyin Ayvansarayî: Vefâyât

Mustafa Sakıb Dede: Sefîne-i Neffise-i Mevleviyân

Şeyhülislam Es'ad Efendi: Etrâbü'l-Âsâr

Müstakimzade Süleymân Sadettin: Tuhfetü'l-Hattatin

Devhatü'l-Meşâyih

Mecelletü'n-Nisab

Münşeatlar:

Osmanzâde Tâib, Nahîfî, Âtîf, Âsım, Koca Ragıb Paşa ve Kânî'nin münşeatleri vardır.

İ.ES'ADZADE MEHMED ÇELEBİ VE DİVANI

1.1.HAYATI

6 Muharrem 1130'da İstanbul'da doğmuştur. Babası Şeyhülislam Es'ad Efendi, annesi Şeyhülislam mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi'nin kızıdır.

Kaynaklar Mehmet Şerif Çelebi'nin daha çok küçük yaşlarda iken iyi bir dinî terbiye aldığını söylerler. Hem anne hem baba tarafından şeyhülislam ailesinden gelmesinin bunda çok büyük etkisi olmuştur. İlk öğrenimini ailesinden ve aile çevresinden alan Mehmet Çelebi usul gereği okunması gereken bütün ilimleri okumuş, ilme en küçük mertebeden başlamış, ta en yüksek mertebeye, şeyhülisamlığa, kadar yükselmiştir.

Genç yaşlarda zamanın ileri gelen hocalarından Arapça ve Farsça dersi almış, Arapça Farsça şiirler yazacak kadar, bu dilleri öğrenmiştir.

Kısa zamanda daha genç yaşta müderrisliğe yükselen Mehmet Çelebi H. 1167/M. 1754 yılına kadar çeşitli medreselerde müderrislik yapar. Daha sonra Diyarbakır Mevleviyetiğine atanır. Daha sonra Bursa Mevleviyetiğine atanır (H. 1173/ M. 1759). Bir ara Mekke-i Mükerreme kadılığı yapan Mehmet Çelebi 1180'de (1766-67) İstanbul kadısı görevine atanır. 1185'te (1771) Anadolu kazaskerliğine atanır. İki sene bu görevde kaldıktan sonra 1187 (1773)'te bu görevinden istifa eder.

Salihzade Mehmet Emin Efendi'nin şeyhülisamlığa atanmasıyla H. 1189 (1775)'te Rumeli kazaskerliği görevini alır.

Mertebeleri tek tek geçen Mehmet Çelebi ailesinin ve o aile çevresinin nüfuzunun çok geniş olması sayesinde H. 1192 (1778)'de şeyhülislam olmuştur. Dört buçuk seneye yakın bir zaman bu makamdan kalan Mehmet Çelebi H. 1196 (1782)'de bu görevinden istifa eder.

Mehmet Çelebi III. Selim'in cülûsunu müteakiben H. 1203'te (1789) tekrar şeyhülisamlık makamına getirilir. Fakat bu görevinden iki ay geçmeden alınır (1204). Kaynaklar onun görevden alınma nedeninin çok yaşlı olması ve Sultan Selim gibi genç bir padişahın hızına yetişememesinden dolayı bu görevden alındığını belirtirler.

Şerif Mehmet Çelebi şeyhülislamıktan azlından sekiz ay sonra H. 1204 (23 Mayıs 1790)'da 74 yaşında iken vefat eder. Dedesinin yaptırdığı İsmail Efendi Camii'nin bahçesine defnedilir¹.

Şerif Mehmet Çelebi, devrinin önde gelen devlet adamlarındandı. Kendisinden bahseden kaynaklar onun hakkaniyet sahibi bir insan olduğunu söylerler.

1.2.Eserleri

Mehmet Çelebi'nin kaynaklarda belirtilen dört tane eseri vardır.

a- Müretteb Divan

b- Letâif-i Kemâl

c- Hülâsatü't-Tebyîn fî Tefsîr-i Sûre-i Yâsin

d- Füsûlü'l-Ârâ fî Şânî'l-Mülûk ve'l-Vüzerâ

1.2.1.Müretteb Divan

Üzerinde çalıştığımız bu divanın 8 adet yazma nüshası vardır. Divandan münacaat, naat, rubaî, tarih, kaside, gazel, kıta, müfred nazım şekilleriyle şiirler yer almaktadır. Bu nüshaların bulunduğu kütüphaneler ve numaralı aşağıda gösterilmiştir.

Biz bu sekiz nüshadan üç nüshayı ele alıp inceledik.

1.3.EDEBİ ŞAHSİYETİ

¹Mehmed Süreyyâ, Sicilli Osmânî, c.3., f. Sami, Kamusu'l-A'lâm, c. 4, s. 2857; Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, Devhâtü'l-Meflâyh; Bursa M. Tahir Osman Müellifleri. c.1, s.449

1.3.1.ÜSLÛBU

Mehmet Çelebi'nin bütün hayatında, eserlerinde ailesinin derin izleri olduğunu söyleyebiliriz. Çok iyi bir İslâmî terbiyeyle yetiştirilmiş, asrın gerektirdiği bütün ilimleri okumuş ve ertebe merteye yükselmiştir.

Mehmet Çelebi'nin edebî şahsiyetinin gelişmeinde babasının, amcalarının, kız kardeşinin şairliği etkili olmuştur. Şair bir aileden gelmiştir. İyi bir dini eğitim gördüğü için şiirlerinde tasavvufî bir hava görülür. Eserlerinde Allah aşkını, Allah sevgisini işler. Şiirlerinde sade ve samimi bir ifade, coşkun duygu ve düşünceler görmek mümkündür.

Mehmet Çelebi'de Fuzûlî'nin duygu ve hislerini, Nef'î'nin mübalağa dolu kasidelerini, Nâbî'nin hikemi düşüncelerini, Nedim'in şuhane, rindane gazellerini ve Mevlavî semâin kalbe ve ruha gıda olan musikisini görebiliriz. O hemen hemen bütün bunları Divanında toplamıştır.

Mehmet Çelebi aynı zamanda alim olduğu için şiirlerinde dini öğretilere de rastlamak mümkündür. Meselâ; "Levlâke Levlaķe lemâ halaktu'l-eflâķe" hadis-i kudsisini "levlâķ" kelimesiyle telmih etmiştir.

Ey meṭn-i risāletüñ şürūḫı çār-kitāb
Levlāk-ı beyān-ı şānuña faşl-ı ḫitāb
Ey pādīşeh-i resūl senüñ nāmuñadur
Teʿlīf-i gülīstān-ı cinān-ı heşt-ebvāb

(R. 2)

Yine "Kanaat bitmeyen bir hazinedir." hadisini çok sanatlı bir şekilde şiire sokmuştur.

Meger genc-i ḫanāʿat ola vāfī ḫarc-ı āmāle
Dinilmişdür ki zīrā kenz-i lā-yefnā ḫanāʿatdūr

(Gzl. 38/2)

Yine Al-i İmran sûresindeki bir ifadeyi

Rām ola emriñe ṭavʿan-kerhen
Milel-i Rūmla Kīrā Dārā

(Trh. 6/18)

şeklinde şiire sokmuştur.

Mehmet Çelebi'nin şiirinin diğer bir özelliği Sebki Hindi akımının etkisinde kalmasıdır.

İnce manalar, derin hayaller, birbirine zıt kavramların birlikte kullanılması, dil bakımından sözün zarif ve ince olarak kullanılması, tarasavvufa yer verilmesi, yeni hayallerin belirginleşmesi onun şiirinin temel özelliklerindendir.

Remz idi cümle lisān ğamze-i cānān Şerīf
Haftınuñ şimdi beyānı hep anuñ ma^cnāsıdur

(Gzl. 53/7)

Şiirinde derin bir hayal ince ve zarif bir nükteyi görmek mümkündür. Yine:

Gül midür mül mi ^caceb neş³e mi hüsni-ü ānı
Kanamaz dil dir isem dahi bir içim şudur

(Gzl. 54/2)

beytinde sade bir söyleyişle derin manaları nasıl ifade ettiğini görmek mümkündür.

Mehmet Çelebi şiirlerinin "hikmet-nümûn" olmasını bir beytinde şöyle dile getiriyor.

Hikmet nümüne kıl sühānuñ ser-be-ser Şerīf
Kim olmaya bu meş^cale-i nazm tā ^cabeş

(Gzl. 16/7)

Şiirin meşalesinin abes yani çirkin olmaması için şiirin hikmetli bir söyleşiye sahip olması gerektiğini bildirir. Bu da Nâbî üslûbunun kendisidir.

Bāhtınuñ ^cilmine de başka lisān var mevzū^c
Sırr-ı rü³yā bilinür görseñe ta^cbīrinden

(Gzl. 124/6)

Varılmaz semt-i ma^cnāya tarīķ-i zīb ü zīverden
Geçilmez hāşīye pül olmadukça cedvel-i zerden

(Gzl. 121/1)

Her dem cihād-ı ekber-inefse ^cazīmet it
Neylersen eyle takvīyet-i ķalbe himmet it

(Mtl. 4)

Saⁿa mu^carref-i zāt olmada sūhan besdür
Delālet eyledigin fehmi ķıl kemāle kelām

(108/6)

Şīr-i şu^cā^cı bedr ile perverde gerdenūñ
Nūr-ı cebīni şubḥa ḥased-kerde gerdenūñ

(Gzl. 100/1)

Mehmet Çelebî âşıkâne şiirlerinde Nedim'in etkisindedir. Bu tür şiirleri aşk, âşık, sevgili, şarab, naz, işve, buse motifleriyle doludur. Meczâî aşkın işlendiği bu şiirlerinde bütün Divan şairlerinin şiirlerinde olduğu gibi Mehmet Çelebi'de de aşık her dem sevgilinin peşindedir. Ve onun bir lütfunu beklemektedir.

Bir būsecikde yok mı o nūr-ı sefīdden
Olmaz mı ḥişşemüz şeker-i māh-ı ^cīdden

(Gzl. 119/1)

İzn-i būse la^cı-ı ḥandānında zāhirdür bütün
Gerdiş-i çeşm velī inkāra dā³irdür bütün

(Gzl. 114/1)

Ey nāme-i nigār getür bû-yı vuşlatın
 Ey verd-i nev-şüküfte-i bâğ-ı niyāz gel

(Gzl. 103/2)

Sühanın eyleyüp āmīzeş o leblerle senün
 Cāna cānlar kıatar ey ğonce-i ter güftāruñ

(Gzl. 102/2)

Leb-i la^clün kim öpmüş sāğar-ı billūrdan ğayri
 Zenehdānuñ begüm ohşar mı var semmūrdan ğayri

(Mtl. 51)

Göñül bezm-i mecāza baştı ide seccāde-i taḥkīk
 Ola gül gibi dest-i ^caşka şahbā dāde-i taḥkīk
 Gelür elbet zuhūra neş²e-i āmāde-i taḥkīk
 Reg-i tāk-ı hafādan cūşa ey bāde-i taḥkīk
 Kadeḥler şışeler ḥumlar sebūlar hep senünçündür

(Thm. 5/VI)

Būse va^cd itdi didüler saña cānānuñ didüm
 Yaraşur ğāyet bu şirīn söz o şeker-leblere

(Gzl. 151/3)

Kimlerle tarḥ-ı bezm-i vişāl eylesen de sen
 Zann eyleme o meclisde bīgāne göñlümi

(Gzl. 157/4)

Bende ideli zülf-i perîşāna göñlümi
Bir pāre eyledüm hele dīvāne göñlümi

(Gzl. 157/1)

Gül-i liman şarābı gibi verdî cāşni cāna
Lebin būs eyledüm āmīzeş-i luṭf u ğaẓablarla

(Gzl. 135/4)

Vişāl ümmīdin itmezken gelüp āġūşuma cānān
Ne zevk itdüm hele ki būs-i lebler ki ʿaceblerle

(Gzl. 135/3)

Dāmuma sanki şikār oldu ğazāl-ı hūrşīd
Şayd idünce gözü āhūmu bugün şahrāda

(Gzl. 134/2)

Şāf dil birbirine kāsıd-ı taşaddur itmez
Rū-yı ābuñ mütesāvīligü baḳ ḥaşletidür

(Gzl. 27/5)

Mestānelikdedür ʿarabı çünki ʿişretüñ
Bildüm medārı ğaflet imiş zevk ü lezzetüñ

(Gzl. 99/1)

Ṭatlı diller döküyor şimdi o şīrīn süḥānum
Mīve-i puḥte gibi lebleri şekkerlenmiş

(Gzl. 77/2)

Çeşm-i maḥmûrundan al hem bezm-i aḡyār oldıḡın
 °İş ü nûş yohsa cām-ı la°li işrāb eylemez

(Gzl. 65/4)

Seni sünbüllerüñ öpsün degemem ben gül ile
 Ruḡ-ı rengīnüñ egerçi gül-i şeftālûdur

(Gzl. 54/3)

1.3.2.DİLİ

Sebk-i Hindînin ve dolayısıyla Nâbî'nin tesirinde kalan Mehmet Çelebi'nin şiirlerinde kullandığı dil hâliyle bu akımın özelliğini gösterecektir.

Sebk-i Hindînin bir özelliği olan yeni hayal ve anlamlar ve bu yeni hayal ve anlamlara yeni kelimeler, bulmak gerekir. Fakat bununla birlikte Mehmet Çelebi'nin şiirlerinde ağır bir dil göremeyiz Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmış, fakat mahallileşme ve sadeleşme cereyanından yana bir üslup çizdiği için bunlara sınır getirmiş ve şiirini anlaşılmazlıktan kurtarmıştır.

Mehmet Çelebi'nin şiirlerinde kullandığı dil etkilendiği şairlerden Nâbî'nin:

Ey şi°r meyânında satan lafz-ı garibi

Dīvān-ı gazel nüsha-i kāmûs degüldür

Şi°rünüle şi°r-i diğeri Nâbî ne anlasun

Sāde su içmeyen şükkerin şerbet üstüne

beyitlerinde ifade ettiği düşünceye olduğu gibi uymuştur ve sade bir dil kullanmıştır. Şu beyitleri onun dili ve şiir anlayışı hakkında bize yeterli bilgi vermektedir.

Bāde-i nazm-ı terüñ meşrebcedür ḡāyet Şerîf

°Anber-i ta°bîr ki vār ise bir söz hāmdur

(Gzl. 37/6)

Şerîf beytleri bu zemîn-i nazm-ı terûñ
Hemān nişîmen-i sâhil serā-yı deryādur

(Gzl. 40/6)

Aslında bu, 15. yy'da Necâfî'yle kendisini gösteren ve ondan sonraki yüzyılda Baki gibi güçlü bir şair tarafından desteklenen Türkî-i Basit hareketinin 18. yy'ın sonu ile 18. yy. başları arasında ömür sürmüş olan Nabi ve Sabit'in bu konudaki gayretleri, yine 18. yy.'ın en büyük iki şairinden biri olan Nedim'le şiir dili hâline gelen İstanbul Türkçesi Mehmet Çelebi Divanı'nda çok belirgin bir şekilde göze çarpar

Seni sünbüllerüñ öpsün degemem ben gül ile
Ruh-ı rengînüñ egerçi gül-i şeftālūdur

(Gzl. 54/3)

Dūrluk îhāmı var yoḥsa Şerîfüñ sevdigüm
Pek dimek isterdi göñül cânımuñ cânı saña

(Gzl. 7/7)

Seyr-i kenāra çık şalın ey serv-i nāz gel
Naḥl-i bülend-ķametüñ it cilve-sāz gel

(Gzl. 103/1)

Bir kimseye ķalbimde yok ancak sitem itmek
Düşmanlarımı ķaşdum esîr-i kerem itmek

(Gzl. 97/1)

Sa°y et ḥulūşa buḡz u maḥabbetde dime hiç
İzrār u nef°a düşman ü aḥbābdur sebeb

(Gzl. 12/5)

gibi şiirlerde şiir dilinin ne kadar sade olduğunu görmek mümkündür. Yine

Çemende saġārı gül sâzı eylerüz bûlbûl
Bahâr mevsimi gelsün de gör neler iderüz

(Gzl. 67/3)

Gül midür mül mi  aceb neş e mi h usn-   anı
Kanamaz dil dir isem dahi bir i im şudur

(Gzl. 54/2)

beyitlerinde de Türkçe bütün g zelliġiyle kendini göstermektedir.

Şair dil açısından, T rk -i Basit akımından epey etkilenmiş halk dilini, deyimleri sıkça kullanmıştır.

Tatlı diller döküyor şimdi o     n s hanum
M ve-i pu te gibi lebleri  ekkerlenmi 

(Gzl. 77/2)

Dil d k

Zer-i p r-t b  yandırılmazdan evvel vaşla ba  urdum
Vel  n m olmadı hiç sert iken darb-  had d itdüm

ba  ur-

G l midür m l mi  aceb neşe mi h usn-   anı
Kanamaz dil dir isem dahi bir i im şudur

(Gzl. 54/2)

bir i im su ol-

Bir tem   -gehde seyr itdüm gönül virdüm a  a
     -  tasv re döndüm b  haber benden nig r

(Gzl. 52/2)

gönül ver-

Gazellerinde sade bir dil kullanan Mehmet  elebi kaside ve tarihlerinde biraz daha aġır bir dil kullanmıştır. Aslında 18. yy.  airlerinin  oġu da aynı şekilde

davranmış gazellerinde sade dille, kaside ve tarihlerinde Arapça ve Farsça kelimelerle yüklü tamlamalar kullanarak dili ağırlaştırmışlardır.

Meselâ:

Ya^cnî ki sūr-ı mevlüd bā-ṭālī^c-i müsā^cid
Zāyirehi meḳāşid vefḳ-ı ʿaṭā-yı mennān

(Trh 5/3)

Pādişāh-ı mekremet āyīn imāmü'l müslimîn
Hāme-i dīn-i mübîn şāh-ı şeref-mend-i celîl

(Trh 3/1)

Kār-ı bend olup ḥadīş-i min nebiyyullāh ile
Mescid iḥyāsiyla oldı rāci^c-i ecr-i cezîl

(Trh 3/4)

Ne gūş-ı zühre mengūş eylemiş hergiz ne vaż^c itmiş
Ola bir dānesin devrān-ı niṭāḳ pāk-ı cevzāya

(Ksd. 3)

Yegāne şadr-ı ʿalī-ḳadr-i bî-mişl ü medānî kim
Kemāl-i zātı ʿizz ü cāhına hem ḳadr ü hem pāye

(Ks. 16)

Arapça-Farsça Bazı Tamlamalar:

a- Arapça kelemelerden oluşan terkipler

kāşif-i kenz-i kerem

metn-i risālet hüs-n-i rūhânî

râbita-i ma'nâ-i hakîkat halka-i tevhîd

kutb-ı dīn bâb-ı tevekkül

'ıkdu'l-leâîlî imâmü'l-müsîmîn

şâhid-i mazmûn

şevk-i lutf

nuşha-ı hışn-ı haşin

b- Farsça kelimelerden oluşan terkipler

çeşm-i şâhbâz

kilk-i müjgân

mest-i mey

çeşmi-i siyeh-kede

şayd-ı âhûvân

gerdiş-i çeşm

pâd-şâh-ı heft-kışver

dil-i dil-dâr

gül-i ruhsâr

c- Arapça ve Farsça kelimelerden oluşan terkible

zîb-i hüsn vird-i zebân

(Frs. (Ar.) (Ar.) (Fars.)

'aşk-ı yâr

(Ar) (Frs.)

reftâr-ı selef Beyt-i ebrû

(Frs) (Ar) (Ar) (Frs)

güftâr-ı selef

(Frs) (Ar)

çeşm-i 'aîl

(Frs) (Ar)

d- Arapça bir isimle Farsça bir edattan veya ekten oluşanlar

hasret-keş bî-kıymet

cihân-gir bî-misl

cihân-efrûz bî-ihsân

cennet-âsâ

1.3.3.ŞİİR ANLAYIŞI

Mehmet Çelebi'nin şiir anlayışını tam olarak görebilmek için şiirlerine tek tek bakmak gerekir . Çünkü Mehmet Çelebi gazellerinin çoğunda dolaylı olarak bezetmekte veya doğrudan bir şekilde şiir ile ilgili bilgiler vermeye çalışmıştır. İşte bazı örnekler:

Şiirinin çirkin olmaması için şiir meşalesinin hikmetli olması gerekir.

Hikmet-nümüne kıl sühanuñ ser-be-ser Şerîf
Kim olmaya bu meş^cale-i nazm tã ^cabeş

(Gzl. 16/7)

Şiirinin kendisine ilham edildiğini söylüyor:

Kār-ı idrākün degül sâde kelāmuñda Şerîf
Kāmile ma^clūmdur her mışra^cuñ mülhem saña

(Gzl. 2/7)

Yazılan şiirlerin özgün olması gerektiğini söylüyor:

Bāde-i nazım-ı terüñ meşrebcedür gāyet Şerîf
^cAnber-i ta^cbîr ki vār ise bir söz hāmdur

(Gzl. 37/6)

Yazmış olduğu şiirlerin belagat deryasının kıyısında oturulacak yerlere benzetiyor:

Şerîf beyitleri bu zemîn-i nazm-ı terüñ
Hemân nişîmen-i sâhil serā-yı deryādur

(Gzl. 40/6)

Şiirde şekil kadar muhteva özelliğinin de bulunması gerektiğini anlamsız şiirin olamayacağını söylüyor:

Bî-ma^cnā revā mı lafz-ı tāze
Lāzım hūner ü kemāl-i dil-ber

(Gzl. 49/5)

Sözün güzelliği kısa oluşundadır:

Şart-ı tanzîrûñ müsāvāt olsa da hāmem Şerîf
İhtiyārı tarz-ı îcāz eyler iṭnāb eylemez

(Gzl. 65/5)

Yazmış olduğu şiirlerde kendi sanatının hususiyetlerinin bulunduğunu söylüyor:

Cemāl-i nazmum olur belki meşrebümce Şerîf
İderse himmet eger zülf- i şî^cre şāne-i şevḳ

(Gzl. 88/7)

Yazmış olduğu şiirlerdeki başarının tamamen Allah'ın ihsanı olduğunu söylüyor:

Sözünü mu^cteber eylerse Şerîfā Mevlā
Sühānuñda bulunur ḥüsn-i edā-yı tevḫ

(Gzl. 91/6)

Kafiye'nin şiire güzellik katan estetik bir özelliğe sahip olduğunu söylüyor.

Nüktesin şîrîn iden ḳāfiyedür eş^cāruñ
Mîvesi bihter olur tāze zemîn eşcāruñ

(Gzl. 93/1)

Şafha-i tanzîre üstādāne bir naḳş isterüz
Ḥāme-i mu^cciz nigārından Şerîfā fîṭnatuñ

(Gzl. 94/5)

Şerîfâ behcet ü ân nazma hüsni-ı tab^cı şâ^cirdür
Çerâğ-ı beyt-i mazmûn çeşm-i ʿirfânı sühandānuñ

(Gzl. 98/8)

Tevfîkden gelür bu edāda sühan Şerîf
Haqq'uñ kelāmı işte bu ğayrı degül degül

(Gzl. 106/7)

N'ola varursa beyānumda hep vişāle kelām
Muṭābık olmalıdur muktezā-yı hāle kelām

(Gzl. 108/1)

Şerîf ma^cnî tesābuk iderse lafzında
Redîf olup bu bihîn nazm-ı hûş-maḳāle kelām

(Gzl. 108/7)

Bu zemînüñ şehsuvārı mîr-i nā-şāddür Şerîf
Şanma her lâf-ı kemāl erbābı şâ^cirdür bütün

(Gzl. 114/8)

Yār sencîde gerek söz hele lâzım eş^cār
Yohsa olmaz sühan-ı ʿāşık-ı şeydā mevzūn

(Gzl. 118/8)

Şerîfâ fārisān itmüş tesābuk çok bu meydānda
Sen alduñ ögdüll rengiñ metā^c nazm u ma^cnādan

(Gzl. 120/8)

Şerîfâ şâîrûñ tûmâr-ı nazmından  ay an baĥtı
Ne ĥ acet itmek istiĥr ac anı aĥk am-ı aĥterden

(Gzl. 121/8)

Olmaz e   ara diy  vakt-i ĥ k metde mes   
Şimdi ma zm nları mekt bda   nv n itd  k
Vezni tam olma  le    r  n alup nok taların
Nazm    r itmek i  n dirhem-i miz n itd  k

(Kıta)

Veznilere Göre Gazel Dağılımı Tablosu

	ا	ب	ت	ث	ج	ح	د	ذ	ر	ز	س	ش	ص	ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ك	ل	م	ن	و	ه	ي	Toplam
Fe'iatun Fe'iatun Fe'iatun Fe'ilun .. / .. / .. / .. /								26	27, 51, 54, 60			77, 81				85		87, 89, 91	89, 93, 102					113, 118, 124	131, 133, 134, 139, 145, 146	160, 166	24	
Me'f'atun Fe'iatun Me'f'atun Fe'ilun .. / .. / .. / .. /	1	12, 14, 16							32, 33, 39, 43, 44, 45, 47, 48	61, 75			82					92	99, 101, 106, 107, 111	109, 111				119	142, 144, 149, 150	157, 161, 167	30	
Fe'iatun Fe'iatun Fe'iatun Fe'ilun .. / .. / .. / .. /	2, 3, 7, 8					19			29, 34, 36, 37, 52, 53, 55, 56, 59	62, 65, 70					83		86		94, 95, 96, 100	103				114, 115, 123, 126, 127	143, 147, 148, 151, 153	159	35	
Me'f'atun Me'f'atun Me'f'atun Me'f'atun .. / .. / .. / .. /	6	9	15			22			28, 30, 38, 41	63, 69, 71, 72, 73, 74	79, 80								98				116, 120, 121, 122, 125, 128	130, 132, 135, 136, 137, 138, 140, 152, 154	158, 163, 164, 165	39		
Me'f'atun Fe'iatun Me'f'atun Fe'ilun .. / .. / .. / .. /		10			18				31, 36, 40, 42, 46, 50, 57, 58	64, 66, 67	78								88			105	108			155, 156	19	
Me'f'atun Me'f'atun Me'f'atun Fe'ilun .. / .. / .. / .. /				17							76				84				97		104				141		6	
Me'f'atun Me'f'atun Fe'ilun .. / .. / .. / .. /									49																		1	
Fe'iatun Me'f'atun Fe'ilun .. / .. / .. / .. /										68									90								2	
Me'f'atun Me'f'atun Fe'ilun .. / .. / .. / .. /																										162	1	
Toplam	6	3	1	2	1	1	1	1	34	15	1	4	1	1	1	1	1	1	5	10	5	5		15	1	25	13	157

Nazım Şekillerine Göre Vezin Dağılım Tablosu

	rubai	kasıde	tarih	gazel	tahmis	kit'a	lüzaz	müfret	
Meḩā'ıün Meḩā'ıün Meḩā'ıün		1	3	40	2			19	65
Meḩā'ıün									
Meḩā'ıün Meḩā'ıün Fe'üün				1		1			2
Meḩ'üü Fā'ıiätü Meḩā'ıü Fā'ıün		1	1	31				8	41
Fe'ıiätün Fe'ıiätün Fe'ıiätün Fe'ıün			1	25		1		11	38
Fā'ıiätün Fā'ıiätün Fā'ıiätün Fā'ıün			2	33	1			17	53
Meḩ'üü Fā'ıiätün Meḩ'üü Fā'ıiätün			1					1	2
Fe'ıiätün Fe'ıiätün Fe'ıün			1	2					3
Fe'ıiätün Meḩā'ıün Fe'ıün			1				1		2
Meḩā'ıün Fe'ıiätün Meḩā'ıün Fe'ıün			1	18				5	24
Meḩ'üü Meḩā'ıün Fe'üün			1	1					2
Fā'ıiätün Fā'ıiätün Fā'ıün			1				1	1	3
Me'üü Meḩā'ıü Meḩā'ıü Fe'üün				6				3	9
İubol Vezinlei	14								14
T o p l a m	14	2	13	157	3	2	2	65	258

Tarihler

1	Tārīḥ-ı Velâdet-i Hibeṭullāḥ Sultân	Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlun
2	Tārīḥ-ı Velâdet-i Sultân Selim	Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun
3	Tārīḥ-ı Câmî'î Sultân Muṣṭafâ Derî İbrihî	Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlun
4		Meṭ'ûlû Fâ'îlâtû Meṭā'îlû Fâ'îlun
5	Tārīḥ-ı Velâdet-i Hadîce Sultân	Meṭ'ûlû Fâ'îlâtun Meṭ'ûlû Fâ'îlâtun
6	Tārīḥ-ı Velâdet-i Sultân Muḥammed	Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlun
7	Tārīḥ-ı Feṭvâ-yı Muḥammed Şâlih Efendi	Arpça
8	Tārīḥ-ı Şeyḫül-İslâmî Çelebî-zâde Efendi	Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlâtun Fâ'îlun
9	Tārīḥ-ı Feṭvâ-yı Veliyyü'd-dîn Efendi	Fe'îlâtun Meṭā'îlun Fe'îlun
10	Tārīḥ-ı Şadâret-i Rûm Berâ-yı Mîrzâzâde Efendi	Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun
11	Tārīḥ-ı Feṭvâ-yı Veliyyü'd-dîn Efendi Şâhîyen	Meṭā'îlun Fe'îlâtun Meṭā'îlun Fe'îlun
12	Tārīḥ-ı 'Arabî Berâ-yı Kütübḫâne-i Veliyyüddin Efendi	Arpça
13	Tārīḥ-ı Tûrkî Berâ-yı Kütübḫâne-i Veliyyü'd-dîn Efendi	Meṭ'ûlû Meṭā'îlun Fe'îlun
14	Tārīḥ-ı Devletḫâne-i Pîr-i Zâde 'Osṣmân Molîa Efendi	Meṭā'îlun Meṭā'îlun Fe'îlun
15	Tārīḥ-ı Feṭvâ-yı Mîrzâ-zâde Muḥammed So'îd Efendi	Arpça
16	Tārīḥ-ı Kaḫḫâ-yı İstânbulî Berâ-yı Neḡlî-zâde Efendi	Arpça
17	Tārīḥ-ı Riyâseti 'Osṣmân Efendi	Fe'îlâtun Meṭā'îlun Fe'îlun (Fâ'îlâtun) (Fâ'îlun)
18	Tārīḥ-ı Kaḫḫâ-yı Mes'ûzâde Efendi	Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun Meṭā'îlun
19	Tārīḥ-ı Sarâḡ	Meṭā'îlun Fe'îlâtun Meṭā'îlun Fe'îlun

Rübañlerde Kullanılan Vezinler.

Meḡ[°]ūiū Meḡā[°]ñiūn Meḡ[°]ūiū Fe[°]ūi
Meḡ[°]ūiū Meḡā[°]ñiūn Meḡ[°]ūiū Fa[°]
Meḡ[°]ūiū Meḡā[°]ñiūn Meḡā[°]ñiū Fe[°]ūi
Meḡ[°]ūiū Meḡā[°]ñiūn Meḡā[°]ñiūn Fe[°]ūi
Meḡ[°]ūiū Meḡā[°]ñiūn Meḡā[°]ñiū Fe[°]ūi
Meḡ[°]ūiū Meḡā[°]ñiū Meḡā[°]ñiū Fa[°]
Meḡ[°]ūiū Meḡā[°]ñiū Meḡā[°]ñiūn Fa[°]

1.3.3.2.Kafiye

Divanda şu kafiyeleler kullanılmıştır.

Yarım Kafiye

Göñül tã ezel âyîne-i maħabbet **imîř**

Hemîşe cılve-nümã anda rû-yı vuşlat **imîş**

M u h a b b e t i m i ř
yarım kafiye redif

v u ř l a t i m i ř
yarım kafiye redif

Tam Kafiye

Bî-nevã ehl-i ħilãfũn dostu dur şûretleri

Rûz-ı ravza rind u zühhãdun olur ülfetleri Gzl. 159/1

ř û r e t + l e r i
Tam k. redif

ü l f e t + l e r i
Tam K. redif

Zengin Kafiye

şor ey dil nãm-ı yãri faşş-ı la^c-i dil-sitãnından

Bil ol üşkûfe-i nãzı koķub şarf-ı dehãnından Gzl. 125/1

d i l - s i t ã n + i n d a n
Zengin K. redif

d e h ã n + i n d a n
Zengin K. redif

Cinas

Çeşmüñ şikâr-ı dilde °acep şāh-bāz**dur**

Bir Lahza içre °alemi şayt itse **azdur**

Keyflendi lek ki şevk-i şebelden **bāda**

Bā°ış neş'e-i ser-şār budur sehbā**da**

Redif

Bülbül-i gül bahāra ne dīrsün sözün nedür

Zahm-ı zebân-ı hāra ne dīrsün sözün nedür
redif

1.3.4.EDEBİ SANATLAR

1.3.4.1.Aks

Bir mısradaki kelimelerin yerlerini değiştirerek tekrar etme sanatıdır.

Şafā-yı tāb-ı ruḥdan sāde levḥ-i ʿaşḳ idüm şimdi

Beyān-ı ḥüsn-i bildüm ḥaṭṭınuñ ḥüsn-i beyānından

(Gzl. 125.2))

beyān-ı ḥüsn-i ḥüsn-i beyānından

1.3.4.2.Aliterasyon

Bir veya birden fazla ünsüzün bir beyitte birarada bulunmasıdır.. Divanda birçok yerde aliterasyon yapılmıştır.

Bu ārāyīş ki var ḥüsnüñde sīmīn-sīnedür bāʿiş

Şükūh ü şevket-i şāha begüm gencīnedür bāʿiş

(Gzl. 15/1)

Bu beyitte s ve ş sesleriyle aliterasyon yapılmıştır.

1.3.4.3.Cinas

Yazılışları aynı anlamları farklı olan kelimelerin birlikte kullanılmasıdır

Keyflendi lebūñe şevḳ-i şebahden bāde

Bāʿiş-i neşʿe-i serşār budur şahbāda

(Gzl. 134.1))

Şafḥa-i berg-i gül-i ter o ruḥ-ı üşküfte

Tāze āḡāze-i ḥüsne ḥaṭ-ı nevdür güfte

(Gzl. 146.1)

üşküfte güfte

Şafha-i berg-i gül-i ter o ruḥ-ı üşkûfte
Tāze āġāze-i ḥüsne ḥaṭ-ı nevdür güfte

(Gzl. 146.1)

Üşkûfte güfte

1.3.4.4. İcaz

Az kelime ile çok şey anlatma sanatıdır. Şerif Mehmet Çelebi kendi zamanındaki iyi şairlerden biridir. Onun her beyti, her mısraı icazlı bir söyleyişe sahiptir. Onun şiirlerinde Türkçe'nin güzelliğini bulabiliriz. Şiirlerinden bazı örnekler

Nā-resā olsa da rıf^catda hümā-pāyesine
Mütevāzi^c gerek ādem yine hem-sāyesine

(Gzl. 133)

Güşāde rūy olup kıl ḥalka-i gūşuñ bāb-ı ḥācāta
Derūñ sedd itme dest-i redd ile erbāb-ı ḥācāta

(Gzl. 140)

1.3.4.5. İham

Birden fazla anlamı bulunan bir kelimeyi bütün anlamlarını düşündürecek şekilde kullanma sanatıdır.

Gerçi her bir dil-berūñ ṭarz-ı cemāli başkadur
Zīb-i ḥüsni yārimüñ ammā ki ḥālī başkadur

(Gzl. 56.1)

"Hāl" kelimesi iki ayrı manada da düşünülebilir.

hâl: ben (yüzdeki siyah işaret)

Oldı hâttuñ rû-nümâ ey tıfl-ı bâzi-güş nâz

Câme hâb-ı vaşla gel şimden girü ahsâmdur

(Gzl. 37.2)

rüzgâr: zaman

rüzgâr: gel, hava esintisi, bād

1.3.4.6. İktibâs

Söyleyişe güç vermek veya manayı kuvvetlendirmek için şiirde âyet veya hadislerden faydalanmaktadır.

İbdâ^c-i cihāna Muştafādur bâ^cış

Bu hüsne hep andaki behādur bâ^cış

İhsânını bildürmek için halka anı

Tebliğ-i risâletle Hudādur bâ^cış

(Rb. 4)

1.3.4.7. İrsâl-i Mesel

Şiirdeki düşünceyi kuvvetlendirmek, veya ispat etmek için atasözü veya atasözü niteliğinde cümleler, lafızlar söyleme sanatıdır.

Dimişler âb-ı hayātuñ müfâdi ^cömr-i ebed

Bu ma^cnî Hızr-ı hâtt-ı la^c-i yârdan şorılır

(Gzl. 57.3)

Meger genc-i kanâ^cat ola vâfî harc-ı âmâle

Dinilmişdür ki zîrâ kenz-i lâ-yefnâ kanâ^catdür

(Gzl. 38.2)

Yukarıdaki her iki beyitte de irsal-i mesel sanatına başvurulmuştur.

1. beyitte: "Hayat suyunun manası sonsuz bir hayattır."

2. beyitte: "Kanâ'at eşsiz bir hazinedir."

sözleriyle irsal-i mesel sanatı yapılmıştır.

1.3.4.8. İstiare

Bir sözün gerçek anlamını kaldırarak, benzerliği olan diğer bir anlamı geçici olarak verme sanatıdır. İstiareye kısaltılmış benzetme adı da verilir.

Olanlar ol perîye âşinâ ünsiyetin söyler

İdenler üns ü ülfet hayli insāniyyetin söyler

(Gzl. 30.1)

Peri kelimesi sevgili yerine kullanılmıştır.

"Peri" kendisine benzetilendir. Peri (kendisine benzetilen) söylenmiş, sevgili (benzeyen) söylenmemiştir. Açık istiare yapılmıştır.

Eyledüm zor kemend-i āh ile ol māhı cezb

Şāh-rāh oldu aña medd-i nigāh-ı intizār

(Gzl. 52/3)

1.3.4.8.1.Mâh

Sevgili yerine kullanılmıştır. Açık istiare yapılmıştır.

Geçerken oğşadı ruhsâr-ı yâri berg-i çınâr

Bu kām girse dahi deste rûzgâr iledür

(Gzl. 58/3)

1.3.4.8.2Berg-i çenâr

İnsana benzetilmiştir. Benzeyen 'berg-i çenar', kendisine benzetilen 'insan'dır. Okşama yönüyle insana benzetilmiştir.

1.3.4.9.İstifhâm

Anlatılan ifadeyi daha etkili kılmak, manayı kuvvetlendirmek için soru sorma sanatıdır. Fakat sorunun cevabı beklenmez.

Ma^cnâsı iltizâz ise māl ü menâl ile

Devlet didikleri dahi şîhhat degül midür

(Gzl. 43/4)

Leb-i la^ciüñ kim öpmüş sāğar-ı billûrdan ğayri

Zenehdānuñ begüm oğşar mı var semmûrdan ğayri

(M. 51)

Yukarıdaki beyitlerde şair karşıdaki şahsa soru soruyor fakat bu sorular cevabı istenen sorular değildir. Maksat şiire bir ahenk katmak, şiiri güzelleştirmek ve anlama derinlik verip dikkatleri cezb etmektir.

1.3.4.10.İştikâk

İştikakın lugat manası türemedir. Aralarında mana ve terkiib itibarıyla fark olmak kaydıyla bir kökten başka bir kelimenin, kelimelerin türetilmesidir.

Ma^cnā-yı haqīkat var iken haṭṭ-ı lebinde
Lāzım mı mecāz üzre anı mültezem itmek

(Gzl. 97/5)

Yukarıdaki beyitte lazım ve mültezem kelimeleriyle iştikak sanatı yapılmıştır. Her iki sözcük de aynı kökten türemiştir.

Şanup bir ^caşıkāne beste-i nev nağme-i şeh-nāz
Niyāzum gūş ider mi bilmem evvel mest-i mey nāzum

(Gzl. 110/2)

Niyāz ve nāz kelimeleri aynı kökten türemiştir.

1.3.4.11.Leff ü Neşr

"Leff" toplama, "neşir" yayma adı verilir. İkisine birden toplama ve yayma denir. Edebî bir sanat olarak Bir beytin ilk mısraında bahsedilen şeylerle ilgili olan sözleri ikinci mısradaki kullanmaktır.

Birinci mısradaki söylenenlere karşılık, ikinci mısradaki söylenenler de aynı sırayı takip ediyorsa leff ü neşr-i müretteb olur.

İkinci mısradaki söylenenler aynı sırayı takip etmiyorsa leff ü neşr-i müşevveş olur.

Sa^cy et hulūşa buğz u maḥabbetde dime hiç
İzrār u nef^ca düşman ü aḥbābdur sebeb

(Gzl. 12/5)

buğz düşmen

muhabbet ahabab

kelimeleriyle müretteb bir leff ü neşr yapılmıştır.

Bāde-i ʿaşka ezel meyhāne olmuşlardanuz
Şoñra bezm-i hūşa biz peymāne olmuşlardanuz

(Gzl. 62/1)

bāde-i aşk = bezm-i hûş

meyhāne = peymāne

kelimeleriyle müretteb bir leff ü neşr yapılmıştır.

Harf-i nā sāzı dil dehāna kıomaz
Merd tîr-i keci kemāna kıomaz

(Gzl. 68/1)

harf-i nâ-sâz = tîr-i kec

dil = merd

dehân = kemân

kelimeleriyle müşevveş bir leff ü neşr yapılmıştır.

1.3.4.12.Mecâz-ı Mürsel

Benzetme amacı gütmekten bir sözcüğün yerine başka bir sözcük kullanma sanatıdır.

Keyflendi lebüñe şevk-i şebelden bāde
Bāʿış-i neşʿe-i serşār budur şahbāda

(Gzl. 134/1)

Bu beyitte şair dudağın keyiflenmesinden bahseder. Aslında keyiflenen dudak değil insandır. Parça söylenmiş bütün kastedilmiştir.

1.3.4.13.Mübalâğa

Anlatılanı olduğundan değişik göstermek maksadıyla yapılan sanattır.

Himem-perver ki ihyā-kerde-i yek nuṭṭıdır diller
Delālet var sözünde mū^cciz-i enfās-ı ʿİsāya

(Ks. 22)

Yukarıdaki beyitte anlatılan olduğundan değişik gösterilmiştir.

Kef-i cūdı bütün dünyāya şāmil ebr-i rahmetdür
Yed-i tülāyı şemşîri resādur cümle a^cdāya

(KS. 24)

1.3.4.14.Nida

Çok şiddetli his ve heyecanları ifade etmek için başvuru bir sanattır.

Ey ṭālib-i maḥabbet eger fehm ider iseñ
Esrār-ı hüsni ğamze vü müjgān okur yazar

(Gzl. 39./5)

İtdi güşāde gülleri bād-ı nevālaruñ
Ey ʿandelīb-i şūḥ hezār āferīn saña

(Gzl. 1/2)

"Ey" kelimeleriyle "nidā" sanatı yapılmıştır.

1.3.4.15.Sihr-i Helâi

Bir beytin ilk mısra'ının sonunda yer alan kelime veya kelime grubunun, birinci mısra'ın sonuna bağlanabileceği gibi, ikinci mısra'ın baş tarafına da bağlanabilecek nitelikte olmasıdır.

Nazm-ı temiz için süḥan-ı ğayrıdan Şerīf
Enzār-ı ehl-i diḳḳati pervizin eyledüm

(Gzl. 111/8)

(Şerîf enzâr-ı ehl-i dikkati pervîzin eyledüm)

1.3.4.16.Tecâhül-i Ârif

arif = bilen, bilgili

tecâhül = bilmezlikten gelme

İnsanın bildiği bir gerçeği bir nükteye bağlı olarak bilmiyormuş gibi göstermesidir.

Leb-i la'lüñ kim öpmüş sāğar-ı billûrdan ğayri

Zenehdānuñ begüm oğşar mı var semmûrdan ğayri

(M. 51)

Şair burada, sevgilinin dudağını billur kadehinden başka kimsenin öpmediğini bildiği hâlde bilmezlikten gelip soru soruyor. Aynı durum ikinci mısra için de geçerlidir.

1.3.4.17.Tecrîd

Kelimenin lugat manası "soyma, soyulma, ayırma, bir tarafa tutma"dır.

Edebi bir sanat olarak: "Bir şairin kendini mücerred bir şahıs farz ederek, yani ayrı bir kimse gibi düşünerek hitapta bulunmasıdır.

Gel ey Şerîf ṯālib-i cāh-ı kana^cat ol

Yok intifā^c anuñ gibi hiç bir diyarda

(Gzl 144/6)

1.3.4.18.Tenâsüp

Manaca, aralarında ilgi bulunan iki veya daha fazla kelimeyi, tezâd meydana getirmemek şartıyla birlikte kullanma sanatıdır.

Dâmuma sanki şikâr oldı ğazâl-ı hûnşid

Sayd idünce gözü âhûmu bugün şahnâda

Dâm, şikâr, ğazâl, sayd, âhû ve şahnâ kelimeleri manaca birbiriyle ilgileri bulunan kelimelerdir. Bu kelimeler beraber kullanılarak tenâsüb sanatı yapılmıştır.

Mutrib ne dem alup eline sâzı söyledür

°Âşıka hep nühüfte olan râzı söyledür

(Gzl. 44/1)

mutrib, ağz, uşşâk, söyledür kelimeleriyle tenâsüp sanatı yapılmıştır.

1.3.4.19.Teşbih

Aralarında çeşitli yönlerden benzerlik kurulabilen iki şey veya şeylerden benzerlik itibarıyla zayıf olanı kuvvetli olana benzetme sanatıdır.

Anuñla kulluğa her sâlik-i âzāde bel bağlar

Miyān-ı şıdka müstaḥkem kemerdür ḥalka-i tevḥīd

(Gzl. 22/6)

Şair bu beyitte tevhid halkasını bele sarılan bir kemere benzetiyor.

Yārūñ girer derūnuna şeyṭān gibi rakīb

Neylerse eyler ol büt-i ṭannāzı söyledür

(Gzl. 44/5)

Bu beyitte de rakib şeytana benzetilmiştir.

1.3.4.20.Teşhis ve İntak

İnsan dışındaki canlı varlıkları veya eşyayı duyan, düşünen, hareket eden insan kişiliğinde göstermek, ona kişilik vermek teşhis, konuşturmak ise intaktır.

Dürr olsa jâle-veş nuṭṭın ḵomaz leyî-i gül-gūşa
Meger Mecnûn-şifat söyler gezer yâbâne bûlbûller

(Gzl. 28/4)

Şair bu beyitte bûlbûllere insan özelliği vermiş, aynı zamanda konuşturmuştur:

Seni sünbûllerüñ öpsün degemem ben gül ile
Ruḥ-ı rengînüñ egerçi gül-i şeftâlûdur

(Gzl. 54/3)

"Öpmek" insana ait bir özelliktir. Sünbûllere verilmiştir..

1.3.4.21.Tevriye

Birden fazla anlamı olan bir kelimenin yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmektedir.

Kalemdür çehre perdâz-ı arûs memleket amma
Dem-i şemşîrde hûn-ı ʿadüvv dür gâze-i devlet

(Thm.4/II)

Dem=An, zaman

Dem=Kan

ʿUşşâḵ-ı bî-nevāya o şeh-nâz iderse gâh
Geh evc-i bûselikde muḥayyerde gösterür

(Gzl. 33/2)

ʿUşşâḵ:Aşıklar

ʿUşşâḵ:makam

1.3.4.22.Tezad

Manaca birbirinin karşıtı iki düşünce duygu ve hayalin bir ifadede toplanmasıdır.

Derdüñe vardur o gül-rûda devâ her hâlde
Durma şor la^cl-i dil-ârâdur dilâ merhem saña

(Gzl. 2/2)

Derd ve devâ kelimeleri birlikte kullanılarak tezac sanatı yapılmıştır.

Sa'y it hulûşa buğz u muhabbetde dime hiç
İzrâr u nef'a düşmen u ahbabdur sebeb

ızrar nef'

buğz muhabbet

düşmen ahbab

kelimeleriyle tezac sanatı yapılmıştır.

1.3.4.23.Tekrir

Manayı kuvvetlendirmek maksadıyla bir parçada aynı kelimeyi veya kelime gruplarını birkaç defa tekrarlamaktır.

Devr ol devr ki ^calem mesrûr

Îûr ol îûr ki dil kâm revâ

Devr, Îur kelimeleriyle tekrir sanatı yapılmıştır.

Ne fâzıl-ı efdal ibn-i efdal ekmeî ibn-i ekmeîdür

Müreccağdur anuñ zatı velî âbâ vü ecdâda

fâzıl, ekmeî kelimeleriyle tekrir sanatı yapılmıştır.

1.3.4.24.Telmih

İfade içinde zikretmeksizin herhangi bir kıssaya, geçmişteki bir olaya, meşhur hikayelere, efsânelere, malum bir şahsa çeşitli inanışlara işaret etme sanatıdır.

Ele âyîne-âsâ tîğ alup şad kevkeb ü ferle
Sikender-veş cihānı sū-be-sū teşhîr ider mehtāb

(Gzl. 9/4)

Şair bu beyitte İskender'e telmih yapmıştır.

Ey Hızır ile suʿāl iden āb-ı hayātdan
Haftı u leb-i nigāra ne dilsün sözün nedür

(Gzl. 32/5)

Bu beyitte de Hızır Peygamberin abıhayatı bulmasına telmihte bulunulmuştur.

1.3.4.25.Deyimler

Şiirde sıkça deyimlere yer verilmiştir.

baş ur-:

Zer-i pür -tābı yandırmazdan evvel vaşla baş urdum
Velî nerm olmadı hiç sert iken darb-ı hadîd itdüm

(Gzl. 112/4)

bir içim su:

Gül midür mül mi ʿaceb neşʿe mi hüsn-ü ānı
Kanamaz dil dir isem dahi bir içim şudur

(Gzl. 54/2)

gönül ver-

Bir temāşā-gehde seyr itdüm gönül virdüm aña
ʿĀşık-ı tasvîre döndüm bî-ḥaber benden nigār

(Gzl. 52/2)

dil dök-:

Ŧatlı diller döküyor ŧimdi o ŧĩrĩn sũĥanum
Mĩve-i puĥte gibi lebleri ŧekkerlenmiŧ

(Gzl. 77/2)

2.1.DİN

2.DİN VE TASAVVUF

2.1.1.Allah

Mehmet Çelebi divanında 1 münacaat yer alır. Bu münâcâtta Mehmet Çelebi Allah'a yalvarmakta ve yakarmaktadır. Bütün mevcudatın tek kurtarıcısının, tek sığınağının Allah olduğunu söylemektedir.

Bu münacatta şair bütün varlıkların Allah'ın rızasını istediklerini , Allah'ın izni ve iradesi olmadan hiçbir şeyin olamayacağını, kâinattaki en güzel zevkin Allah'ı zikir etmek olduğunu, bütün varlıkların Allah'ın adını vird-i zeban ettiklerini belirtmektedir.

IV

Seni zikir itmek zevk-i cināndur
Rizānı cüst ü cū ārām-ı cāndur
Aduñ maḥlūka hep vird-i zebāndur
Çapuñdur cümleñ yā Rab penāhı

(Mnc. IV)

Yine başka bir dörtlükte şair:

V

Heman ʿāşıkıların maḥlūbu sensün
Ḥaḳīkat ehlinün maḥbūbu sensün
Cemīʿān ʿālemün merḡūbu sensün
Çapuñdur cümleñ yā Rab penāhı

(Mnc. V)

demektedir.

2.1.2.Melekler (Sürüş)

2.1.2.Melekler (Sürüş)

Divan şiirimizde melekler birçok şekilde ele alınırlar. Melekler güzelliğin, nurun aydınlığının sembolüdür. Allah'ın nurdan, ateşten yarattığı varlıklardır. Allah'ın gayb alemindeki hizmetkârlarıdır.

İsterseñ eger güşâyış-ı kenz-i felâh

Şâh-ı resûle kıl şalavâtı miftâh

Bir şehdûr o kîm  arşa  ı ıup evşâfı

Kürsîde aña ceys-i mel  ik medd  h

(Rb. 6)

Yukarıdaki şiirde şair, meleklerin Hz. Peygamberi (S.A.V.) kürsîde medhetmelerinden bahsetmektedir. Kürsî arşın altındaki bir sema tabakasıdır. Peygamber Efendimiz miraca çıkarken Allah'ın huzuruna gittiğinde kürsiden geçmiştir. Şair de bu olaya telmih yaparak bütün meleklerin bu kürsî makamından O'nu övdüklerini, ondan şıtayışla bahsettiklerini ifade ediyor.

Divanda melek ismi olarak da sadece H  r  t'un adı geçer.

2.1.2.1.H  r  t

B  y   ve sihir ile uğraştığından kıyamete kadar, Allah tarafından Babil kuyusuna hapsedilmiştir. H  r  t b  y  , sihir vb. şeylerin sembolüdür. Divanda sadece bir beyitte geçer.

Her m  jeñ H  r  t-i n  zuñ h  me-i efs  nid  r

Sürme-i çeşmüñ mid  d-ı si rid  r c  d  larıñ

(Gz. 95.2)

Yukarıdaki beyitte şair sevgiliye seslenerek senin her kirpiğın H  r  t'un esrarengiz kalemidir.  eşminin yani gözünün sürmesi de cadıların sihrinin m  rekkebidir, diyor. H  r  t genelde cadı, sihir gibi kelimelerle alınır. Yukarıdaki beyitte de bunu görmekteyiz. M  jeler kalemdir, sürme de ona verilen mürekkeptir. Ve Harut bunlarla sihir yapmaktadır.

2.1.3.Kutsal Kitaplar

Mehmet Çelebi semavi dinlere ait dört kitaptan birden bahseder. Ayrı ayrı ele almaz.

Ey metn-i risāletün şürūhı çār-kitāb

(Rb. 2/1)

diyerek kutsal kitapların peygamberliğin açıklayıcısı olduklarını ifade eder.

Yine Mehmet Çelebi şiirlerde Kur'an-ı Kerîm'den bazı ifadelere yer verir, meselâ:

Bāğ-ı kūy-ı dil-bere eyler resā şehper gibi
Tarfetü'l-^cayn içre bak murğ-ı nigāhı dūrbîn

(Gzl. 126/2)

tarfetü'l-'ayn; Kur'an-ı Kerîm'de geçen bir ibaredir. (Fâtır Sûresi 48. âyetle geçmektedir)

tarfetü'l-'ayn: Gözün açılıp kapanması kadar kısa an.

Elde ni^cme'n-nâşîr olsa çün cevāb-ı hâzırı

Şi^cr ü inşā yohsa olmaz luţfu çok im^cān ile

(Gzl. 147/9)

ni'me'n-nâşîr: Ne güzel yardımcı, ne güzel zafer, demektir. (Enfâl sûresinde geçer)

Bunların dışında bir de Mehmet Çelebi sevgilinin yüzünü ayetlere benzetir.

2.1.4.Hadisler

Şairimiz, hadislerden doğrudan doğruya bahsetmemiş; fakat dolaylı yollarla bazı hadislerin anlamını içeren mısralar, dizeler söylemiştir.

Hemen hemen divan şairlerinin çoğunun na'flarda söylemiş olduğu "Levlâke levlâke lemâ halaktu'l-eflâke" hadis-i kudsisine şairimiz de değinmiştir. Hadis-i kudsiyi olduğu gibi almamış ilk kelimesine şiirde yer vermiş, bu hadis-i kudsiyi çağrıştırmıştır.

Ey metn-i risâletün şürûhı çār-kitāb

Levlāk beyān-ı şānuña faşl-ı hitāb

Ey pād-şāh-i resūl senün nāmuñadur

Te'îf-i gülistān-ı cinān-ı heşt-ebvāb

(Rb/2)

Yukarıdaki dizelerde şair Peygamber Efendimize (S.A.V.) sesleniyor. Ve senin şânına en güzel hitap 'Levlak'tır, diyerek o hadis-i kudsiye işaret ediyor.

2.1.5.Peygamberler

Divanda şu peygamberlerin adı yer almaktadır.

Hz. Muhammed

H

Hz. Mûsâ

Hz. Yağub

Hz. Eyyüb

Hz. Hızr

2.1.5.1.Hz. Yakub

Divan edebîyatındaki diğer şairlerde olduğu gibi şairimiz de Hz. Yakub'u çektiği üzüntü, ve çilelerle dile getirmiştir.

Dil-i Ya^cķūb rūşen-sāz-ı nūr -ı dīdedür yohsa

Bakılsa çeşm-i nā-bīnā-yı bū-yı pīrehen açmaz

(Gzl. 69/3)

Şair, Yakub'un parlaklık veren gönlü gözün nurudur. Gören göz değil gönüldür, kalptir, diyor. Yoksa kör olan bir gözü gömleğin kokusu açmaz. Yakub'un gönlündeki parlaklık gözün nurudur, gözün görmesini sağlamaktadır.

2.1.5.2.Hz. Eyyüb

Divan şiirimizde Hz. Eyyüb sabır kahramanı olarak yerini alır. Hastalığı, kurtların vücudunu kemirmesi, bunlara karşı gösterdiği sabırla Divan şiirinde işlenir. Divan şiirinde Hz. Eyyub'un çektiği çile ile sevgilinin aşğa çektiirdiği çile arasında bir anlam ilişkisi kurulur. Ve sevgilinin çektiirdiği çilenin Hz. Eyyub'un çilesinden daha ağır ve daha zahmetli olduğu söylenir.

Caddesi gūlzār-ı maķşūduñ ʔarīķ-i şabrdur

Himmet-i sa^cd-ābād dođrıdur reh-i Eyyūbdan

(Gzl. 115/2)

Mehmet Çelebi bu şiirde, istenilen, ulaşmak istenen gül bahçesinin caddesinin, yolunun sabır yolundan geçtiğini ayrıca mutluluğa ulaşmak için de Eyyub'un yolundan gidilmesi gerektiğini ifade ediyor.

2.1.5.3.Hz. Hızr

Kur'an-ı Kerim'de kendisinden bahsedilen, halk arasında da zorda kalanlara yardım eden, onların ihtiyaçlarını yerine getirmeye çalışan bir şahıdır.

Bazı rivayetlerde, Hızır'ın ölümsüzlük suyunu bulduğu için ölümsüzlüğü yakaladığı görüşü yer alır. Hızır, uzun  mr n sembolü ve işaretidir.

Bakılsa s -be-s   ayn-i  ay t  ş r-ı r şend r

Bedel  y ne  b-ı Hızra İskender  uş şunda

(Gzl. 132/3)

Başka bir rivayete göre de Hızır abıhayatı bulduğu h lde kendisiyle beraber abıhayatı aramaya çıkan İskender'e vermemiştir. Bu yüzden ikisi birlikte anılırlar.

şair yine başka bir şirinde Hızır'dan bahseder.

Ey Hızr ile su  l iden  b-ı  ay tdan

 attı u leb-i nig ra ne dirs n sözün nedür

(Gzl. 32/5)

şair üçüncü bir kişiye seslenerek, ey abıhayat konusunda Hızır'a soru soran kişi, sevgilinin dudağı ve yüzünün çizgileri hakkında ne diyorsun sözün nedür, diyerek sevgilinin dudağı ile  bıhayat arasında bir anlam ilişkisi kuruyor ve sevgilinin dudağı ve hattı abıhayat gibidir, insanı  l ms zl ğ e eriştirir, demek istiyor. Sevgilinin dudağını abıhayata benzetmiştir.

Dimişler  b-ı  ay tu  m f di   mr-i ebed

Bu ma n  Hızr-ı  att-ı la -ı y rdan şorılır

(Gzl. 57/3)

Bu beyitte şair yine abıhayat ile sevgilinin dudağı arasında bir ilişki kuruyor ve diyor ki; hayat suyunun manasının sonsuz bir ömür olduğunu söylüyorlar  yleyse ey Hızır bu mana sevgilinin dudağının güzelliğinden sorulur. Yani şunu demek istiyor; eger sonsuz bir ömür abıhayatın manasıysa bunu sevgilinin dudağına sormak lazım; çünkü sevgilinin dudağı da  şığı  l ms zl ğ e eriştiriyor. Sonsuz bir ömre eriştiriyor.

Yāra didüm Şerîf ki    mri     Hızr olur

B  s iden  n ha  tu  n gibi h  y-gerde gerden  n

(Gzl 101/7)

Şerif Mehmet   deta daha önce söylemiş olduğu beyitleri ispatlarcasına söylemiş bu beyti ve diyor ki, sevgiliye senin yanaklarının güzelliği gibi, terlemiş gerdanını   penlerin   mr   Hızır'ın ömrü gibi olur, dedim.

Bu konu ile ilgili başka bir beyit:

Leb-i c  n- ba   i üzre ha  t  -ı sebzi t  zed  r her an

Olur   b-ı ha  y  tı bulsa    mr-i Hızr-ı c  vid  n

(Mtl. 29)

2.1.5.4.Hz. M  sa

H  . M  s  , Divan   irinde Allah'ın T  r'da tecelli edişi, Firavun ile olan mücadelesi, Yed-i Beyz   mucizesi,   u'ayb peygambere   oban olması ve asasıyla bütün sihirlerle galip gelmesi gibi yönleriyle ele alınır.

Z  fer-i y  b adüvv olmak  da besdür rast bir h   dim

  A    Fir  avn     ciz eylemişdür dest-i M  s  'da

(Gzl. 136/5)

Bilindiği gibi H  . Musa Firavunu hak yola davet eder. Firavun onu dinlemez. H  . Musa'yı sihirbazlıkla su  lar.   lkesindeki bütün sihirbazları toplayarak bunların H  . Musa'yı yenmelerini ister. Sihirbazlar ellerindeki ipi yere bırakırlar, ipler birden yılan olur. Bunun   zerine Allah'tan gelen vahiyle H  . Musa'da elindeki asayı yere bırakır,   s   yılan olur ve diğer sihirbazların yılanlarını yutar. Bunun   zerine sihirbazlar Allah'a inanırlar; fakat Firavun buna kızar ve yine Allah'a inanmaz. H  . Musa'nın karşısında   ciz olur. Yine Nil nehrini geçerken H  . Musa'nın asasıyla Nil nehrini ikiye ayırması ve arkadan gelen Firavun'un Nil nehrinde boğulması gibi olaylarla H  . Musa ve asası   irimizde işlenmektedir.

2.1.5.5.Hz. Süleyman

Divan şîirinde adı geçen bir diğer peygamber de Hz. Süleyman'dır. Cinlere, insanlara hükmeden bir padişah olması, saltanatı, mührü kuş dilini anlaması, Belkıs'ın tahtının yerini değiştirmesi, rüzgara hükmetmesi, karınca ile olan konuşmaları vesilesiyle edebîyatımızda zikredilir.

Bu kadar kuvvet u şevketle Süleymān-āsā

Ne ʿaceb olsa bütün ʿāleme fermānı revān

(Tr. 1-17)

Yukarıdaki beyitte şair bahsettiği kişinin bu kadar kuvvetle ve şevkle Hz. Süleyman gibi emrinin bütün dünyada geçerli olmasını istiyor. Bu şîirde de gördüğümüz gibi Hz. Süleyman dünyadaki bütün varlıklara hükmetmesi yönüyle ele alınmıştır.

2.1.5.6.Hz. İsa

Hz. İsa; nefesi ile hastaları iyileştirip, ölüleri diriltmesi, tecerrüd ile göğe yükselmesi, Cebrail'in, Allah'ın nurunu Meryem'e üflemesi neticesinde İsa'nın doğması vb. vesilelerle Divan edebîyatımızdaki yerini alır. Hz. İsa'nın hayatı ile ilgili olarak anlattığımız bu motifler çoğu zaman tasavvufî fikir ve hayaller içinde ifade edilir. Hastaları iyileştirip ölüleri diriltmesi dolayısıyla sevgili ve dudaklar arasında benzerlik kurulur.

Himem-perver ki ihyā-kerde-i yek- nuṭṭıdur diller

Delālet var sözünde mūʿciz-i enfās-ı ʿİsāya

(Ks. 22)

Yukarıdaki şîirde şair Hz. İsa'nın nefesinden bahsetmiştir. Nefesinin dilleri gönülleri dirilttiğini ifade etmiştir. Ve buna telmihte bulunmuştur.

2.1.5.7.Hz. Muhammed

Hiz. Peygamber (S.A.V.) hakkında 1 na't (medhiye olarak), rubai şeklinde 14 na't, bir de Nahifi Efendi'nin na'tlerinin tahmisleri yer almaktadır (7 adet).

Divanda çeşitli isim ve sıfatlarla Hiz. Peygamber (S.A.V.) tavsif edilir.

Ahmed, Muhammed, Mustafa
mihr-i sa'âdet
eser-i evc-i alâ
pâd-şâh-ı rûsûl
ilm-i ledûn zâtına haşlet
zerre-i hûrşîd-i ruh-ı mihr u kamer
pâd-şâh-ı taht-ı mi'râc

Şiirlerinde Hiz. Muhammed'in (S.A.V.) kâinatın yaratılmasına bir illet-i gâiyye olduğunu söyler. Kâinattaki bütün güzelliklerin onun için yaratıldığını belirtir:

İbdâ^c-i cihâna Muştâfâdur bâ^cîş
Bu hüsne hep andaki behâdur bâ^cîş
İhsânını bildürmek için halka anı
Tebliğ-i risâletle Hudâdur bâ^cîş

(Rb. 4)

Yine başka bir şiirde mi'râc hadisesinden bahseder. Peygamberin yoluna yedi top kumaş serildiğini ifade ederek, Allah'ın kendi azametini ve yüceliğini Hiz. Peygamber'e göstermek için onu mi'râca çıkardığını belirtir:

Teşrîfde mi^crâca eyâ şâhib-tâc
Ferş itdi felek râha yedi top dîbâc
Göstermek için rif^cat-ı cāhuñ Mevlâ
Kıldı seni pâdişâh-ı taht-ı mi^crâc

(Rb. 5)

Hız. Peygamber hakkında bazı şîirler:

Cebîñüñ maṭṭa-ı nûr-ı Hudâdur yâ Resulullah
 Furûğ-ı ṭal'atuñ şems-i hudâdur yâ Resulullah
 Ṭulû'cuñ dehrden zulmet-zidâdur yâ Resulullah
 Vücûduñ şem-ı bezm-i iştîfâdur yâ Resullah
 Anuñ çün ism-i pâküñ Muştâfâdur yâ Resulullah (Tah. I)

Maḫsûd ise ser-âmedî-i izz-i sermedi
 Tâc-ı ser eyle na'ı-i Şerîf-i Muḫammedi

(Na'ı 1/1)

İsterseñ eger güşâyış-i kenz-i felâḫ
 Şâh-ı resûle kıl şalavâtı miftâḫ
 Bir şehdûr o kim  arşa çıkup evşâfı
 Kürsîde aña ceşş-i melâ'ik meddâḫ

(Rb. 6)

2.1.6. Diğ er Dinî Unsurlar

2.1.6.1. Cennet

Cennet Divan şîirinde, meyveli ağ a lar ve    eklerle dolu bağ, bahçe, gülzar şeklinde tasvir edilir. Sekiz cennet vardır. Bunlar: H  d, Me'v   Na  m, Adn,   liye, Firdevs, Daru's-Sel  m ve Hayev  n adlarını alırlar. Ş  ir bir ş  irinde sekiz cennet olduğ unu söyler :

Ey metn-i ris  let  n ş  r  ḫı     r-kit  b
 Levl  k bey  n-ı ş   nu  a faşl-ı ḫit  b
 Ey p  d-    h-ı res  l senün n  mu  nadur
 Te  l  f-i g  ll  st  n-ı cin  n-ı heşt-ebv  b

(Rb. 2)

Mehmet Çelebi İslâmı sadece gösteriş için uygulayanların cennete giremeyeceklerini belirtir. Çünkü esas gaye Allah'ın rızâsı olmalıdır:

Bezm-i rindāndan ictinābuñ ne

Seni zāhid riyā cināna kıomaz

(Gzl. 68.6)

Yine başka bir şiirde Mehmet Çelebi Allah'ı zikretmenin cennetlerin zevki olduğunu belirtir:

Seni zıkr itmek zevk-i cināndur

(Mün. 4.1)

2.1.6.2.Perî

Cinlerin dışı olanlarına verilen addır. Divan şiirinde sevgili güzelliğiyle, insanları kendine bağlamasıyla periye benzetilmiştir:

Olanlar ol perîye āşinā ünsiyyetin söyler

İdenler üns ü ülfet hayli insāniyyetin söyler

(Gzl. 30/1)

Saña cānum dirse ādem bil hāqīkatdur anı

Ey perî virmiş Hudā bir hüsn-i rūḥānī saña

(Gzl. 7/2)

Merdüm-i çeşm-i hayāliyle meger enis eyleye

Ol perî peykerle güçdür olmak insān āşinā

(Gzl. 8/2)

2.1.6.3.Şeytan

Şeytan Divan şiirimizde rakibin benzetilene olarak karşımıza çıkar:

Yārūñ girer derūnuna şeytān gibi raķīb

Neylerse eyler ol büt-i ʔannāzı söyledür

(Gzl. 44/5)

Yukarıdaki beyitte şair şeytanın insanların kalbine girip insanları bozmaları gibi rakibin de sevgilinin kalbine girerek sevgiliyi bozduğunu, onun naz yapmasına neden olduğunu ifade eder.

2.1.6.4.Cami-Mescit

Müslümanların Allah'a ibadet ettikleri kulluklarını yerine getirdikleri yerlerdir. Şair bazı tarihlerde camilerin inşa edilmesinden bahseder, Mehmet Çelebi için:

Bir münevver cāmī^c-i pākīze bünyād itdi kim

Nūh ʔubāb-ı āsumān içre aña olmaz mişīl

(Trh. 3/6)

Huṭbe-i da^cvet-i halka nāmı zīnet-sāz olup

Ola maḥfil zīb-i ʔūl-i ^cömr o sulṭān-ı nebīl

(Trh 3/11)

Hutbe hükümdarlığın işaretidir. Bu beyitte Sultan Muşafa'dan dolayı bu kelimeyi kullanmıştır.

2.1.6.5.Kıyam, Rükû

Muḳarrerdür şikār-ı maḳşad eylersüñ hulūş ile

Ḳıyām u rük^cudan tīr ü kemān miḥrāb-ı ḥācāta

(Gzl. 140/3)

Böyle bir zātı intihābından
Kıldılar pādişāha halk du^cā

(Trh. 9/6)

2.1.6.6.Ka'be

Ka'be Müslümanların kiblesi kutsal ziyaret yeridir.

Şöyle tābān kerāmet öyle müşerref ^cāleme
Görmeyen vār ise anda Ka^cbeyi çeşm-i ^calīl

(Trh. 3/8)

2.1.6.7.Risālet

Peygamberliktir, büyük kitapla gelen peygamberlik, elçilik.

İbdā^c-i cihāna Muştafādur bā^cış
Bu hüsne hep andaki behādur bā^cış
İhsānını bildürmek için halka anı
Tebliğ-i risāletle Hudādur bā^cış

(Rb. 4/1-2)

Mehmet Çelebi bu beyitte Alah'ın Hz. Peygamber'i risalet göreviyle gönderdiğini ifade ediyor.

2.1.6.8.Miraç

Hız. Peygamber'in (S.A.V.) Cenâb-ı Hak'ın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi ki, en büyük mu'cizelerinden birisidir.

Teşrîfde mi'râca eyâ şâhib-tâc

Ferş itdi felek râha yedi toğ dîbâc

Göstermek için rif'at-ı cāhuñ Mevlâ

Kıldı seni pâdişāh-ı taht-ı mi'râc

(Rb. 5)

2.1.6.9.Ramazan

Oruç ayıdır. Şair ramazan gecelerinin mutluluk nurlarıyla olduğunu söyler.

Rûzı fîrûz ola devletle çü 'îd ü nevrûz

Gicesi nûr-ı sūr ile çü kıadr-i ramāzān

(Trh. 1/25)

2.1.6.10.Sevap İbâdet

Şevāba bā'is olur gâflet olsa niyyet-i hayr

Ki h'āb-ı rûzede bak şā'ime 'ibâdet imiş

(Gzl. 78/6)

2.2.TASAVVUF

Şerif Mehmet Çelebi'nin divanını incelediğimizde onun tasavvuf konusunda çok yüksek düzeyde biri olduğunu söyleyebiliriz. Tasavvuf kültürünün çok yoğun olduğu bir ailede büyümesi, ailesinden (kendisi de dahil) birçok kişinin şeyhülislamlık gibi makamlara gelmesi onun bu alanda yüksek bir seviyeye gelmesine vesile olmuştur.

Mehmet Çelebi, divanında tasavvufu da başarılı bir şekilde işlemiştir. Tasavvuf onda samimi bir heyecan ve duygu şeklindedir. Mecazi aşkın işlendiği bazı şiirlerinde bile bazen tasavvufa geçtiğini görmekteyiz.

Bazı gazelleri tamamen tasavvufî içeriklidir. Şairin tasavvuf ile ilgili düşüncelerini ifade etmesi bakımından bu beyitlerden birkaçını gibi aşağıya alıyoruz.

Olunca zāviye zīb-i miyāne'-i tesbīh
Çü şeyh gösterür esmā nişāne'-i tesbīh
Temām-ı dīde eger olmasa eger dil sālīk
Girer mi hālka'-i zikre çü dāne'-i tesbīh

Mehmet Çelebi halkın sevgiye layık olmadığını asıl sevilecek, yalvarılacak olanın Allah olduğunu söyler. Yani masivadan sıyrılıp Allah'a ulaşma çabasındadır. Kesreti bırakıp vahdete girmek arzusundadır:

Halk şāyeste degül hubb u recāya el-haqq
Sevecek yalvaracak Hazret-i Haqdur ancak

(Gz. 89/1)

Yine başka bir yerde aşk, ihlâş ve niyâzın sadece Allah'a hasredilmesi gerektiğini ifade eder.

°Aşk u ihlâş u niyâzı aña haşr eyle Şerîf
Sevecek yalvaracak Hazret-i Haqdur ancak

(Gz. 89/7)

2.2.1.Şeyh

Şeyh tasavvufta mürşiddir, yol gösterendir. Şeyh sâliklere Allah'ın isimlerini tesbihin nişânesi olarak göstermektedir. Şeyh Allah'ın güzel isimlerini yani esma-i hüsnayı müritlere anlatır ve zikre başlarlar. Şeyh daima tesbih çeker

İder kalbin Şerîf âyîne rû-yı hüsn-i ahlâka

Şafâ-yı tab^cına andan güzel şüret nedür bilmez

(Gzl. 73/6)

Olunca zâviye zîb-i miyâne'-i tesbîh

Çü şeyh gösterür esmâ nişâne'-i tesbîh

(Gzl. 18/1)

2.2.2.Sâlik

Tasavvufta makamlar üzerinde ilmi ve tasavvuru ile değil hâli ile yürüyen kimsedir. Dünyayı terk ederek Allah'a yönelmiştir. Sâlik ruhani sülukde daima bela ve elemelere maruz kalarak bu şekilde teali ve terakki eder. Musibetler imtihan olduğu için bunlara karşı dayanır ve göğüs gerer.

Temâm-ı dîde eger olmaz ise ger dil sâlik

Girer mi halka'-i zikre çü dâne-i tesbîh

(Gzl. 18/2)

Anuñla kulluğa her sâlik-i âzâde bel bağlar

Miyân-ı şıdka müstahkem kemerdür halka'-i tevḥîd

(Gzl. 22/6)

Yukarıdaki birinci beyitte şair, gözün tamamen gönül olmasını yoksa tesbih tanesinin zikir halkasına giremeyeceğini söylemektedir. Tasavvufta kalp yani gönül en önemli unsurdur. Batındır. Göz ise zahirdir. Göz maneviyatta kördür. Bu

yüzden salikin kendini tamamen kalbe bırakması gerekir, gözün yerini kalp almalıdır.

İkinci beyitte ise tevhid halkasından bahsediyor şair. Salikin tevhid halkasıyla kendini güvende hissettiğini, her salikin ona bel bağladığını ifade ediyor.

2.2.3.Zahid

Zâhid, Mehmet Çelebi divanında yapmacık hareketlerle karşımıza çıkar. O ibadeti gösteriş için yapan bir tiptir. Cehaleti temsil eder. Tek arzusu cennete kavuşmaktır, Allah'ın rızası değildir. Dış görünüşte devamlı ibadet ediyor gibi görünen, tesbihi elinden düşürmeyen bir tablo çizer. Fakat kalbi olarak hiçbir basireti, hasleti, maneviyatı olmayan biridir..

Ṭā^cat perest şanma bu ḥalk-ı zemāneyi

Zâhid tekellûf ile eyleme şimdi riyâ^c abeş

(Gzl. 3/4)

2.2.3.1.Sufi:

Divan şiirinde genel tipleme olarak zahid tiplemesinin karşıtıdır.Rind tipine yakın bir tiplemedir.Amacı masivadan tecerrüt ile bekaya ulaşmaktır.

Arz-ı cevher eyler istiğnâ şatup şūfî velî

Şekl-i dendân-ı ṭama^cdur ser-be-ser delḳ-ı riyâ

Şair çok defa didaktik amaçlı olarak sufiyi ikaz eder.

Ḥulūsuñ tâb u ḥüsn ü ḥilyesin tahşîle sa^cy eyle

Saḥa ey şūfi naḳş-ı bu riyānuñ zîb ü fer virmez

(Gzl. 71/6)

Şair ham sufi diye tabir edilen kimseleri uyarmaktan da geri kalmaz. Ham sufi o kadar gösteriş meraklısıdır ki elinde tesbihle gezer. Tesbihle Allah'ı zikredeceğine kendi amellerini sayıp durmaktadır:

Elde tesbîh ile şûfî kıılma a'câliûñ şümâr
Târ-ı enfâsı dūr-i zıkr ile eyle şubḥa-vār

(Mat. 11)

2.2.4.Rind

Rind ise umumi manada bir tasavvuf ehli olarak karşımıza çıkar. Gösteriş ve rıyayı sevmez. Zâhidin zıddıdır.

Şair zahidi rindlerin meclisini çağırmaktadır:

Bezm-i rindāndan iclābuñ ne
Seni zâhid riyā cināne kıomaz

(Gzl. 68/6)

2.2.5.Zikr

Tasavvuf yolunda maksada gitmenin, seyr-i sülukde muvaffak olup kesretten vahdete ulaşmanın en önemli vesilelerinden biri zikirdir.

Her nefes cilve ider yār zamîrümde Şerîf
Muṭribüñ hey hey! kıalbümde benüm hū hūdur

(Gzl. 54/7)

3.CEMİYET

3.1.ŞAHISLAR

3.1.1.Hükümdarlar, Şehzâdeler, Devlet Adamları

Mehmet Çelebi'nin kendilerine tarih düştüğü şahsiyetler:

Hibetullah Sultan

Sultan Selim

Sultan Mustafa

Abdülhamid Han

Hadice Sultan

Sultan Muhammed

Muhammed Salih Efendi (Şeyhülislam)

Çelebizâde Efendi (Şeyhülislam)

Veliyüddin Efendi (Şeyhülislam)

Mirzâzâde Efendi (Sadrazam)

Pîrîzâde Osman Molla Efendi (Şeyhülislam)

Mirzâ-zâde Muhammed Said Efendi (Şeyhülislam)

Osman Efendi

Mesud-zâde Efendi

3.1.1.1.Hibetullah Sultan

Kenz-i hâkdan dūr-i şehvâr-ı muşaffâ-âsâ

Yümnile geldi cihâna Hibetüllâh Sultân

(Trh 1/29)

3.1.1.2.Sultan Selim

Ziyāde bir güzel mışra^cla ben de söyledüm tārīḥ
Cihān Sultān Selīmüñ maḳdeminden tāze cān buldı
(Trh. 2/22)

3.1.1.3.Sultan Muştafa

Bir ziyāde mu^ctenā tārīḥ söyle gel Şerīf
Cāmi^c-i vālā binā-yı Muştafā Ḥān-ı cemīl
(Trh 3/14)

3.1.1.4.Abdülhamid Han

Bu mışra^cı Şerīf didüm tehniyetle ben
^cAbdül-ḥamīd Ḥāna ide sa^cd-i mülki Ḥaḳ
(Trh. 4/15)

3.1.1.5.Hadice Sultān

Tārīḥi böyle lāmi^c gūş eylesün mesāmi^c
Gehvāre zīb-i ṭāli^c oldu Ḥadīce Sultān
(Trh. 5/21)

3.1.1.6.Sultan Muhammed

Sa^cd-i ṭāli^cle Muḥammedullāh
Dāver-i dehre ola mülk-ārā
(Trh. 6/24)

3.1.1.7. Muhammed Sâlih Efendi

مفتی متقی کہ تاریخش

شیخ الاسلام صالح آمده است

(Trh 7/9)

3.1.1.8. Çelebi-zâde Efendi

Güş idünce şadra teşrîfin didüm târîhîni

°İlm ile °Âşım Efendi oldu müftî-i cihân

(Trh 8/21)

3.1.1.9. Velîyüddin Efendi

Göreñ geldi Velî Efendîye

Câh-ı üftâde oldu zîb-nümâ

(Trh 9/13)

3.1.1.10. Mirzâ-zâde Efendi

Odur ol şehriyâr-ı mekremet âyîni ced -ber- ced

Çul olmuşdur aña şāhān-ı °ālem cümle dünyāda

(Trh. 10/12)

3.1.1.11. Velîyüddin Efendi Saniyen

°Aceb midür bu kadar inbîsâf-ı kām u neşâf

Yine velîyyi ni°am oldu şadra pirāye

(Trh 11/16)

3.1.1.12.Veliyüddin Efendi

Kenz-i meniḥ oldı ṭālebine

Dārü'l-kütüb-i Velî Efendi

(Trh. 13/9)

3.1.1.13.Piri-zâde Osman Molla Efendi

Bu mışra^c oldı bir berceste tārīḥ

Ne vālā bāb-ı cūd-ı şeyḥü'l-islām

(Trh 14/25)

3.1.1.14Muhammed Sa'id Efendi

مفتی متقی کہ تاریخش

شیخ الاسلام صالح آمده است

(Trh 7/9)

3.1.1.15.'Osman Efendi

Didi nāsa Şerîf tārīḥin

Müjde °Oşmān Efendi oldı re³īs

(Trh 17/8)

3.1.1.16.Mes'ud-zade Efendi

Şerîfâ söyledüm berceste bir mısra^cda tārîhîn

Bu zîbâ kaşrı Sa^cdeddîn Monla eyledi inşâ

(Trh 18/13)

3.1.2.Şa'irler, İlim ve Din Adamları

3.1.2.1.Nahîfî Efendi

1690-1738 yılları arasında yaşamış bir divan şairidir. Mehmet Çelebi'nin en çok etkilendiği kişilerden biridir. Şerif Nahîfî Efendi'nin bir na'tinin tahmisini yapmıştır.

3.1.2.2.Koca Ragıp Paşa

18.yy.'da yaşamış Divan şairlerindendir.Mehmet Çelebi'yi etkilemiştir.Mehmet Çelebi Ragıp Paşa'yı öven bir kaside yazmıştır:

Cenābü'l-mü³essir Rāgıbā Pāşā-yı ʿālīşān

Cenāh-ı bāb-ı luṭfuñdan niyāz eyler hümā-sāye

(Ks. 17)

3.1.2.3.Nergîsî

Meşhur İran şairidir. Bir gazelde geçer.

Şerîfâ şūḥ u şîrîn öyle nuṭḡ-ı çeşm ü la^cli kim

Anı ne Nergisi ne Nābi-i hoş-gūda gördüm ben

(Gzl. 128/9)

3.1.2.4.Fıtnat Hanım

Fıtnat Hanım 18. yy'ın tanınmış kadın şairidir. Mehmet Çelebi'nin kız kardeşidir.

Şafha-i tanzîre üstâdâne bir nakş isterüz

Hâme-i mu²ciz nigârından Şerîfâ Fıtnat'uhn

(Gzl. 94/5)

°Arz eyle şand-ı nazmuñı kim Fıtnat'a Şerîf

Tûtî gibi o zemzeme-perdâzı söyledür

(Gzl. 44/7)

Şerif birinci beyitte kendi kendine seslenerek Ey Şerif Fıtnatın mucizeli kaleminin şiirlerinden üstadane nazireler yapmanı istiyoruz, demektedir.

İkinci beyitte de yine kendi kendine sesleniyor ve diyor ki, Şerîf şiirlerini Fıtnat'a arz eyle ki Tûtî gibi konuşmay a başlasın.

3.1.2.5.Münifi

Doğum tarihi bilinmeyen Münifi'nin ölüm tarihi 1743'tür. 18. yy. şairlerindendir. Mehmet Çelebi bir gazelini tahmis etmiştir.

Görülsün bir perend-i nev nesîc-i hoş-kumâş-ı ter

Bu sevk içre anuñ elbet haridârı zuhûr eyler

Şerîfâ sen hemân şâyeste-i râğbet hüner göster

Cihân kâlâ-yı bender-gâh-ı isti^cdâduñı añlar

Münîf olsun hele peymûde-i endâze-i devlet

3.1.2.6.Nâbî

Divan şairidir Mehmet Çelebi'nin etkilendiği şairlerdendir. 1642-1712 yılları arasında yaşamıştır.

Şerîfâ şûh u şîrîn öyle nuṭṭ-ı çeşm ü la'li kim

Anı ne Nergisî ne Nâbî-i hoş-gūda gördüm ben

(Gzl. 128/9)

Niçün ey ṭab'ı-şuḥ l'cāza dek himmetle gitmezsün

Murād itsün Şerîf-āsā bu vādîlerde nitmezsün

Sen ey ḥüsn-i edā kimden 'aceb taḥsîn işitmezsün

Neden ey nazm-ı Nâbî tāze tāze cılve itmezsün

Ḳalem-den şafhaya bu ser-fürûlar hep senünçündür

(Thm. Münif III/7)

3.1.2.7.Haşmet

18. yy'ın meşhur şairlerindendir. Hem Nâbî, hem Nedîm'in yolunda gitmiştir. Hikemâne tarzda şiirleri olduğu gibi şuhane tarzda da şiirleri vardır. Mehmet Çelebi divanın bir yerinde Haşmet'ten bahseder.

Haşmet'e ḡāyet Şerîfâ pāk lâzımdur cevāb

Ḳıl zemîn-i nazmda bir ḥoşca reft u rûblar

(Gzl. 36/6)

Ey Şerif Haşmet'e gayet açık bir cevap lazımdır. Bunun için şiir zemininde bir güzel gez.

3.1.2.8.Şehri

Sebk-i Hindî'nin temsilcilerindendir. Bir gazelde ismi geçer.

Sevâd-ı Şehrîden ma^cnâ-yı ra^cnâ -veş çıkup şimdi

Şerîfâ gel kenâra dostlardan muntehâblarla

(Gzl. 135/7)

3.1.2.9.Bihzâd

15. yüzyıl. İran minyatür sanatçısıdır.

O bütün kıddini ebrûsunı seyr eyle hemân

Yohsa Bihzâd kalem ile nice tasvîr ide ân

3.1.2.10.Es'ad Efendi

Şairin babasıdır. Mehmet Çelebi babasının bir gazelini tahmis eder.

Nûkte-i hattı Şerîfâ nazmum eyler müşg-sâ

Kilkimi vaşf-ı lebi ney-şeker eylerse nola

Bâğına bülbül iderse hânde-i gülden sezâ

Söyledür tûti²i mu^cciz güy tâb^cum Es^câda

Her ne dem âyîne-veş olmah pehlû gösterür

(Thm. V/5)

3.1.2.11.Behçet Efendi

Divanda bir gazelde adı geçer.

Görse hemān Şerîf bu nazm-ı cevābını
Behcet Efendi gibi sühândān okur yazar

(Gzl. 39/7)

3.1.2.12.Şirāzî

Meşhur İranlı Şairdir.XIII. asırda yaşamıştır.

Eger kim nüṣḥa-i kübrā-yı fazlın görse Şirāzî
Olup  aklı perîṣān  ādir olmaz cem -i eczāya

(Ks. 29)

Şirazi senin fazlının büyüklüğünün yazısını görürse akli perişan olacak en küçük şeylere bile kadir olamayacak (Ragıp Paşa için)

3.1.2.13.Beyzâvî

XIII. asır büyük alim ve müfessirlerindendir. Tebrîz'de medfundur.

Olunsa defter-i  ilmine nisbet zihni-i Beyzâvî
Döner ḥālî hemān bir ṣafḥa-i bî-naḳṣ-ı beyzāya

(Ks. 30)

Beyzâvî'nin zihni ile senin ilminin defteri karşılaştırılsa Beyzâvî'nin zihni hemen y...ısız, nakışsız beyaz bir sayfaya döner. Yani Beyzavi'nin ilmi senin ilminin yanında bir hiçtir, demek istiyor.

3.1.2.14.İbn-i Hâcibe

Büyük bir âlim ve müfessirdir. Divanda bir yerde adı geçer.

Kitāb-ı ʿilm ü ʿirfānından ancak İbn-i Hācibe el-haqq

Hemān bir bāb-ı aḥkāmi murād-ı müntehī ilgāya

(Ks. 1/31)

3.1.2.15.İbn-i Kemāl

Hem insanlara hem de cinlere fetva yazdığı için "müftiü's--sakaleyn" diye şöhretşiar olan İbn-i Kemal'i Mehmet Çelebi Çelebizâde Asım Efendi'yi överken ele alır. Çelebizâdeye ikinci İbn-i Kemal der ve onu medheder.XV. yy da yaşamıştır.

Aña şâyāndur dinilmek şāni-i İbn-i Kemāl

Böyle müftī gelmedi zîrā ki şadra ba^cd--ezin

(Trh 8/17)

3.1.3.Tarihî ve Efsânevî Şahsiyetler

3.1.3.1.Cem

Pişdâdiyân sülâsesindendir. Bir rivayete göre yedi yüz, diğer bir rivayete göre bin yıl yaşadığı söylenir. Diğer bir adı da Cemşid'dir. Cemşid olarak anılması onun Azerbaycan taraflarında yüksek bir yere mücevher işlemeli tahtını koydurup güneşin doğuşuna az bir zaman kala bu tahtın parlamaya başlamasından dolayıdır. Cemşid ışık şahı demektir.

Hasret-i keyfiyyeti mahmûr ider cām-ı Cemi
 Bir habâb ile kılar sermest cümle âlemi
 Özge al ile bakar bezminde olsa Rüstemi
 Mest-i ser germ itmege sāğar-güsārân ğamı
 Cām-ı la^c-i dil-bere tebḥāle dāru gösterür
 (tahmis (6/II))

Cem zevk ve eğlence meclislerinin işaretidir. Burada da yine Cem'in kadehinden bahsedilmektedir. Cemin kadehi keyfiyet hasretini daha da sarhoş eden bir kabarcıkla bütün alemleri sermest eder.

3.1.3.2.Dârâ

İran'da Keyâniyân sülâlesinin son hükümdarıdır. Adaleti ve ihtişamıyla şiiirlerde bir sembol olarak kullanılır. Ayrıca Dârâ kelimesinin hükümdar anlamı da vardır.

Rām ola emriñe ṭav^can-kerhen
 Mil-el-i Rūm ile Kısra Dārā
 (Trh 6/18)

Sultan Muhammed için yazdığı tarihte Sultan Muhammed'den övgüyle bahseder ve ona Dârâ der.

Pādişāh-ı heft-kışver dāver-i Dārā ğulām
 Muştafā Ḥān-ı cihān-bān ḥüsrev-i gitî-sitān
 (Trh 8/1)

3.1.3.3.İskender

Tarihte iki İskender vardır. Biri peygamberdir ki "Zülkameyn" olarak kabul edilir. Aynı zamanda da padişah'tır. Diğerisi ise Makedonyalı İskender'dir.

Kahramanlığı, cesareti, Dârâ ile savaşları ve Hızır ile abıhayatı aramaya çıkması gibi vesilelerle şiiirlerde geçer.

Mehmet Çelebi Abdülhamid Han için yazdığı tarihte onu Dünyanın sultanı ve zamanın İskender'i diye tanımlar.

Dehrüñ şeh-i cihānı İskender-i zamānı
Bī-misl ü bī-medānī °Abdül-ḥamīd Sulṭān
(Trh (5/14)

Yine Hızır ile abıhayatı araması dolayısıyla şirlerde geçmiştir.

Bakılsa sū-be-sū °ayn-i ḥayāt āṣār-ı rüşendür
Bedel āyīne āb-ı Hızra İskender ḥuṣūşunda
(Gzl. 132/3)

İskender'in bütün dünyayı fethetme gayesi de şirlerde işlenir. Mehtab'ın İskender'in âyīnesi gibi bir kılıç alıp yüz yıldız alayı ve kuvvetle İskender gibi cihanı baştan başa ele geçirmesi anlatılır.

Ele āyīne-āsā tīğ alup şad kevkeb-i ferle
Sikender-veş cihānı sū-be-sū teşhīr ider mehtāb
(Gzl. 9/4)

3.1.3.4.Âsâf

Âsâf Hz. Süleyman'ın veziridir. Genel anlamda son vezirdir ve bu anlamıyla karşımıza çıkar.

Hibetullah Sultanın velâdeti vesilesiyle yazdığı tarihte onun atadığı vezirin ne kadar dirayetli benzersiz olduğunu bildirmek için âsâf kelimesini kullanmıştır.

Eylemişdür hem o bir āṣaf-ı devrānı vezīr
Kim anuñ görmedi bir mişlini şadr-ı dīvān
(Trh 1/18)

Öyle āṣaf ki iki mesnede sermāye-i fahr
Birisi şadr-ı vekālet biri şadr-ı °irfān

(Trh 1/19)

Râgıb Pâşâ için yazdığı kasidede eğer böyle bir vezir daha önce dünyaya gelmiş olsaydı eskilerin bütün tarihleri hep ona mahsus olurdu

Tevāriḥ-i selef āṣārına mahşûş olurdu hep
Eger gelmiş olaydı böyle bir āṣaf bu dünyāya
(Ksd 2/21)

Yine başka bir şîrde, kudret kalemi feleğin yüksek sahifesine Âsâf'ın doğruluğu gibi güneşi çeksın, diyor.

Keşîde eyleye hûrşîdi tâ kim hâme-i kudret
Mişâl-i şahh-ı âşaf şafha-i çarh-ı mu^callâya
(Mdh. 1/44)

3.1.3.5.Firavun

Firavun zulmün ve inkârın sembolüdür. Hz. Mûsâ ile savaşları dolayısıya ele alınır. Hz. Musa'nın elindeki âsâ Firavun'un büyücülerinin yılanlarını yutar. Hz. Musa galip gelir.

Zafer-i-yâb ^cadüvv olmakda besdür rast bir hâdim ^c
Aşâ Fir^cavnu âciz eylemişdür dest-i Mûsâ'da
(Gzl. 136/5)

3.1.3.6.Rüstem (Tehemten)

Rüstem, eski İran kahramanlarından biridir. Divan şîirinde kahramanlık timsali olarak görülür. Tehemten Rüstem'in lakabıdır. Rüstem'in gücü ve kuvveti işlenir:

Şikestî taraf-ı ebrûsunda ol şûha kuşûr olmaz
Olur ma^clûm zûr-ı Rüstem-i hûsn-i kemanından
(Gzl 125/4)

Yine başka bir şîirde aşk sarhoşluğuyla mest olmuş bülbüllerin Rüstem gibi naralar attıklarını belirtiyor:

Girerler kâr-ı zâr-ı hâne şahh-ı bezm-i gülşende
Ururlar Rüstemâne na^cralar mestâne bülbüller
(Gzl. 28/3)

Başka bir beyitte de Rüstem'in lâkabı "Tehemten" geçer:

Takılsa tār-ı nigeş kavs-ı ebruvân kurulur
Tehemten olsa da müjgānı tîrine urılır
(Gzl. 57/1)

3.1.4.Hikemî Şahsiyetler:

3.1.4.1.Eflâtun

Divan edebîyatında aklın ve mantığın ifadesidir.

Mehmet Çelebi Koca Ragıb Pâşa için yazdığı kasidede Eflâtun'dan bahseder. Onu Eflatun'a benzetir.

Nice İdrâkine reşk itmez Eflâtun ki olmışdur
Fürûğ-ı mihr-veş işrâk-ı hikmet ʿaqlına mâye

Başka bir beyitte Eflâtun'dan Felâtun diye bahseder ve Eflâtun'un Hibetullah Sultan'ı kiskandığını söyleyecek kadar mübalağa yapar.

Reşk-fermâ-yı Felâfûn k'anun işrâk-ı hikem
Mâyedür aqlına çün pertev-i Mihr-i rahşân
(Trh. 1/20)

3.1.4.2.Aristo

Eflâtun'un öğrencisidir. Divanda iki yerde adı geçer. Eğer birbirine uydurulmuş heceleri düzenli bir şekilde okumazsa Aristoteles'in cehaletde kalacağını söylüyor:

Ristotâles -i hîred cehl-i mürekkebe kalur
Eger olmaz ise levh-hân hecâ-yı tevfiķ
(Gzl. 91/4)

İdrâke zevķin ebced-i ʿaşķuñ mişâl-i Kays
Risto vü çü fıfl-ı dil-i bestân okur yazar
(Gzl. 39/2)

3.1.5.Masal Kahramanları

3.1.5.1.Leylâ, Mecnûn

Yaşayıp yaşamadıkları konusunda birçok ihtilafli görüş bulunan Leylâ ile Mecnun'un adı divanda birkaç yerde geçmektedir:

Dürr olsa jâle-veş nuķķın komaz leyli-i gül-güşa
Meger Mecnûn-şifat söyler gezer yâbâne bûlbûller
(Gzl. 28/4)

Başka bir şiirde kuşların Mecnûn'un başına yuva yapmasını anlatıyor:

ʿAşk eger meʿmen olmasa murğân
Ser-i Mecnûnda âşiyâna komaz
(Gzl. 68/5)

İdrâke zevķin ebced-i ʿaşķuñ mişâl-i Kays
Risto dâred çü fıfl-ı dili bestân okur yazar
(Gzl. 39/2)

3.1.5.2.Ferhad

Ferhad'ın adı doğrudan doğruya geçmez. Fakat aşkı için dağı delmesi ele alınır. Mehmet Çelebi asıl hünerin aşk vadisinde gönülden gönüle yol açmak olduğunu söyleyip herkesin dağı delmediğini ifade ediyor:

Hüner dilden dile rāh açmadur vādī-i ʿaşk içre
Anı nîrû-yı bāzûsıyla hergiz kûh-ken açmaz
(Gzl. 69/4)

3.2.SOSYAL HAYAT

Divan şiirinin hitap ettiği muhit genellikle saray ve çevresidir. Bu edebîyatın daha çok saray çevresinde gelişmesi sarayı oluşturan her şeyin edebîyata girmesini sağlamıştır. Bununla birlikte saray dışındaki sosyal hayatın da şiirlere girdiğini görmekteyiz. Yani Divan şiiri yalnızca bir saray şiiridir, demek yanlış bir düşünce olur. Divan şairlerinin eserlerine bakıldığında bütün bir Türk toplumunun izlerini görmek mümkündür. Süslenmesi, giyim-kuşamı, mimarisi, tababeti, eğitim ile ilgili unsurları, inanışları, meslekleri tipleri, bezmi ve adetleriyle kısacası her yönüyle toplumu, Divan şairlerinin eserlerinde okumak mümkündür.

3.2.1.Padişah ve Çevresi

Toplumsal hayatın en üst tabakasında padişah bulunur.

Mehmet Çelebi padişahların doğumları için yazdığı tarihlerde onların özelliklerinden sitayişle bahseder.

Sultan Mustafa için:

Pādişāh-ı mekremet- āyīn imāmū'l müslimīn

Hāme-i dān-i mübīn şāh-ı şeref-mend-i celīl

(Trh. 3/1)

Sulţān Selim için:

Ziyāde bir güzel mışra^cla ben de söyledüm tārīḥ

Cihān Sulţān Selīmūn maḳdeminden tāze cān buldı

(Trh 2/22)

Mehmet Çelebi iki yerde de Âl-i Osmānî'den bahseder:

Şu^cā-ı şevketinden taḥt-ı ʿālī baḥt-ı ʿOsmānī

Anı Mihr-i cihān-efrūz u kendin āsumān buldı

(Trh. 2/8))

Vaḳt-ı fīrūz dem-i feyż-i rebī^ci şādī

Rū-yı ʿālem bu bahāra gül-i surḥ-ı ḥandān

(Trh. 1/3)

Ayrıca Mehmet Çelebi Münif'in "devlet" redifli gazeline güzel bir tahmis yapmıştır. Bu tahmiste de devlet, memleket, adalet vb. kelimelerle devlet işlerinden bahsedilmektedir:

İdince ābyāri bāğ-ı mülke kilik-i sihr-ārā
 Olur her şāh-ı nīze mīve -dār-ı gülle-i a^cdā
 Virür rû-yı nîzāma hāme hūsn-i resm-i bî-hemtā
 Kalemdür çehre perdāz-ı ^carūs memleket ammā
 Dem-i şemşīrde hūn-ı ^cadüvvdür ğāze-i devlet

(Thm. II/2)

^cAdālet gibi bir ālet olur mı mülki ta^cmīre
 Gerek tevfiķ ammā kār-ı şāhān-ı cihāngīre
 Dinür mi maşlahat mevķūf iken hiç sevķ-i taķdīre
 Bakar a^cmāli hep endīşe-i bārīk-i tedbīre
 Ser-i yek-mūya gerden-dādedür cemmāze-i devlet

(Thmis II/5)

Gazellerde pâdişah sözü sevgili için kullanılır:

Şāhid yeter o pād-şāh-ı hūsn ey gönül
 Da^cvī ^caşķ-ı yārda düşmez yemīn saña

(Gzl. 1/3)

3.3.ÜLKE VE ŞEHİRLER

Divanda İstanbul adına söylenmiş bir gazel vardır. Bu gazelde Mehmet Çelebi'nin İstanbul hayranlığı tamamen bellirnektedir.

Yine bu gazelde Rum, Mısır ve Halep'ten bahseder. İstanbul'un dilberlerinin bütün Rum malına değer olduğunu belirtir. İstanbul'u Mısır ve Halep'le karşılaştırır. İstanbul'un dilinin güzelliğini anlatır. İstanbul Türkçesi'nin özelliklerine değinir:

Harāc-ı Rūm deger dil-berān-ı İslāmbōl
Girer mi āh ele sīmīn-tenān-ı İslāmbōl

Olursa dil-beri Mihr-i melāḥat āfāḳuñ
Yine nazarda hilāl ebruvān-ı İslāmbōl

Egerçi Mısr u Haleb kānı şīr ü şekkerdür
Ne yerde var velī şīrīn lisān-ı İslāmbōl

Seḥa vü ʿarż u hüner cümle mā-bihit-tercīh
ʿAle'l-ḥuşūş efendi lisān-ı İslāmbōl

(Gzl/105)

Yine başka bir şiirde Kızıl Elma'dan bahseder. Kızıl Elma Türkçülük ülküsünün varacağı en son noktadır. İslam askerinin ta Kızıl Elma'ya vardığını ifade eder. Kızıl Elma bir rivayete göre Roma'ya verilen addır. 18. yy'da da Osmanlı çok geniş topraklara sahiptir. Gerçi toprak kayıpları oluyor; fakat daha önce Kanuni'nin Roma'ya kadar dayanmasına telmih yapılmış olabilir:

Zāhir oldı ʿārızında sebz-gün iʿlām-ı ḥatt
Tā kızıl elmāya vardı ʿasker-i İslām ḥatt

(Gzl. 83/1)

3.4.SAVAŞ ALETİ VE EŞYALARI

3.4.1.Ok (Tır)

Kesiciliği ve deliciliği ile önemlidir. Divan şiirinde ok; gamze, kirpik gibi unsurların benzetilenidir.

Ok yay ile atıldığı için keman, hedef vb. kelimelerle birlikte kullanılır.

Gönül münâsebetiz bir kelimayı ağza koymadığı gibi kişi de eğri oku yaya koymaz diyor, şair:

Harf-i nâ -sâzı dil dehâna kıomaz
Merd tır-i keci kemâna kıomaz

(Gzl. 68/1)

İhtiyarlarda asa ve bükülmüş bel ok ve yay gibidir, diyor şair:

Sâl-hurde şayd-ı kâme mâ³il ü âmâdedür
Kim ^caşâ vü püşt-i ham tır ü kemândur pırde

(Gzl. 143/5)

Başka bir şiirde de ihlas ile maksadına gitmek istiyorsan ok ve yay gibi kıyam ve rûk^ca git ihtiyaç mihrâbına:

Muqarrerdür şikâr-ı maqşad eylerseñ hulûş ile
Kıyâm u ruk^cudan tır ü kemân mihrâb-ı hâcâta

(Gzl. 140/3)

3.4.2.Kılıç (Şemşir)

Kılıç ve onun diğer çeşitleri Divan şiirinde keskin, kanlı ve kavisli oluşu ile ele alınırlar. Kaş, kirpik, gamze gibi unsurlar için benzetilen olur.

Mehmet Çelebi kılıç ve kalemin devlet kuşuna iki kanat olduğunu ifade ediyor:

Pervâz-ı nâzı cümle anuñla ekâbirün
Seyf ü kalem dü-bâl gibi murğ-ı devlete

(Gzl. 150/8)

Başka bir savaşta kılıcın ucundaki kan düşmanın kanıdır:

İdince âbyârı bâğ-ı mülke kilik-i sihr-ârâ
Olur her şâh-ı nîze mive -dâr-ı gülle-i a^cdâ
Virür rû-yı nizâma hâme hüsn-i resm-i bî-hemtâ
Kalemdür çehre perdâz-ı ^carûs memleket ammâ
Dem-i şemşirde hün-ı ^cadüvvdür gâze-i devlet
(Thm 4/II)

3.4.3.Yay (Kemân, kavs)

Sevgilinin kaşı şekil bakımından yaya benzetilir.

İhtiyarların veya çile çekmiş aşkların beli de o çileden dolayı bükülmüş yay gibi olmuştur.

Sāl-hurde şayd-ı kâme māl ü āmādedür
Kim ʿaşā vü püşt-i ham tîr ü kemāndur pîrde
(Gzl. 143/5)

3.4.4.Av (Şayd, Şikâr)

Av genellikle âşık ile sevgili arasında geçen aşk hâli için düşünülür.

Güzellik çölünün gazellerini aslanlar avlar amma işveli şahın güzelliği âhûları avlar.

Gazāl-ı deşt-i hüsnüñ şîrler naḥcîr ider ammā
İder şayd-ı āhuvān hüsn-i şāh-ı ʿişve-perdāzum
(Gzl. 110/4)

İhtiyar insanlar mutluluk avının arzusundadır

Şair sevgiliye seslenerek ey şahin gözlüm senin avcın olup seni avlasam....

Şayyāduñ olup ey gözü şeh-bāzum senüñ
Şoñra süvār-ı şayd ü şikâr eylesem seni
(Gzl. 167/3)

Şair sevgilinin gözünün, gönül avında şahin gibi olduğunu ve bir anda bütün âlemi etkileyebildiğini, avlayabildiğini ifade ediyor. Hatta bu bile azdır sevgili için.

Çeşmüñ şikâr-ı dilde ʿaceb şāhbāzdur
Bir lahza içre ʿālemi şayd itse azdur
(Gzl. 48/1)

Kaderin cilvesi müsait olursa av kolaydır ve çok az çöl avı avcının elinden kurtulur.

Cilve-gāh-ı baht-ı hem-vār ise āsāndur şikâr
Az olur şayyād elinden şayd-ı şahrā kurtulur
(Gzl. 59/3)

3.4.5.Kan (Hûn)

Savaşın bir parçasıdır.

Dem-i şemşîrde hûn-ı ʿadüvvdür gāze-i devlet
(Thmst II/2)

3.4.6.Bezm

Bezm, sohbet ve işret (ʿʿîş u nûş, ʿîş u tarab) meclisidir.

Bezmin belli başlı unsurları vardır. Bunlar sâkî, mutrib, gazel-hân, rakkas, tanbur, ney, sevgili, şarap, kadeh, meze vb.'dir.

Genellikle bahar mevsiminde bağ, bahçe ve çemende kurulur. Bahar mevsimi bezmin habercisi; güller, baharın müjdecisi; goncalar güllerin habercisidir. Şair, sevgilinin güzellik çizgilerinin taze nakşı gül meclisinde yeni bir şiiirdir. onun taze güzelliği o sözlere güftedir, diyor:

Bezm-i gülde nazm-ı terdür nağs-ı hıtt-ı tazesi
Bestedür ol güfteye hüsn ü cemâli tazesi

(Mtl 53)

Aşk badesine biz ezelden meyhane olmuşlاردanız. Akıl şuur meclisine biz kadeh olmuşlاردanız, diyor başka bir beyitte:

Bâde-i aşka ezel meyhâne olmuşlاردanız
Soñra bezm-i hüsa biz peymâne olmuşlاردanız
(Gzl 62/1)

Bizim meclisimizden şevk ehli mutluluğu ve safayı görsün, biz meyhane köşesinde şeyhane olmuşlاردanız.

Bezmimizden görsün âyîne şafâyı ehl-i zevk
Güşe-i meyhânede şeyhâne olmuşlاردanız
(Gzl. 62/3)

Şair bezmde yâran ile sevgilinin dedikodusunu yapmanın güzel olduğunu ifade ediyor.

Güft ü gû-yı hıtt-ı yâr-i bî-vefâdan bezmde
Tâze ma'ne söyleşmek hûbdur yârân ile
(Gzl. 147/6)

Şair, gönül, mecaz meclisine hakikat seccâdesini sersin diyor.

Gönül bezm-i mecâza başı ide seccâde-i tahkik
(Tahmis 5/VI/1)

3.4.7.Meyhane

Meyhane, şarap içenlerin dergâhıdır. Tasavvufî manada "Pîr-i Mugân" in dergahı yani ilâhî aşk tekkesidir.

Şair, meyhane köşesinde şeyh olduğunu söylüyor.

Bezmimizden görsün âyîne şafâyı ehl-i zevk
Güşe-i meyhânede şeyhâne olmuşlاردanız
(Gzl. 62/3)

Şair, sevgiliye seslenerek reh-i meyhanede:

Reh-i meyhânede bu hây u hûlar hep senün'çündür
(Thm. 5/II/5)

diyor.

3.4.8.Şarap (Mey, Bâde, Sahbâ, Mül)

Divan şiirinin en önemli unsurudur. Rengi bakımından ateş, kanlı gözyaşı, sevgilinin dudağı, gül, gonca ve benzeri unsurların benzetilene olur.

Şair, sevgiliye seslenerek, ey sâkî (sevgili), senin dudağının şarabı varken bize taze şarap verme:

İtme meclisde bize bâde-i nâbı işrâb
Mey-i la'ûñ gibi sâkî var iken tatlı şarâb
(Mtl 2)

Şair, ey sâkî, kahve içen adama ve ağzı kara olan insanlara kırmızı şarap verme, diyor:

Sâkiyâ kahve içen adama şahbâ virme
Şağın ağzı karaya bâde-i hamra virme
(Mtl 44)

3.4.9.Kadeh (Ayak, Cam, Peymâne, Sagar)

Şarap ile birlikte anılır.

Pür oldı ma'ñî-i rengîn ile bi-nazm-ı terüm
Şerîf alan eline sâğar -ı şarâb çeker
(Gzl 42/7)

Yine başka bir şiirinde, benim taze şiirim renkli manalarla doldu. Ey Şerîf şiirlerimi eline alan, şarap kadehi çeker, diyor

Şair yine başka bir beyitte şuur bezmine kadeh olduklarını söylüyor.

Bâde-i aşka ezel meyhâne olmuşlardanuz
Şoñra bezm-i hûşa biz peymâne olmuşlardanuz
(Gzl 62/1)

Şair sâkînin bir kadehle yarı güldürdüğünü ifade eder:

Ne efsün itdi sâkî bir kadehle yâri güldürdi
Mişâ-i şîşe-bâz açdı dil-i dildârı güldürdi
(Gzl 163/1)

3.4.10.Musiki

. Daha çok mutrib, tanbur, saz, mûtrib ney uşşak, şehnaz ve bûselik ile birlikte kullanılır.Yukarıda sayılanlar musikînin birer parçasıdır.

Sesin kesdi hemân vâ'iz olup dembeste vü hayrân
İdince tekye-gâhun tabl u musîkârı güldürdi
(Gzl 163/4)

Mutribin savtı edası ve işleyen nakşı hep şuhtur:

Mutribuñ şavt u edāyı nakş u kār u sāzı şūh
Cümleden mizrāb-ı dest-i ğamze-i ğammāzı şūh
(Gzl 19/1)

Āheng-i nakş-ı nāz ile şestārī-i hātı
Āġāze-i niyāzum için perde gösterür
(Gzl 33/5)

3.5.Süslenme

3.5.1.Kıymetli Madenler ve Taşlar

3.5.1.1.Zer (Altın)

Hem para hem de süs eşyası olarak kullanılan kıymetli bir madendir güneş yıldızlar ,hilal ,nergis, sevgilinin yüzü ,âşgın yüzü ,hazan yaprağı gibi unsurların benzetilene olur. Bu benzerlikler genellikle renk yönünden olur.Şair, gümüş altın hususunda mihekin süveyda gibi olamayacağını kalbinden kadrini değerini ölçeceğini söylüyor:

Anuñ kadr ü cāyārın eylesin kalbūñden istikşāf
Mihekk olmaz süveydā gibi sīm ü zer huşūşunda
(Gzl 132/2)

3.5.1.2.Sīm (Nukre,Gümüş)

Gümüş kıymetli bir maden ve süs eşyası olarak görülür. beyaz rengi ve parlaklığı yönünden sevgilinin bedeninin, göğsünün benzetilene durumundadır. Ayrıca gözyaşları da gümüşe benzetilir.

Şair arzu cevherinin mal toplamakla ele girmedğini , gümüş vealtın harcamakla dünyadan zevk alındığını ifade ediyor:

Cemci māl ile ele gevher-i maṭlab girmez
Şarf-ı sīm ü zer ile kām alınur dünyāda
(Gzl 134/5)

3.5.1.3.La'l

Değerli bir taştır. kırmızı rengi dolayısıyla sevgilinin dudakları kanlı gözyaşları, şarap, gül, gonca ile benzerlik gösterir. Şair la'li dudağın benzetilene olarak vermiştir:

cAziz eyler hemise büsesin ol la'i-i ter virmez
Tutar mahfūz dā'im reşha-i ābın güher virmez
(Gzl 71/1)

La'liñ ne dem nağme-i tarab-ı āverde gösterür
Nakş-ı hezārı berg-i gül-i terde gösterür
(Gzl 33/1)

3.5.1.4.Elmas

Sevgilinin gamzesi elmas renkli hançere benzetilir. Aşğın gözyaşları da elmadır:

Hüsnüñden alup reng o gülüñ peyker-i elmās
Gülgün görünür tağdıñ engüşter-i elmās

Ustūra hañ-ı tãb-ı ruhuñ eyledi pür-cüş
Rağşende tırâş ile olur gevher-i elmās

Zînet viren elmās degül destine anuñ
Engüş-i şafāgüsteri zîb-āver-i elmās

°Aynıyla şeb-i kadīrdeki rā-yı kamerdür
Semmūrı miyānında gör ol hançer-i elmās

Meyhānesidür hüsnı ki mestānesi çeşmi
La°-i lebi mey ğabğabıdur sāğar-ı elmās

Bī-vesme vü ğāza dahi hoş hüsn-Şerīfā
Bī-rengi-i elmās yeter zīver-i elmās

(Gzl 76)

3.5.1.5.Lülü, Dürr, İnci

Genelde sevgilinin dişleri inciye benzetilir:

Her perī silk-i hayālūñ yine pīrāsıdır
Dür-i dendānı °aceb olmuş iken nā-süfte

(Gzl 146/2)

Bir de Peygamber Efendimiz (s.a.v) için kullanıyor inci tanelerini :

Ey zerre-i hūrşīd-i ruh-ı mihr ü kamer
Hüsnüñ gülünüñ jāleleri dürr ü güher
Her kim saña getürse de bir kerre şalāt
Hağ aña bu yüzden on mücāzāt eyler

(Rb 10)

Tevhid halkasını dürr ü gühere benzetiyor:

Anı gerdān iden şem°-i fūrūzān-ı maḥabbetdür
Ki fānūs-ı hayāl-i pür-i şuverdür halka-i tevḥīd

(Gzl 22/7)

3.5.1.6.Zümrüt

Yeşil renkli bir taştır.Goncanın yeşil yaprakları zümrüt tahta benzetilir:

Midād eylerse ol gencün zümürüd-südesin hāme
 Vire revnaķ mişāl-i hāt-ı dil-ber şîr ü inşāya
 (Ksd 9)

3.5.2.Güzel Kokular

3.5.2.1.Misk, Anber

Misk, Çin ve Hutun'den getirilir. Ahunun göbeğine kan oturması neticesi meydana gelir. Misk genellikle gazal ahu kelimeleriyle birlikte kullanılır:

Göñül ki tā ezel āyīne-i maḥabbet imiş
 Hemîşe cılve-nümā anda rū-yı vuşlat imiş
 (Gzl 75/1)

Şair gül suyunun denizinin üzerinde anber dalgalarını seyret, diyor:

Hāt-ı müşgînini seyr it rah-ı pür āb u tāb üzre
 Temāşā eyle mevc-i °anberi baḥr-i gül-āb üzre
 (Gzl 138/1)

3.5.İNSAN

3.5.1.Güzellik

3.5.1.1.(Hüsn, Melâhat, Cemâl)

Güzellik dinimizde Allah'ın kâinattaki bir yansıması olarak kabul edilir. Divan şiirimizde güzellik bazen ilâhîdir, bazen de beşeridir.

Güzellik Divan şiirinin vazgeçilmez unsurudur. Sevgili için daima kullanılır. Şair, kendi kendine seslenip ey Şerîf, san'at kalemiyle sevgilinin güzelliğinden tâze şiirler fehm eyle diyor:

Mazmûn-ı tâzesin kalem-i şun^cuñ eyle fehm

Yârin Şerîf^cibret ile baķ cemâline

(Gzl. 142/6)

3.5.2.Sevgili

Sevgili Divan şiirimizin ortak paydası, her zaman aynı özelliklerle, aynı mazmunlarla tekrarlanan baş kahramanıdır. Sevgilinin zalimliği, acı çektirmesi hiçbir zaman değişmez. Acımasızdır. Âşıka acı çektirmek, onu mutlu eder, ona zevk verir.

3.5.2.1.Sevgili İle İlgili Tasavvurlar

3.5.2.1.1.Perî

Sevgili güzelliğiyle perilere benzetilir:

Saña cānum dîrse ādem bil hāķîķatdur anı

Ey perî virmiş Hudā bir hüsn-i rūhānî saña

(Gzl. 7/2)

3.5.2.1.2.Gül, Gonca

Sevgili güle benzetilir. Dudakları da kırmızılığıyla goncaya benzetilir. Sevgili güzellik bağının gülü ve goncasıdır:

Hüsnüñden alup reng o gülüñ peyker-i elmās

Gülgün görünür taķdığı engüşter-i elmās

Gzl. 76/1)

(Elmas güzelliğini gülden almıştır.)

- Vakt-i nevrûz ırmekdikçe güllerı açmaz şabâ

Her dem ammâ gonca-i şab açılır elhan ile

(Nevruz vakti gelmedikçe şabâ güllerı açmaz; fakat goncalar her zaman nağmelerle açılır.)

3.5.2.1.3.Servi

Sevgilinin boyu serviye teşbih edilir:

Himmetin  ālî kılan görmez cefâ-yı rûzgâr

Ser çeküp dest-i hazârdan serv-i ra nâ kurtılır
(Gzl. 59/2)

3.5.2.1.4. h 

Güzel kokulu miskin, kendisinden çıkarılması ve gözlerinin güzelliğiyle şiiirlerde sevgilinin benzetileni olur.

Sevgilinin gözlerinin namının  h  olduğunu söylüyor:

C d -yı ş r-i ş k r-dil-i  u      iken
Çeşm-i efs ngerin  n n mı yine  h dur
(Gzl. 54/5)

Sevgili  h ya benzetilmiştir:

Ne de l  şaydı o  h -yı n zu  olsa mu   l
Ed -yı   lem-i end  ede ş k ra gelür
(Gzl. 31/4)

Şair, aslanların bulunduğu yerde  h  yatağı olduğunu söylüyor:

A   ile dilde   s ne bak çeşm-i dil-ber  n
Seyr it k n m-i ş rde  h  yatışı var
(Gzl. 45/2)

3.5.2.1.5.K fir

Sevgili acımasızlığı dolayısıyla k fire benzetilir:

 yet-i haçı gelince meyl-i  l  m itdiler
K k l   m jg n   çeşmi dime k fird r bütün
(Gzl. 114/4)

3.5.2.1.6.B t

Sevgili bir put kadar güzeldir. Aşık ona tapacak derecede onu sevmektedir.

Şair bütlerin işve fenninde mahir olmadıklarını söylüyor:

Hüsn-i şüret başkadur ma^cnā-yı behcet başkadur
İşve fenninde bütānı şanma mähirdür bütün
(Gzl. 114/3)

Sevgiliyi nazlı bir "büt"e benzetiyor:

Yārūn girer derūnuna şeytān gibi rakīb
Neylerse eyler ol büt-i şannāzı söyledür
(Gzl. 44/5)

3.5.2.1.7.Hümâ

Humâ kuşu yükseklerde uçar, yere konmaz. Bu sebeple erişilmezliğini, yüceliğini belirtmek üzere sevgili hümaya benzetilir.

Hümânın ayakları hep gölge ihsân etmektedir; ama düşüncesizler bu sırrı bulsa da devletin, mutluluğun ne olduğunu bilmezler:

Hümānuñ pāyesi hep sāye-bahş olmağladur amma
Sebük-mağzān bu sırrı bulsa da devlet nedür bilmez

Aşağıdaki şiirde hümânın insanların başına gölge yapmasından söz ediliyor. Gölge; yardım, himmet anlamında kullanılmıştır:

Olur āzāde ser-i minnet-i Mihr-i tālī^c
Serine sāye kimūn şalsa hümā-yı tevfiķ
(Gzl. 91/2)

3.5.2.1.8.Simin-Sine

Sevgilinin göğsünün gümüş gibi bembeyaz olmasından dolayı sevgili "sīmīn-sīne" olarak anılır Divan şiirinde

O gümüş göğüslü (yani sevgili) parlak bir aynadır:

Degül tekkeme nümāyān lü³lü terdür kenārında
O sīmīn-sīne ey dil lücce-i billürdur güyā
(Gzl. 6/2)

3.5.2.2. Sevgilide Güzellik Unsurları

3.5.2.2.1. Saç (Zülf, Gîsû, Kâkül, Perçem)

Divan şiirinde en çok yer alan güzellik unsurlarından biridir. Şekliyle, kokusuyla, rengiyle aşığı etkiler. Aşığın gönlü deli divanedir. Zülüfler zencirdir. Aşıklar bu zencire bir muy (kıl) ile bağlıdır:

Çeşminüñ meshûridür bir lahza içre biñ füsûn
Zülfünüñ bendindedür bir müy ile âşûblar

(Gzl. 36/3)

Sevgillinin saçı âşığın gönlünü kendine kul köle etmiştir:

Bende ideli zülf-i perîşāna göñlümi
Bir pâre eyledüm hele dîvāne göñlümi

(Gzl. 157/1)

Ay, sevgilinin yanağının yan tarafında kakülünü görünce ona bağlanıyor:

İarf-ı ruḥında kākülün ol meh görüp dimiş
Kıldum rübûde Mihre varınca kemendüme

(Gzl. 149/3)

3.5.2.2.2. Kaş (Ebrû)

Güzellik unsurlarından biri de kaştır, (ebrû)dur. Tek başına veya göz, gamze, kirpik yüz ve zülüf ile birlikte ele alınır.

Kaşın en çok benzetildiği unsur yaydır. Bu benzerlik şekilden dolayıdır. Ayrıca gamze, kirpik, nigeḥ'in de ok olarak tasavvuru buna imkân hazırlar.

Rehā bulsun da tek çîn-i teğāfülden hemān ebrû

Niṣān-ı tîr-i ğamzeñ dil o olsun ey kemān ebrū

(Gzl. 129/1)

-Şair "Ebru" redifli bir de gazel yazmıştır.

3.5.2.2.3. Alın (Cebin)

Sevgilinin alnı her zaman parlaktır, nûr gibidir.

Sevgilinin alnının alemleri teshir eden uygun bir nûr olduğunu söylüyor:

Cebīnūñ ālemleri teşhīre vef-ı nûrdur gūyā

Haṭuñ tebīde cāh-ı hūsnūñe menşūrdur gūyā

(Gzl. 6/1)

3.5.2.2.4. Göz (Çeşm, Dide, Ayn)

Divān şilrimizde satan sonra gelen en önemli unsurlardan biridir. Âşık sevgilide ilk önce göze çarpılır. Göz fitnecidir. Rakibi ve aşığı birbirine düşürür. Şerif divanında göz birçok şekilde karşımıza çıkar.

Şair, sevgilinin gözündeki sürmeyi cadıların mürekkebine benzetiyor:

Her müjeñ Hārūt-i nāzuñ hāme-i efsūnidür

Sürme-i çeşmūñ midād-ı sihrūdür cādūlaruñ

(Gzl. 95/2)

Şair sevgiliye nurunun, parlaklığının kitabını gözlerimizden uzak tutma, diyor:

almasun dirseñ eger mübhem mezāyā-yı haṭuñ

Çeşmimüzden dūr ılma hiç kitāb-ı alatuñ

(Gzl. 94/2)

Şair bir anda bin büyüünün sevgilinin gözünün etkisi altında kaldığını söylüyor:

Çeşminüñ meshûridür bir lahza içre biñ füsün
Zülfünüñ bendindedür bir mûy ile âşûblar

(Gzl. 36/3)

Şair gözü ve dudağı güzelliğin açıklayıcıları olarak ele almıştır.

3.5.2.2.5. Gamze (Nigah)

Yan bakış anlamına gelir. Âşıkın aklını baştan alan onu sevgiliye râm eden gamzedir. Divanda gamze pek çok şeye benzetilmiştir. Sevgili gamze oklarıyla âşığın kalbini devamlı oklar onu yaralar. Aşk gamzenin esiridir.

Tevhid halkası basiret ehlinin gözünü açınca bunların bakışları alem-i lahuta kadar gider:

Nigāh–endāz olur tā ʿālem–i lāhūta dek zīrā
Güşāde dīde-i ehl-i başardur halka-i tevḥīd

(Gzl. 22/4)

Sevgilinin gözü âşığa yumuşak bakışlar veriyor, bu sevgili için bir lütuftur:

Luṭfı ancak çeşm-i gāhīce nigāh-ı nerm ider
Merhemi zahm-ı derūna revḡan-ı bādāmdur

(Gzl. 37/4)

Sevgilinin gamzesi âşık için gönül okşayıcı olur:

Gamzeñ olurdi ʿāşıkā gāhīce dil-nevāz
Her lahza çeşmüñ olmasa tekliḫ-i sâz-nâz

(Gzl. 61/1)

Şair gamzeyi bir kuşa benzetiyor. Ve diyor ki; işve ve shir senin gamzenin kanadı ile uçar:

Ġamzeñ ƙanādı ile uçar ʿiṣve vü füsün
Gülgüne-i ruħuñla müzeyyen cemāl-i nāz

(Gzl. 75/5)

Ahuların gamzesinin bakış ilminin üstadı olduğunu söylüyor:

Ĥikmetü'l-ʿayn-i füsün teʿlîf -i çeşm-i şühîdür
Ġamzesi ʿilm-i nazar üstâdîdur âhûlaruñ

(Gzl. 95/3)

3.5.2.2.6.Kirpik (Müje, Müjgan)

Kaş, göz ve gamzeyi bütünleyen bir diğer unsur da kirpiktir. Kirpik kaleme, oka ve kılıca benzetilir, öldürücüdür. Aşğın sinesi, kalbi kirpikler için bir nişan yeridir. Ve sevgili oraya devamlı kirpik okları göndermektedir.

Kirpikler kaleme benzetilmiştir. Ve bir bakışta bin nazı nakşetmektedir:

Bir nigejde itmege biñ nāzı nakş üstâd-ı şun^c
Eylemiş maḥşûş bunca kil-k-i müjgānı saña

(Gzl. 7/6)

Kakül, müjgan ve çeşm birlikte kullanılmıştır, bunların kafir olmadıkları söylenmiştir:

Āyet-i ḥaṭṭı gelince meyl-i islām itdiler
Kākül ü müjgān ü çeşmi dime kâfirdür bütün

(Gzl. 114/4)

3.5.2.2.7.Yüz ve Yanak (Rûy, Ruh, Ruhsâr, Peyker, Ânz, Likâ)

Yüz ve yanak Divan şîrinde genellikle birlikte ele alınmışlardır. Sevgilinin yüzü parlak ve nûrânî olduğundan güneşe veya aya benzetilir. Aşğın sevgilinin hayalini kurmasına en önemli unsur yüz ve yanaktır.

Sevgilinin yüzü güneşe benzetilmiştir. Mîhrin yapraklarına sevgilinin parlaklığı nakşolunmuştur:

Naķş olunmuş varak-ı Mihre yā taşvīr-i bahār
Yā o hūrşīd-i ruḥ u gül-bedenün ṭalʿatıdur

(Gzl. 27/2)

Sevgilinin yüzü gül yaprağına benzetilmiştir:

Ne dem ki sūz-ı figān-ı ʿandelīb zāra gelür
Fürûğ-ı ḥande ruḥ u verd tābdāra gelür

(Gzl. 31/1)

Yine sevgilinin yüzünü şeftaliye benzetmiştir :

Seni sünbüllerün öpsün degemem ben gül ile
Ruḥ-ı rengīnün egerçi gül-i şeftālūdur

(Gzl. 54/3)

Ruḥ-ı rengīnine ḥaṭ gerçi ki bīcā gibidür
Bāğda sāye-i berg-i gül-i raʿnā gibidür

(Gzl. 60/1)

Sevgili gül yüzlü olarak düşünölmüştür:

Āb u tāb ile temāşāya o gül-i ruḥsārı
Şāḥ-ı gül çekdi yüze gülbün-i şebnemdārı

Muam (2)

Aşağıdaki beyitte çok derin manalar yatmakta yeşil renk-kızılelma, İslam askeri arız kelimeleri birlikte kullanılmaktadır. Sevgilinin yüzünde yeşil renkler beliriyor ve İslam askeri Kızılelma'ya varıyor. Acaba sevgilinin kafir olan yüzü İslam fetihleriyle(kafir memleketlerin alınmasıyla) sevgilinin yüzü de müslümanlaşıyor mu?

Zāhir oldı ʿārızında sebz-gūn lʿlām-ı hātṭ
Tā kızıl elmāya vardı ʿasker-i islām hātṭ

(Gzl. 83/1)

3.5.2.2.8. Ben (Hal)

Yüzdeki diğer bir güzellik unsuru da ben'dir. Siyah rengi ve küçük şekli sebebiyle çeşitli teşbihlere konu olur. Genellikle yanakta, dudak kenarında, çene çukurunda bulunur.

Şair ben'i anber kokulu olarak ele almıştır:

ʿAyan her nokṭa sende kilik-i şunʿuñ ḥüsn-i tahriri
Anı vâzʿ-ı becā-yı ḥāl-i ʿanber-būda gördüm ben

(Gzl. 129/3)

Kalem senin misk kokulu hâlini vasf eylemek isterse onun hakkında anberdir, der:

Ḥāme kim nazm ide dendānuñı gevher söyler
Ḥāl-i müşgīnini vaşf eylese ʿanber söyler

(Gzl. 51/1)

3.5.2.2.9. Ağız (Dehân, Fem)

Divan şiirindeki sevgilinin ağız küçüktür, nokta kadardır, hatta görülemeyecek kadar gizlidir. Küçüklüğünden dolayı goncaya da benzetilir.

-Sevgilinin ağını cevher kutusuna benzetiyor:

Hātṭ-ı zümrüd laʿl-i leb elmās ğabğabdur dîş
Bağ dehân-ı dil-bere dürc-i cevāhirdür bütün

(Gzl. 114/6)

Sevgilinin ağız konuşan güle benzetilmiştir:

Diñlemem bülbül-i gūyendeyi ben vakt-i sürūd
Dehen-i yār Şerīfā gül-i gūyā gibidür

(Gzl. 60/7)

Güzellik gözün ve ağzının işvesinden ibarettir:

İşve-i çeşm ü dehenden ki İbāretdür hūsn
Nuṭṭ-ı-şīrīnīne ki nāz aña ma'na gibidür.

(Gzl. 60/2)

Şair, ağızdaki diş tanesinin ne kadar büyük bir nimet olduğunu söylüyor:

Nefāyis-i ne'am ḥaḳ görüldi hep ammā
Dehende dāne-i dendān dahi ne ni'met imiş

(Gzl. 78/4)

Şair, gönlün uygunsuz sözleri ağza almayacağını söylüyor:

Ḥarf-i nā sāzı dil dehāna ḳomaz
Merd tīr-i keci kemāna ḳomaz

(Gzl. 68/1)

3.5.2.2.10.Dudak (Leb)

Dudak ağzın bir parçası olması münasebetiyle önemli unsurlardan biridir. Divan şiirinde dudak şeker gibi tatlıdır, aşığa can verir. Sevgiliyi en güzel bir şekilde tamamlayan onun dudağıdır.

Sevgilinin dudakları can veren dudaklardır ve güzelliği her zaman tazedir:

Leb-i cān- baḥşī üzre ḥaṭṭ-ı sebzi tāzedür her an
Olur āb-ı ḥayātı bulsa 'ömr-i Ḥızr-ı cāvidān

(Mtl. 29)

Sevgilinin renkli dudaklarına busenin nakşıyla bir işaret bırakmak gerekir:

Nakş-ı bûseyle eşer lâzım leb-i rengînine
Faşl-ı la^cl-i yâr zîrâ kim sezâ-yı nâmdur

(Gzl. 37/5)

Şarap kalemi dudağın vasfını şeker kamışı gibi eylemektedir:

Nükte-i hattı Şerîfâ nazmum eyler müşg-sâ
Kilk-i mey vaşf-ı lebi ney-şeker eylerse nola
Bâğına bûlbûl iderse hânde-i gülden sezâ
Söyledür tûtî²i mu^cciz- gûy tâb^cum Es^câda
Her ne dem âyîne-veş olmah pehlû gösterür

(T̃m 6)

3.5.2.2.11.Çene (Zenâhdan, Zekân)

Sevgilinin çene çukuru kuyuya benzetilir. Genellikle Divan şiirinde bu yönü ile ele alınır.

Aşığın gözü sevgilinin çenesinin kuyusundan su çeker:

Olursa sūzişine girye nola âb-ı hayât
Ki çeşm-i ^câşık o çâh-ı zekândan âb çeker

(Gzl 42/2)

Sevgilinin çenesi fincana benzetiliyor, çeneden fincan yapılıyor:

Donanmâ şerbetinde gül o la^cl-i hâl-dâruñ şor
Zenehdânuñdan it fincân o şehd-i ^canber-âmîze

(Gzl. 152/5)

3.5.2.2.12.Boy (Kad, Kâmet, Endâm)

Divan şiirindeki sevgilinin boyu her zaman uzun, ince ve düzgündür. Boy için genellikle serv, bâlâ, rast, mevzûn, fidân, dil-cû, âzâde gibi kavramlar kullanılır. Uzunluğu ve inceliğiyle elif harfine benzetilir.

Ey Şerîf, sevgilinin boyu içinde sınırsız parlak manalar bulunan Allah'ın İhsan şiiridir:

Şerîfâ kıdd-ı cānān nazm-ı ihsān-ı ilāhîdür
Ki bir mışra^cda bî-ḥadd ma^cnî-i ra^cnâ şığışdurmış

(Gzl. 79/6)

Sevgilinin boyunun yolda cilve yaptığını, cilveli yürüdüğünü belirtiyor:

Baḥa her naḳş-ı pāyūn sürmedān-ı çeşm-i cān oldı
Görünce reh-güzerde naḥl-i kıddüñ cilve-sāz olmuş

(Gzl. 80/6)

Sevgilinin boyu serviye benzetilmiştir:

Çü serv kâmet-i kadrin idüncedür bâlâ
Kibâr-ı ʿaşımuñ şarf-ı himmetin bilirüz

(Gzl. 66/3)

3.5.2.2.13.Diş (Dendan)

Sevgilinin dişleri birer inci tanesi olarak karşımıza çıkar:

Nazmıla silk-i le³ālî olmadadır kıymetde
Vasf-ı dūr-dāne-i dendānı ile dildāruñ

(Gzl. 93/2)

İnci gibi dişleri delinmemişse her biri hayal dizisinin süsleyicisidir:

Her perî silk-i ḥayālūñ yine pîrāsıdır
Dür-i dendānı ʿaceb olmuş lken nā-süfte

(Gzl.146/2)

3.5.2.2.14.Gerdan (Gerdan)

Sevgilinin önemli güzellik unsurlarındandır.

Gerdanın sütten ve Şekerden olduğunu söylüyor:

Muĥammer la li r  -ı b deden reng-i gül-i terden
Sirişte y seminle ba  o gerdan Ş r   Şekkerden

(Gzl. 122/1)

3.5.2.2.15.Göğüs (Sine)

Parlaktır, gümüş gibidir.

Ey Şerif, kırmızı dudak ve tertemiz, bembeyaz bir göğüsün hayaliyle gönül
ve c n c n nin aŐkıyla her an safalarda, mutluluklardadır:

Őer f  la l-i n b  sine-i Ő f  hay liyle
Dil uc n  aŐ -ı c n n ile her la za Őaf larda

(Gzl. 130/3)

Çok yanmıŐ, kavrulmuŐ göğüsten ney gibi n leler istenmektedir:

Nağme-i  anb r naŐ -ı beste bir evt rdur
S ne-i p r-s zdan ister ney- s  n leler

(Gzl. 55/2)

Dudakların sırrını göğüste sakladığını söylüyor:

Sırr-ı lebin itdüm o meh  n sine-de mah  z
Bir gevher-i yekt  gibi genc nede mah  z

(Gzl. 84/1)

3.5.2.2.16.Bel (Miyān)

Sevgilinin beli kıl gibi incedir. Çünkü sevgili nazıktır, zarıftır ve incedir.

Yaıvarıp yakarmalarla sevgilinin belini sardıklarını söylüyor, şair:

Şardıķ miyān-ı yāri nevā-yı niyāz ile
Bu beste-i hışāra ne dirsūñ sözūñ nedir

(Gzl. 32/3)

Bel elife benzetilmiştir. Elifin bir benzeri de canın belinde vardır:

Mānend-i elif miyān-ı cānda
Cāy eyledi yāl ü bāl -i dil-ber

(Gzl. 49/2)

3.5.2.2.17.Cisim, Ten, Beden

Sevgilinin bedeni beyazlığından dolayı gümüşe benzetilir. Sevgilinin bedeni nurdandır.

-Ne bu lezzet ten-i pālūde-nümünundan Şerīf

(Gzl. 133/6)

-Sevgilinin teni gümüşe benzetilmiştir:

Şerīfā vefķidir gūyā kūşād ķafle ķār-ebrū
Ki tā hıať gelmedūkçe sīnesin ol sīm-ten açmaz

(Gzl. 69/7)

3.5.2.2.18.Ayak (Pā, Pāy)

°Acebdür himmet-i cem°-i melek meyhānede gör kim
Ayağında bulur ehl-i hevā hep pāye-i devlet

(Gzl. 14/3)

3.5.2.3. Sevgili İle İlgili Diğer Özellikler

3.5.2.3.1. Būse

Sevgilinin en güzel lutfu aşığa bir būse vermesidir. Aşık sevgiliden bir buse almak için her şeyi yapar.

Sevgiliyi öpme izni gülen dudaklarında açıktır:

İzn-i būse la^cli ħandānında zāhirdür bütün
Gerdiş-i çeşm velī inkāra dā⁹irdür bütün

(Gzl. 114/1)

Sevgili dudağını öpülmesi için çok büyük ısrar istiyor:

Būse-i la^cli için şikket-i ibrām ister
Gevherüñ lāzım ağır nağd-i girān-māyesine

(Gzl. 133/5)

Olmazsa būse şive-i rengin kaddi gör
Ezhārı bār-ı tāze nihāl-i ħayāt tut

(Gzl. 14/3)

3.5.2.3.2. Söz (Güftar)

Sevgilinin sözleri şekerden de tatlıdır. Divanda ana unsurlardan olan dudak, ağız, çene hep sözün unsurlarıdır:

Şerīfā şūĥ u şīrīn öyle nuṭṭ-ı çeşm ü la^cli kim
Anı ne Nergisī ne Nābi-i hoş-gūda gördüm ben

(Gzl. 128/9)

Sevgilinin sözleri, (nutukları) o kadar güzel ki Ne Nergisi'de ne de Nābî'de bulunur böyle bir nutk.

Yine başka bir şiirde sevgilinin naz lisanından bahsediyor. Ve diyor ki sevgilinin naz dilini gamzede gördüm. Kelâmının zevkini de dudağından anladım:

Lebinden ańladum zevk-i kelâmın bî-süĥan ammā
Lisān-ı şūĥ-ı nāzuñ ğamze-i pür-gūda gördüm ben

(Gzl. 128/2))

3.5.2.3.3.Naz, İşve

Dîvân şiirindeki sevgilinin en önemli özelliklerinden biri de nazlı olmasıdır. Sevgilinin nazı aşığı kendisine daha çok bağlamaktadır.

Sevgili naz ve işveyle ava çıksa yanında ok ve keman olmalıdır:

Şayd ü şikāra çıksa sad-nāz u °işvelerle
Lāzım elinde yaruñ tîr ü kemān-keşîde

(Muamma 1)

Herkesin sevgilinin işve dilini bildiğini söylüyor:

Bilmeyen olmaz zebān-ı °işve-i cānāneyi
Ġamze-i bîġāne vaz°uñ āşinā ma°nāsına

(Gzl. 153/5)

3.5.3.°Āşık

Divan şiirinin diğer bir kahramanı aşıktır. Bu aşık her zaman şiirleri kaleme alan kişi, yani şairdir. Aşık sevgilinin bütün eziyetlerine rağmen, ondan kopmayan, her türlü eziyete katlanan bir sabır kahramanı olarak karşımıza çıkar, Divan şiirinde Sevgiliye sadıktır ve onun için her türlü fedakarlığı yapabilecek biridir.

3.5.3.1. Gönül (Dil, Derun, Kalp)

Dil yani gönül aşğın kendisidir. Gönül aşkın kaynağı, madenidir. Gönül aşk uğruna birçok sıkıntı çektiği hâlde vuslatı istemez:

Lezzet-i nâz ʿāşıkā gāhī
Hāhiş-i vuslatı beyāna kıomaz

(Gzl. 68/3)

Güvārādur mezāk-ı ʿāşıkā ʿaşkuñla her hālet
Halāvet-yāb-ı hicrūñ hāhiş-i vuslat nedür bilmez

(Gzl. 73/2)

Aşık sevgiliye bağlanmış ve ona gönül vermiştir:

Bir temāşā-gehde seyr itdüm gönül virdüm añā
ʿĀşık-ı taşvīre döndüm bī-haber benden nigār

(Gzl. 52/2)

Derdüñe vardur o gül-rūda devā her hāide
Durma şor laʿl-i dil-ārādur dilā merhem saña

(Gzl. 2/2)

Şair "Gönlümi" redifli bir gazel de yazmıştır.

Bende ideli zülf-i perîşāna göñlümi
Bir pāre eyledüm hele dīvāne göñlümi
Hācet mi kıaldı bāde-i nāz u kırişmeye
Maħmūr çeşmi eyledi mestāne göñlümi
Kıldı nigāhı kışsa-i hüsñ ü dīli beyān
Der hāb-ı hayret itdi o efsāne göñlümi
Kimlerle tarh-ı bezm-i vîşāl eyleseñ de sen

Zann eyleme o meclisde bîgâne gönlümi

°Arz-ı cemāle itmekle rû-nümā taleb

Almışdı görmeden dahi canāne gönlümi

Tanzîr iden bu güfteme eyler benüm Şerîf

Dil-beste-i edā-yı zarîfāne gönlümi

(157. gazel)

3.5.3.2.Can

Can aşğın sevgiliye verdiği en güzel hediyedir. Aşık sevgiliye canının canı demek istemektedir:

Dūrluk îhāmı var yohsa Şerîfūñ sevdigüm

Pek demek isterdi gönül cānımuñ cānı saña

(Gzl. 7/7)

Gönül ve can her zaman cananın aşkı iledir ondan ayrılmaz:

Şerîfā la°l-i nābî sîne-i şāfî hayāliyle

Dil ü cān °aşq-ı cānān ile her laḫḫa şafālarda

(Gzl. 130/5)

3.5.3.3.Sine

Aşğın göğsü yaralıdır:

Nağme-i ṭanbūr naḫş-ı beste bir evtārdur

Sîne-i pür-sūzdan ister ney-āsā nāleler

(Gzl. 55/2)

3.5.4.Maddî ve Manevî Hâller

3.5.4.1.Ah, Nāle, Figan, Feryād

Aşığın en önemli özelliği devamlı feryâd u figân içinde bulunmasıdır. Aşık sevgiliye kavuşamadığı sürece ah çekecektir.

Aşık andelibe benzetilmiştir. Ve andelib figan etmektedir:

Ne dem ki sūz-ı figân-ı  andelib zāra gelür
Fürûğ-ı h ande ruh u verd t abd ara gelür

(Gzl. 31/1)

Dem-i nevr z irişdi başladı elh ana b lb ller
Nev larla şarab-s z oldılar devr na b lb ller

(Gzl. 28/1)

 alar mıydı g list n-ı cih na böyle  v ze
Hevesk r olmasa  a  -ı gül-i h and na b lb ller

(Gzl. 28/2)

3.5.5.Rakib

Divan  irindeki        kişi rakiptir. Rakib her zaman kötüdür. A   n önündeki engeldir. A ık onu sevmez.

Rakib  eytan gibi sevgilinin içine girer:

Y r   girer der nuna  ey  n gibi rak b
Neylerse eyler ol b t-i  ann z  söyledür

(Gzl. 44/5)

4.TABIAT

4.1.Kozmik Alem

Divanda kozmik alem ile ilgili birçok unsura yer verilir.

4.1.1.Gökyüzü (Çarh, Âsumân, Sipihr, Gerdun, Şezâ, Semâ, Felek)

Bir düşünüşe göre Dünya'yı dokuz felek çevreler. Bunlar şunlardır:

- 1- Kamer
- 2- Utârit (Merkûr)
- 3- Zühre (Venüs)
- 4- Şems (Güneş)
- 6- Zühal (Satürn)
- 7- Müşteri (Jüpiter)
- 8- Buruç
- 9- Atlas

Bunlar soğan zarı gibi dünyayı çevrelemişlerdir. Dokuzuncusu en büyüğüdür. Dokuzuncuya "Arş" adı da verilir.

Bu gezegen ve burçların dünya üzerinde olumlu veya olumsuz şekilde etkileri vardır. İnsanın doğduğu gün ve saatteki gezegen ve burçların durumlarına bakarak o kişinin talihini bulmaya çalışan müneccimler de vardır.

Bazı insanların baht (talih) yıldızı feleğe uyup, güneş saati gibi düz bir şekilde gidiyor, diyor şair:

Kimüñ ki çarha uyup necm-i bahtı çüst yürür
Mişâl-i Mihr-i felek sâ'ati dürüst yürür

(Gzl. 35/1)

Şair kâinattaki devr u daimden söz ediyor. Ümid dudağının devamlı taze kalması feleğin dönmesine bağlıdır. Suyun tekrar elde edilmesi de dolabın (dünyanın) dönmesine bağlıdır.

Devr-i felekle elbet olur ter leb-i ümîd
Taḥşîl-i āba gerdîş-i dolābdur sebeb

(Gzl. 12/6)

4.1.2.Yıldızlar (Ahter, Kevkeb, Kevākib, Nücum, Sifâre)

Müneccimler yıldızlardaki bazı olaylardan hareketle insanın kaderi ve tabii hareketler hakkında bilgi verirler.

Sa'adet yıldızının talihe naz ettiğini söyler

Sipihre nāziş ider kevkeb-i sa'âdetimüz
O mâhî gâhi ki meclisde cilveger iderüz

(Gzl. 67/4))

Kehkeşan, pervin, çarh kelimelerini hep birlikte kullanmıştır.

Pîr-i çarḥuñda göre arz-ı kumâş u zîbin
Kehkeşân ile hele eyle nazâr Pervîne

(Gzl. 139/4)

4.1.3.Güneş (Afitab, Mihr)

Gökyüzünün, diğer yıldızların, burçların, seyyarelerin sultanıdır. Sıkça güneşten bahsedilir. Sevgilinin yüzü, şekil ve aydınlık yönüyle güneşe benzetilmiştir.

Afitab sevgilinin benzetileni olmuştur:

Ülfet itmîşken hevâ-yı güller gülşende seher
Āfitāb-ı rû-yı dildāra kâpıldı jâleler

(Gzl. 55/4)

Ay ve Güneş yapraklarından bahseder:

Kitāb-ı rūy-ı hāf-ı āverde ki nazīr olmaz
Olursa da varak-ı māh u āfitāb kitāb

(Gzl. 10/4)

Aşağıdaki beyitte şair, Güneş'in aynasına cila verilmez diyor:

Gülgūneden cemālūñe gelmek ziyā °abeş
Mir°āt-ı āfitāba virilmek cilā °abeş

(Gzl. 16/1)

4.1.4.Ay (Mah, Kamer, Bedr)

Birinci felekte yer alır. Uğurlu bir yıldızdır. Parlaklığı ve nuruyla, sevgili Ay'a benzetilir:

Ay'ın şiir deryasında parladığını söylüyor:

Rā revī olsa eger dā°irede °aks eyler
Baħr-i nazm içre dıraħşanda olup şekl-i kamer

(Gzl. 27)

Sevgiliyi aya benzetiyor:

Şayılur her heftede rūz-ı tırāş eyyām-ı beyz
Māh-ı hūsn-i dil-berūñ bedr-i kemālī başkadur

(Gzl. 56/3)

Elmas hançeri kadir gecesindeki aya benzetiyor:

°Aynıyla şeb-i kadīrdeki rā-yı kamerdür
Semmūrı miyānında gör ol hançer-i elmās

(Gzl. 76/4)

4.2.ZAMANLA İLGİLİ MEFHUMLAR

4.2.1.Zamân (Vakt, Rûzgâr, Devir, Eyyâm, Dehr)

Divan şiirinde zaman genellikle kendisinden şikayet edilendir. Zamanın insanlara vefasızlık ettiği anlatılır:

Zemân olur ki ider nâzede vefâsızlık
Zemâne dil-berinûñ biz tabî^catuñ bilirüz

(Gzl. 66/4)

4.2.2.Mevsimler

Divanda genellikle ilkbahar mevsimi işlenmiştir. Bir şiirin bir beytinde de dört mevsimi birden almıştır:

Şerîfâ zîb-i çeşm it her zamân bir çâr-ebrûy
Donanmâdur zemistân u bahâra şayf u pâÿîze

(Gzl. 152/6)

4.2.3.Bahâr Mevsimi

Bahar ayı Divan şiirinin temel unsurlarından biridir. Çünkü Divan şiirinin ögeleri genellikle baharda biraraya gelir.

Şair bahar mevsiminin güzelliğini, latifliğini bildiğini söylüyor:

Şerîf hatt-ı ruh-ı dil-rübâya muntazırız
Bahâr mevsiminûñ biz leţâfetin bilirüz

(Gzl. 66/6)

Şair bu beyitte güllerin açılmasının bahar ile değil de sevgilinin çemene gelmesiyle olduğunu ifade edip güzel bir hüsn-i ta'lil yapıyor. Yani goncaların açılmasına sebep sevgilinin gelmesidir, baharın gelişi değildir:

Çemende şanma güşāyış hemān bahār iledür
O inbīsāṭ-ı hevā-yı ḳudūm-ı yār iledür

(Gzl. 58/1)

Şair bahar mevsiminde yapacakları çok şeyler olduğunu söylüyor:

Çemende saġārı gül sāzı eylerüz bülbül
Bahār mevsimi gelsün de gör neler iderüz

(Gzl. 67/3)

4.2.4.Aylar

Bayram ayı anlatılır.

Bir būsecikde yok mı o nūr-ı sefīdden
Olmaz mı ḥişşemüz şekker-i māh-ı ʿīdden

(Gzl. 119/1)

4.2.5.Gündüz, Gece (Eyyam, Rûz, Yevm, Nehâr, Leyl)

Dünya gemisinin günlerinin acayip olduğunu söylüyor:

ʿAcībdür hele eyyāmı keştī-i dehrüñ
Muvāfıḳ anda hevā ʿömr-i ḥôş-güzār iledür

(Gzl. 58/6)

Gecenin gündüzün parlaklığını kararttığı ifade edilir:

Çünkü şeb tesvīd ider menşūr rûz-ı rüşeni
Çeşm-i ümmīde fūrûġ-ı şevḳdür encām-ı ḥattı

(Gzl. 83/3)

4.2.6.Şeb-i Kadr

Kadir gecesi bir yerde geçmektedir.

-Elmaslı hançer kadir gecesindeki ay gibidir:

°Aynıyla şeb-i kadrdeki rā-yı kâmerdür
Semmûrî miyânında gör ol hançer-i elmâs

(Gzl. 76/4)

4.2.7.Seher

Ülfet itmîşken hevâ-yı güller gülşende seher
Âfitâb-ı rû-yı dildâra kapıldı jâleler

(Gzl. 55/4)

4.3.DÖRT UNSUR

Dört Unsur

Su

Hava

Ateş

Toprak

Mevcudat yani varlık bu dört unsurdan meydana gelmektedir. Divan şiirinde yer alırlar.

4.3.1.Su (Ab, mâ)

Su canlıların hayat kaynağıdır. Divan şiirinde bu saflığı, berrâklığı, âşıklara hayat vermesiyle dile gelir. Yüz suyu, terin gül suyuna benzetilmesi vb. unsurlarla Divan şiirlerinde geçmektedir.

Şair Allah'ın küçük bir katre içine bir derya sıkıştırdığını söylüyor:

Hakikatden komuş cām-ı mecāza bāde-i elest āşk
Derūn-ı kaṭre-i nāçīze bir deryā şığışdurmış

(Gzl. 79/2)

Şair yüz suyunun korunmasından, hıfz edilmesinden bahsediyor:

Mişāl-i gevher olur i^ctibārimuz efzūn
Şerīf eyler iseñ hıfz-ı āb-rūlarımız

(Gzl. 64/5)

Sabah rüzgarının okyanusun bir mucizesi olduğunu söylüyor:

Virür nevā vü nağm māye-i hevāya ḥurūş
Belī nesīm-i şabā mu^ccizā-yı deryādur

(Gzl. 40/2)

Şairin ayrıca "deryâ" redifli bir gazeli vardır.

4.3.2.Ateş (Od, nâr, nûr, şu'le)

Ateş yakıcılığıyla ve rengiyle ele alınır. Âşğın içinde bulunduğu durumu ifade eder:

Āteşin güftārimuzdandur bu tāb ol ḡoncada
Bülbülüz ammā ki biz pervāne olmuşlاردانuz

(Gzl. 62/4)

4.3.3.Hava (Bād, Nesim)

Hôşdur hevāsı gülşen-i āḡūşuñ ey Şerīf
Gelmez mi yalvarup disek ey naḥl-i nāz gel

(Gzl. 103/6)

4.4.HAYVANLAR

4.4.1.Kuşlar

Mehmet Çelebi kuşlarla ilgili birçok motife yer vermiştir: Kuşların seherde ötüşü, çöllerde uçuşu, servi dalında, bağlık, bahçelik yerlerde gezmesi, yuva yapması, tuzağa düşmesi, avlanmasına yer verilir. Ayrıca Mecnun'un başına kuşların yuva yapmasına telmihte bulunulur.

4.4.1.1.Bülbül ('Andelib)

Divan şiirinde kendisinden en çok bahsedilen kuş bülbüldür. Gül bülbülün mahbubudur. Gül sevgiliyi, bülbül de aşığı temsil eder. Bülbül ağlayan, feryat eden bir aşık gül ise vefasız bir sevgilidir. Divanda "bülbüller" redifli bir de gazel vardır.

Dem-i nevrüz irişdi başladı elhāna bülbüller
 Nevālarla tarab-sāz oldılar devrāna bülbüller
 Şalar mıydı gülistān-ı cihāna böyle āvāze
 Heveskār olmasa ʿaşk-ı gül-i handāna bülbüller
 Gırerler kār- zār-ı hāne şahın-ı bezm-i gülşende
 Ururlar Rüstemāne naʿralar mestāne bülbüller
 Dürr olsa jāle-veş nuṭkın kıomaz leyli-i gül-gūşa
 Meger Mecnūn-şıfat söyler gezer yābāne bülbüller
 Şerīf olmaz egerci güllere pervāneler bülbül
 Olur şemʿi güle şeb tā seher pervāne bülbüller

(28. gazel)

İtdi güşāde gülleri bād-ı nevālaruñ
 Ey ʿandelīb-i şūh hezār āferīn saña

(Gzl. 1/2)

Andelib'e seslenerek, ey andelib nağmelerinin rüzgarı gülleri açtı bu
yüzden sona binlerce aferin.

Görüldüğü gibi bülbül daima gülle birlikte kullanılır.

4.4.1.2.Şah-baz

Sevgilinin kendisi şâh-bâza benzetilir.

Şair hüma kuşu ile şâh-bâzı karşılaştırmıştır.

Ricāl-i cāha kerem-i perverān tefevvuk ider
Hümāyı gör ki ne şâh-bâzlardan üst yürür

(Gzl. 35/4)

4.4.1.3.Tûfî

Şeker yemesi, konuşması, kırmızı rengi vb. özellikleriyle sevgili, dudak,
şarap vb. kavramlar arasında bir benzerlik kurulur.

Şanki bir tûfî-i hoş-lehce şeker hâlik ider
Ne dem işkeste zebān ile o dil-ber söyler

(Gzl. 51/4)

°Āşık atarsa ħarfi ne söz-şehd-i la°lühne

Tûfî-i kıanda ħāra ne dırsūñ sözün nedür

(Gzl. 32/2)

4.4.1.4.Huffâş

Gece uçması, güneşe, gün ışığına bakamaması sebebiyle ele alınır. Aşık
bazen de huffaşa benzetilir.

Çeşm-i ħuffāş-ı heves degmez ki kıoymışdur Ĥudā
Şu°le-i Mihr-i cemālühñden nıgeh-bānī saña

(Gzl. 7/3)

4.4.1.5.Hümâ

Hümâ sa'âdet kuşudur, efsânevi bir kuştur. Hümâ'nın gölgesi kimin üstüne düşerse o kişi saadete erecektir. Bunlarla birlikte sevgili, övülen, âşık, saç, için benzetilen olarak ele alınır.

Ricâl-i cāha kerem-i perverân tefevvuk ider
Hümāyı gör ki ne şâh-bâzlardan üst yürür

(Gzl. 35/4)

4.4.1.6.'Ankebut (Örümcek)

Şarılma rişte-i esbāba her dem 'ankebūt-āsā
Olur hep rām aña seyr it o kec-reftārdan tārı

(Gzl. 198/2)

4.4.2.Dört Ayaklı Hayvanlar

4.4.2.1.Aslan (Şîr)

Aslan dağda veya ormanlıkta yaşayan yırtıcı bir hayvandır.Divan şiirinde sık sık geçer:

Aşk ile dilde ünsüne bak çeşm-i dil-berûñ
Seyr it künām-ı şîrde āhū yatāğı var

(Gzl. 45/2)

4.4.2.2.Rahşî (At)

Güzel yürüyen atların, İhsan vadisinde kötü yürüdüğünü belirtir:

O kerem-fâzların şahın-ı devletün seyr it
Geline vādī-i ihsāna rahşî süst yürür

(Gzl. 35/2)

4.4.2.3.Semmûr

Derisinden kürk yapılması ve bu kürkü de sevgilinin giymesi vesilesiyle işlenir:

Leb-i la'îlün kim öpmiş sāğar-ı billûrdan ğayri
Zenehdānuñ begüm ohşar mı var semmûrdan ğayri

(Mtl. 51)

4.4.2.4.Ahu (Gazal-Ceylan)

Âhû; gözlerinin güzel olması, miskin kendisinden çıkması, vadilerde, sahralarda gezmesi, avlanması gibi vesilelerle işlenir:

Cādū-yı şîr-i şikār-dil-i ʿuşşākı iken
Çeşm-i efsüngerinün nāmı yine âhûdur

(Gzl. 54/5)

Hulûş-ı dil meger âyîne veş cezb eyleye çeşmin
Şikār itmek olur mı ğayrı dām ile ol âhūy

(Gzl. 165/5)

4.4.3.Çemen-Bağ-Çiçeklik İle İlgili Unsurlar

4.4.3.1.Bağ

Bağ, sevgilinin yüzü, güzelliği, yaralı vücûdu, sinesi vb. özelliklerle birlikte kullanılır. Ve bunların benzetileni olarak ele alınır. Bağda gül, gonca, sümbül, lâle, benefşe vb. çiçekler yer alır. Bunlar da sevgilinin yüzü ve yanağı ile ilgili olarak ele alınırlar:

Üstād-ı şun^c ʿilm-i nazardan sebağ virür
Her nev-bahārda yeñi te³lîf bâğı var

(Gzl. 45/6)

4.4.3.2.Çemen

Çemen ağaçların, lalelerin, güllerin nergislerin bulunduğu mekândır. Çemenin kenârında serviler bulunur:

Çemende nā-güşāde ğonça şandum ben didi bûlbûl
Yüzün şerm eyledi gördükde ol ruhsârı güldürdi

(Gzl. 163/2)

4.4.3.3.Gülzar-Gülşen-Gülistan

Bunlar Divan şiirinde çokça ele alınan unsurlardır. Gül bahçesi demektir. Çeşit çeşit çiçekler, kuşlar buradadır. Sevgilinin yanağı gülzara benzetilir:

Hatt-ı nevden zînet-i ruhsâr-ı cânân tâzedür
Nevbahâr eyyâmıdur gülzâr kendin gösterür

(Gzl. 34/8)

Ruḥuñ ki ravza-i gülşen-nümā-yı deryādur
 Ḥatuñ ḥadīka-i ser-sebz-i pā-yı deryādur

(Gzl. 40/1)

Degme gelüp yüze gir ü zaḥm-ı zebān ile
 Degmez bu gülsitānda begüm niş-hāre gül

(Gzl. 107/2)

4.4.3.4. Ağaçlar (Eşcar, Şah, Fidan, Nahl, Nihâl)

Çemen, bağ, gül-zâr gibi yerlerde mutlaka ağaçlar da olacaktır. Ağaçlar rüzgârda salınışları, dallarında kuşların ötmesi yuva yapması, ağaçların çiçek açması, meyve vermesi gibi yönleriyle Divan şiirindeki yerlerini alırlar.

4.4.3.4.1. Servi

İnce ve uzun şekliyle, üzerinde kuşların yuva yapmasıyla, hafif hafif salınmasıyla ele alınır. Sevgilinin boyu ifade edilmek istendiğinde serviye yer verilir:

Ne çıkar seyr-i bâğdan bile bir
 Gonca-fem serv-kāmet olmayıcak

(Gzl. 90/5)

Ḳaddine serv olamaz mışra^c-ı şānī ammā
 Meger ol geydügi dībā ki ser-ā-pā mevzūn

(Gzl. 118/2)

4.4.3.4.2.Çenar

Genellikle sevgilinin boyu ile birlikte ele alınır. Çınar yaprağı sevgilinin yanağını okşamıştır.

Geçerken ohşadı ruhsâr-ı yâri berg-i çenâr
Bu kâm girse dahi deste rûzgâr iledür

(Gzl. 58/3)

4.4.3.5.Çiçekler

4.4.3.5.1.Çiçek (Ezhâr, Şükûfe)

Renkleri ve kokularıyla; bağ, bostan, çemen, gülzar ve fidan gibi unsurlarla ele alınan çiçekler Divan şiirinde baharın müjdecisi olarak kabul edilirler.

4.4.3.5.2.Gül (Verd)

Gül, Divan şiirindeki temel unsurlardan biridir. Sevgiliyi temsil eder. Bir de gülün dikenini vardır. Onlar da sevgilinin âşığa çektiği eziyetlerdir. Gül, rengiyle, kokusuyla, şekliyle ele alınır.

Gül bülbülün renkli güftesinden o kadar çok etkileniyor ki yapraklarını çoğaltır, diyor şair:

Sebak-âmûz-ı hüsn üstâd-ı ʿaşk imiş meger seyr it
Gül evrâkuñ pür eyler güfte-i rengîn-i bülbülden

(Gzl. 116/3)

Sevgili güle benzetilmiştir. Gül, gülmek için o dar ağzını açmaz:

Hezâr diliñe t̃â genc-i maḥabbetden sūḥan açmaz
O gül ʿarz-ı metâ-ı ḥandeye teng-i dehen açmaz

(Gzl. 69/1)

4.4.3.5.3. Gonca

Dokunulmamış, açılmamış gül demektir. Dudak goncaya benzetilir:

Gonca-fem serv-ķāmet olmayıcak

(Gzl. 90/5)

bûselerle birlikte süslü güllerde goncaların açılmasını anlatıyor:

Bûseler bâğ-ı cemālinde o şebnemdür kim

Goncalar eyleye üşkûfte gül-i zībāda

(Gzl. 134/3)

4.4.3.5.4. Sünbül

Koyu rengi, kokusu ve şekli dolayısıyla sevgilinin zülfü, kakülü için benzetilen olur.

Sünbülün kokusunun havaya dağıldığı hengamda çiçekler taze renkler gösterir:

Ziyāde hûş nümādur hûsn-i çeşm-i ehl-i sevdāda

Hevā-yı sünbülīde gösterür ezhār rengīn ter

(Gzl. 41/2)

4.4.3.5.5. Şebnem

Devamlı nemli olduğu için sevgilinin dudağının benzetileni olur:

Bûseler bâğ-ı cemālinde o şebnemdür kim

Goncalar eyleye üşkûfte gül-i zībāda

(Gzl. 134/3)

4.4.3.5.6.Lâle

Lâle renginden dolayı âşık, gönül, kan, yanak, kanlı gözyaşı, şarap; şeklinden dolayı da kadeh, çadır, asker, fanus vb. unsurların benzetilene olarak ele alınır.

Gül ile lâle karşılaştırılmış ve gülün daha üstün olduğu belirtilmiştir:

Gül gibi olmaz yerüñ pîrâhen-i destârda
İtse de çün lâle ser-defter seni üslûblar

(Gzl. 36/5)

4.4.3.5.7.Yasemen

Şekil yönünden tâc-ı gedâya renk yönünden de gündüze teşbih edilir.

Çile, feryat dumanının olduğu zamanda rağbet sevgilinin dudağına ve göğsüne değil as ve yasemen ağacının dallarınadır:

Leb ü sîneñ hayâli dūd-ı âha virmegin lezzet
Duḡān-keşde ger âs u yâsemen şâḡınadur rağbet

(Mtl. 5)

4.4.3.5.8.Benefşe

Rengi, kokusu ve şekli itibarıyla zülûf, hatt, ben, gece, mecnûn, mürid, kadeh vb. unsurlar ile benzerlik içinde gösterilir. Benefşe kokusuyla ele alınmış Aşağıdaki şiirde sevgilinin kakülünde gıdalı bir koku var ,bu, benefşe ve anberin kokusudur:

Var kākülünde cāna ḡidā bir şemīm hem
Bū-yı benefşe nūkhet-i ʿanber ne var ne yok

(Gzl. 92/4)

4.4.3.6.Meyveler

4.4.3.6.1.Bâdâm

Bademin yağı gönül yarasının merhemidir:

Luṭfı ancak çeşm-i gāhīce nigāh-ı nerm ider
Merhemi zaḥm-ı derūna revgān-ı bādāmdur

(Gzl. 37/4)

4.4.3.6.2.Şeftâlû

Seni sünbüllerün öpsün degemem ben gül ile
Ruḥ-ı renginün egerçi gül-i şeftālūdur

(Gzl. 54/3)

4.4.3.6.3.Limon

Gül ü limon şarābı gibi virdi cāşını cāna
Lebin būs eyledüm āmīzeş-i luṭf u gāzablarla

(Gzl. 135/4)

5.NÜSHA FARKLILIKLARI

Rubai 7	Ü1'de yok
Kaside 24	Ü2'de yok
Tarih 2/9	Ü2'de yok
Tarih 6/22	Ü2'de yok
Tarih 11/5	Ü2'de yok
Tarih 14/5	Ü2'de yok
Gzl. 9/8	Ü2'de yok
Gzl. 31/3	Ü2'de yok
Gzl. 41/3	Ü2'de yok
Gzl. 42/3	Ü2'de yok
Gzl. 45/3	Ü2'de yok
Gzl. 66/2	Ü1'de yok
Gzl. 88/4	Ü1'de yok
Gzl. 111/6	Ü1'de yok
Gzl. 114 Tamamen	Ü1'de yok
Gzl. 115/4	Ü1'de yok
Gzl. 145/2	Ü1'de yok
Gzl. 147/5,7,8,9	Ü1'de yok
Gzl. 148/6	Ü1'de yok
Gzl. 149/5	Ü1'de yok
Gzl. 150/5,6,7,8	Ü1'de yok
Gzl. 151/5,6,7	Ü1'de yok
Gzl. 152/tamamen	Ü1'de yok

Gzl. 153/5	Ü1'de yok
Gzl. 154/2,4	Ü1'de yok
Gzl. 155/3	Ü1'de yok
Gzl. 157	Yer değiştirmiştir.
Gzl. 156	Yer değiştirmiştir.
Gzl. 157/5	Ü1'de yok
Gzl. 165/6	Ü1'de yok
Gzl. 161/2	Ü1'de yok
G. 167/3	Ü1'de yok

Tahmis

Thm. 4/VI Ü1'de yok

Thm. 5/III,IV,VI Ü1'de yok

Thm. 6/ Ü1'de tamamen yok

Mtl. 8,9,10,13,16,17,23,24,29,32,34,35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,45 Ü1'de
yok

6. NÜSHA TAVSİFİ

1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 5517 (Ü1)

Baş:

Hudāvend-i ġanī sensūn ilāhī
İder ʿālem derūñde luṭf-h^yāhı

Son:

قسم بخالق تر و لشوددران دم دل
چو رونمای مراهمچو چشم خیرانم

Müstensihi : Mehmed Nazif

İstinsah Tarihi : H. 1195 (M 1780/1781)

60 yk. (1b-58a), 233x133 (178x82) mm., 17 str.

Kağıt: Abʿadī taklidi aharlı (saman renginde, orta kalınlıkta, rekabe kayıtlı)

Yazı: Talik (Başlıklar kırmızı mürekkeple, metin altın yaldız cedvel içerisinde iki sütûn halinde siyah mürekkeple yazılmıştır.)

Cilt: Miklepli, İtin yaldız cedvelli, zencirekli, miklepli, ortası altın yaldız çiçekli neffî yeşil meşin bir cilt.

1b'de nefis bir tezhip vardır. (1b'de nakışlı ve tezhibli başlık var)

Bu nüshada 1 Murabba (Münâcât), 2 Kaside (1 Na't, 1 Medhiye), 14 Rübâi (Hepsi na'ttır), 19 Tarih, 163 Gazel, 28 Kafiye Beyti, 53 Matla' Beyti, 2 Kit'a 6 Tahmis, 2 Lugaz, 9 Muamma bulunmaktadır.

2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 3430 (Ü2)

Baş:

Hudāvend-i ġanī sensūn ilāhī
İder ʿālem derūñde luṭf-h^yāhı

Son:

قسم بخالق تر و لشوددران دم دل
چو رونمای مراهمچو چشم خیرانم

Müstensihi : Nazif

İstinsah Tarihi : H. 1195 (M. 1780/1781)

48 yk. (1b-48a), 221x122 (160x57) mm., 21 str.

Kâğıt: Zerefşan abâdî taklîdî aharlı (muhtelif renkli olup daha çok açık pembe, sarı, açık yeşil ve açık kahverenkli, orta kalınlıkta), rekabe kayıtlı

Yazı: Güzel talik (Başlıklar kırmızı mürekkeple, metin iki sütun halinde siyah mürekkeple yazılmıştır.)

Cilt: Sırtı ve kenarları kahverengi meşin, üstü ebrû kağıt kaplı, miklepli cilt.

Bir yaprağı yanlış dikilmiş olan bu nüshada bazı varaklarda kurt yenliği görülmektedir.

Başında (1a'da) kütüphanenin resmi mühürü, Râtıb Ahmed Paşazâde Nâşid'in ve Mehmed Zeynelâbidin'in temellük kayıtları vardır.

Sonunda Sultan III. Selim'in ve Sultan IV. Mustafa'nın cülûs tarihleri yazılıdır.

Bu nüshada 1 Murabba (Münâcât), 2 Kasıde (1 Na't, 1 Medhiye), 14 Rübâî (Hepsi na'ttır), 19 Tarih, 163 Gazel, 28 Kafiye Beyti, 54 Matla' Beyti, 2 Kıt'a, 6 Tahmis, 2 Lûgaz, 9 Muamma vardır.

3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 1294 (Ü3)

Baş:

Ḥudāvend-i ğanī sensün ilāhī
İder ʿālem derūnde luṭf-ḥāhī

Son:

قسم بخالق تر و لشود دران دم دل
چو رونمای مراهمچو چشم خیرانم

Müstensihi : Nazif

İstinsah Tarihi : Rebiülâhır 1197 (Mart 1783)

48 yk. (1b-48a), 220x125 (171x78) mm, 21 str.

Kâğıt: Abâdî taklîdî aharlı, (saman renginde, orta kalınlıkta), rekabe kayıtlı

Yazı: Talik (Başlıklar kırmızı mürekkeple, metin altın yaldız cedvel içerisinde iki sütûn halinde siyah mürekkeple yazılmıştır.)

Cilt: Sırtı kahverengi meşin, etrafı altın yaldız çerçeveli siyah meşin, zencirekli bir cilt.

1b'de tezhip vardır (1b'de nakışlı ve tezhipli bir başlık vardır)

Başında (1a'da) kütüphanenin resmi mührü bulunmaktadır.

Bu nüshada 1 Murabba (Münâcât), 2 Kaside (1 Na't, 1 Medhiye), 14 Rübâî (Hepsi na'ttır), 19 Tarih, 163 Gazel, 28 Kafile Beyti, 54 Matla' Beyti, 2 Kit'a, 6 Tahmis, 2 Lûgaz, 9 Mu'ammâ vardır.

4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 350 (Ü4)

Baş:

Hudāvend-i ğanī sensün ilāhī
İder ʿālem derüñde luṭf-ḥVāhı

Son:

Huşk ü ter-i zemīnde gönül der-miyān delīl
Yek-ber-yek it bi-cā naẓar āşār-ı ḥaḳ cemīl

Müstensihi : Kadızāde Lutfullah

İstinsah Tarihi : H. 1204 (M. 1789/1790)

58 yk. (1b-58a), 220x125 (166x85) mm., 17 str.

Kâğıt: Aharlı (Muhtelif renklerde olmakla birlikte daha çok beyaz, pembe ve saman renginde, orta kalınlıkta), rekabe kayıtlı

Yazı: Talik (Başlıklar kırmızı mürekkeple, metin altın yaldız cedvel içerisinde iki sütûn halinde siyah mürekkeple yazılmıştır.)

Cilt: Etrafı altın yaldızlı, zencirekli, bordo meşin bir cilt.

1b'de âdî bir tezhîb vardır.

Yazmanın bazı yapraklarında kurt yeniği vardır.

Başta kütüphanenin resmi mührü vardır.

Bu nüshada 1 Murabba (Münâcât), 2 Kaside (1 Na't, 1 Medhiye), 14 Rübâî (Hepsi de na'ttır) 19 Tarih, 163 Gazel, 28 Kafile Beyti, 54 Matla' Beyti, 2 Kit'a, 6 Tahmis, 2 Lûgaz, 11 Mu'amma vardır.

5. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY. 5718 (Ü5)

Baş:

Hudāvend-i ğanī sensün ilāhī
İder ʿālem derüñde luṭf-ḥVāhı

Son:

Huşk ü ter-i zemînde gönül der-miyân delîl

Yek-ber-yek it bi-câ nazar âşâr-ı haq cemîl

58 yk. (1b-55b), 202x130 (164x84) mm, 17 str.

Kâğıt: Aharlı (Krem renkte, orta kalınlıkta), rekabe kayıtlı

Yazı: Nesîh (Başlıklar kırmızı mürekkeple, metin mavi mürekkeple çizilmiş cedvel içerisinde iki sütun halinde siyah mürekkeple yazılmıştır)

Cilt: Kahverengi meşin cilt

1b'de âdî bir tezhib vardır. (1b'de başlık âdî yaldızla yazılmıştır.)

Başında kütüphanenin resmi mührü, sonunda ise İbrahim Hakkı adına bir mühür vardır.

56-58 yapraklarda bazı şâirlerin manzûmeleri yazılıdır

Bu nüshada 1 Murabba (Münâcât), 2 Kaside (1 na't, 1 medhiye), 13 Rübâî (Hepsi de na'ttır.) 19 Tarih, 160 Gazel, 28 Kafiye Beyti, 29 Matla' Beyti, 5 Tahmis, 2 Lûgaz, 11 mu'ammâ vardır.

6. Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi 673 (S1)

Baş:

Hudâvend-i ğanî sensûn ilâhî

İder ʿâlem derûnde lutf-h^vâhı

Son:

Huşk ü ter-i zemînde gönül der-miyân delîl

Yek-ber-yek it bi-câ nazar âşâr-ı haq cemîl

52 yk. (1b-52a), 253x142 (185x85) mm., 19 str.

Kâğıt: Abâdî aharlı (Saman çürüğü-açık kahverengi-renkte, orta kalınlıkta), rekabe kayıtlı

Yazı: Talik (Başlıklar kırmızı mürekkeple, metin altın yaldız cedvel içerisinde iki sütun halinde siyah mürekkeple yazılmıştır.)

Cilt: Şemseli, salbekli, zencirekli, köşebendli, altın yaldız cedveli açık siyah meşin cilt.

1b ve 2a'da güzel iki tezhib vardır. (Altın yaldız süslemeli)

Gazellerde kafiye harfi değiştikçe yazılan kafiye beyitleri, kırmızı mürekkeple; kafiye harfini belirten harf ise siyah mürekkeple yazılmıştır.

Başında ve sonunda Halet Efendi'nin vakıf mührü basılıdır.

Bu nüshada 1 Murabba (Münâcât), 2 Kaside (1 Na't, 1 Medhiye) 13 Rüb âf (Hepsi na'ttır), 19 Tarih, 165 Gazel, 28 Kafiye Beyti, 54 Matla' Beyti, 2 Kit'a, 6 Tahmis, 2 Lûgaz, 11 muamma vardır.

7. Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi 672 (S2)

Baş:

Ḥudāvend-i ğanī sensün ilāhī

İder ʿālem derūfde luṭf-h^ıāhı

Son:

قسم بخالق تر و لشود دران دم دل

چو روغای مراهمچو چشم خیرانم

60 yk. (1b-58a), 215x136 (166x72) mm., 17 str.

Kâğıt: Abâdî aharlı (Krem beyazı renkte, orta kalınlıkta), rekabe kayıtlı

Yazı: Güzel Nesih (Başlıklar kırmızı mürekkeple, metin 1b ve 2a'da altın yaldızlı çift cedvel, diğer yapraklarda kırmızı mürekkeple çizilmiş tek cedvel içerisinde siyah mürekkeple yazılmıştır.)

Cilt: Dış cilt, şemseli, salbekli, köşebendi, zencirekli, miklepli açık kahve rengi meşin cilt- iç cilt, altın yaldız cedveli, ortası altın yaldız çiçekli bordo renkli karton cilt.

1b'de yaldızlı bir tezhib ve yaldızlı bir başlık var.

Gazellerde kafiye harfi değiştikçe yazılan kafiye beyitleri kırmızı mürekkeple; kafiye harfini belirten harf ise siyah mürekkeple yazılmıştır.

Başında ve sonunda kütüphanenin resmî mührü ve Halet Efendi'nin vakıf mührü bulunmaktadır.

Bu nüshada 1 Mrabba (Münâcât), 2 Kaside (1 Na't), 1 Medhiye) 14 Rüb âf, 19 Tarih, 163 Gazel, 28 Kafiye Beyti, 53 Matla' Beyti, 2 Kit'a, 6 Tahmis, 2 Lûgaz, 9 Muamma bulunmaktadır.

8. Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi 3442/5 /S3)

Baş:

Ḥudāvend-i ḡanī sensūn ilāhī
İder ʿālem derūñde luṭf-ḡāhı

Son:

قسم بخالق تر و لشود دران دم دل
چو رونمای مراهمچو چشم خیرانم

58 yk. (105b-162b), 203x91 (176x65), 17 str.

Kağıt: Abâdî taklîdî aharlı (Krem beyazı renkte, orta kalınlıkta), rekabe kayıtlı

Yazı: Talik (Başlıklar 105b ve 106a'da altın yaldızla yazılmış olup diğer başlıkların hiç birisi yazılmamıştır. Metin 105b ve 106a'da altın yaldızlı çift cedvel, diğer yapraklarda altın yaldızlı kalın tek cedvel içerisinde siyah mürekkeple yazılmıştır.)

Cilt: Vişne çürüğü renginde meşin cilt.

105b'de bir tezhib vardır.

Yaprak kenarlarında az da olsa lekeler ve yıpranmalar vardır.

Eserin başında Es'ad Efendi'nin vakıf mührüyle, Nureddin namına küçük bir mühür vardır.

bu nüshada 1 Murabba (Münâcât), 2 Kaside (1 Na't, 1 Medhiye), 14 Rübâî, 19 Tarih, 163 Gazel, 54 Makta' Beyti, 2 Lûgaz, 11 Muamma vardır.

282 yapraktan ibaret olan bu mecmuanın.

1-42'nci yapraklarında İbrahim Müteferrika'nın incil, Tevrat ve Kur'ân hakkındaki risâlesi

59-94'üncü yapraklarında Koca Râgıb Paşa'nın bazı telhisatları,

95-101'inci yapraklarında Şeyhülislâm Es'ad Efendi'nin 4 Na'tı ile 1 Kasidesi

102-104'üncü yapraklar boştur.

105-162'inci yapraklarında Şeyhülislâm Muhammed Şerif Efendi Dîvânı

163-164'üncü yapraklar boştur

165-244'üncü yapraklarında Neylî Dîvânı

245-268'inci yapraklar boştur

269-282'nci yapraklarında Defterdar Atıf Efendi'nin şemsi ayların kullanılması hakkında yazdığı lâyihasıyla diğer bazı yazıları (muharreratı) yazılıdır.

KARŞILAŞTIRMALI METİN

Münācāt

Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿülün

I

- 1b 1 Hudāvend-i ğanī sensün ilāhī
 2 İder ʿālem derüñde luṭf-ḥVāhı
 3 Diler ʿafvuñ olanlar hep günāhı
 4 Kapuñdur cümleñüñ yā Rab penāhı

II

- 1 Senüñdür cümle mevcūdāt yā Rab
 2 Hazīneñden dü naḳr u çerḥ ü kevkeb
 3 Senüñdür cümle ʿālemler senüñ heb
 4 Kapuñdur cümleñüñ yā Rab penāhı

III

- 1 BİLür añlar seni cümle ne kim vār
 2 Olur tevḥīd ü tesbīḥüñle der-kār
 3 Seni kılmaz mı vār her demde tezkār
 4 Kapuñdur cümleñüñ yā Rab penāhı

IV

- 1 Seni zıkr itmek zevḳ-i cināndur
 2 Rızāñı cüst ü cū ārām-ı cāndur
 3 Aduñ maḥlūḳa hep vird-i zebāndur
 4 Kapuñdur cümleñüñ yā Rab penāhı

V

- 1 Heman ʿāşıkıların mañlıbu sensün
- 2 Hakaîkat ehlinün mañbūbu sensün
- 3 Cemîʿân ʿālemün merğūbu sensün
- 4 Kapuñdur cümnenün yā Rab penāhı

VI

- 1 Saña her demde dil kerem niyāzum
- 2 Niyāzumdan velî ümmîd-sāzım
- 2a 3 Ki dergāh-ı niyāza dest-bāzum
- 4 Kapuñdur cümnenün yā Rab penāhı

Na'îlar

Der-Medh-i Ta'ala Resûl-i Ekrem Şallallahu 'Aleyhi Vesellem

Mef'ûlû Fâ'îlâtü Mef'â'îlû Fâ'îlün

- 1 Maşsûd ise ser-âmedî-i 'izz-i Rab
Tâc-ı ser eyile na'î-i şerîf-i Muhammedi
- 2 Ol na'î-i muhteremdür o kim gerd-i pâkini
Hep hür-i 'în sürme-i 'ayn-ı dil eyledi
- 3 Her meh degül hilâl âşâr hırz-ı ser idüp
Timsâl-i na'îdür ki bu çerh-i zebercedi
- 4 Kıldı o dem ki zîver-i mi'râc idi Resûl
Ser-cümle âsumân anı tâc-ı mümeccidi
- 5 Virdi zemîne naşsı o na'î-i mükerremün
Mahtûm-ı misk-i hüccet-i tuhr-ı mü'ebbedi
- 6 Andan 'ibâda ser-be-ser oldu sarây-ı 'arz
Hem mescid ü teyemmüme hem vakf-ı Ahmedi
- 7 İksîr-i 'izz ü câh o na'îlün gubâridur
Kimdür ki ğayrı yerde arar iş bu maşsâdi
- 8 Tuğrâ-mişâl 'izzete timsâldür anuñ
İhrâz ider hemîn aña ruh-sûde süddi
- 9 Ebrû-yı nûnı eyler işâretiñe tāk-ı 'arş
Yek-pâyı na'îdür bil o nûr-ı mücessedi
- 10 Hürşîd-i dîde-dûzı anuñ 'ayn-ı na'î-veş
Mâ'il çü lâm-ı çerhi serin ide mesnedi

N.5.B. tuhr-ı : tahr-ı (Ü1) : Zuhur (Ü2)

N.9.b mücessedi mecdi (Ü2)

- 11 Timsālini koyup sere ta^cvīz-i cān iden
Ber vefk-ı kām bulsa nola ^cİş-i ergadı
- 12 Gerd-mişāl na^c-i ḥabībūñ ider şefī^c
Kıl kām-yāb ilāhi Şerīf İbn-i Es^cadı

N.10.b iden : ide (Ü2)
N.12.a Ḥabībūñ : ḥabībūñ(Ü2)
N.12.b ibn-i : bin (Ü1)

RUBAÎLER

Rubā'īyyāt-ı Der Na't-i Şerif

1

Meḥ'ülü Meḥā'ülü Meḥā'ülü Fa'ül

Meḥ'ülü Meḥā'ülü Meḥā'ülü Fa'ül

Meḥ'ülü Meḥā'ülü Meḥā'ülün Fā'

Meḥ'ülü Meḥā'ülü Meḥā'ülü Fa'ül

- 1 Ey mihr-i sa'ādet eşer-i evc-i 'alā
- 2 Envār-ı zuhūruñla münevver dü-serā
- 3 Sāyeñ yere düşmezse n'ola sulṭānum
- 4 Hırz-ı ser idüp şaqlar anı ehl-i semā

Eyżan

2

Meḥ'ülü Meḥā'ülün Meḥā'ülün Fa'ül (?)

Meḥ'ülü Meḥā'ülün Meḥā'ülü Fa'ül

Meḥ'ülü Meḥā'ülün Meḥā'ülü Fa'ül

Meḥ'ülü Meḥā'ülü Meḥā'ülün Fā'

- 2b 1 Ey meḥn-i risāletün şürūhı çār-kitāb
- 2 Levāk-ı beyān-ı şānuña faş-ı ḥitāb
- 3 Ey pādīşeh-i resūl senün nāmuñadur
- 4 Te'ā'if-i güllistān-ı cinān-ı heşt-ebvāb

Eyzan

3

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilün Fā'

Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fā'

Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fa'ül

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilün Fā'

- 1 Ey 'ilm-i ledün zātuña lâzım hāşlet
- 2 İlham-ı Hu d ā şadruña ki şerh-i hikmet
- 3 Mümkün mi cedel lisān-ı i'cāzuñ ile
- 4 Sıhr olsa degül şı'r-ı 'Arabda şan'at

Eyzan

4

Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fā'

Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fā'

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ül

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilün Fā'

- 1 İbdā'-ı cihāna Muştafādur bā'ış
- 2 Bu hüsne hep andaki behādur bā'ış
- 3 İhşānını bildürmek için halka anı
- 4 Teblîğ-i risāletle Hu d ā dır bā'ış

4.2. hüsne : hüsne (Ü2)

4.2. heb andaki : andaki heb (Ü1)

Eyżan

5

Mefc'ülü Mefā'īlü Mefā'īlün Fāc
 Mefc'ülü Mefā'īlü Mefā'īlün Fāc
 Mefc'ülü Mefā'īlü Mefā'īlün Fāc
 Mefc'ülü Mefā'īlün Mefā'īlün Fāc

- 1 Teşrîfde mî'rāca eyā şāhib-tāc
- 2 Ferş itdi felek rāha yedi toḡ dībāc
- 3 Göstermek içün rîf'at-ı cāhuñ Mevlā
- 4 Kıldı seni pādīşāh-ı taht-ı mî'rāc

Eyżan

6

Mefc'ülü Mefā'īlün Mefā'īlü Fa'c'ül
 Mefc'ülü Mefā'īlü Mefā'īlün Fāc
 Mefc'ülü Mefā'īlü Mefā'īlün Fāc
 Mefc'ülü Mefā'īlü Mefā'īlün Fāc

- 1 İsterseñ eger küşāylş-ı kenz-ı felāḡ
- 2 Şāh-ı resūle kıl şalavātı miftāḡ
- 3 Bır şehdūr o klm c'arşa çıkup evşāfı
- 4 Kürsīde aña ceys-ı melā'ik meddāḡ

Eyżan

7

Mef^cülü Mef^acilün Mef^acilü Fa^cülMef^cülü Mef^acilün Mef^acilün Fä^cMef^cülü Mef^acilün Mef^acilün Fä^cMef^cülü Mef^acilü Mef^acilü Fa^cül

- 1 Olduğda cihāna bi^csetüñ zīb-i şimāh
 2 Şit ferh itdi sīne-i dehrī ferāh
 3a 3 Taşdıķ Idüp risāletüñ ^carz itdi
 4 Engüşt-i şehādetle zebān sebze vü şāh

Eyżan

8

Mef^cülü Mef^acilü Mef^acilü Fa^cülMef^cülü Mef^acilün Mef^cülü Fa^cülMef^cülü Mef^acilün Mef^acilün Fa^cMef^cülü Mef^acilün Mef^acilü Fa^cül

- 1 mihrüñ Idicek maṭla^c-ı hilkatda nümūd
 2 Hāķ nūruñı kıldı mübtedā-yı vücūd
 3 ^cAşkuñ Idüglı blındı maṭlab el-hāķķ
 4 Çün kıldı Hābībī Hāżret-i Rabbi vedūd

Eyżan

9

Mef^cülü Mefā^cilün Mefā^cilü Fa^cülMef^cülü Mefā^cilü Mefā^cilü Fa^cülMef^cülü Mefā^cilün Mefā^cilün Fa^cMef^cülü Mefā^cilün Mefā^cilün Fa^c

- 1 Ey sāye-i cāhı kaffe-i nāsa melāz
- 2 Her bir sözünüñ lāzımı ma^cnī-i nefāz
- 3 Kıl seyir simāṭ-ı nī^cmetüñ bendek hem
- 4 Hāvzuñdan ide dimāğ-ı cān istilzāz

Eyżan

10

Mef^cülü Mefā^cilü Mefā^cilü Fa^cülMef^cülü Mefā^cilü Mefā^cilü Fa^cülMef^cülü Mefā^cilü Mef^cülü Fa^cülMef^cülü Mefā^cilün Mefā^cilün Fā^c

- 1 Ey zerre-i hūrşīd-i ruḥı .l.mıhr ü kamer
- 2 Hüsnuñ gülünüñ jāleleri dürr ü güher
- 3 Her kim saña getürse bir kerre şalāt
- 4 Haḳ aña bu yüzden on mücāzāt eyler

9.3. bendek : benden (Ü1,)

10.3. şalāt : şalaval (Ü1,)

Eyżan

11

Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilün Fä^c
 Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilün Fä^c
 Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilü Fa^cül
 Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilün Fä^c

- 1 Ey hizmet-i bâbıyla mübâhî i‘zâz
- 2 Dergâhuña kâlâ-yı cebîn pây endâz
- 3 Şâhân-ı rusûl her ne kadar a‘zam ise
- 4 Mevlâ seni tafdîl ile kılmış mümtâz

Eyżan

12

Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^cülü Fa^cül
 Mef^cülü Mef^a‘ilün Mef^a‘ilü Fa^cül
 Mef^cülü Mef^a‘ilün Mef^a‘ilün Fä^c
 Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilü Fa^cül

- 1 Eyle dehenüñ pür-şeker şükr ü şipās
- 2 Kıl ııııı-ı şalavâtı nefha-ı pîrâ-yı havâş
- 3 Kâlâ-yı du‘â-yı maııııııııı kıl tervîc
- 4 Tamğasını kıl taşıııııııııııııııııııı nās

Eyżan

13

Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilü Fa^cül
 Mef^cülü Mef^a‘ilün Mef^a‘ilü Fa^cül
 Mef^cülü Mef^a‘ilün Mef^cülün Fä^c
 Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilü Fa^cül

- 1 Haqquñ aña kıl ni^cmet-i ‘uzmäsını güş
- 2 Eylerdi kimîne tu^cmayı mey hār-ı cüyüş
- 3 Çün menba^c-ı nūr-ı enāmīl feyżinden
- 4 İcrā idüp i^ccāzı şular eyledi cüş

Eyżan

14

Mef^cülü Mef^a‘ilün Mef^cülü Fa^cül
 Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilü Fa^cül
 Mef^cülü Mef^a‘ilün Mef^a‘ilü Fa^cül
 Mef^cülü Mef^a‘ilü Mef^a‘ilün Fä^c

- 1 Ey ‘imāme-i halka risālet saña hāş
- 2 Gerd-i kademüñ māye²i iksīr-i halāş
- 3 Şāyeste²i rû-mālī²i dergāhuñ olur
- 4 Her kimde ki vār baht-ı bülend-ıhlāş

Tahmîs-i Nahîfî Efendi

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

I

- 1 Cebînüñ ma'îla^c-ı nûr-ı hudâdur yâ Resûlullâh
- 2 Fûrûğ-ı tal^catuñ şems-i hüdâdur yâ Resûlullâh
- 3 Tûlû^cuñ dehrden zulmet-zîdâdur yâ Resûlullâh
- 4 Vücûduñ şem^c-i bezm-i iştâfâdur yâ Resûlullâh
- 5 Anuñ çün ism-i pâküñ Muştafâdur yâ Resûlullah

II

- 1 N'ola itsem ruḡ-ı âlûde-gerdüm şevḡ-i luṭfuñla
- 2 Koyup bâb-ı niyâza râh verdüm şevḡ-i luṭfuñla
- 3 Ümîdüm bu k'olur lksîr-i derdüm şevḡ-i luṭfuñla
- 4 Nazar kıll dergehüñde rû-yı zerdüm şevḡ-i luṭfuñla
- 5 Hazân olmuş yatur berg-i recâdur yâ Resûlullâh

III

- 1 Saâ^cdetdür kimîne bendeñ olmaḡ cümle şâhâne
- 2 Olur ^cayn-ı ^cinâyet zıll-i bâbuñ .i.mihri rahşâna
- 3 Harîm-i pâküñe rû māl olunca mestmendâna
- 4 ^cAceb mi şevḡile kuḡl eyler isem dîde³i câna
- 5 Ğubâr-ı âsîfânuñ tûṭiyâdur yâ Resûlullâh

IV

- 1 Semâvâtı o şeb kim eyledüñ pâ-bûsuña mazḡar
- 2 Saña ferş olmaḡ ile oldı ^carşuñ çeşmi rûşenter
- 3 Bulur devlet cihân na^c-i semendüñ itse tâc-ı ser
- 4 Zemîn ü âsumân ḡâk-i derüñle iftiḡâr eyler
- 4a 5 Kudümüñ meḡar-ı arz u semâdur yâ Resûlullâh

Ü1'de efendi yoktur

1.1. Cebînüñ : Habîbüñ (Ü2)

1.2. Fûrûğ-ı : fûrû^cı (Ü1, Ü2)

- VI

- ## VII

Kaşide Der-Sitâylî-i Râgıb Paşa

Mefâcîlün Mefâcîlün Mefâcîlün Mefâcîlün

- 1 Gel ey hâme baña rehberlik it bir genc-i vâlâya
Ki kemter gevheri olmaya degmiş gûş-ı dünyâya
- 2 O gencîne o gûne cins-i cevherle ola mâlî
Ki gelmiş olmaya bir ferdi bender-gâh-ı hûlyâya
- 3 Ne gûş-ı zühre mengûş eylemiş hergiz ne vazc itmiş
Ola bir dânesin devrân-ı niṭâk pāk-ı cevzâya
- 4 Leṭâfetde şafâda âb u tâb u kâdr ü kıymetde
Ṭuta câşık berâber her birin laṭ-ı dil-ârâya
- 5 Bula vech-i şebah ruḥsâr-ı tâblşdâr-ı cânâne
Olunsa bir kaç-ı âvîze .i.mihr-i câlem-ârâya
- 6 Ola peyveste farkı farkdâna ittiḥârından
Eger bir dânesi zîb-âver olsa tâc-ı Kısâyâ
- 4b 7 Ne rûtbe bî-bedel dilber zuhûr eylese câlemde
O genc içre aña şâyân-ı firâvân ola pîrâye
- 8 Ola lâyıḳ u şāhu's-şadr-ı mümtāz olmağa elḥaḳḳ
Anuñ cıḳdu'l-leālî şāhid-i maẓmûn-ı raṭnâya
- 9 Midād eylese ol gencüñ zümür-rûd-sûdesin hâme
Vire revnaḳ mişāl ḥaṭṭ-ı dil-ber şîr ü inşâyâ
- 10 Bu genc ol genc-i nazm u ḥûşn-i taṭbîr ola kim anuñ
Nükât-i lafzına zînet vire elfâzı maṭnâya
- 11 Nice muṭciz-beyân vaşf-ı belîğüñ ola kânî kim
Biri biñ şâcîre ola bizâc'e medḥ u iṭrâyâ
- 12 Leb-â-leb ola naḳd-ı râylî-i maẓmûn ile tâ kim
Tehî destân-ı cîrfânı ola aḡnâyâ sermâye

- 13 Baña ey hāme eylerseñ delālet böyle bir gence
İdem himmet seni dil-teşnelikden bende İrvāya
- 14 Kılup gūyende şevk-i lezzet kand-i sitāyişle
Kelāmuñ eyleyem mağbūt tūtī-i şeker-h^Vāha
- 15 Ben işte böyle tavşifüm gibi bir kesbe muhtācum
Ki tahşil eyleyem sermāye vaşf-ı şadr-ı vālāya
- 16 Yegāne şadr-ı cālī-kadr-i bī-mişl ü medānī kim
Kemāl-i zātı cizz ü cāhına hem kadr ü hem pāye
- 17 Cenābü'l-mü²essir Rāğibā Pāşā-yı cālīşān
Cenāh-ı bāb-ı luṭfuñdan niyāz eyler hümā-sāye
- 18 Odur ol dāver-i şāhibi mefāhır kim Hu d ā zātın
Anuñ hem maşdar u hem mazhar itmiş fażl u ne^cmāye
- 19 Gül-i rūyı cihānı kıldı handān feyz-i āşārı
Zamānı reşk bahş oldu bahār-ı şevk-efzāya
- 20 İdüp meşşāta kārı rū-yı mülke kilik-i tedbīri
Yed-i tevfiḳ-i hākla virdi revnak hüsñ-ārāya
- 21 Tevārīh-i selef āşārına mahşūş olurdu heb
Eger gelmiş olaydı böyle bir āşaf bu dünyāya
- 22 Hımem-perver ki ihyā-kerde-i yek nuṭkıdur diller
Delālet var sözünde mū^cciz-i enfās-ı cīsāya
- 5a 23 O rütbe rīze-çīn h^Vān-ı luṭfun kıldı muştāgnī
Derinde bir mekes itmez tenezzül şayd-ı cān kāya
- 24 Kef-i cūdı bütün dünyāya şāmil ebr-i rahmetdür
Yed-i tūlāyı şemşīri resādur cümle a^cdāya
- 25 Şümūl-i hıfzı sedd-i āhenīndür kışver-i mülke
Hudūd-ı cād-i emn ābād rāhatdur re^cāyāya

M.14.a kand-i sitāyişle : kande sitāyiş (Ü1,2)

M.14.b. eyleyem : eylesem (Ü2)

- 26 O destür-ı cihān-pîrā-yı mülk-i devletüñ haqqā
Mişāl-i .i.mihri-tāb-ı re³yi rüşen cümle bînāya
- 27 Degül fehm-i umūr itmekde muhtāc nazar zihni
Bedīhīdür bakılsa ʿilmi māhiyyāt-ı eşyāya
- 28 Nice idrākine reşk itmez Eflāṭūn ki olmuşdur
Fürūğ-ı .i.mihri-veş işrāk-ı hikmet aqlına māye
- 29 Eger kim nüshā-i kübrā-yı fazlın görse Şîrāzî
Olup ʿaqlı perîşān kıdır olmaz cem^c-i eczāya
- 30 Olunsa defter-i ʿilmine nisbet zihn-i Beyzāvî
Döner hālî hemān bir şafha-i bî-naḡs-ı beyzāya
- 31 Kitāb-ı ʿilm ü ʿirfānından ancak İbn-i Hācibe el-haqq
Hemān bir bāb-ı aḡkāmi murād-ı müntehî ilgāya
- 32 Olurdi ʿāşık u ḡayrānı erbāb-ı ṭabīʿat heb
Göreydüñ girse bir kez ḡusn-i ṭab^cı şekli ü sîmāya
- 33 Nesīm-i nevbahār alup sebak-ı ḡalḡ cemīllinden
İder taʿlīm anı vaḡt-i seḡer vird-i muṭarrāya
- 34 Zamān-ı devletinde pāyesi ʿilmüñ bi-ḡamdillāh
Berāber oldu ṭāḡ-ı çerḡ a belki ʿarş-ı aʿlāya
- 35 Anuñ erbāb-ı ʿilme iʿtibārın gūş idüp şimdi
Felekde başladı bir ceş-ı saʿd ebḡāşın ıḡrāya
- 36 Kemālātın anuñ vāşif ne rütbe eylese iṭnāb
Olur bā^cış hemān taḡşîrini işʿār u inhāya
- 37 Muḡlṭ olmaz zemīn-i midḡatın herḡiz bühūr-ı şîr
Düşüp çüb-i ḡalem neyler şenāsi gibi deryāya
- 38 Efendüm ḡāme cār ü keşlik ister bāb-ı vaşfuñda
Huḡūḡ-ı ḡizmeti kıdır degül ammā ki ifāya

- 39 Bu bendeñ hûd nice mümkün ki vaşfuñ eyleye inşā
Hemān ғаşd-ı du^cā-yı devletüñ dā^cīdür imlāya
- 5b 40 Devām-ı ^cömr ü iğbālüñ du^cāsıdur serü kārūm
Du^cā ammā ki şāmildür re^cāyāya berāyāya
- 41 Hıdīvā bir nigāh-ı luḡfuña mazhar olan olmaz
Felekden bahtdan muhtāc bir dahi temennāya
- 42 Şerīfā ltme lḡnāb sühan bisyār olan gevher
Nice engüşt-pīrālık ide dest-i temāşāya
- 43 Hemān ed^ciye-i iğbāl ü cāhın şadr-ı zīşānuñ
Şeb ü rüz eyle destüñ bāz idüp dergāh-ı Mevlāya
- 44 Keşide eyleye hūrşīdi tā kim hāme-i kudret
Mişāl-i şahh-ı āşaf şafha-i çarh-ı mu^callāya
- 45 İde naḡş-ı sa^cādet cebhe-i eyyāma hāḡ nāmın
Kıla mülk-i yemīn mührü o şadr kār-ı fermāya
- 46 Vücūdi güherin āb-ı hayāt itsün ebed sīr-āb
Olup zāt-ı güzīni mesned-i iğbāle pīrāye

M.40.a. serü kārūm : Vird u kārūm (Ü1)

M.43.a. şadr-ı zīşānuñ : şadr u vakḡiyānuñ (Ü2)

TARİHLER

Tarihler

1

Tārīḫ-i Velādet-i Hibetullāh Sulṭān

Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlūn

- 1 Hābbezā mevsim-i nevrūz-ı meserret 'unvān
Aña reşk eylese şāyeste sin'ın ü ezmān
- 2 Nice nevrūz 'aceb 'īd-i şa'īd-i t'ālī'
Rūşenā nūrı ile dīde-i baht-ı devrān
- 3 Vaqt-ı fīrūz dem-i feyż-ı rebī'ī şādī
Rū-yı 'ālem bu bahāra gül-i surḫ-ı ḫandān
- 4 Didiler ḫalk bu nevrūz-ı neşāti göricek
Sāl-nīgū zi-bahāreş şude peydā vü 'ayān
- 5 Sa'ad-ı ekber nice olmaz bu yılūñ t'ālī'ī kim
Geldi nevrūzda ḫūrşīd gibi bir sulṭān
- 6 Nice sulṭān ki odur ḫurra-ı 'ayn-ı 'işmet
Dürretü't-tāc-ı mebahāti benāt-ı şāhān
- 7 Gül-i pīşīn res-i bāğ-ı behişt-i devlet
Evvelin mīve-i naḫl-ı çemen ü şevket ü şān
- 6a 8 Mihr-i rahşende-i beytū's-şeref-i nāz u na'īm
Dür-i tābende-i 'iffet şadeḫ-i ḫulzūm-i cān
- 9 Ḥilkati tāze nigārında gül-i ḫāme-i şun'
Tāl'atı zībde āyīne-i behcet ü ān
- 10 Kātı çok pāye idi dāyelligi nāhīde
Müşterī olsa tenezzül idüp ol .i.mihr-i cihān

1.4.b. nīgū : nisgu (Ü2)

1.5.a. olmaz : bulmaz (Ü2)

1.8.b. Dür-i : Der-i (Ü1)

- 11 Devlet ü ʿismet ü iḳbāl ü şeref bî-şübhe
Fıtrat-ı pākine olmuşdur anuñ çār-erkān
- 12 Kim odur kevkeb-i dūrri-i sipihr-i iclāl
Yaʿni kim duḡter-i saʿd-aḡter-i şāh-ı devrān
- 13 Şeh-i şāhān-ı cihān sāye-i luḡf-ı Yezdān
Muştafā Hān şeref dūde-i āl-ı ʿOsmān
- 14 Öyle yektā güher-i efser-i devletdür o kim
Ḳatı nādir bulunur zātına vaşf-ı şāyān
- 15 Ḳuṭb-ı dīn şāh-ı güzīn bāʿiṣ-ı iḡyā-yı zemīn
Nüşha-i ḡışn-ı ḡaşīn ʿāleme taʿvīz-i emān
- 16 Muḡyī-i şerʿ ü ḡikem ʿāmīr-i būnyān ḡaşem
Kāşif-i kenz-i kerem maʿden-i cūd ü iḡşān
- 17 Bu ḡadar ḡuvvet u şevketle Süleymān-āsā
Ne ʿaceb olsa bütün ʿāleme fermānı revān
- 18 Eylemişdür hem o bir āşaf-ı devrānı vezīr
Kim anuñ görmedi bir mişlini şadr-ı dīvān
- 19 Öyle āşaf ki iki mesnede sermāye-i faḡr
Birisī şadr-ı vekālet birī şadr-ı ʿirfān
- 20 Reşk-fermā-yı Felāṭūn kānuñ işrāḡ-ı ḡikem
Māyedür aḡlına çün pertev-i .i.mihr-i raḡşān
- 21 ḡāşşa-i lāzime olmuş aña ʿilm ü aḡlāḡ
Renk-bū itmiş ise verde ne gūne şūryān
- 22 Şaḡḡ-ı fermānı muşaḡḡiḡ kün emr-i ʿālem
ḡüsn-i tedbīr-i şifā-baḡş-ı şudūr-ı erkān
- 23 Vaşfı mümkün degül ammā ki d u ʿāsı vācib
Dāʿim itsün anı ḡaḡ şadr-ı vezāretde hemān

1.12.b. devranı : zîşānı (Ü1)

1.21.b. : verde : derde (Ü2)

- 6b 24 Şeh-i zîşāna vire ʿömr-i müʿebbed Mevlā
Devletinde anıda rū-yı nîzāma kıla ān
- 25 Rūzı fîrūz ola devletle çü ʿĀd ü nevrūz
Gicesi nūr-ı sūrūr ile çokdur ramāzān
- 26 Nice şehzādelerūñ dahi donanmāsı ile
Dīdesin hālk-ı cihānuñ ide rūşen Raḥmān
- 27 Duḡter-i pādīşeh-i dehr gelüp dünyāya
Hep donandı çün anuñ şevk-i kudūmiyle cihān
- 28 Cevher-i ḥarf ile tāriḡ yazup ḥāme-i Şerīf
Kıldı tezyīn bu biḥīn beyti hemān şükr-i künān
- 29 Kenz-i ḥaḡdan dürr-i şehvār-ı muşaffā-āsā
Yümnile geldi cihāna Hibetüllāh Sulṭān

Tārīḥ-i Velādet-i Sultān Selīm

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Bi-ḥamdillāh yine ʿālem ḥayāt-ı cāvidān buldı
Riyāz-ı salṭanat neşv ü nemāyı faḥr u şān buldı
- 2 İdüp ḥandān nesīm-i nevbahār şevḳ-i dūnyāyı
Bütün rū-yı zemīn feyz-i şafā-yı gül-sitān buldı
- 3 Olup bī-san-ı ṭālīʿde raḥşān pertev-i iḳbāl
Cemāl-i şāhid-i devlet-i kemāl ḥüsn ü ān buldı
- 4 Gelüp bir şāhzāde gūne şulb-i şehriyāriden
Huşul-ı kām ile ʿālem serāpā tāze cān buldı
- 5 Hu dāvend-i kerīmüñ böyle bir luḫfı zuḥūrundan
Nühüfte ārzū-yı ḥāṭırın herkes ʿayān buldı
- 6 Hılāfetle velāyet tevʿem olmağla duʿāsında
Hemān ḥüsn-i ḳabūl āşārını şāh-ı cihān buldı
- 7 Şeh-i zīşān cenāb-ı Muşṭafā Ḥān kerem girdār
Anı isterdi taḥt-ı salṭanat bunca zemān buldı
- 8 Şuʿāʿ-ı şevketinden taḥt-ı ʿālī baḥt-ı ʿOsmānī
Anı .i.mihr-i cihān-efrūz u kendin āsumān buldı
- 9 Melek ḥaşlet melek şehrāh-ı şerʿa dāʾimā sālīk
Hirāsından memāllik ser-be-ser emn ü emān buldı
- 10 Ḳadirdān-ı hūner hem ehl-i perver mekremet gūster
Der-i cūdunda diller bī-girān çok baḥr ü kān buldı
- 7a 11 Bulup rifʿat merātīb himmetiyle cümleten erkān

buldı (Ül'de yoktur)

2.3.a pişāni²-i : bī-şānı (Ü2)

buldı (Ül'de yoktur)

2.4.a bir : bu (Ü1)

2.7.a girdār : gerdan (Ü1)

buldı (Ül'de yoktur)

- Nigāh-ı iltifātından mezīd-i qadr ü şān buldı
- 12 Menāşib cümle ber vech-i münāsibdür huşūşa kim
Neķābet mesnete ğāyetle ehlin bī-gümān buldı
- 13 Cenāb-ı seyyid-i zī-şān Sa^cīd Efendi kim haķķa
Nazar sencān bahā-yı gevher-i qadrin girān buldı
- 14 Metā^cı ʿilm ü ħilmüñ biñde bir mevcūd olan cinsin
Cihān benzer ki fazlından anuñ rāygān buldı
- 15 Haķīkat āgehān cümle fuḫūl-ı kellimīn içre
Fezā³ilde vera^cda anı mümtāz-ı cihān buldı
- 16 Kerem haşşīşadür ṭab^cında eyler bī-arz ihsān
Niyāz erbābı luṭf u himmetin bī-imtinān buldı
- 17 Me^cānī-i medīhi olmaz istīfā belāğatla
ʿAceb kim ğāyet-i vaşfında imkān bu beyān buldı
- 18 Hemān zāt-ı güzīnin dā³im itsün Haķ sa^cādetle
Bu devr içre anı haķ-ı cihān kuṭb-ı zemān buldı
- 19 Hu dāşehzādesiyle şāh-ı ʿaşrīde ide dā³im
Ki vaķt-i ḫareminde maṭlabın diller hemān buldı
- 20 Nice evlād-ı emcād ile kılsun Haķ dahi mesrūr
Ki ʿālem zātını ecdādına bādī-i şān buldı
- 21 Zuhūr-ı nesl-i sulṭānı sürūruyla Şerīfā heb
Birer tārīḫ-i cümle zümre-i nazm-āverān buldı
- 22 Ziyāde bir güzel mışra^cla ben de söyledüm tārīḫ
Cihān Sulṭān Selīmiñ maķdeminden tāze cān buldı

2.14.b. benzer : bender (Ü1)

bu beyān : beyān (Ü2)

buldı Ü1'de yoktur
buldı Ü1'de yoktur
buldı Ü1'de yok.

3

Tārīḫ-i Cāmi^c-i Sulṭān Muṣṭafā Der LālelīFā^cilātūn Fā^cilātūn Fā^cilātūn Fā^cilūn

- 1 Pādīṣāh-ı mekremet āyīn imāmü'l müslimīn
Ḥāme-i dīn-i mübīn ṣāh-ı şeref-mend-i celīl
- 2 Muḳtedāyı ehl-i ĩmān şehriyār-ı ḳadr-dān
Cāmi^c-i ḥayr-ı ḥesān dāvār-ı bī-miṣl ü ^cadīl
- 7b 3 Zāt-ı taḳvā intimā-yı maḥmīdet āṣārınuñ
Lāzım-ı fıtrīsı olmağla nice ḥayr-ı cemīl
- 4 Kār-ı bend olup ḥadīṣ-ı min nebiyyullāh ile
Mescid iḥyāsıyla oldu rāci^c-i ecr-i cezīl
- 5 Olduğundan a^czam-ı erkān ^cimādü'd-dīn şalavāt
Eyledi mebnā-yı ḥayrāta bu āṣār-ı delīl
- 6 Bir münevver cāmi^c-i pākīze bünyād itdi kim
Ne ḳubāb-ı āsumān içre aña olmaz miṣīl
- 7 Nürdur nār-ı çerāğ-ı ^cıtr-ı ṣāhī revğani
Kāse-i zerrīni ḳandīlīnde sünbülden fıtl
- 8 Şöyle tābān kerāmet öyle müşerref ^cāleme
Görmeyen vār ise anda Ka^cbe-yi çeşm-i ^calīl
- 9 Cāmi^cül-ḥayrāt oldu bu eşer kim işte baḳ
Hep maḥallin buldı çeşme medrese mekteb sebīl
- 10 Na^ct-ı ṣāhī vaṣf-ı cāmi^c ḳābil-i ĩfā degül
İde ta^crīf ḥ^yān hemān ed^ciye²i ḥayrın tavīl
- 11 Ḥuṭbe-i da^cvet-i ḥalka nāmı zīnet-sāz olup
Ola maḥfil zīb-i tūl-i ^cömr o sulṭān-ı nebīl

- 12 Hâk Te^câlâ eylesün muhkem esâs-ı devletin
Kim mebâni-i nizâma zâtıdur aşı-ı aşıl
- 13 Hizmetüñ nazm-ı du^câ hüsn-i nazar çok şâhdan
Şâ^ciriyyetde bizâ^cañ olsa da şey-i kalîl
- 14 Bir ziyâde mu^ctenâ târîh söyle gel Şerîf
Câmi^c-i vâlâ binâ-yı Muştafâ Hân cemîl

Tārīḥ-i Cülūs-i Şehenşāh-ı Cihān Sulṭān ʿAbdū'l-ḥamīd Ḥān

Mefʿūlū Fāʿillātü Mefʿūlū Fāʿillün

- 1 Şükür Ḥudā ki tālīʿ olup mäh-i ʿind-i baḥt
Tebrike oldu salṭanat u tāc u taḥt eḥaḳ
- 2 Teʿşir-i luṭf-ı ḥaḳkıyla naḥs oldu ber-ṭaraf
Âşār-ı saʿd-i ḥayr ile aḥkām der-i nesak
- 3 Buṭlān-ı iḥtilālde kalmadı iḥtilāf
Ḥüküm-i nizām-ı ʿālem olup emr-i müttefaḳ
- 8a 4 Olmuşdı gerçi memleket âşüb ile meşüb
Belki ḥarāba kalmış iken şöyle bir ramak
- 5 Tahvīl idüp ʿimāra karar itdi pā-yı mülk
Cūyuna geldi āb yine oldu şeb-i felak
- 6 Şimden gerü telāfī-i mā-fāt vaḳtidür
Menkūsdur çü rāyet-i aʿdā-yı dīn ḳalak
- 7 Bu ibtidā-yı ʿahd-i saʿādet nişānıdır
Ey çarḥ-ı ğayrī ğurre-i sāi-ı sürūra bak
- 8 İtdi cülūs Hazret-i ʿAbdū'l-ḥamid Ḥān
Ḥayrū'l-mülūke ola sülūkunda mā-şadaḳ
- 9 Şāh Ḥamīd ḥalk-ı mekārīm sirlışt kim
Vaşfı içün felek ola mizber bir ṭabḳ varak
- 10 Halk-ı cihāna itmege inşād-ı midḥatın
Ḥürşīdī çarḥ her gün ider levḥa-i sebak

4.1.a. taḥt : baḥt (Ü2)

4.4.a. meşüb : şüb (Ü2)

4.6.b. çü rāyet-i : cevır it (Ü2)

- 11 Bārī bahār-ı kām ide eyyām-ı devletin
Her şubḥ ola şüküfte-i gül baḥtī çün şafaḳ
- 12 A^cdā-yı dīne anı Ḥudā gāllb eyleye
Ola derinde bendesi şāhān her fark
- 13 ^cÖmrin tavīl ü neslini Ḥaḳ eyleye medīd
Nazm-ı umūrda ide hem zihhini edaḳḳ
- 14 Taḳbīde sūrūr ile dāmān-ı devletin
Tārīḫi t̄ālī^c oldu dile keyfemā ittifaḳ
- 15 Bu mışra^cı Şerīf didüm tehniyetiyle ben
^cAbdü'l-ḥamīd Ḥāna ide sa^cd-i mülki Ḥaḳ

4.10.b. şāhān : şādān (Ü2)

4.13.b. zihhini : dinni (Ü2)

5

Tārīḥ-i Velādet-i Ḥadīce Sultān

Mef'ulü Fā'ilātün Mef'ulü Fā'ilātün

- 1 Ey ḥāme ol sūḥānsāz ammā ki tāze destān
Bülbul-veş eyile āğāz bāğ-ı merāma şāyān
- 2 Geldi zamān sūrūra şevḳ u ṭarab zuhūra
Bed' itdi vaşf-ı sūra şehnāme-ḥ'ān-ı devrān
- 8b 3 Ya'ni ki sūr-ı mevlūd bā-ṭālī'ı müśā'id
Zāyirehi meḳāşid vefḳ-ı 'aṭā-yı mennān
- 4 Esbāb-ı kām-ı peydā mīnū nümüne dünyā
Naḳd-ı şafā müheyyā cins-i ferḥi firāvān
- 5 Oldı 'ayān bu eyyām zībende gevher-i kām
Maḳşūd-ı ḥāşşa vü 'ām nesl-i ḥidāiv-i dilşān
- 6 Oldı cihān ḥurrem cān buldı tāze 'ālem
Olsa 'aceb mi bu dem taşvīr ḡonca-i ḥandān
- 7 Bu mevsim-i şitāda germī-i dil ziyāde
Bī-iḥtiyācı bāde zevḳiyle ḥalk şādān
- 8 Dünyā deger bu maṭlab intāc-ı kām ider heb
Şekl-i eḥl-i müretteb vardur delīl ü bürhān
- 9 Şimden gerü ne dirlir olmağla zīb-efser
Bu mülk bula zīver-i bā-luṭf-ı feyz-i Yezdān
- 10 Şāhenşeh-i cihānuñ 'asrında mübde' anuñ
Endek ḡamı zamānuñ pek çok sūrūra devān
- 11 Emr oldı baḳ donanma tezyīn ide ser-ā-pā
Bāb-ı sarāyın ammā zīb-edeble erkān

5.3.b. mennān : rahmān (Ü1)

5.8.b. ehl-i : emel (Ü1)

- 12 Hakkā kl şer^c ü kı̄nūn mer^cī olunca efzūn
Zīnet bulur bu gerdūn tebrīk ider sürūşān
- 13 Bu dūdmān-ı ^cālī hān vāde-i me^cālī
Bulduğı bu kemālī āşār-ı ^cadl ü ihsān
- 14 Dehrüñ şeh-i cihānı İskender-i zamānı
Bī-misl ü bī-medānī ^cAbdü'l-ḥamīd Sulṭān
- 15 Nūr-ı cebīnī zāhır ^cırķ-ı cemīlī ṭāhır
Müstecmī^c-i mefāhır maḥdūm-ı cūmle şāhān
- 16 Maḥmūd anda ḥaşlet mevcūd luṭf-ı ṭıynet
Meşhūd ḥayr-i niyyet bi'z-zāti mülke şāyān
- 17 Her zahma rahmi şāfī ḥayır du ^cāsī kāfī
Māfāte hep telāfī kılmakda aña Mennān
- 18 Hakk ^cömrin ide mümtedd hem devletin mü³ebbed
İkbāl ile mü³eyyed fetḥ u zaferle şādān
- 19 Olsun hemīşe mesrūr ^cadlīyle mülki ma^cmūr
Nesliyle çeşmi pūr-nūr şehzādegānı rahşān
- 9a 20 Bu demde nūr-ı dāide bir gonçası resāide
Oldukda nev-demāide gördüm Şerīf el-ān
- 21 Tārīḫi böyle lāmī^c gūş eylesün mesāmī^c
Gehvāre zīb-i ṭāllī^c oldu Ḥadīce Sulṭān

6

Tārīḥ-i Velādet-i Sulṭān Muḥammed

Fe'illātün Fe'illātün Fe'illün

- 1 Ḥamdü'llāh ki göñül şor murād
Ser-i kām-ı dile gördüm ki resā
- 2 Olmada tarḥ-ı esāsı muḥkem
Dilde ārām-ı sürūra ḥālā
- 3 Diller āmāde-i .l.mıhr-i dildār
Mevsim-i vaş-ı sa'ād u selmā
- 4 Devr ol devr ki 'ālem mesrūr
Ṭūr ol ṭūr ki dıl kām revā
- 5 Dem o dem rāḥe-i ervāḥda dehr
Devr-i dā'imle ola kār-ı serā
- 6 Lem'adur her der ü her rehde sürūr
Her serā-ı sāḥada sever vālā
- 7 Var müdārā ki ṭulū'ı mevlüd
'Āleme velvele şalarsa revā
- 8 O veleddür o ki mehdā ki helāl
Güle der Miḥr ü 'Uṭārid lālā
- 9 O veleddür o ki esrār-ı mülūk
Ser ṭālī'de muḥarrerdür aña
- 10 Melik-i 'ahd-i melik girdāra
O veledle kerem-āver Mevlā
- 11 O melikdür o ki resm aña kerem
Kām ararsañ var o dergehde ara

6.1.a. göñül sor : gül sever (Ü2)

6.4.a. Devr : Devri (Ü1)

- 12 Odur ol dāver-i dād-āver-i dehr
°Ālim ü °āmil ü hem mülk-ārā
- 13 Ādeme rūḥ u dil mülke murād
°Āleme .i.mihr-i kerem kerem °aṭā
- 9b 14 Dāverā ekrem-i ekmei kehrā
Olur aḥrārda memlūk saña
- 15 Heves-i kāmīle rû māla gelür
Der-i vālāña mülūk u ümerā
- 16 Hele °ālimlere ma°iūm olur
Emr ile °umerā hem saña du °ā
- 17 °Ömr-i aṭveller mu°ammer olasuñ
°Adl ü dāduñla kerem kār-dārā
- 18 Rām ola emriñe ṭav°an-kerhen
Milel-i Rūmla Kısra Dārā
- 19 °Ālem āsūde-i °adl ü keremüñ
Ola hem medḥ u du °āda şuleḥā
- 20 Gele her sālda evlād-ı kırām
Devḥa-i mülküñe güller-āsā
- 21 Gör kelāmum ki dūr ü gevherdür
Hele mühmelse de mülhem ammā
- 22 Olsa da sāde revā gevher vār
Sādelik gevhere a°iā aḥrā
- 23 Mevlide ḥāşıl olur °ilm-i şerīf
Ṭarḥ ile olsa dü mişra°da edā
- 24 Sa°d-i ṭāli°le Muḥammedullāh
Dāver-i dehre ola mülk-ārā

Tārīḥ-i Felvā-yı Muḥammed Şālīḥ Efendi

- ۱ حبذا نوبهار خندانی
کل شادی شکفت آمده است
 - ۲ دورر هر گفته رقصان باش
عالم اکنون عجب طربکده است
 - ۳ این زمان درزمین علم و هنر
سبزهء اعتبار سرزده است
 - ۴ فتح و تسخیر حصن کام و مراد
بیجدال و خلاف و عریده است
 - ۵ سبب این شدیکی فریده دهر
رونق آرای صدر میبده است
 - ۶ جاه سامی شیخ الاسلامی
چند باد اورفیعتی شده است
 - ۷ حسن اخلاق معنویة او
همه در صورت مشاهدو است
 - ۸ عمر و اقبال او مؤید زاد
که شریعت ازان مُیده است
 - ۹ مفتی متقی که تاریخش
شیخ الاسلام صالح آمده است
- ۱۱۲۱

Tārīḫ-i Şeyḫü'l-İslāmī Çelebi-zāde Efendi

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Pādīşāh-ı heft-kışver dāver-i Dārā gulām
Muştafā Ḥān-ı cihān-bān ḥüsrev-i gitī-sitān
- 2 Taḥt-ı zīb-i salṭanat ḳānūn-nevāz-ı mekremet
Kān-ı luṭf u merḥamet deryā-yı cūd-ı bī-girān
- 3 Öyle şāh-beyt-i ḥümāyūn nazm-ı şevketdür o kim
Ḳābil-i tanzīr olmaz aña şāhān-ı cihān
- 4 İtdügi günden berü taḥt-ı ḥümāyūna cülūs
Ṭallī oldı āfitāb luṭf-ı Rabbi müste'ān
- 5 Ehl-i perverlik olup ḥaşşise-i meftūresi
Ḳıldı müstaḥdem menāşıbdā münāsıb bende-gān
- 6 Devletin erkānı zī-temkīn ile te'sīs idüp
Hep şudūrın eyledi 'ālī-cenāb u kāmīlān
- 7 Gülşen-i 'ılme vezān olup nesīm-i rağbeti
Gül gibi rü-yı kitābuñ açılup geldi hemān
- 8 Şadr-ı vālā-yı vekāletde ḥuşūşā eyledi
Ferd-i kāmīl bir vezīr-i bī-naẓīri ḥükümrān
- 9 Añada bir hem-'inān müftī-i fāzıl buldı kim
Āsumān-ı 'ilm ü faẓla oldular çün farkdan
- 10 Varıcaḳ anlar sipihr-i āsitān-ı devlete
Manẓar-ı ḥürşīdde sa'adin ider gūyā kırān
- 11 Öyle müftī-i feẓā'il mend kim gūftārına
Lāzım-ı beyyindür esrār-ı belāğatdan beyān
- 10b 12 Bū'l-mü'essir 'Āşım 'isma'il Efendi kim anuñ

8.9.a buldı kim : bu itdi kim (Ü1)

- Hâne-zād tabî'îdür fażl u mekârim bî-gümân
- 13 Zihni bir âyinedür kim anda itdükçe nazar
Vech-i pâk-i şâhid bîkr-i me'ânîdür 'ıyân
- 14 Bezm-i 'irfânda o nây-i hoş nevâdur kilki kim
Nâşenide gûşa tahrîrât olur andan resân
- 15 Sebka âni halbe-i tahkîkde bulmaz mecâl
Esb-i tab'ın itse de biñ kez celâle'd-dîn devân
- 16 Fatk u ratk-ı umrîde tedbîr-i bâzû-yı metîn
'Ukde-i eşkâlî halde kilki tıbyânı benân
- 17 Aña şâyândur dinilmek şânî-i İbn-i Kemâl
Böyle müftî gelmedi zîrâ ki şadra ba'd-ezân
- 18 Cümleten elķāb-ı medhıyye anuñ esmâsıdur
Vaşfına ğayrı ne gūne lafz ile olur tūvān
- 19 İ'tirāf idüp kuşūr-ı 'acze medhinde Şerîf
Eyleme ekşār-ı güftarı du 'ālî gel hemān
- 20 Tūl-i 'ömr ile mu'ammer eyleyüp ikbāl ile
Hak Te'ālā eylesün şadrında dā'im her zamān
- 21 Gūş idünce şadra teşrîfin didüm tārîhini
'İlm ile 'Āşım Efendi oldu müftî-i cihān

Tārīḥ-i Fetvā-yı Velīyyü'd-dīn Efendi

Fe'īlātün Me'fā'ilün Fe'īlün

- 1 Bārekallah zihī hoş āvāze
Gūş-l hūş cihāna vırdı şafā
- 2 Nağme-i tehniyet bülend oldu
Kıldı ʿuşşāk rāst-kār nevā
- 3 Rūkn-i zī-şān Velī Efendinün
Şadra teşrīfin İtdiler inhā
- 4 Habbetzā fāzıl-ı cihān-dīde
Çeşm-i aʿyānda merdüm-i bīnā
- 11a 5 Müftī-i müftakī yegāne-i dehr
Şeyhü'l-İslām olursa böyle ola
- 6 Böyle bir zāti intihābından
Kıldılar pādişāha halk duʿā
- 7 Kimde var andaki mürüvvetler
Kimde var bunca ʿilm ü fażl ü seḥā
- 8 Kindür olmuş bu rütbe-i devletde
ʿizz ü iḳbāl ü ihtirāma sezā
- 9 Gördüler kim bu nice cāmesidür
Pāyına geldi ḥilʿat-i fetvā
- 10 Hāḳ Teʿālā hemān mübārek İde
Ser-i iḳbālī ola çarḫa resā
- 11 Tācın atdı havāya bir dāʿī
Beyt-i tārīḫin İdicek imlā
- 12 Yaʿni tebşīr İdüp didi ki Şerīf
Haberün var mı müjdeler ḫālā
- 13 Göreñ geldi Velī Efendīye
Cāh-ı üftāde oldu zīb-nümā

Tārīḥ-i Şadārat-ı Rūm Berā-yı Mīrzāzāde Efendi

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Cenāb-ı pādīşāh-ı heft-kīşver-i Muştafā Hānuñ
Hu d ā ʿömrin füzün lıqbālin itsün her dem āmāde
- 2 Odur ol şehriyār-ı mekremet āyīn-i ced ber ced
Kul olmuşdur aña şāhān-ı ʿālem cümle dünyāda
- 3 Kādirdāndur o rütbe ehl-i perverdūr ki ez cümle
Yine bir fāziluñ şānın bülend itdi bu eşnāda
- 4 Ne fāzıl-ı efḍāl ibn-i efḍāl ekmele ibn-i ekmele
Müreccaḥdur anuñ zātı velī ābā vü ecdāda
- 5 Şalup necm-i saʿīd-i zātı pertev mesned-i Rūma
Saʿādetle çü bir ceys olmağın aḥkāmın icrāda
- 6 Güzellendi zamānında bilād-ı Rūm ili şimdi
Pey ā pey cümleñün ḥükkām-ı ḥüsn-i ḥālın inhāda
- 11b 7 Şerīḥī menḳabet kim bu ḥanīfe görse eṭvārın
Aña taḳlīde reʿy eylerdi ḥalkı ḥürrem ü ārāda
- 8 Temeyyüz-i ḥaḳḳ u bāḥılda ḳavī ḥüccetdür idrāki
ʿAceb bürhān-ı ḳāḥıdur kelāmı ḥaşm-ı daʿvāda
- 9 Siyādet nūru zühḍ iṣrāḳ-ı ʿilmün zīb ü zīnetle
Sezādur zīver-i şadr olmağa şüretde maʿnāda
- 10 Hemān Allah Teʿālā ʿömr ü lıqbālin füzün itsün
Anuñ evşāfı zāhırdür ne ḥācet zıkr ü lrāde
- 11 Şerīfā aña lāyık mışraʿ-ı tārīḥ arardum ben
Görünce ʿizzile mesned-nişīn ol şadr-ı vālāda
- 12 O demde gūşa geldi çār-ı mām-ı dīn dimiş tārīḥ
Müzeyyen kıldı şadr-ı Rūmı necle Mīrzā-zāde

Tārīḥ-i Fetvā-yı Veliyyü'd-dīn Efendi Şāniyen

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 1 Hezār-bār şükürler Cenāb-ı Mevlāya
Ki rū-yı maṭlabı gösterdi çeşm-i bīnāya
- 2 Bu nevbahār görüldi küşād-ı ğonca-l dīl
Olup nümā-yı meserret kulūbe sermāye
- 3 Nevīd-i berg ü nevādur bu demde vird-i zebān
Kemāl-i şevķile mürġan-ı kūh u şahrāya
- 4 Bu demde kām maḥāl olsa da bulur imkān
Bedel ḥuşūl ehl-i maʿnā-l temennāya
- 5 Ğamuñ vücūdını hiç kimse eylemez işbāt
Ḳarīn şübūt-ı ferḥ-i ittifāk-ārāya
- 6 ʿAceb midūr bu kadar inbīsāt-ı kām u neşāt
Yine veliyyi niʿam oldu şadra pirāye
- 7 Ebu'n-nidā vü mekārīm Velī Efendī kim
ʿAṭāsına anı Ḥaḳ mazhar itdi bī-ġāye
- 8 O rütbe himmet-i vālāsı gibi cāhı bülend
Hümā cenāḥ-ı derinden niyāz ider sāye
- 12a 9 Zekāsı ʿayn-ı zekā mecdi Müşterī-āsā
ʿUṭārid-i ḳalemi luṭfa ḥāzır imlāya
- 10 Keremde fazıl-da ḥayrāt-da ʿināyetde
Kemāli zāhirānuñ cümle-i berāyāya
- 11 Nigāh dahil idemez ıtlāʿına kimse
Ne ḳābil ola nazar .i.mihr-i ʿālem-ārāya

- 12 İder ʿuḳūla o taṣvīr rū-yı reʿyi ḥasen
Ne resme ḳādir olur mānī anı īfāya
- 13 Haṭ-ı cemīl ile olduḳda kılḳ-ı ṣafḥa ṭırāz
Becādur eylese elfāz-ı nāz-ı maʿnāya
- 14 Hemān duʿāsını her demde vācib eyleyelüm
Medāyiḥi nice mümḳūn beyān u enbāya
- 15 Muvaffaḳ eyleye Ḥaḳ cümle-i umūrunda
Hemīşe himmeti ḥaḳa iriṣdirür vāye
- 16 Şerīf bu süḥanım dāl düşdi tārīhe
Velī Efendī deger bār geldi fetvāya

Tārīḥ-i ʿArabī Berā-ı Kütübḥāne-i Velīyyüddin Efendi

- ١ الا انّ فعل الخير اعلی المقاصد
واحياء علم الدين ابقى المحامد
- ٢ وفى حق كتب الشرع قالوا النظره
من افضل اعمال وخير الفوايد
- ٣ ومن جلّ اسباب العلوم كتابها
ففى الكتب ذكر من مطلب قاصد
- ٤ بكثرت افنان تزيد ثمارها
فلائسحه مغنيه عن زوائد
- ٥ ومحصول كل العلم صيد الطالب
وتحريره حتم كقيد الاوابد
- ٦ وتفصيل وقفه الكتب نفعالمن سعى
لتحصيل علم فوق تعليم جاهد
- ٧ فسعى لذك الخير فضل معظم
جزى ربنا الساعى بلطف العوائد
- ٨ ليرجى له ان صارملك يمينه
بوقف كتاب صحف يوم المشاهد
- ٩ فانشدت تاريخا ببيت وقد بدت
بدائع نظمى فيه من غير واحد
- ١٠ لايد اولى بالمواهب كامل
لاحياء كتب الدين كنزالمقاصد

Tārīḥ-i Türki Berā-yı Kütübḥāne-i Veliyyü'd-dīn Efendi

Mef'ūlū Mefā'ilün Fe'ūlün

- 1 Keşşāf-ı ḥazāne-i feżā'il
Müftī-i cihān Velī Efendi
- 2 Şarf eyledi naḥv-ı bere cehdin
Çok ḥayruñ oldu esās-ı bendi
- 3 Maḳşūd idüp eyledi binā bu
Dārü'l-kütüb-i cihān pesendi
- 4 Tullāba 'ināyet kıldı kāfī
İḥsān-ı mevā'idü düşündi
- 5 Hep buldı maḳāşıdın mufaşşal
Ehl-i hünerüñ niyāz mendi
- 6 Mi'cmarlığın sezādur itse
İbn-i Ḥacerle Tāşkenti
- 7 Ḥāfız-ı kütübi olaydı bir ceşş
Eyler idi kesb-i ercümendi
- 8 Tārīḥ düşüp yegāne bu beyt
Dergāha sezā kitābelendi
- 9 Kenz-i meniḥ oldu tūlebine
Dārü'l-kütüb-i Velī Efendi

Tārīḫ-i Devlethāne-i Pīr-i Zāde ʿOsmān Molla Efendi

Mefāʿilün Mefāʿilün Feʿülün

- 1 Hoşā faşl-ı bahār-ı şevk ü şādī
Şüküfte sū-be-sū raʿnā gül-i kām
- 13a 2 Sarāy-ı gülşene miʿmār-ı kudret
Güzel naḳş u nigār itdī dīlārām
- 3 Zemīn idüp şafāyī resm-i şevke
Ne zībā-şüret ibrāz itdī ressām
- 4 Güneş zer şemse ṭāḳ-ı inbisāṭa
Şafak bām-ı neşāṭa naḳş-ı gül-fām
- 5 Nigāristānı her berg oldu rāvī
Güllstān tāze destān itdī efhām
- 6 Dahī ferş itdī rengāreng-i kālā
Nesīc-i feyzden luṭf-ı Hu d ā tam
- 7 Görünce bāḡı bu behcetle ḡurşīd
Hemān beytūʾş-şerefde kıldı ārām
- 8 Müşerref eylesün burc-ı suʿūdu
Bu demde āfitāb-ı ʿilm ü aḥkām
- 9 Çün ābād eyledi bāmin ü iḳbāl
Saʿādet-ḡānesin şadr-ı nigūnam
- 10 Cenāb-ı şadr-ı ʿālī-ḳadr-i fetvā
Güzīde necl-i müftī Şeyḡü'l-İslām
- 11 Mekārim-i menḳabet-i ʿOsmān Efendi
Yed-i iḥsānı kām-ı luṭf u inʿām

rāvī : devāy (Ü1-2)

Bu demde āfitāb-ı ʿilm ü aḥkām : Saʿādet ḡānesün şadr-ı nigu-nām (Ü2)
şadr-ı : şad (Ü1)

- 12 Esās-ı ser zemīn ʔab^cı ittıkān
Nuḡūş-i beyt-i zihni nazm-ı ilhām
- 13 Bâkınca ol sipihri ^cilme zerre
Fazîletle olanlar hem çü l^clām
- 14 Elif eyler te^callim-i istikāmet
Derinde kām^cet-i sa^cyin idüp lām
- 15 Görürsüñ fehmine hayrān elinde
Kitābı leb küşāde şām ile bām
- 16 Feḡīmü'-ş-şānuña öyle atılas çarḡ
Olur aña ʔırāz-ı ʔarf-ı iḡrām
- 17 İder noḡşānın inhā kil-k-i muṭarrā
Kemālātın anuñ kıldıkça i^clām
- 18 Sarāyuñda degüldür vaşfı mümkün
Nuḡūşın eylesek de ḡaṭṭ ü erkām
- 19 Muşavver gül gibi anda mücessem
Görür ʔab^cın küşāde ḡāş ile ^cām
- 13b 20 Anuñ her cüft-i ʔākıdur dü-bāzū
İder es^cāf-ı kāma sa^cy ü iḡdām
- 21 Degül dīvārlarda naḡş-ı sünbül
Yazar her sū meṭālib nüşḡa-i kām
- 22 İde pāyende Ḥaḡ ol rükn-i dīni
Yerinde ^cālemi kıldıkça aḡkām
- 23 Bahār-ı şevḡ ide Mevlā zamānın
Şebi ḡadr ola her bir rüz-ı bayrām
- 24 Şerīfā kıl kitābe bāba nazmuñ
Ki ḡalka çeşm ü gūş-ı luṭṭ u ikrām
- 25 Bu mışra^c oldu bir berceste tārīḡ
Ne vālā bāb-ı cūd-ı şeyḡü'l-islām

Tārīḥ-i Fetvā-yi Mīrzā-zāde Muḥammed Sa'īd Efendi

- ۱ بحمد الله پیام کام از بخت سعید آمد
ذفتح کشور مأمول فرخندع نوید آمد
- ۲ فزود از بس شرف مهر سعادت‌ترادرین
که روزافزون شد اقبال و مسرت بر فرید آمد
- ۳ غمام غم طلام ظلم اذارض سما برخاست
تباشیر صباح الخیر شادانی بدید آمد
- ۴ از آن شداینکه مسند گاه فتویراکرامی ذات
یکانه فاضلی ممتاز وداناورشدید آمد
- ۵ کل آلیست ازگلشنسرای ال پیغمبر
زبحرین نسبت هم از حسب درّ فرید آمد
- ۶ چوهنگام بهاران رونقی بخشید عالم
ازاثارجمیلش دهرراحسن جدید آمد
- ۷ محاسب شدچوعدلش ازقلم جزراستی نمود
رقوم ارتشارا از خطش بطلان رسید آمد
- ۸ دکیل درس بابش نصب کرده شیخ تقویرا
زاداب علومش پیرویزنامسفید
- ۹ زمفتاح معانی بحث بهر لفظ تلخیصش
بنزد اوکشاد فضل مطلب راکلید آمد
- ۱۰ چنان روشنکر قدرت صفا میدار هر لحظه
که بر مرأت ذهنش روی خوب رأی ودید آمد
- ۱۱ شریفاکفته ام بابدء بسم الله تاریخش
ببرج جاه فتوی میرزازآده سعید آمد

Tārīḥ-i Kazā-yı İstānbul Berā-yı Neylī-zāde Efendi

- ١ من الله اتى فضل مزيد
لنادى الناس بالبشرى يريد
- ٢ يهنى بالسور لمن يلاقى
ويخبران هذاليوم عيد
- ٣ يقول لو لى الاحكام ذات
حميد فاضل حبر رشيد
- ٤ يبرج العلم والعرفان شمس
ببحر النظم والنثر الفريد
- ٥ تناهوا بالاصول الناس لكن
به الآباء فى الفخر تزيد
- ٦ بفضل الجاه ما استجداسعودا
ولكن المقام به سعيد
- ٧ فضائله بوهب لا بكسب
لان الفضل اياه يريد
- ٨ الهى كن له فى الامر كله
وجد نصر ايه الفعل يجيد
- ٩ فلما سرتنى ذاك البشير
بمنصبه بدافرح اكيد
- ٩ فارخت بيد الجاه قولا
باسلامبول القاضى حميد

17

Tārīḥ-i Riyāseti ʿOsmān Efendi

Feʿlātün Mefāʿilün Feʿlün

(Fāʿlātün)

(Faʿlün)

- 14b 1 Bārekellah sipihr-i devletde
Geldi burc-ı saʿādete bir ceşş
- 2 Bir ʿUṭārid kalem debīrān a
Oldı ḥālā reʾīs-i saʿd nūvīs
- 3 İşte maʿmūrī-i ḥaseb böyle
Eyler lḳbāl şāḥibin teʾsīs
- 4 Rastdur bu kelām-ı kem-teri
İstikāmet ider nişāne celīs
- 5 Nazār-ı iʿtibāra gevheride
Hep ḥulūş-ı dill ider teʾnīs
- 6 Qavl-i şıdḳ u şavāb ile el ḥaḳḳ
Zīver-i şadr olur kitāb-ı nefīs
- 7 Yümn-i tevfiḳ içün duʿāar idüp
Ḥaḳḳa ḥamd ile eyleyüp taḳdīs
- 8 Didı nāsa Şerīf tārīḥin
Müjde ʿOsmān Efendi oldu reʾīs

Tārīḥ-i Kaşr-ı Mes'ûdzâde Efendi

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Hoşā nev kaşr-ı zībā tarz-ı mümtāz ü münevver kim
Gūh naqş-ı hevāsı ter tutar her dem bahār-āsā
- 2 Leb-i deryāda gūyā nazmdur baḥr-i basīṭ üzre
Ya bir müfred ki cümle mevc-i deryādur aña ma'na
- 3 Medā-yı nazrada şol ḥadde vāşıldur ki nezzāre
Qarīb olur ki bu'duñ lā-tenāhīsın ide inhā
- 4 Leṭāfet-baḥşdur tā öyle kim cāy itse bir dilber
Eger bir an dil-i saḥtın bulup nerm ü şafā efzā
- 5 Hemān eyler kenār-ı'āşık-ı deryā-dile niyyet
Bu kaşruñ ḥüsnüne āyīne-dār olmuş görüp deryā
- 6 Muḥīṭ-i 'ālem-i şevk anda billūrīn revzenler
Şafā şahnında tāb-ı .i.milr-veş her gün zemīn pīrā
- 15a 7 Muşanna' ḥired-kārı naqş-ı dīvārı temāşāsın
İder pīr-i felek baq 'aynuñ .i.milr ile ser tā pā
- 8 Eger bir şā'ir ānda verziş-i nazm-ı süḥan kılsa
Şabā her bir nefesde tāze bir mazmūn ider ihdā
- 9 Dil ehl-i hevā çün fülke līmānında āsūde
Güllistānında bülbul rāḥatü'l-ervāḥ ile gūyā
- 10 Neşāṭ-engīz-i ḥāṭırdur ki öyle nāzır oldukça
Semādan zühre eyler başka bir şevk-i derūn peydā

18.3.a. nazrada : nazradur (Ü2)

18.3.b. inhā : tenhā (Ü2)

18.7.a. ḥiredkārı : ḥurde (Ü1)

- 11 Güşāyış şöyledür kim bunda güller gibi bir demde
Açılmağda göñüller belki baht-ı ʿāşık-ı şeydā
- 12 İdüp bānīsine beytūʿş-şeref bā-tālīʿ-i mesʿūd
Bu cāyı dāʿimā maʿmūr u ābādan ide Mevlā
- 13 Şerīfā söyledüm berceste bir mısraʿda tārīhin
Bu zībā kaşrı Saʿdeddān Monla eyledi İnşā

Tārīḥ-i Sarāy

Mefāʿillün Feʿillātün Mefāʿillün Feʿillün

- 1 Hoşā sarāyı feraḥ rā-yı şevḳ-i efzā kim
İder nezzāresine .i.mıhr her seḥer ḥ^vāhiş
- 2 Cebīn bāmına meh ğurre-i şabāhu'l-hayr
Derūnı nūr-ı meserretle bulmuş ārāyış
- 3 Nesīm-i keşb-i hevāya gelür de şevḳinden
Zemīn-i rūbı³-i ḥizmetde rüy ider mālış
- 4 İder mi āyineye sākināni hiç minnet
Şafā-yı dilden alur anda āyine tābiş
- 5 Ḥu d āi^cmārı esāsında eyleyüp temkīn
Eşāşına ide ʿizz ü saʿādet ālāyış
- 6 Medā-yı bāşıra ʿömr-i dırāz olup anda
İde sürür ile şāḥib-sarāyı ārāmiş
- 7 Şerīf ḥayr du ʿā ḳasd idüp didüm tārīḥ
Bu nev sarāyı ide Ḥaḳ maḳarr-ı āsāyış

Elif (ا) Harfı

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 15b 1 Bed' idince sühana hâme-i pâkîze edâ
Beyt-i nazma elifi eyledi miftâh-âsâ

1

Mef'ûlû Fâ'îlâtû Mef'â'îlû Fâ'îlün

- 1 Teshîr için cihânı hep ey nâzenîn saña
Fevk-i füsûn yazdı hattı-ı 'anberîn saña
- 2 İtdi güşâde güllerî bād-ı nevâlaruñ
Ey 'andelîb-i şûh-hezâr âferîn saña
- 3 Şâhid yeter o pâdişâh-ı hüsni ey gönül
Da'vî 'aşk-ı yârda düşmez yemîn saña
- 4 Meyhâne-i melâhatınuñ nuql u bādesin
Şordum didi ki işte leb-i şekerîn saña
- 5 Nāmuñ kalem-rev sühanın şâhidür Şerîf
Beyt-i tahalluşuñ ne güzel şeh-nişîn saña

2

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Māh-ı .i.mihr ālūdesuñ dil-dāde her ādem saña
Mā'îl olsa ger revādur sevdigüm 'ālem saña
- 2 Dördüñe vardur o gül-rūda devā her hālde
Durma şor la'î-i dil-ārādur dilā merhem saña
- 3 Tālî'ūñ olsa müsā'id vaşl-ı dil-dāre gönül
Devr olursa mihr-āsā rāmdur her dem saña

- 4 Der-geh-i Mevlāda ādem kām ve merāmuñ dā'imā
Gül-i heveskār-ı dıger olma odur ekrem saña
- 5 Hem mū-āsā vü dehrde ehl-i vedde kāmīl ol
Emr-i i'cādāda mūdārādur reh-i eslem saña
- 16a 6 Kem-himem olma keremde şavı-ı memdūhuñ odur
Hem revā sā'ir kemālūñde degüldür kem saña
- 7 Kār-ı idrākūn degül sāde kelāmuñda şerīf
Kāmīle ma'cūmdur her mışra'ıñ mülhem saña

3

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Tīre-şabāndur kılan rüşen-dilānı hoş-nümā
Sürme-i şebdūr iden çeşm-i nücūmu rüşenā
- 2 Nerm olunca vāşıta zıddın iderler imtızāc
Revğan-ı kandīl ider āteşle ābı āşınā
- 3 Cilve-gerdūr her maḥalde feyz-i ḥaḳ şarz-ı dıger
Kim bulur ḥüsn-i le'āfet ḥāne-i dil bī-hevā
- 4 'Arz-ı cevher eyler istıgnā şatup şūfī velī
Şekl-i dendān şama'cudur ser-be-ser dalk-ı riyā
- 5 Reşḥ-i ebre teşne deryāda Şerīfā baḳ şadef
Ehl-i rif'atdan olur mu māl-dārān bī-recā

4

- ١ توان بانوازش صاف کردن قلب دشمن را
بصیقل ساختن ممکن شود آینهء آهن را

- ۲ لسان حسن جانان وصف خود را خوب میگوید
نواء خندهء کل بلبست این تازه کلشن را
- ۳ رسا بالای حسنشترا از نظم نوقبادوزد
قلم ذین رشك همچون میل باشد چشم سوزن
- ۴ شود از رشته خط بوسه رادلبیستکی محکم
بکیرد بهر کلچیدن مکراین خاردامن را
- ۵ دلت تا صاف نبود عیب و حسن خود نمیدانی
که صورت نیلست بی آینه روی خویش دیلان را
- ۶ شریفا صافی کوهر بود آرایش کوهر
خلوس سینه باشد زیب زیور طبع روشن را

5

- ۱ مطلع روی توسازی کرچنین آینه را
میکنی همپرتو چرخ برین آینه را
- ۲ سرسر شد بهر دیدار تو چشم انتظار
از صفا همپرتو چرخبرین آینه را
- ۳ روی او شود آینهء روی تو چون
میکنند همچون نکارستان چین آینه را
- ۴ غیر روی یار بیمعنیست هرچه درد لست
هست معنی صورت ان نازنین آینه را
- ۵ نقش خاطر خواه نبود دردل ماجز خلوص
نیست غیر از صاف طبعی تلنشین آینه را
- ۶ از اثر صاحب اثر پیوسته می آید بیاد
نام اسکندر بود نقش نکین آینه را

- ۷ فیض گفتار توسا زوطوطی شیرین کلام
کر سخن کویی زلعل شکرین آیینه را
- ۸ میکند دلراتواضع باب رفعت را کشاد
آسمان کرددنهی کربرزمین آیینه را
- ۹ میکند تصویر ناز وشیوهء حسنش شریف
مثل اونیودی مصوّر آفرین آیینه را

6

Mefāʿilün Mefāilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Cebīnūn ʿālemi teşhīre vefk-ı nūrdur gūyā
Ḥaṭuñ teʿbīde cāh-ı ḥüsnüñe menşūrdur gūyā
- 2 Degül tekkeme nümāyān lüʿlū-i terdür kenārında
O sīmīn-sīne ey dil lücce-i billūrdur gūyā
- 3 Olursa yek sermūde ḥaṭı bī-ķıl ü ķāl olmaz
ʿizārı hem ķumāş-ı Çīni-i fağfūrdur gūyā
- 4 Çıkar mı dīdesinden hiç şeb ü rüz ʿāşıkun zīrā
O māhuñ tābiş-i ḥüsnü gözünde nūrdur gūyā
- 5 Bu ḥasretle acebdür şekve-i hicrān nedür bilmem
Ḥayāl-i vuşlatuñla ḥāṭırum mesrūrdur gūyā
- 6 Hemān bir dām māl-ı kenzden yok kimseye behre
Zer u nuķra o dāma dāne-i pūr-şūrdur gūyā
- 7 İder gūş-ı hevāsın nağme-i maķşūdu pūr her dem
Ser-i bī-mağz bezm-i kāmda ṭanbūrdur gūya

- 8 Şerîfâ şevk u şādî meşreb-i pîrānda efzūndur
17a Hevā-yı köhne dūr yine mey pür zūrdur gūyā

7

Fā^cilātūn Fā^cilātūn Fā^cilātūn Fā^cilūn

- 1 Vefk-ı ʿiṣmetdür o çār ebrū-yı nūrānî saña
Cāme-i behcet kabā-yı pāk-dāmānı saña
- 2 Saña cānum dirse ādem bil ḥaḳīḳatdur anı
Ey perî vermiş Ḥu d ā bir ḥüsn-i rūḥānî saña
- 3 Çeşm-i ḥuffāş-ı heves degmez ki koymuşdur Ḥu d ā
Şu^cle-i .i.mihr-i cemālūñden nigeḥ-bānî saña
- 4 Lafzı ma^cnā ma^cniyi lafz eylemiş l^ccāz ile
Tercemān-ı nāz iden çeşm-i sūḥan-dānî saña
- 5 Saña olmaz vaşf aña rūşenî-i çeşm olur
Beñzedürlerse efendüm .i.mihr-i rahşānı saña
- 6 Bir nigeḥde itmeye biñ nāzı naḳş üstād-ı şun^c
Eylemiş maḥşūş bunca kil-k-i müjgānı saña
- 7 Dūrluk İhāmı var yohsa Şerîfūñ sevdigüm
Pek demek isterdi göñül cānımuñ cānı saña

8

Fā^cilātūn Fā^cilātūn Fā^cilātūn Fā^cilūn

- 1 Rūḥperver nuḳkla bir dilber-i cān āşınā
Olsa hem şohbet bize ammā ki ʿirfān āşınā

- 2 Merdüm-i çeşm-i hayâliyle meger enis eyleye
Ol perî peykerle güçdür olmak insân âşinâ
- 3 İki yârüñ bir gönülide germ olur mu mihr hiç
Olamaz mehtâb ile şem^ci şebistân âşinâ
- 4 Meclis-i ülfet bulur çün rişte-i gevher-nizâm
Birbirine rabt-ı dille olsa yārān âşinâ
- 5 Gonça tâlîb bestedür pür hande-i dildür müdām
İş u nûşa olmak ister söyle pinhān âşinâ
- 6 Şâf diller manzarında yād yokdur kim olur
Hāne-i āyînede her lahza mihmān âşinâ
- 7 Dām-ı ünse şayd olan āhū remān olmaz Şerîf
Sa^cı kıl ülfette olsun çeşm-i cānān âşinâ

Bā (ب) Harfı

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 17b Görünür ma^cnî-i rengîni idince işrâb
Harf-i bâda olan ebyât çü mînâ-yı şarâb

9

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Cemāl-i âyetin ezber güzel tefsîr ider mehtâb
O yüzden bahş-i .i.mihri dilberi tenvîr ider mehtâb
- 2 Şebâtın şubha dek gör mâh-ı bedrûñ fehmi kıl yârûñ
Vefâsın tâ kemâl-i hüsnde tebşîr ider mehtâb
- 3 İdüp şahın-ı dile baş-ı harîr-i sîm-i târ-ı şevk
Ketân-ı hâr hâre mahv ile te³şîr ider mehtâb
- 4 Ele âyîne-âsâ tîğ alup şad kevkeb ü ferle
Sikender-veş cihânı sū-be-sū teşhîr ider mehtâb
- 5 Şerîfâ levh-i cūya klk-i zerrîn-i eşî^ccayla
O .i.mihri evc-i hüsnüñ sînesin taşvîr ider mehtâb

10

Mefā^cilün Fe^cilātün Mefā^cilün Fe^cilün

- 1 Cemāl-i yâra yazup hatt-ı müşk-nâb kitâb
Ne nakş itdi ki bak oldu rû-yı âb kitâb
- 2 Efendi deste kitâb âl nikât-ı hattıñdan
Ço tâze fâ³ideler itsün iktisâb kitâb

- 3 Senüñ klm idecek inkār-ı āyet-i ḥaṭṭuñ
 Degül ḥudāyı iken cā-yı irtiyāb kitāb
- 4 Kitāb-ı rūy-ı ḥaṭ-āverde ki nazır olmaz
 Olursa da varak-ı māh u āfitāb kitāb
- 5 İderse def^c-i rakıbi ḥaṭ-ı ʿizāruñ lder
 Hemīşe baṭıla virmekdedür cevāb kitāb
- 6 Resīd itdi ḥaṭ-ı rū-yı defter-i nāzı
 O māhpāre ile eyledik hesāb kitāb
- 7 Kelāmı lāyık-ı tahrır olan olur ḥāmūş
 Görür mü eyledigün kimse hiç ḥiṭāb kitāb
- 8 Huşul-ı maṭlaba ebvāba intisāb ister
 İder bu ma^cnīyi izhār bāb bāb kitāb
- 9 Olur cevāb yazarsa eger bu nazma Şerīf
 Kelām-ı nevres-i i^ccāz-ı intisāb-ı kitāb

۱۱

- ۱ رفته رفته میشود خطاب دلبر کتاب
 لایق آن باشد که کرد و بحث این جوهر کتاب
- ۲ نسخهء صافی ضمیر یراکه کردم در نظر
 من ندیدم هیچ در اخلاق ازین بهتر کتاب
- ۳ جز باهل اونکوید سزارباب سخن
 شد بجادر سینه ها جا کرده باشد کر کتاب
- ۴ پی بمقصد کی بردنadan اگرچه سیرسر
 جاده هادارد بملك معنی ازمسطر کتاب
- ۵ چون در و صنع بیان کم الاسما نوشت
 یکورق شد کز زبان شرحی بود درهر کتاب

- ۶ هر زمان زینت نبودی معتبر کرازهنر
خودنما بیهانکردی بازروزبور کتاب
- ۷ این غزلراعرظه کن بهر سخندانی دلیل
دعوی عرفان ودانشراشریف آور کتاب

12

Mef'ulü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Neyl-i merāma dime ki nā-yābdur sebab
Aña ferāğ-ı verziş-i esbābdur sebab
- 2 İnkār olunmasun hele luṭf-ı mu'ālece
Zīrā şafāya nūş-ı mey-i nābdur sebab
- 3 Şāf olsa sīneler eger ülfet füzün olur
Şoḥbet dırāz-ı şebe mehtābdur sebab
- 4 Selb itme ğaflet içre vuḳūfuñ vuḳū'unu
Kim ittīlā'-ı ḥāle gehī ḥābdur sebab
- 5 Sa'y et ḥulūşa buğz u muḥabbetde dime hiç
İzrār u nef'a düşman ü aḥbābdur sebab
- 6 Devr-i felekke elbet olur ter leb-i ümīd
Taḥşīl-i āba gerdış-i dolābdur sebab
- 7 Hāk ḥazreti müsebbibü'l-esbāb iken Şerīf
Neyl-i merāma dime ki nā-yābdur sebab

"Tā ()" Harfi

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Bir iki gevher ile nazma verince zīnet
Silk-i eş^cārda tā eyledi hüsni-ü ülfet

13

Me^cālün Me^cālün Me^cālün Me^cālün

- 1 İder kesb-i şeref cūd ile şāhib vāye-i devlet
A^cā ile bulur neşv ü nümā ser pāye-i devlet
- 2 Kūşāde-cebhedür erbāb-ı ikbāle der-i meftūh
Gül-i bī-hār hū-yı nermdür pīrāye-i devlet
- 3 Acebdür himmet-i cem^c-i melek meyhānede gör kim
Ayāğında bulur ehl-i hevā hep pāye-i devlet
- 4 Degüldür bü'l aceb ebnā-yı h^vāhe vazī^c tıflān
Kātur gördük tabī^cat şīre hār-ı dāye-i devlet
- 5 O rütbe evc-i klbr ister şerīfā pūr-himem kim
İde kūsterde tā fark-ı hūmāya sāye-i devlet

14

Me^cülü Fā^cilātü Me^cālü Fā^cilün

- 1 Āheste çek şerāb-ı leb-i yāri tāt tūt
Ha^cttı belürse la^clini kand-i nebāt tūt
- 18b 2 Āl-ı yādīgārdur ele şāhim yanuñda dil
Manzūr-ı lu^ctf-ı dest-hoş iltifāt tūt
- 3 Olmazsa būse şīve-i rengīn kaddi gör
Ezhārı bār-ı tāze nihāl-i hayāt tūt
- 4 Menşūr dāğ-ı aş^cka o şūh itmez i^ctibār
Bī-na^ckd-ı zer ne fā^cide ister berāt tūt

- 5 Ğalṭān-ı kıl gülle-i a^cdā-yı kūy-veş
Şoñra bu ḥālgahda murād üzre at tut
- 6 Medd eyledükçe ^cāleme dā^oir ola yedün
Pür-kār vār pāyeñi vaḳf-ı şebāt tut
- 7 Beytüz-zifāf-ı nazma getür bıkı-i ma^cnīyi
Bir dām kur Şerīf ğazāl-i niḳāt tut

15

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Bu āräyş ki var ḥüsnüñde sīmīn-sīnedür bā^cış
Şüküh ü şevket-i şāha begüm gencīnedür bā^cış
- 2 Dönüp peymāneye destinde ^caks-i la^cl-i nābından
O fettān mest ü maḡrūr olmağa āyīnedür bā^cış
- 3 Dile müsvedde-i meşḳ-i ṭarabdur ḥaṭṭ-ı ruḥsāruñ
Belī bāzī-yi ṭıflāna şeb-i āzīnedür bā^cış
- 4 İder ğāllb hevā-yı köhne ḥükmün dilde durduḳça
Ki rüz-ı neş^oeye keyf-i mey-i dīrīnedür bā^cış
- 5 Şerīf efsün-ı şı^crüñ yāra ta^clīmüñ degüldür de
Şeḫer-sāz itmege ol çeşm-i gūyāyī nedür bā^cış

16

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 1 Gülgüneden cemālūñe gülmek zıyā ^cabeş
Mir^oāt-ı āfitāba virilmek cılā ^cabeş

15.4.a. İder : İdüp (Ü2)

15.4.b. rüz-ı : Zor (Ü2)

- 2 Kesr-i dil ile ʿaşqdan itme halāş ümīd
Murğ-ı şikeste bāla hevā-yı rehā ʿabeş
- 3 Taʿyīn ile hazīne-i hāqdan vazīfedür
Olmaz ne rütbe bezl alınursa ʿatā ʿabeş
- 19a 4 Mevķūf iken irāde-i hāqқа sebep dahī
Kār-ı derūni ğayriden itmek recā ʿabeş
- 5 Tāʿat perest şanma bu halk-ı zemāneyi
Zāhid tekellūf ile eyleme şimdi riyā ʿabeş
- 6 Aldanma naķş u zībine hergiz bu ʿālemün
Bilmez misün sen olduğun sīmyā ʿabeş
- 7 Hikmet nümüne kıl sühanuñ ser-be-ser Şerīf
Kim olmaya bu meşʿale-i nazm tā ʿabeş

16.2.b. rehā :riya (Ü2)

16.6.b. sīmyā : sīmā (Ü1)

"Cim ()" Harfi

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Zülf-i dilber gibi olsa nola bā ^cizz ü revāc

Cīm-i fark-ı şeh-i ser hadd-i kavāfiye çü tāc

17

Me^cülü Me^cülü Me^cülü Fa^cülün

- 1 La^cinde idüp lezzet-i güftār-ı temevvüc
Çün havz-ı şeker itdi leb-i yār temevvüc
- 2 Çıkdı yüze ^canberdür anı şanma hāt itdi
Deryā-yı gülāb idi o ruhsār temevvüc
- 3 Āğāzuñ ile ^cişve-nümādur hāt-ı gerdun
İtmez mi şab ā ile çemenzār temevvüc
- 4 Fazlın dimez erbāb-ı hıred gör kim ider mey
Pür-āb ise de gevher-i şehvār temevvüc
- 5 Her nükte'-i şîrîne o leb gibi şerîfā
Eş'āruñ ider çün hāt-ı dildār temevvüc

"Hā ()" Harfı

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Turra'-ı hādan olur şāhid-i mışra' emlah
Haṭṭ-ı dilber gıbi ma^cnāsını eyler efşah

18

- 1 Olunca zāviye zīb-i miyāne'-i tesbīh
Çü şeyh gösterür esmā nişāne'-i tesbīh
- 2 Temām-ı dīde eger olmasa eger dil sālİK
Girer mi halka'-i zikre çü dāne'-i tesbīh
- 3 Bulunca semt-i hulūşı bu rāh-ı pür-gülde
Gerekdür esb-i dille tāziyāne-i tesbīh
- 4 ^cAlāka bir olıcaK diller ittihād eyler
Delildür aña tārīkāne-i tesbīh
- 19b 5 Bulan mekānın anuñ lā-mekān serde bulur
Hümā-yı hāle degül lāne hāne-i tesbīh
- 6 Şerīf şanma ki şūret virür mürā³ıye
Nizām-ı rīs-i riyāsında şāne-i tesbīh

"Hā ()" Harfı

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Hā-i mu^ccemle olur rûy-ı kavāfî ferah
Bir güzel gibi hemân kâkül ü hâlî pür-ruh

19

Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilün

- 1 Muṭribuñ şavt u edāyı naqş u kār u sâzı şüh
Cümleden mizrâb-ı dest-i ğamze-i ğammâzı şüh
- 2 Beyt-i ebrûsun dahi bir naqş ider şehnâzda
Ġāyet ile nağme-i sâz-ı tarab perdâzı şüh
- 3 Ġonça-l bâğ-ı edebdür gerçi kim la^ci-l lebi
Hānde-veş ol ğonçada pinhān şadâ-yı nâzı şüh
- 4 Çeşm-i yâre eyleme izhâr-ı esrâr-ı zamîr
Kim olur mestānenün zîrâ ki ketm-i râzı şüh
- 5 Göñlümi küstāh iden ʿarz-ı niyāza çeşmidür
Şüh olur elbet olan hem şöhet ü dem-sâzı şuh
- 6 Resme gelmez dilde de serkeşliginden ey Şerîf
Şöyle taşvîr-i cemāl-i şüret-i mümtâzı şüh

"Dāl (د)" Harfī

Fe^ʿilātūn Fe^ʿilātūn Fe^ʿilātūn Fe^ʿilūn

Dil-niṣṣīn dāl ile hep fāṣıla esbāb-ı evtād
Olur erkān ile ebyātı ʿarūṣuñ ābād

20

همیشه در جهان لذت زمطلب کهنرکیرد
برای یکدو حرف بی مزه طوطی شکر کیرد
بود مصروف لطف سربلند ان زینت خود را
بعالم کیست از سروسرافرازی ثمر کیرد
از استغنائی دل باشد تنعم صاف طبعانرا
ز آب خود بود آن بهرهء کاورا کهر کیرد
پی تصویر حسن آن پری بر مرد چشم
بدست آرزو دل خامه از نور نظر کیرد
کند از پرتو مهتاب روشن خانهء دل را
شریف آن شبکه عاشق سینهء اورا ببر کیرد

21

- ۱ هفته در مجلس می یارنکوشد که نشد
فتنه بیدار بهر کارنکوشد که نشد
- ۲ مکر و عیادی زردهن بکمند ست بلند
زلف برچشم فسونکارنکوشد که نشد
- ۳ سادگی هست بخورشید جمال تونقاب
سوی مارانکه یارنکوشد که نشد
- ۴ روی تونقش نکین کشت بمرآت درون
دردلم صورت اغیارنکوشد که نشد

- ۵ نشود دیدهء دل سپر قناعت هرگز
روی مقصود یدیدار نکوشد که نشد
- ۶ عیبجویی که ده ورسم بدانست شریف
روش طبع توسیاری نکوشد که نشد

22

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Sipīhr-i şevke .i. mihr-i tāburdur halka-i tevḥīd
Sicill-i 'aşka .i. mihr-i mu'ṭeberdür halka-i tevḥīd
- 2 Anı gerdān iden şem'-i fūrūzān-ı muḥabbetdür
Kı fānūs-ı ḥayāl-i pūr-i şuverdür halka-i tevḥīd
- 3 Nūfūz-ı emrine sulṭān-ı 'aşkuñ mülk-i ma'nāda
Meger tuğrā-yı menşūr-ı kadirdür halka-i tevḥīd
- 4 Nigāh-endāz olur tā 'ālem-i lāhūta dek zīrā
Küşāde dīde-i ehl-i başardur halka-i tevḥīd
- 5 Mezāḳ-ı çāšnīsın cān-ı vecd ü ḥālde el ḥaḳḳ
Mümessik bezme bir ṭabla şekerdür halka-i tevḥīd
- 6 Anuñla kulluğa her sālīk-i āzāde bel bağlar
Mıyān-ı şıdka müstahkem kemerdür halka-i tevḥīd
- 7 N'ola silk-i le'ālī kāmī derdest etse aşḥābı
Şerīfā sübḥa-i dürr ü güherdür halka-i tevḥīd

23

خواب شبانه رؤیت رویت نهار کرد
خط تواتراش نهار بهار کرد

گفتم که کحل دیدهء امید من شود
 خطّ تو چشم ناز ترا سرمه دار کرد
 بالیدوسبز شدرك لعلت خط تونیست
 درجوش کوهر آب بهار تو کار کرد
 آب حیات لعل لب جانفزای تو
 پیوسته عمر حضر خطبت پایدار کرد
 بینم ملاححت نویجمع بتان همان
 حسن تو طرفه مملحهء اشکار کرد
 در سایهء خیال زهجر ایمنم مدام
 دام قناعتم چه همایی شکار کرد
 چون نقش پای خویش دو چشم مرا کلی
 از انتظار وقف سر رهگذار کرد
 تا خط بر آمد سمت شریف از شراب حسن
 دردش بردن رفته و صافش قرار کرد

نگاه لطف کی زان چشم عالمگیر می وید
 که دیده مرهم بهبود از شمشیر می آید
 شود کویا خط رخسار او مضمون و ضلّترا
 دار آن آیینة نقط از طوتی تصویر می آید
 خط لب آیت موجز ترست دہس بو صف لب
 همان جانست و در جان اینقدر تفسیر می آید
 بدوران رخ رنگین مراد رکشن عالم
 برای کل زبلبل ناله بی تثیر می آید

مشام حسرتم آماده لیکن مست ازبولش
 صبای آزکوی جانان آید اما دیرمی آید
 عجب کیفیتی دیدم بعشرتگاه کوی حرص
 دران بزم ازجوان افزون طرب ازپیرمی آید
 شریفا ازعرض شد بی تخلف هرچه نبویسی
 زکلك راستکردارتوکار تیرمی آید

دلم ارسوزش حال رخ جانانه مجمر شد
 که آهم نفحه بخشا دمبدم چون دود عنبر شد
 اگرچه ازتراش خط بهیه شد صفحهء رویش
 ولیکن حجت دعوی اوزین حك مزدرشد
 کجا تمیز قدرم ازسبکمغزان عیان کردد
 زبس میزان وضع مردمان نادرهزار برشد
 چودیدم کرد کلفترا نیرزد کیمیای کام
 قناعت راهوس کردم مرا آسان میسر شد
 نوشتم نامه اماداغ رشك نامه بریودم
 خیال ازهر دو چشمم سرزد و بال کبوتر شد
 صفای قلب عالم نور چشم سینه صافانست
 شود تا صبح روشن دیده آینه انورشد
 شریفا ملك خود سازی سخنرا کمین جنبش
 زمین شوکت بادی بکلکت چون مسخر شد

- ۱ ندارومنت می طبع صافشوقیب من
نشد پرتوکذدآی مهرهرکزمهتاب من
- ۲ رسا باشد بعمرخضر اگر ساقی عجب بنود
بخودبالید ازیس نشئهدرجام شراب من
- ۳ زیس هر شب خیال ماهرویان درنظردارم
سواد خلّج ونوشادباشد شهر خواب من
- ۴ زفرط رشك نتوانم نوشتن نامه حرنی را
اگر دانم که می افتدنکاهش ازکتاب من
- ۵ بوقت رزق سرکردانی حرصم شودحاصل
دهن چون پرکنند ازدانه کرداسباب من
- ۶ کسی جزر استی ازصفحهء عالم نمی خواهد
زاستادازل حرف الف شد انتخاب من
- ۷ زیخت شاعری داغم که کریحر هنر باشم
شریفا جزغزل ندهند درجای جواب من

"Zāl ()" Harfi

Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlūn

Ṭarf-ı gül bāğ-ı sūḥanda görinür zāl-ı şehāz
Şāḥ-ı gül nār-ı şemer-dārdan a'īā vü elezz

26

Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlātūn Fe'īlūn

- 1 Yārden gelse virüp tāze ḥaberler kāğaz
Görinür çeşmlme bir şūḥ ḥaṭ-āver kāğaz
- 2 Sebze-i ḥaṭ yaraşur dīlber-i kendüm-gūne
Gösterür ḥaṭṭı şeker renk ise ḥoştur kāğaz
- 3 Ele al nāme-i 'uṣṣāķına bir kez nazar it
Reng-i rūyuñdan ola berg-i gül-i ter kāğaz
- 4 Ḥaṭṭ-ı nevrestesi eş'ārını taḥrīr itsem
Ḥarf olur mevce-i 'anber yem-i aḥḍar kāğaz
- 5 Vaşf-ı la'īlīyle yazılsun ḳo muraşşā' ebyāt
Görelüm olduḡunı bir de mücevher kāğaz
- 6 İdemez şevķimi yazmaḡla ḳalemler inhā
Nāme-i 'aşķı Şerīfā oḡur ezber kāğaz

"Rā (ر)" Harfî

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

Rā revî olsa eger dā'irede 'aks eyler

Baħr-i nazm içre dirahşanda olup şekl-i kamer

27

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

1 Zîver-i hû bir hân şanma hemân behcetidür

Hüsn-i ahlâk anuñ ahsen olan şüretidür

21b 2 Nakş olunmuş varak-ı .l.mihre yâ taşvîr-i bahār

Yâ o hürşîd-i ruh u gül-bedenüñ tal'atidur

3 Çünkü hodbînligüñ lâzımıdur lâf-ı sühân

Söyleden tûñiyi de kendüsini rû'yetidür

4 Setr ider halk hemân hayrı zuhur itdigi dem

Micmer-âsâ o ki tat'yîb anuñ hizmetidür

5 Şâf dil birbirine kasd-ı taşaddur itmez

Rû-yı âbuñ mütesâvîligü bak haşletidür

6 Sâde dillik yüzini gösterür âyîne şerîf

Şüret uğrularınınuñ 'arz-ı hulûş 'âdetidür

28

Mefā'îlûn Mefā'îlûn Mefā'îlûn Mefā'îlûn

1 Dem-i nevrûz irişdi başladı elhâna bûlbûller

Nevâlarla tarab-sâz oldular devrâna bûlbûller

2 Şalar mıydı gülîstân-ı cihâna böyle âvâze

Heveskâr olmasa 'aşk-ı gül-i handâna bûlbûller

- 3 Gireler kār-ı zār-ı hāne şah-ı bezm-i gülşende
Ururlar Rüstemāne na^cralar mestāne bülbüller
- 4 Dürr olsa jāle-veş nu^tlın komaz leyli-i gül-gūşa
Meger Mecnūn-şifat söyler gezer yābāne bülbüller
- 5 Şerif olmaz egerci güllere pervāneler bülbüll
Olur şem^ci güle şeb tā seher pervāne bülbüller

29

Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilün

- 1 ^cĀşķān dir çün elif ^cālemde kadd-i yār bir
Rast-gūyān-ı muḥabbetde olur güftār bir
- 2 Müttefikdür halk egerci maṭlab u maḫşūdda
Olmaz ammā kavliü fi^ci ü ^cādet ü eṭvār bir
- 3 Ṭab^cıdur ḫübānuñ ağıyār dil-i āzāde kerem
Sāyesinde her gülüñ gör kim degüldür ḫār bir
- 4 Olsa da biñ cevr ile yek-dil-i şafādur ^cāşķa
Olmasun ağıyār ile ^cālemde tek dildār bir
- 5 Çok güzeller gerçi ammā intihābumda benüm
Ṭab^cuma ḡāyet muvāfik şimdi ancak vār bir
- 22a 6 Setre-besdür meclisüñ şad vaż^cı nā-hem-vārını
Āb-ı cū-veş bir maḫalde nerm ḫ^vā-hem vār bir
- 7 Göre bak eyler ^caşā tefhīm-i rāh-ı müstaķīm
Rast-ı fıtratda olur güftār ile girdār bir
- 8 Olmaduķca tā tevārüdle dile kalem mülhem Şerif
Nazm-ı Neyli ile olmaz hāşılı eş^cār bir

30

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Olanlar ol perīye āşnā ünsiyyetin söyler
İdenler üns ü ülfet hayli insāniyyetin söyler
- 2 Cemālinden açar söz açsa gāh ol hōd fūrūş-ı nāz
Ketüm olsa ne rütbe māl-dārān şervetin söyler
- 3 O rütbe-i hōd-pesendī cāy-gīr ʿabʿı merdümdür
Ki cāhil ʿaqlın ehl-i ʿilm olan hayşıyyetin söyler
- 4 Hıredden de bile āzāde-serlik hoş gelür halka
Cünün erbābını kimden şorarsān rāhatın söyler
- 5 Şikem perver dem ā dem cüsti cū-yı taʿm-ı şīrīnde
Kānāʿat lokmasından sır olanlar lezzetin söyler
- 6 Degül ʿūṭī-i dil-güftāra çok māʿil şerīf ammā
Görünce dilberün āyīne-āsā ʿalʿatın söyler

31

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 1 Ne dem ki sūz-ı fiğān-ı ʿandelīb zāra gelür
Fūrūğ-ı hānde ruh-ı verd tābdāra gelür
- 2 Derūn-ı ʿāşık-ı āvāre gün-genc hayret olur
Lebünden ol güher-i güfte kim nişāra gelür
- 3 O şūha gülşene gelmez şafā-yı āyine bes
Gelürse sīne-i pür dāğ-ı lāle-zāra gelür
- 4 Ne deñlü şaydı o edā hūy-ı nāzuñ olsa muḥāil
Edā-yı ʿālem-i endīşede şikāra gelür

- 5 Haṭṭ-ı nev-āmade ḥālet fezā-yı vuşlatdur
 Zamān-ı ʿīyd güzeldür kaçan bahāra gelür
- 6 Olur sirişk-i meserretle ḥande gülşen ü cū
 O rahḥ-ı nāz Şerīfā ne dem kenāra gelür

32

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 22b 1 Bülbül-i gül bahāra ne dersün sözüñ nedür
 Zahm-ı zebān-ı ḥāra ne dersün sözüñ nedür
- 2 ʿĀşık atarsa ḥarfl ne söz-i şehd-i laʿlühne
 Tūṭī-i kanda ḥāra ne dersün sözüñ nedür
- 3 Şardık miyān-ı yāri nevā-yı niyāz ile
 Bu beste-i ḥişāra ne dersün sözüñ nedir
- 4 Zülfünde gerçl bahş-i teselsül var ey ḥekīm
 Cüz-i dehān-ı yāre ne dersün sözüñ nedür
- 5 Ey Hızr ile suʿāl iden āb-ı ḥayātdan
 Haṭṭ u leb-i nigāra ne dersün sözüñ nedür
- 6 Gizli nigāh-ı dem-be-demünnden şorarsa yār
 Ol şūḥa āşkāre ne dersün sözüñ nedür
- 7 Evvel bahār-ı kām dimekden güzel Şerīf
 Gayrī haṭṭ-ı ʿizāre ne dersün sözüñ nedür

33

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Laʿlüh ne dem nağme-i ṭarab-ı āverde gösterür
 Naş-ı hezārı berg-i gül-i terde gösterür

- 2 °Uşşāk-ı bī-nevāya o şehnāz iderse gāh
Geh evc-ı būselikde muḥayyerde gösterür
- 3 Āheng-i naḳş-ı nāz ile şeştārī-i ḥatı
Āğāze-i niyāzum için perde gösterür
- 4 Berg ü nevā-yı meclis-i nā-sāz-kāra ḳor
Devrān o sāzı bezm-i muşavverde gösterür
- 5 Muṭrib pür ltse kāse-i ṭanbūrı bezmde
Sāḥī mey-i neşāṭumı sāğarda gösterür
- 6 Nāy-ı ḳalem hevā-yı mezāk ise de Şerīf
°Aşḳ ile nağmesin yine perverde gösterür

34

Fā°ilātün Fā°ilātün Fā°ilātün Fā°ilün

- 1 Dilde her laḫza cemāl-i yār kendin gösterür
Şübhesiz āyīneden dīdār kendin gösterür
- 2 Şervetinden ser-firāzānuñ kerem eyler zuhūr
Āb u berg-i naḫl-i terden yār kendin gösterür
- 23a 3 Pīrlikde açılır çeşm-i cihān bln ḥired
Şubḫ olunca .i.mihr-i pür-envār kendin gösterür
- 4 Tār-ı evtār ile muṭrib dest-gāh-ı çengīde
Nağme-bend olduğda naḳş u kār kendin gösterür
- 5 Meger ol ḥüsn ile ağıyār gelmez ḥātıra
Şanma reng-i gülden evvel ḥār kendin gösterür
- 6 Mişlin eylerse taşavvur ḥōd pesendāne eger
Yāra çün āyīne ol ruḥsār kendin gösterür

- 7 Beñzemez müsvedde-i zülfe o ser müşk-i vefā
Mū-be-mū ḥüsn-i ḥaṭṭ-ı dildār kendin gösterür
- 8 Ḥaṭṭ-ı nevden zīnet-i ruḥsār-ı cānān tazedür
Nevbahār eyyāmıdur güلزār kendin gösterür
- 9 Bāʿiṣ-ı eṣʿār hep feyz-ı ṭabīʿatdur Şerīf
Pertev-i ḥürşīd ile ezhār kendin gösterür

35

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 1 Klmün ki çarḥa uyup necm-i baḥtī çüst yürür
Mişāl-i .i.mihr-i felek sāʿati dürüst yürür
- 2 O kerem-tāzların şahın-ı devletün seyr it
Gellince vādī-i iḥsāna rahşı süst yürür
- 3 Teḳaddüm ile yürü rāstlıkla pādāşe
Ki istiḳāmet ile baḳ ʿaşā nuḥüst yürür
- 4 Ricāl-i cāha kerem-i perverān tefavvuk ıder
Hümāyı gör ki ne şehbāzlardan üst yürür
- 5 Şerīf ḥalbe-i tanzīre iste yārānı
Semend-i ḥāme bu tāze zemīnde cüst yürür

36

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Bīñ nümāyiş itse itmezdüm nazar maṭlūblar
Olmasa mirʿāt-ı dilde cilveger maḥbūblar
- 2 Āfitāb u ihtirānuñ iḳtirānıdur hemān

- Hüşn-i bî-mānend-i dildāra nazarlar hūblar
 3 Çeşminüñ meshûridür bir lahza içre biñ füsûn
 Zülfünüñ bendindedür bir mûy ile āşūblar
 23b 4 Virmede haṭṭ-ı ʿizār-ı yār .i.mihrinden peyām
 Gelmede gūyā nūvīd-i sūr ile mektūblar
 5 Gül gibi olmaz yerüñ pīrāhen-i destārda
 Etse de çün lāle ser-defter seni üslūblar
 6 Haşmete gāyet Şerīfā pāk lāzımdur cevāb
 Kıl zemīn-i nazmda bir hoşca ref u rūblar

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Kaddüñ üstād-ı harām-i serv-i hoş endāmdur
 Cām-ı laʿlün neşe āmūz mey-i gül fāmdur
 2 Oldu haṭṭuñ rû-nümā-yı ey ṭıfı-ı bāzin-güş nāz
 Cāme ḥāb-ı vaşla gel şımden gerü aḥsāmdur
 3 Geldi faş-ı nev-bahār oldu müsāʿid rûzgār
 Zevraḳ-ı şahbāyı kullān sāḳiyā eyyāmdur
 4 Luṭfu ancak çeşm-i gāhīce nigāh-ı nerm ıder
 Merhemī zahm-ı derūna revgān-ı bādāmdur
 5 Nakş-ı bûseyile eşer lāzım leb-i renginine
 Faş-ı laʿl-i yār zīrā kim sezā-yı nāmdur
 6 Bāde-i nazım-ı terüñ meşrebcedür gāyet Şerīf
 ʿAnber-i taʿbīr ki vār ise bir söz ḥāmdur

38

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Nişāb-ı İktisāb-ı devlet-i dünyā kanā'atdūr
Medār-ı şan'at-ı İksīr-i istiğnā kanā'atdūr
- 2 Meger genc-i kanā'at ola vāfī ħarc-ı āmāle
Dinilmişdür ki zīrā kenz-i lā-yefnā kanā'atdūr
- 3 Olur mu bī-niyāz olmak gibi şīrīn bir nī'et
Anuñçün lezzet-i maṭlūbdan ihlā kanā'atdūr
- 4 Ĥumāruñ kārı olmaz bezm-i ħursend-ānda kim anuñ
Neşāṭ-ı dā'im-i bī-minnet-i şahba kanā'atdūr
- 5 Kılup sīr-āb-ı ebrū-yı her dem şāf-ı ṭab'ānı
Azīz iden mişāl-i gevher-i yektā kanā'atdūr
- 6 Bulur mu kimse kānī' olmadıkça vūs'at meşreb
Kıyas it kim heves bir cūydu deriyā kanā'atdūr
- 24a 7 Kanā'at naḳdini sermāye-i kesb-i merām eyle
Şerīf erzān iden her maṭlabı zīrā kanā'atdūr

39

Mef'ūlū Fā'īlātū Mefā'īlū Fā'īlūn

- 1 Fenn-i derūnı olsa da insān okur yazar
Fehm itmez anı şāfā-yı zamīrān okur yazar
- 2 İdrāke zevkīn ebced-i aşkuñ mişāl-i Kays
Risto dāred çü ṭıfī-ı dili bestān okur yazar
- 3 Eyler sürüş yek bin a'cāllı ḥıfz u kayd
Her emrī çünki kitāb-ı divān okur yazar

- 4 Tecvîz iderse de hele tahrîr nâmeyi
Da'vet iden o mehveşi pinhân okur yazar
- 5 Ey tâlib-i muhabbet eger fehmi eder iseñ
Esrâr-ı hüsnî ğamze vü müjgân okur yazar
- 6 Meşî-i vefâya hâce-i hüsnî sebak virür
Geldikde haft-ı rûyu civânân okur yazar
- 7 Görse hemân Şerîf bu nazm-ı cevâbını
Behcet Efendi gibi sühandân okur yazar

40

Mefâ'ilün Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'îlün

- 1 Ruḥuñ ki ravza²-i gülşen-nümâ-yı deryâdur
Haṭuñ hadîka²-i ser-sebz-i pâ-yı deryâdur
- 2 Virür nevâ vü nağm mâye²-i hevâya hurûş
Belî nesîm-i şabâ mu^ccizâ-yı deryâdur
- 3 Kef-i ümîdi olur gâh pür gehi hâli
Çü bād-bân aña serdür hevâ-yı deryâdur
- 4 Halîde olmaya bir hâr-ı pâyedest-i şafâ
Cihânda var ise ancak fezâ-yı deryâdur
- 5 Bu rütbe da'vi-i neş'e-i piyâlede sâķî
Ḥabâb içinde meger iddi^ccâ-yı deryâdur
- 6 Şerîf beyitleri bu zemîn-i nazm-ı terüñ
Hemân nişîmen-i sâhil serâ-yı deryâdur

41

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 24b 1 Nola peymāneden olsa rūḡ-ı dīl-dār rengīn ter
Olunca māşīta der-dest olur ruḡsār rengīn ter
- 2 Ziyāde ḡoş nümādur ḡüsn-i çeşm-i ehl-i sevdāda
Hevā-yı sūnbūlīde gösterür ezhār rengīn ter
- 3 İder ml ḡilye-i nīkān eşer būd ṭabʿa şoḡbetle
Hemīşe ülfet eyler gülle olmaz ḡār rengīn-ter
- 4 Ḥaṭ-ı nevrestesi zībā ter eyler ḡüsn-i ruḡsārın
Bahāruñ āb u tābından olur gülzār rengin ter

Velehu

42

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 1 Baḡup cemālūñe ḡürşīd fīkr-i tāb çeker
Ḥayāl-i ʿarīz-ı alūña gül ḡıçāb çeker
- 2 Olursa sūzişine girye nola āb-ı ḡayāt
Kı çeşm-i ʿāşık o çāḡ-ı zekāndan āb çeker
- 3 Görünce şerm ile ʿuşşāķını degül ḡūy-rīz
O bī-ḡiṣāne meger sepmege gül-āb çeker
- 4 Felekde .i.mihr degül kitāb-ı ḡader her rüz
Nişāndur ki yazup emr-i inḡılāb çeker
- 5 ʿAceb müsvedde-i nüşa-i havādīs-i şeb
Ṭılāsın aḡtār ider cedvelün şihāb çeker
- 6 Ne şevḡ şāḡibi bir sīne şāf ʿāşık dur
Kenāra ol yūzi ḡürşīdi māḡitāb çeker

- 7 Pür oldı ma^cñî-i rengîn ile bî-naẓm-ı terüm
Şerîf alan eline sâğar şarâb çeker

43

Mef^cülü Fâ^cilâtü Mefâ^cilü Fâ^cilün

- 1 Zevk-i cihân mesti²-i ğaflet degül midür
Ğaflet nîẓâm-ı meclis-i hikmet degül midür
- 2 Hengâm-ı âb u tâb-ı hevâ-yı şebâbda
Her h^yande bîr bahâr-ı meserret degül midür
- 3 Mehtâb-ı dey gibi hele pîrâne şevk-i mey
Lâyık o demde nûr-ı ^cibâdet degül midür
- 4 Ma^cnâsı iltîzâz ise māl ü menāl ile
Devlet didikleri dahi şîhhat degül midür
- 5 Ğāyetde kesmeḥar ise de vâcibü'n-naẓar
Bu çâr-sûda kâle'-i ^cibret degül midür
- 25a 6 La^c-i lebûñ leṭâfet ü lezzetle gūyîya
Bîr gevher içre kân-ı melâḥat degül midür
- 7 Kâmil iki zarîf ü kitâb ile ey Şerîf
Maṭlab hemân kenârda şoḥbet degül midür

44

Mef^cülü Fâ^cilâtü Mefâ^cilü Fâ^cilün

- 1 Muṭrib ne dem alup eline sâzı söyledür
^cÂşka hep nühüfte olan râzı söyledür
- 2 Ketm eylesen de ḥâl-i dill sen ne fâ²ide
Ol şâh-ı ḥüsn ğamze²-i ğammâzı söyledür

- 3 Kūyunda eyleyen dill zevk-i hevāsıdur
Zīrā hezārı lezzet-i āvāzı söyledür
- 4 Teʿşīr-i hark ʿādeʿ-i hūsn ü cemāldür
Kim sürme çeşm-i dilbere lʿcāzı söyledür
- 5 Yārūñ girer derūnuna şeytān gibi raķīb
Neylemse eyler ol büt-i ʿannāzı söyledür
- 6 Bir lahza çeşmin etse eger ʿışveden hamūş
Mecbūr idüp niyāza hemān nāzı söyledür
- 7 ʿArz eyle ʿand-ı nazmuñı kim Fıtnata Şerīf
Tūṭı gibi o zemzeme-perdāzı söyledür

45

Mefʿulü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Sūz-ı lebūñle dilde anuñ kim dudāğı var
Bezminde her gice iki rūşen çerāğı var
- 2 Aşk ile dilde ünsüne bak çeşm-i dilberüñ
Seyr it künām-ı şırde āhū yatāğı var
- 3 Kemyāb-ı kāmıābı yīne pür şitāb u şevk
Bu deşt-i hayretüñ katı çok güm-sürāğı var
- 4 Bir neşʿe-mend-i cām-ı muḥabbet görülmüyor
Gūyā bu devrde mey-i ʿaşkuñ yasağı var
- 5 Maʿnāya bak ki dāʿım olur hūsnı sīretüñ
Şūrī olan melāḥatuñ elbette çāğı var

44.4.a. cemāldür : cemālidi (Ü1)

44.5.b. büt : beyt Ü1

45.1.a. dilde Ü2'de yok

45.1.b. Bezminde : bezimde Ü2

- 6 Üstād-ı şun^c ʿilm-i nazardan sebağ virür
Her nev-bahārda yeñi teʿlîf bâğı var
- 7 Şāyān-ı iʿtibār-ı havākın o kim Şerîf
25b Bî ʿayb-ı mû çü çîni sözün anda şāğı var

46

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

- 1 Göñül kitāb-ı haṭṭından neler bulur çıkarur
Bedī-i şan^catın ehl-i nazar bulur çıkarur
- 2 O laʿl-i leb güzeli söyleden niyāzı ile
Tılsım açup hele dürr ü güher bulur çıkarur
- 3 Tıyan işāret-i ebrūñı ki beyt-i muğlağdan
Nühüfte nükte-i bārîk-ter bulur çıkarur
- 4 Cihānda mālîk-i lksîr o kimsedür ki hemān
Şalınca cîbine el sîm ü zer bulur çıkarur
- 5 Esîr-i nefsini tādār-ı harb-i ʿişyāndan
Cihād-ı ekbere ʿazmiden er bulur çıkarur
- 6 Bu ḥuşk-sāl-ı hünerde zemîn-i tazedde ṭab^c
Şerîf sebze-i eş^cār ter bulur çıkarur

47

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Pîrūñ ʿaşā ile yed-i hırşı dırāz olur
ʿAynuñla dīde-i hevesi çār bāz olur
- 2 Şaykaldır iden āyîne-i şāf āheni
Her saḥt-ı ṭab^ca ʿāķil olan dil nevāz olur

- 3 Şadr ile i^ctilā idemez ancağ ehl-i cāh
Bālā-yı dest-i cūdi kıadr-i ser-firāz olur
- 4 Göstermek ile dest-i tehī kār ider du^cā
İzhār-ı ^cacze bā^cış ruz-ı niyāz olur
- 5 Hem dest-i mülāyime muhtācdur dürüş
İbrişm zih ile kemān-ı kār sāz olur
- 6 Sen bildigüñ vazı^cda degüldür lisān-ı ^caşğ
Eylerseñ iddi^cā-yı haqıķat mecāz olur
- 7 Bu reng ü t̄āb-ı keyf-i mey hūsn iken Şerīf
Dilber dinür mi böyle niçün mest-i nāz olur

48

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 1 Çeşmüñ şikār-ı dilde ^caceb şāhbāzdur
Bir lahza içre ^cālemi şayd itse azdur
- 26a 2 Ğamzeñ zebān-dazlığı terk ider mi hiç
Çeşmüñ aña bakınca yine dil-nevāzdur
- 3 Ser-tābe-pā o kıāmet-i bālāya bir nigāh
^cAynumda kām-bīnī-i ^cömr-i dirāzdur
- 4 Bīñ ^cişve ile olsa nola vāhid-i kālīf
Hem çün elif nihāl-i kadūñ ser-flrāzdur
- 5 Bir vaz^cı var mı k'ola becā dostlarda da
Zannumda şimdi lafz-ı haqıķat mecāzdur
- 6 İsm-i kerīmi hādī-i reh bilmişüz Şerīf

47.5.a. dürtüşt : der-şeb (Ü2)

48.1.a. şāhbāzdur : şāhbāz (Ü1)

48.2.a. Ğamzeñ : gamzenün (Ü1)

48.3.b. ^cömr-i dirāzdur : ömrdür dirāz (Ü1)

48.5.a. becā : becāde (Ü2)

48.5.a. dostlarda da : dostlara (Ü1)

Ẓıkr-ı tarîķimüz bizim ancak niyâzdur

49

Mef'ûlû Mef'â'ilün Fa'ûlün

- 1 Hüb olsa dahi vişâi-i dilber
Çeşmümdede uçar hayâl-i dilber
- 2 Mânend-i elif miyân-ı cânda
Cây eyledi yâi ü bâl dilber
- 3 Târ-ı nigehtëm zih lîdî beste
Ebrû-yı kemân-mişâl dilber
- 4 Gösterdi henüz sebze-i 'anber
Üann eyleme hatî ü hâl-i dilber
- 5 Bî-ma'ne revâ mı lafz-ı tâze
Lâzım hüner ü kemâl-i dilber
- 6 Alsun ele lütf idüp sezâdur
Mir'ât-ı dile cemâl-i dilber
- 7 Nev mahzar-ı hatîdur Şerîfâ
Hep şahid-i hüsn-i hâl-i dilber

50

Mef'â'ilün Fe'ilâtün Mef'â'ilün Fe'ilün

- 1 Temâm-ı şîve-i kad hatî-yâre rast gelür
Hırâm-ı gül-bün nâzuñ bahâra rast gelür

- 2 Boyuñca cāme saña bu kirişme-l mevzūn
O kāle addūñe ey māh-pāre rast gelür
- 3 Mıřāl-l gerd-l reh eyler kıyām rakşa hemān
Fütādeler nedem ol şehsuvāra rast gelür
- 26b 4 Hemīşe zemzemesi būselikden ayrılmaz
Ne dem ney ol leb-l şükker-niřāra rast gelür
- 5 Çeker hılāfa blür oğrı yoldan ulanmaz
açan ki ehl-i ama^c bir şikāra rast gelür
- 6 Mıřāl-l himmet-l ehl-i kerāmet eyler eşer
O va^cdi-l luşf ki řıdķ-ı kibāra rast gelür
- 7 ^cAzīzdür atı mānend-l nā³il-l iksīr
Şerīf-l ehl-i hūnerden ehl-i yesāra rast gelür

Fe^cillātūn Fe^cillātūn Fe^cillātūn Fe^cillūn

- 1 Hāme kim nazm ide dendānuñı gevher söyler
Hāl-l müřgīnini vaşf eylese ^canber söyler
- 2 Görmeyen nüşha-l atıtuñ söz açar sīneñden müdām
Düşmesün çeşmine söz kim fiten-āver söyler
- 4 Şanki bir ūtī-l hoş-lehce şekker hālīķ ider
Ne dem işkeste zebān ile o dilber söyler
- 5 Hūsn ü ān dersini fehm eyle lisān-l dilden
Ehl-i işrāk o mebhāşda münevver söyler
- 6 Nükte-l tāze bulur atıtuñı gördükde Şerīf
Leblerūñ üstüne bir nev-ġazel-l ter söyler

G.52 Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Nūr-ı çeşmidür cihānuñ hüşn-i ʿalem-gîr yār
Rüşen eyler cümle halkuñ dîdesin hürşîd-yār
- 2 Bir temāşā-gehde seyr itdüm gönül virdüm aña
ʿĀşık-ı tasvîre döndüm bî-haber benden nigār
- 3 Eyledüm zor kemend-i āh ile ol māhı cezb
Şāh rāh oldu aña medd-i nigāh-ı intizār
- 4 Haṭṭı dahi luṭf dıgerdür ber-kemāl olsa cemāl
Gül olur tāb u ṭarāvet bulsa efzün ʿıtır vār
- 5 Yār ider elbet teveccüh eylesen ʿarz-ı hulûş
Tāzeler mirʿāta bakmakla olur bî-iḥtiyār
- 27a 6 Nazma beste-güfte-i hüşn ü muḥabbet hep Şerîf
Güft ü gūyî dilberān mevzūn olursa vechi vār

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Ebruvān ser-nāmede bir maṭṭaʿı zîbāsıdur
Çeşminüñ gūyā kelām-ı nergisi inşāsıdur
- 2 Kākūli müsvedde-i ṭūl-i emeldür ʿāşık a
Haşılı ʿömr-i dirāzı kāmēt-i bālāsıdur
- 3 Rūyî ol mirʿāt-ı tābāndur kenārında anuñ
Haṭṭı-ı leb bir ṭūṭı-i taşvîr-i şükker hāsıdur
- 4 Maʿdeninden rū-nümādur cāmesinde tekmeler
Sîne-i āyîne timşāli gümüş şahrāsıdur
- 5 Şöyle ser-tā-pā der-āğûş itdi çeşm-i yār-ı kim

52.1.b. vār : yār (Ü2)

52.4.a. olsa : olmasa (Ü2)

52.4.b. bulsa : bulmasa (Ü2)

Kāle-i nūr-ı nıgeh düşündeki dībāsıdur

- 6 Hıyra eylerdi rūhı evvel nigāhum şimdicek
Tūṭıyā-yı çeşm-i cānum hıtt-ı tāb-efzāsıdur
- 7 Remz idi cümle lisān ğamze-i cānān Şerīf
Hıttınuñ şimdi beyānı hep anuñ ma^cnāsıdur

Fe^cllātün Fe^cllātün Fe^cllātün Fe^cllün

- 1 Hele bir kerre gör ol şūhu ne çār ebrūdur
Şimdi vaşfında anuñ hūsn-i rübā^cı-gūdur
- 2 Gül midür mül mi ^caceb neşe'-i mey hūsn-ü ānı
Kanamaz dil dır isem dahi bir içim şudur
- 3 Seni sünbüllerüñ öpsün degemem ben gül ile
Ruḥ-ı rengīnūñ egerçi gül-i şeftālūdur
- 4 Nāzar it hıtt ile ruḥsārına bir gülşende
Hārı sünbüliden ola vār ise bir gül-būdur
- 5 Cādū-yı şır-i şikār-dil-i ^cuşşākı iken
Çeşm-i efsūngerinūñ nāmı yine āhūdur
- 6 Eylemez meyl-i kenār aşlı o meh şehridür
Bezme gelmez giceler .i.mıhr-i dirahşān odur
- 7 Her nefes cilve ider yār zamīrümde Şerīf
27b Muṭribūñ heyheyl kalbümde benüm hūhūdur

55

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Kıldı pāy-endāz-ı gülşen saña gülden käleler
Şevk-i rūyuñla cırāgān itdi dāgın lāleler
- 2 Nağme-i şanbūr naqş-ı beste bir evtārdur
Sīne-i pūr-sūzdan ister ney-āsā nāleler
- 3 Görmedüm ben āb-ı gevherde dime hergiz habāb
La'ī-i sīr-ābında seyr itdikçe ki ten-hāleler
- 4 Ülfet itmişken hevā-yı güller gülşende seher
Āftāb-ı rū-yı dildāra kapıldı jāleler
- 5 Bense dollāba o nūr dīde-i cān rüz-ı 'īd
Çeşm-i .l.mihri hayra eyler şu'le-i cevvēleler
- 6 Sa'didür eyyām-ı 'aşkum ki meh-i rūyu şerīf
Kıldı peydā hat degül zıll-i hümādan hāleler

56

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Gerçi her bir dill-berün tarz-ı cemāli başkadur
Zīb-i hüsn-i yārimün ammā ki hāli başkadur
- 2 Nusha-i hatından itmiş bir lisān-ı tāze ahz
Gamze-i gūyāsınun şimdi maķāli başkadur
- 3 Şayılur her heftede rüz-ı tırāş eyyām-ı beyz
Māh-ı hüsn-i dilberün bedr-i kemāli başkadur
- 4 Fikr-i ağıyārıyla hıcr-ı yārdan eymen hele
'Āşık-ı hasret-keşün zevk-i hayāli başkadur

- 5 Anda erbāb-ı nazar bir ma^cnî-i zevkî bulur
Beyt-i ebrûdan hat-i la^clûñ me³âli başkadur
- 6 Resm-i hatîñ añlayanlar fehmi ider hüsnüñ Şerîf
Yârümüñ el haqq benüm nağş-ı cemâli başkadur

57

Mefā^cilün Fe^cilâtün Mefā^cilün Fe^cilün

- 1 Takılsa tār-ı nigeñ kavs-ı ebruvāñ kurulur
Temehten olsa da mülgāñı tîrine unlur
- 2 Girerse destine bir nev-civāñ ^caşāluğ ider
Bu rāh-ı ^caşğda zann itme pîr-i dil yonlur
- 28a 3 Dimişler āb-ı hayātuñ müfādi ^cömr-i ebed
Bu ma^cnî Hızr-ı hat-i la^ci-yārdan şonlur
- 4 Bulunca sa^cyi sükün rû-nümā olur maṭlab
Kabûl nağş ider āb-ı revāñ ne dem tûrılır
- 5 ^cAdūya ol yed-i ^culyāyı luṭf eyle ğāllb
Aña ^caṭā ile yek kabza pençesi burılır
- 6 Hevā-yı kerem-ter ^caşğ-ı .l.mihri rüyāndan
Şerîf serv-ğaddi sāyesinde dil kurulur

58

Mefā^cilün Fe^cilâtün Mefā^cilün Fe^cilün

- 1 Çemende şanma güşāyış hemāñ bahār iledür
O inbisāṭ-ı hevā-yı kudūm-i yār iledür
- 2 Şabāya bû-yı nigārı götürme ğayre dîrem
Mücādelem benüm ey dil o yādīgār iledür

- 3 Geçerken oğşadı ruhsâr-ı yârî berg-i çinâr
Bu kârn girse dahl deste rûzgâr iledür
- 4 Şafâ-yı ʿİşîde bir yâr-i şûh ile bulurum
Neşât vār ise devrānda ğam-kûsâr iledür
- 5 Tecāvûz eyleme ser-ḥadd-i ḥüsni ʿâşık iseñ
Ḥudûd o mülke hemān bûse vû kenâr iledür
- 6 ʿAcîbdür hele eyyâmı keştî-i dehrûñ
Muvâfık anda hevâ ʿömr-i ḥôş-güzâr iledür
- 7 Ziyânı kâsîd ü sudı hemîşe râyic olur
O kesb ü kâr ki mizân-ı iʿtibâr iledür
- 8 Füsûn-ı ʿişve bilürse eger Şerîf güzel
Cihânı kıldığı teşhîr bu medâr iledür

Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün

- 1 Şanma âġûşumdan endām-ı dil-ārā kurtılır
Bend-i beytümnden nice mışraʿ-ı bālā kurtılır
- 2 Himmetin ʿālî kılan görmez cefâ-yı rûzgâr
Ser çeküp dest-i ḥazārdan serv-i raʿnā kurtılır
- 3 Cilve-gāh-ı baḥt hem-vār ise âsāndur şikār
Az olur şayyād elinden şayd-ı şahrā kurtılır
- 28b 4 Sihr ile bağlar gözü göñlü ʿaceb mekkāredür
Ḥübb-i dünyādan ne aʿmā vû ne bînā kurtılır
- 5 Rag̡bete şāyeste maṭlab terk-i maṭlabdur deyüp
Kayd-ı minnetden serv-âzād dānā kurtılır
- 6 Ḥāme üstād-ı kemend endāz-ı nazm iken Şerîf
Destimüzden yā kaçan āhû-yı maʿnā kurtılır

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Ruḥ-ı rengīnine ḥaṭ gerçī ki bīcā gībidür
Bāğda sāye-i berg-i gül-i ra'cā gībidür
- 2 'İşve-i çeşm ü dehenden ki 'ibāretdür ḥüsn
Nuṭḡ-ı şīrīn-nigeh nāz aña ma'cā gībidür.
- 3 Cilve-i ḥüsne maḥaldür nice ḥālī bulunur
Dil ki her şūret-i zībāya heyūlā gībidür
- 4 Ḥüsni kim cāme-i fāḥīrden ide istimdād
Nazarumda o hemān şūret-i dünyā gībidür
- 5 Çāşni-i şeker ü bū-yı gül olmaz mülde
Göremem la'li nedür ḥord yine şahba gībidür
- 6 Sūḡ-ı ḡannādda gördüm arar ağız tadın
O ḥaṭ-ı sebzi ki ṭūṭī-i şeker-ḡā gībidür
- 7 Dīñlemem bülbul-i gūyendeyi ben vakṭ-i sürūd
Dehen-i yār Şerīfā gül-i gūyā gībidür

60.4.b. dünyā : dība (Ü1)

60.5.b. la'li nedür ḥord yine şahba : la'line der-ḡor deyne (Ü1)

60.6.a. tadın : ṭarın (Ü2)

"Zā ()" Harfi

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Harf-i zā zīb olıcaķ mıṣra^ca bā ^ciṣve vü nāz

Ṭaķınur ḥançer-i cevherli o şüh-ı mümtāz

61

Me^cülü Fā^cilātü Me^cülü Fā^cilün

- 1 Gamzeñ olurdu ^cāşıķa gāhice dil-nevāz
Her laḥẓa çeşmüñ olmasa teklîf-i sâz-nāz
- 2 Biñ dil fütāde dāmen-i yek mû-yı zülfüñe
Bir nîm nāz-ı gamzene dil-dāde şad niyāz
- 3 Pūyende şîr gibi dil-i āhû-yı çeşmüñe
Çeşmüñ süzülmeye dili şayd çü şāh bāz
- 4 Ma^cşûķı ḥ^vāb-ı nāzdan açmaz yline gözin
Baķ ^cāşıķuñ niyāz ile çeşmi hemîşe bāz
- 29a 5 Şîrîn lebin Şerîf iderdüñ süvār atuñ
Gülgün-i bāde eylese meydānda tek u tāz

62

Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilün

- 1 Bāde-i ^caşķa ezel meyhāne olmuşlardanuz
Şoñra bezm-i hūşa biz peymāne olmuşlardanuz
- 2 Şimdi hep zencîr-i ^caķla bestedür reftārimuz
^cĀlem-i ervāḥda divāne olmuşlardanuz

61.4.b. Baķ : Ben (Ü2)

61.5.a. süvār atuñ : süvaranuñ (Ü2)

61.5.b. eylese : ile (Ü1)

- 3 Bezmlmüzden görsün āyīne şafāyī ehl-i zevk
Küşe-i meyḥānede şeyḥāne olmuşlardanuz
- 4 Āteşin güftārimuzdandur bu tāb ol ḡoncada
Bülbülüz ammā ki biz pervāne olmuşlardanuz
- 5 Añlaruz ĩmāyī āḡūş İtdigin hep mū-be-mū
Nüktedān-ı ebrū-yı cānāne olmuşlardanuz
- 6 Şafḥa-i eş'ārımız mır'āt-ı ma'ñdūr Şerīf
Nazmda rüşenger degül de yā ne olmuşlardanuz

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Ḥaṭından nāķisān mazmūn-şinās vaşl-ı yār olmaz
Meālinden kitābuñ sāde levḥān ḥişşedār olmaz
- 2 Kābul İtmez gider kalb-i 'azīzān pest ise nāmı
Dil-i gevherde ḥiç gerd-i yetīmīden ḡubār olmaz
- 3 Medār-ı cevher-i 'İrfān degüldür 'aķl feyz İster
Baķar nīsāna yūmden ķatredür şāh-vār olmaz
- 4 Kibāra pend İdenler kendi söyler kendi ḡūş eyler
Sözünden ḡayrlı bır ferde cevāb-ı kūh-sār olmaz
- 5 Cihān hep bī-tereddüd zīb-i destār ķabul eyler
Gül-i ḥöşbū-yı ḥū-yı nerm içün ḥiç ķayd-ı ḥār olmaz
- 6 Dile zıll-i ḥümā-yı ḥaṭṭı dildāruñ ḡirān gelmez
ķabā-yı cāh-ı dūş-i merd devlet-i yāra bār olmaz
- 7 Şerīfā ḥazret-i üstāda peyrevlik ne mümķündür
Velī resm-i te'allümde ķalem bī-naķş u ķār olmaz

Mefā'ilün Fe'īlātün Mefā'ilün Fe'īlün

- 29b 1 Mişāl-i āyine yüz vlrse sāde-rūlarımız
Gelür nümāyişe hep naķş-ı arzūlarımız
- 2 Eger 'Ināyet ise kaçdı çāk-i āğūşa
Miyā-nı tārına vā-bestedür refūlarımız
- 3 Şarāb-ı feyz gerekse eger çemenlerde
Piyāle güller olur lāleler sebūlarımız
- 4 Ağırda da yine tebyīze defter-i cürmi
Degül mi tāze tırāşide hāme mūlarımız
- 5 Mişāl-i gevher olur l'cibārimuz efzün
Şerīf eyler iseñ hıfz-ı āb-rūlarımız

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Her zamān himmet huşū-ı maṭlab īcāb eylemez
Naḥl-i bārān-ı şitā bī-vakt sīr-āb eylemez
- 2 Rütbe-i nūr-ı tecellī bir degül seyr eyle kim
Māh-tābuñ ḥāletin bī-şübhe şebtāb eylemez
- 3 Mezheb-i 'uṣṣāk da tād'atı dü bālā olmasa
Ebrūvān-ı yār imā-yı dü miḥrāb eylemez
- 4 Çeşm-i mahmūrundan al hem bezm-i ağıār oldıgın
'İş ü nūş yohsa cām-ı lā'li iṣrāb eylemez
- 5 Şarṭ-ı tanzīrūñ müsāvāt olsa da hāmem Şerīf
İhtiyārı tarz-ı īcāz eyler iṭnāb eylemez

64.5.b. āb-rūlarımız : ebrūlarımız (Ü2)

65.4.b. nūş : nūşun (Ü2)

Mefā'illün Fe'illātün Mefā'illün Fe'illün

- 1 Bu bî-niyâzlığın gerçi izzetin bilirüz
Velî ol şāha niyāzuñda lezzetin bilirüz
- 2 Kenār-ı maḥlabımız kitāb-ı behcetde
Ḥaṭ-āver olsa da cānāne kıymetin bilirüz
- 3 Çü serv kāmēt-i kadrin idlncedür bālā
Kibār-ı ʿaşrımızuñ şarf-ı himmetin bilirüz
- 4 Zemān olur ki ider nāzede vefāsızlık
Zemāne dilberinüñ biz ṭabīʿatuñ bilirüz
- 5 Neden gelür bize dil-dāde-i mecāz olmak
Nedür kemāl-i ḥakīkî ḥakīkatın bilirüz
- 30a 6 Şerîf ḥaṭṭ-ı ruḥ-ı dil-rübāya muntazırız
Bahār mevsiminüñ biz leṭāfetin bilirüz

Mefā'illün Fe'illātün Mefā'illün Fe'illün

- 1 Kitāb-ı ḥüsnüne yāruñ ne dem nazar iderüz
Beyān-ı nükte-i ḥaṭṭın ne ḥübter iderüz
- 2 Ğubār-ı ḥaṭṭ-ı lebi māye-i şafāmuzdur
O kuḥl-i cevheri tāb-āver-i başar iderüz
- 3 Çemende saġārı gül sāzı eylerüz bülbül
Bahār mevsimi gelsün de gör neler iderüz
- 4 Sıphre nāzış ider kevkeb-i saʿādetimüz
Omāhı gāhı ki meclisde clveger iderüz
- 5 Şerîf bāʿış-ı şevk iʿtibārdur çün kim
Olursa raġbet eger biz dahi hüner iderüz

Fe'îlâtûn Mefâ'îlün Fe'îlün

- 1 Harf-i nâ sâzi dîl dehâna kıomaz
Merđ tîr-i keci kemâna kıomaz
- 2 O perînüñ hayâlini 'âdem
Nice bir lahza çeşm-i cânâ kıomaz
- 3 Lezzet-i nâz 'âşıka gâhî
Hâhiş-i vuşlatı beyâna kıomaz
- 4 Hâl-i eşkâle olmayan kıâdır
Kemerî mebhâşın mıyâna kıomaz
- 5 'Aşk eger me'cmen olmasa murğân
Ser-i Mecnûnda âşiyâna kıomaz
- 6 Bezm-i rindândan ictinâbuñ ne
Seni zâhîd rıyâ cinâne kıomaz
- 7 İctinâ itmeyem disem de şerîf
Şi'r ile tab-ı şâ'irâne olmaz

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

- 1 Hezâr dillîne tâ genc-i muhâbbetden sühân açmaz
O gül 'arz-ı metâ-ı handeye teng-i dehen açmaz
- 30b 2 Hevâ-yı hatı-ı sebzi vâir lken ümîd-i vuşlatla
Dîl-i 'uşşâkı zann itme temâşâ-yı çemen açmaz
- 3 Dîl-i Ya'kûb rûşen-sâz-ı nûr-ı dîdedür yohsa
Bakılsa çeşm-i nâ-bînâ-yı bû-yı pîrehen açmaz

- 4 Hüner dilden dile r h a madur v d -i  a    re
Anı ney n r -yı b z sıyla hergiz k h-ken açmaz
- 5 Degüldür eglen r terk b-i na  -ı b -ma  l-i h l
Anu   n sırr-ı  a   herkes  erb b-ı fenn açmaz
- 6 Bu demler h ric-i  z d  der fa l-ı selefden ba  
Bel   hd   şimdi mebh  -ı  avra-k hen açmaz
- 7  er f  vef idir g y  k   d-ı k fle (k fle)   r- br 
Ki t  h t gelmed k e s nesin ol s m-ten açmaz

70

F  il t n F  il t n F  il t n F  il n

- 1 N   a-ı bend-i h t  n    m  ne tefh m olmaz
 amze  a l  kda hiç k bil-i ta  m olmaz
- 2 Olmasa m nte ab-ı de ter-i h b n n mu 
 alem-i  un yla resm-i de en   m m olmaz
- 3   ret   s ret olur levı-i ba  retde  ay n
 Ayb   h  n-ı d   n  y nede ters m olmaz
- 4 R t e-ı   ret   ma n ya n zar k l mir  t
Gör ki  aynu  gibi   yeste-ı ta  m olmaz
- 5 H ne-ı devlet  n  b d   n  ster ise 
A a ta m r-ı dil  tmek gibi term m olmaz
- 6 Var mı bu d m-g hu   ey  ile   b nda  er f
Heves-ı d ne ile  ayd-ı zer   s m olmaz

71

69.4.b. hergiz : her kerem ( 2)

69.7.b. s m : s m n ( 2)

70.1.a. bend : pend ( 2)

70.2.b.  un yla :  un la ( 1)

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 ʿAzîz eyler hemîşe bûsesin ol laʿl-i ter virmez
Tutar mahfûz dâʿim reşha-i âbin güher virmez
- 2 Ne deñlû yâr dîrîn ise de dilberle ʿişretde
Şafâ-yı ʿabʿuma mihrû-mey-i ğam hiç keder virmez
- 3 Bir feşân nevâsın diñle ne lezzet bahş dildür bu
Nihâl-i nâ-yı huşkı şanma ey zâhid şemer virmez
- 4 Bulur tâb u tuvân döndükçe merdân halka-i tevhîd
Belî câm-ı muhabbet mest-i ʿaşka derd-i ser virmez
- 31a 5 Bulur temkîn ü ʿizzet sâbıkûn bâb-ı ʿibâdetde
Kıyâm idüp gedâ câmiʿde ehl-i câha yer virmez
- 6 Hülûşuñ tâb u hüsn ü hilyesin tahşîle saʿy ile
Saña ey şûfi nağs-ı bu riyânuñ zîb ü fer virmez
- 7 Şerîfâ vādî-i nazma verürken böyle berg ü sâh
Hemân bir çûbdür zann itme hameñ berg ü ber virmez

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Dime gül âşınâ-yı iltizâma âşınâ almaz
Eger olmasa .l.mihri âfitâbuñ meh zilyâ almaz
- 2 Olan ehl-i hevâya çâre-sâz ğam kalur mahrûm
Nâ-ğamdan bî-nevâdur gûşi ʿanbûruñ şadâ almaz
- 3 Kabul itmez niyâzuñ tuhfen olmazsa eger zer-i nâb
Belî erbâb-i devlet sâde kâlâ-yı recâ almaz
- 4 Duʿâdan nağdi hayr añlar harîşân itmese lîhsân
Selâm-ı ağılyâyı tayyib hâtırta gedâ almaz

- 5 Tüvān idemez şayd-ı ẓāʿifān ʿakside ẓāhir
Ki mıḵnāṭıs gāhī āheni baḵ güher-i bā almaz
- 6 Ne ḥizmetler ider gör reft reft ü rûb kūy ʿaşkuñda
Şabā yoḥsa şemīm-i kākülün bād-ı hevā almaz
- 7 Reh-i ʿaşkıñda her dem pāy-māl cevır ü nāz eyler
Ele bir kerre göñlüm āh o şūḥ-ı bī-vefā almaz
- 8 Cevābın yaz Şerīfā ʿitirāza baḵma tevfiḵuñ
Düşen bīm-i ḥumāra destine cām-ı şafā almaz

73

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Ğamuñla olmayan zevḵi āşınā lezzet nedür bilmez
Şarāb-ı bezm-i nāzuñ görmeyen ʿişret nedür bilmez
- 2 Güvārādur mezāk-ı ʿāşık a ʿaşkuñla her ḥālet
Ḥalāvet-yāb-ı hicrūñ ḥvāhiş-i vuşlat nedür bilmez
- 3 İder her demde daʿvī-i ḥaḳīḳat hem niçün ʿāşık
Göñül āşūfte-i ḥüsn olmada ḥikmet nedür bilmez
- 4 Hümānuñ pāyesi hep sāye-baḥş olmaḡladur ammās
Sebük-maḡzān bu sırrı bulsa da devlet nedür bilmez
- 31b 5 Çeker tesbīḥle her dāneyi kendüye şeyḥ-i ʿaşır
Velī ehl-i recāya zerrece himmet nedür bilmez
- 6 İder ḳalbin Şerīf āyīne rû-yı ḥüsn-i aḥlāḳa
Şafā-yı ṭabʿına andan güzel şūret nedür bilmez

74

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Hünerdür gösteriş âdemde ʿaşıl cevher aňlanmaz
Olur naķş-ı nigîn zāhir nedür engüşter aňlanmaz
- 2 Libās-ı nağz ile ʿirfān bulur mu merdüm-i bî-mağz
Ġalať lafz olsa ħüsn-i aťlada pür zîver aňlanmaz
- 3 Sükûn-i âb ider hem şoĥbete izhār yek-rengi
Zamir-i sîne şāf olmazsa rüşen gevher aňlanmaz
- 4 Kemāl-i zāt besdür rağbete bî-ʿtibār olmaz
Olursa bû-yı şeker çāšnîʔ-i ʿanber aňlanmaz
- 5 İder ĥaťt-ı ruĥuñ şerĥiyle ĥal teʿķîd-i ebrûñı
Kalur zanneyleme ol müfred-i müşkil-ter aňlanmaz
- 6 İder eşʿār-ı lafz-ı lâıyıkın cān āşinā maʿnā
O leblerden degüldür ħüsn-i ĥaťt-ı dilber aňlanmaz
- 7 Şerîfā nüshā-i kenzü'l-maʿārifdür göñül ammā
Fütüĥāt-ı ĥüddāya olmadıkça mazĥar aňlanmaz

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Ādim mı yok gözüñde nedür bu kemāl-i nāz
Hiç iltifāt bilme misk ey ğazāl-nāz
- 2 Kaddüñ ĥirām u cilvede pek ser-bülenddür
Ammā ki aşdı kaddüñi de yāl ü bāl nāz
- 3 Nazm-ı kırışmede kalem-i kametüñ ʿillm
Yok böyle şîve mivesi hiç bir nihāl-nāz
- 4 Hep naķş-ı ʿişveyi çıkararı tab-ı ʿaşkdur
Behzād şanma ĥāme-i mūdur ĥayāl-i nāz
- 5 Ġamzeñ kanādı ile uçar ʿişve vü füsün

Gülgüne-i ruḥuñla müzeyyen cemāl-i nāz

6 Cūş-i bahāra lâzım olur mu^ctedil hevā
İfrāt olunca ḥüsn gerek i^ctidāl-i nāz

32a 7 Āmāde-i nevāziş yek nāzardadır Şerīf
Hiç iltifāt bilme misk ey ğazāl-i nāz

"Sın ()" Harfî

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Sінде naẓm idicek şā'ır-ı maẓmūn-şinās
Kadd-ı ma'nāya ider şemseli hîc'at elbās

76

Mef'ûlû Mefā'îlû Mefā'îlû Fa'ûlün

- 1 Hüsnuñden alup reng o gülüñ peyker-i elmās
Gülgün görünür taķdıđı engüşter-i elmās
- 2 Ustûra haķ-ı tāb-ı ruĥuñ eyledi pür-cüş
Rahşanda tırāş ile olur gevher-i elmās
- 3 Zînet viren elmās degül destine anuñ
Engüş-t-i şafā güsteri zîb-āver-i elmās
- 4 °Aynıyla şeb-i kadîrdeki rā-yı kamerdür
Semmûrı miyānında gör ol ĥançer-i elmās
- 5 Meyĥānesidür ĥüsni ki mestānesi çeşmi
La'ı-i lebi mey ğabğabıdur sāĝar-ı elmās
- 6 Bî-vesme vü ĝāza dahi ĥôş ĥüsn-şerîfā
Bî-rengi-i elmās yeter zîver-i elmās

"Şin ()" Harfî

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Şin kim kâfiyede olsa eger ^cişve-fürüş
Harf-i şîr olmağla andan ider nükte-hurüş

77

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Hatı gelmiş de o şūhuñ dahi dilberlenmiş
Hāle-dār olmuş omāhum da münevverlenmiş
- 2 Tatlı diller döküyor şimdî o şîrîn sūhanum
Mîve-i puhte gibi lebleri şekerlenmiş
- 3 O siyeh çerdeye mehtāb-ı hūsün dirler imiş
Şöhret-i māh-ı ruḥı .i.mihre berāberlenmiş
- 4 Nice irsün eli üftādesinüñ bûsesine
Rütbe-i nāzı dahi kaddine hem-serlenmiş
- 5 Hatı-ı nevrestesini tāze tırāş itdirmiş
Dönmüş elmāsa Şerîfā yine zîverlenmiş

78

Mefā^cilün Fe^cilātün Mefā^cilün Fe^cilün

- 32b 1 Göñül ki tā ezel āyīne-i muḥabbet imiş
Hemîşe cîve-nümā anda rū-yı vuşlat imiş
- 2 Mecāz olursa da ^caşqum ^cabeş degül bildüm
^cAlāka rābıta-i ma^cna-i ḥaḳīkat imiş

- 3 Olurdu f̃ül-i emel bî-nihāye gıtdükçe
Hele o silsileyi kat^c iden kanā^cat imiş
- 4 Nefāyis-i ne^cam haq görüldi hep ammā
dehende dāne-i dendān dahi ne ni^cmet imiş
- 5 Ne bir me³ālî bulundu ne oldu müntîc-kām
Bu sa^cyi vü gūşîş-i ^cirfān ne pek hamākat imiş
- 6 Şevāba bā^cîş olur gaflet olsa niyyet-i hayr
Ki h^vāb-ı rûzede bak şā³ime ^cibādet imiş
- 7 Kıpılma .l.mihrine çün jāle çerh üñ ahterden
Şerîf ümîd-i nazār itmek sa^cādet imiş

79

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Süveydāsında esrārî dil-i dānā şığışdurmuş
Kerāmet nokta içre ^cālem-i ma^cnā sığışdurmuş
- 2 Hākîkatden komuş cām-ı mecāza bāde-i elest āşk
Derûn-ı kaṭre-i nāçîze bir deryā şığışdurmuş
- 3 Ne hikmet gösterür āyîne gör kim bir heyûlāya
^cAceb serr-nihāye şüretî zîrā şığışdurmuş
- 4 Mişāl-i sāye kim var baş-ı resm-i ^carz-ı hālîyle
O nahl-ı serkeşi āğuşuna ayā şığışdurmuş
- 5 Yazup şehnāme-i vaşf-ı cemālin hāme-i kudret
Dü berg-i verde hüsn-i haṭla ser tā pā şığışdurmuş
- 6 Şerîfā kadd-ı cānān nazm-ı ihsān-ı ilāhîdür
Ki bir mışra^cda bî-hadd ma^cnî-i ra^cnā şığışdurmuş

79.2.a. bāde-i elest āşk : bāde dest-i āşk (Ü1)

79.2.b.> deryâ : ayâ (Ü2)

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

- 1 Olur mu şayd o kebk-i 'işve-ger vahşî-i nâz olmuş
Degül kebk evc-i istîgnâda gördüm şâh-bâz olmuş
- 2 Tenezzül eylemez tîflâna nâza hüsn-i mağrûrî
Bedel kılmış vaqâr-ı hâtt-ı nâza ser-firâz olmuş
- 33a 3 İdildin istifâde nusha-i ahlâk-ı hâttından
O çeşm-i tünd-hüyyı bî-mürüvvet dil-nevâz olmuş
- 4 Kitâb-ı hâttı derslile olup meşgûl dil şimdi
Sebak-hân-ı hâkîkat fârlıg-ı bahş-i mecâz olmuş
- 5 Seni ister derûn-ı dâdem içre görmege cānum
Nigāha rāh-ı müjgānum gelür devr ü dırâz olmuş
- 6 Baña her nakş-ı pāyuñ sürmedān-ı çeşm-i cān oldu
Görünce reh-güzerde nahı-i kaddüñ cilve-sāz olmuş
- 7 Āña bende güzeller hep şerîfā cān nedeyüm rāz
O şāhum taht-ı dilde hâk bu kim revnak tîrâz olmuş

"Şad ()" Harfî

Fā'illātün Fā'illātün Fā'illün

Tarh idüp kıfıyede pāk-ı zemīn-i mahşūş
Şād olur nazmla şayyād-ı mezāmin hülūş

81

Fe'illātün Fe'illātün Fe'illātün Fe'illün

- 1 Oldı nā-yāb gibi gevher-i şehvār hülūş
Ne 'aceb kimsede yok zīver-i āşār hülūş
- 2 Nakş-ı āmālūñi istersen ola şūret-i yāb
İde gör kalbūñi mir'āt-ı cillādār hülūş
- 3 Olmaya zerre kadar hār-ı hūsn 'ucb u riyā
Şöyle pākīze ter ister hele gülzār hülūş
- 4 Aṭlas-ı çerh-i sezā olmağa pāy-endāzı
Böyledür şīve'ı şāhāne-i reftār hülūş
- 5 Anda hūrşīd gibi hūsn-i Hu dā-dād gerek
İstemez ğāliye vü ğazā-yı ruhsār hülūş
- 6 Mevce-i āb-ı güher lāyık-ı gevher olmaz
Kati ihlāşa münāfī olur ızhār hülūş
- 7 Dil-i yārānı bulur şāf Şerīf āyine-ves
'Ādeti ise kimūñ resm-i hōş āşār hülūş

"Dād ()" Harfi

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Dād ider gevherini la^ci-i leb-i dilbere ^carz

Aranur şāhid-i şîrîn-ter-i eş^cārda farz

82

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

1	Gördüm o mäh-peykeri nūr-ı şafā-yı mahż
	Buldum yüzünde pertev-i .i.mihr ü vefā-yı mahż
33b 2	Taşvîr olur mu tâbiş-i .i.mihr-i melâḥati
	Bir nûrdur o mäh ki ḥüsn ü bahā-yı mahż
3	Zer bâf kılmadukça metā ^c ı niyāzuñı
	Baş itme yāre kâle ³ -i ^c arz-ı recā-yı mahż
4	Hep kesmeḥar gibi ^c amel-i şeyḥ-i ḥod-fürüş
	Ḥāliş metā ^c ı vār ise ancak riyā-yı mahż
5	Tanzîr iden bu nazma Şerîfā budur sözüm
	Olmaz taşallûf eylese de iddi ^c ā-yı mahż

"Tā ()" Harfı

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Harf-i t̄ā olsa zemīni sūḥanuñ sūnbūllı ḥaṭṭı

Olup anuñ olur üşkūfeleri cümle nūḳāṭı

83

Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilün

- 1 Üāhır oldı °ārızında sebz-i gūn l^clām-ı ḥaṭṭı
Tā kıızıl elmāya vardı °asker-i islām ḥaṭṭı
- 2 Cilvegāh-ı şafḥāda çün kışşā°-ı kılκ ü midād
Bir tükenmez dāsītāndur mebhāş-ı aḥkām ḥaṭṭı
- 3 Çünkü şeb tesvīd ıder menşūr rüz-ı rüşeni
Çeşm-i ümmīde fūrūğ-ı şevkdür encām-ı ḥaṭṭı
- 4 Gül bi-kem nāmı eger °anberse de yüz virme pek
Ḥaddın itmekdür tecāvüz çün ḥayāl-i ḥām-ı ḥaṭṭı
- 5 Bāb-ı men-i nazra°-ı nādānda sa°y lıdı cemīl
Ḥācib-i şādık nihād-ı °abd-i sūnbūl nām-ı ḥaṭṭı
- 6 Der-i °aḳab faşl-ı bahār ḥüşne bir tāze bahār
Geçmeden gül vaḳtı sūnbūl faşlıdur hengām-ı ḥaṭṭı
- 7 Virdi cennet °ālem-i ḥüşn-i dıl-ārāya şebīn
Gösterür bu ma°nā-yı nūr-ı şafā-yı şām-ı ḥaṭṭı
- 8 Defter-i nāz u niyāzuñ yār ile elbet şerīf
Hep ḥesābın eylerüz gelsün hele eyyām-ı ḥaṭṭı

16.b. nūḳāṭ ḥaṭṭı (Ü2)

83.7.a. virdi : dirdi (Ü2)

"Zā ()" Harfî

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Üā²i mu^ccemden ider ceyb-i sühan kesb-i huzūz
Olsa anda ne ^caceb gevher-i mazmūn mahfūz

84

Me^cülü Me^cülü Me^cülü Fe^cülün

1	Sırr-ı lebin itdüm o mehün sīnede mahfūz
Bir gevher-i yektā gibi gencīnede mahfūz
34a 2	Dil ^c işvelerün na ^c ş-ı hayāl eylemek ister
^c Aksün olamazken senün āyīnede mahfūz
3	Ehl-i dil ider hıl ^c at-ı fāhırle tesettür
Zāhid olamaz hırka-i peşmīnede mahfūz
4	Zīnet bu yeter saña hemān eyle hulūşī
Āb-ı güher-āsā dil-i bī-kīnede mahfūz
5	Şorma lebinl rūz-ı tıraşende Şerīfā
Hürmetden olur mey şeb-i ādīnede mahfūz

"Ayn () Harfi

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Nūr u t̄āb ister iseñ nazmda kıl ^caynū'l-mā^ci
Mihrden rūy-ı zemīn kesb ider elbette şu^cā

85

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 ^cAkıl olduysa da m̄ānende-i ^cummān vāsi^c
Olamaz katresi öyle yem-i ^cirfān vāsi^c
- 2 Ne iḥāṭa idecek ḥalka-i dām-ı şayyād
Şanmasun dā³ire-i dāniş-i insān vāsi^c
- 3 Ḥalk-ı cānān ne kadar teng ise ^cuşşāk a gerek
Öyle bir ṭab^cı ki çün nāziş-i ḥubān vāsi^c
- 4 Bī-ḳarār olduḡu ṭab^cınca maḥall-cūlūḡıdur
Dil-i dīvāne-veş olsun mu beyābān vāsi^c
- 5 Yine memdūḡ oluyor ehl-i seḡā olsa bile
Nehbi vehbi gibi çün mezḡeb-i rindān vāsi^c
- 6 Keremūñ ḥūşule³-i ḥ^vāhişi leb-rīz itsin
Teng ise dest-i gedā kīse³-i iḥsān vāsi^c
- 7 İtmeye anda ḳarar āyine-veş bir şūret
Dil bu ma^cnāca olur ḡāyet illā mekān vāsi^c
- 8 Ḥū-yı nermūñ yeridür yoḡsa Şerīfā şıḡmaz
Ḥarf-i saḡt olsa ne rütbe dil-i yārān vāsi^c

Ğayn ()" Harfî

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Noğtası ğayna olur aḡter-i ḡūrşīd büzūğ
Zerre-perverligi .i.mihrüñ İder İcāb fūrūğ

86

Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilün

- 1 Ğıṭr-ı şāhīden fūrūzān eyleyüp ḡülşen çerāğ
Her ḡülü bezm-i bahāra İtādi bir rūşen çerāğ
- 34b 2 İḡtırān-ı nerm ṭab^cān nūr-baḡş-ı bezmidür
Olduğundan añla cem^ci penbe vü revğan çerāğ
- 3 Vār İse şem-i tevekkül elde çok sa^cy eyleme
İstemez zīrā ki bād-ı cünbüş-i dāmen çerāğ
- 4 Çeşm-i Ğibret zāhırüñ nūr-ı başīret bāṭınuñ
Rūz u şeb kāşāne³-i ḡalbe gerek revzen çerāğ
- 5 Ḳavl görüp fānūs İle ḡandīle dergāhda
Nā³İb-i şebşüñ şeh .i.mihr-i cihāndan sen çerāğ
- 6 Olmadıkça tā cemāl-i yārdan efrūḡte
Çeşmüme meclisde olmaz hiç tāb-efgen çerāğ
- 7 Nūş-ı meyde şu^cle şaldıkça çerāğ-ı gerdeni
Aña şevḡinden Şerīfā medd İder gerden çerāğ

"Fā ()" Harfi

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Olsa fā³lyye qaşā³id nola ğāyetde laţîf
Dir müşā³id aña bu dāne vü dām ile zarîf

87

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Olmağa kâ^cide her kârda girdâr-ı selef
Zabţ u tahrîr olunur bak saña âşâr-ı selef
- 2 Kıymeti zâ³id olur gevherüñ oldukça kadîm
Billinür kâdr-i girân-māye-i ahÿâr-ı selef
- 3 Şarf ider mā-haşalın ebrûyum eyler mahfûz
Halef-âsâ olamaz bezl ü seref kâr-ı selef
- 4 Özge vâdilere yol açmada şimdi ahlâf
Unutıldığıbî semt-i reh ü reftâr-ı selef
- 5 Aç gözüñ mâzî vü müstaķbelüñi yâd eyle
Gelmesün gûşuña efsâne-veş ahbâr-ı selef
- 6 Bâdeden oldı ^cayân sırr-ı zamîr-i engür
Görinür rû-yı halefden gehî esrâr-ı selef
- 7 Başkadur şimdi kâlem-kârı ta^cbîr-i Şerîf
Sîm-i hām ise dahlî nükte-i eş^câr-ı selef

20.b. aña Ü1'de yok

87.3.b. Halef-âsâ : âşâr (Ü1)

87.5.b. ahbâr-ı : ahÿâr-ı (Ü2)

"Kaf ()" Harfi

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Yaraşur kâfiye kâfiyye olursa el hakk

Ya müreddef ya mü²esses ya muḳayyed muḳlak

88

Mefā^cilün Fe^cilātün Mefā^cilün Fe^cilün

- 35a 1 Ğurūr u nāzı gel itme şehā bahāne-i şevḳ
Buyur küşādedür āġūşum işte ḥāne-i şevḳ
- 2 İderse dā²ire-i bezme ol perī-veşl cezb
İder gönüldeki de^cvāt-ı ḥālīşāne-i şevḳ
- 3 Ḳudūm-i dilbere meclisde çeşm ü gūş olmuş
Degül mi daġları bak nik-i nişāne-i şevḳ
- 4 Eger virürse o şeh nāza būselikde karar
Çıkar ḥüseyñiye ^cuşşāk dan terāne-i şevḳ
- 5 Olur varak per-i pervāne ḥāme hem çü hezār
O şem-i gül-ruḥa yazsam eger fesāne-i şevḳ
- 6 Kelāl gelmiş iken meşḳ-i ^caşḳ-ı dilberden
Ḥaḫḫ-ı ^cizārı gelüp oldu tāzlyāne-i şevḳ
- 7 Cemāl-i nazmum olur belki meşrebümce Şerīf
İderse himmet eger zülf-i şī^cre şāne-i şevḳ

21.b. müreddef : mürevvef (Ü2)

88.2.a. İderse : ider (Ü1)

88.4.a. būselikde : bu sülükde (Ü2)

89

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Halk şāyeste degül hubb u recāya el-ḥaḳḳ
Sevecek yalvaracak Ḥazret-i Ḥaḳ dur ancak
- 2 İştirāk eyleyemez çünki ḥaḳīḳatle mecāz
Ḥāş ile ^cām ile hiç olma muḳayyed muḥlaḳ
- 3 Çünki āyīnesidür birbirinüñ dirler ḥaḳḳ
İtdügi vaż^cı görür her kişi āḥirden baḳ
- 4 Saña kendüñ bes eger düşman eger dost hemān
Sa^cıyı kıl kendüñe yār olmağa kāfī bu sebaḳ
- 5 Lezzet alduñ ne pek ey nefis bu ḥayvānılıḳdan
Eyle İdrāk nedür şānuñā vaşf-ı elyaḳ
- 6 Hiç şabāḥ olmayacak seyre çıkar mı kimse
İḥṫla^c ile olur zevḳ-i cihān ey aḥmaḳ
- 7 ^cAşḳ u İḫlāş u niyāzı aña kaşır eyle Şerīf
Sevecek yalvaracak Ḥazret-i Ḥaḳ dur ancak

90

Fe^cilātün Mefāilün Fe^cilün

- 1 Aşḳ dinmez ḥaḳīḳat olmayıcak
Ḥüsn kimdür mürüvvet olmayıcak
- 35b 2 Vırme her ḥūba tuḥfe-i dill tā
Ḳadr-dān-ı maḥabbet olmayıcak
- 3 Zāhidüñ lāf-ı zühdüne ne ^camel
Şāḥib-i cāḥ u şervet olmayıcak

- 4 Kimse çekmez humār-ı şahbāyı
Feyz-yāb-ı meserret olmayıcak
- 5 Ne çıkar seyr-i bāğdan bile bir
Gonca-fem serv-kāmet olmayıcak
- 6 Nükte⁹-i hüsn-i zevke kādır mi
Dil nazar-sāz-i ʿibret olmayıcak
- 7 Olma şüret-perest virme göñül
Dilbere hoş tabīʿat olmayıcak
- 8 Bilmedüm hüsn-i tabʿumı yāre
Ne ki endāz-ı dikkat olmayıcak
- 9 Hep mecāz eylerüz ʿalākaları
Hublarda haqīkat olmayıcak
- 10 Olsa bāri bu rütbe nazm-ı Şerīf
Elde bir gayri şanʿat olmayıcak

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- 1 Rāst-reftār ola her kimde ki pā-yı tevfiḳ
İrgürür maṭlabına rāh-nümā-yı tevfiḳ
- 2 Olur āzāde ser-i minnet-i .i.mihr-i ṭāliʿ
Serine sāye kimüñ şalsa hümā-yı tevfiḳ
- 3 Dür-bin olsa dahi cevher-i idrākın eger
Yine çeşmüñde gerek nūr-ı ziyā-yı tevfiḳ
- 4 Ristoṭāles hıred cehl-i mürekkebe kalur
Eger olmaz ise levḥ-hān hecā-yı tevfiḳ

- 5 Dest-i hācātuñ olur cilvegeh-i gevher kām
Sen hulūş ile hemān eyle du^cā-yı tevfiķ
- 6 Sözüñi mu^cteber eyleser Şerīfā Mevlā
Sühānuñda bulunur hūsn-i edā-yı tevfiķ

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 36a 1 La^cinde hurde mevc-i haṭ-ı ter ne var ne yok
Faşş-ı laṭīfdir rek-i gevher ne var ne yok
- 2 Olmaz vüçüd nokṭa k'ola cevheri dime
Zīrā ki kıl nazar fem-i dılber ne var ne yok
- 3 Hūsn-i haṭı leṭāfet-i la^cinden eglenür
Terkīb içinde lafz-ı muḳadder ne var ne yok
- 4 Var kākülünde cāna ğidā bir şemīm hem
Bū-yı benefşe nūkhet-i ^canber ne var ne yok
- 5 İtdüñ mi hānde rīz-i şafā yāri muṭribā
Bülbül şüküfte oldu mı güller ne var ne yok
- 6 Lā ve ne^cam dehānına ne āşinā ne yād
Yārin Şerīf luṭfuña mazhar ne var ne yok

"Kāf (ك)" Harfı

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Berg-i güldür n'ola pīrāye-nümā eylese pek
Kāf her tāze nihāl-i sūhānı eyleme şek

93

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Nüktesin şīrīn iden kāfliyedür eş^cāruñ
Mīvesi bihter olur tāze zemīn eşcāruñ
- 2 Nazmıla silk-i le³ālī olmadadır kıymetde
Vasf-ı dūr-dāne³-i dendānı ile dildāruñ
- 3 Hattı şad nükte ider serzede şahı-nı dilden
Çemen açılmasına menşe³ olur ezhāruñ
- 4 Şūhı³-i mışra^c için şīve-i nazm-ı kalemūñ
Kadd-i mevzūnu hayālī iledür hep yārūñ
- 5 Āferīn dirse sezādur sözüñe yār Şerīf
Tūtīye şekker olur cā³izesi güftāruñ

94

Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilün

- 1 Feth-i bāb vaşlıdur bir genc-i hüsñ ü behcetūñ
Yok lisān-ı ^caşqda ta^cbīri ğayrı devletūñ
- 2 Kalmasun dirsen eger mübhem mezāyā-yı haṭuñ
Çeşmimüzden dūr kılma hiç kitāb-ı ṭal^catuñ

- 3 Bāri vaşl olmazsa da dil reşle bulmaz kelāi
Bī-keseldir ʿaşk-ı maḥbūbān şāḥib-i ʿişmetüñ
- 36b 4 Bir midür gūş eylemek görmekle zevk-i bezmi hiç
Bī-mirār ciḥānı ḥüsn-i şavta ḥüsn-i şuretüñ
- 5 Şafha-i tanzīre üstādāne bir naḳş isterüz
Ḥāme-i muʿciz nigārından Şerīfā fıṭnatuñ

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Bir güzel terkīb-i bend ʿışvedür gīsūlaruñ
ʿAşıkāne maṭla-ı bercestedür ebrūlaruñ
- 2 Her müjeñ Hārūt-i nāzuñ ḥāme-i efsūnidür
Sürme-i çeşmüñ midād-ı sıḥridür cādūlaruñ
- 3 Ḥikmetü'l-ʿayn-i füsūn teʿlīf çeşm-i şuhidür
Ġamzesi ʿilm-i naẓar üstādidur āhūlaruñ
- 4 Mīve-i cām-ı şafā bahş eyle sākī vaḳtidür
Naḥl-ı sīm-i būsītān-ı bezm idüp bāzūlaruñ
- 5 Bāğa gel .l.mıhr-i cemālūñ gösterüp yüz şevk ile
Verd-i ḥandān ile çeşmüñ rüşenā kıl cūlaruñ
- 6 Berg-i gül üzre sezā kıl naḳşa eşʿarın Şerīf
Al sebak ḥaṭṭ-ı ʿizāruñ seyr idüp meh-rūlaruñ

Fāʿilātün Fāʿilātün fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Bir ʿaceb maʿcūn şevk efzā-yı meşrebdür lebūñ
Kim şekerden bādeden gülden mürekkebdür lebūñ

- 2 Ol hıat-ı efsün nişān u °anber -efsān eyle şān
Hastegān-ı °aşka kand-ı nusha-i betdür lebün
- 3 °Āşıka kaçmak miyānuñ gerçi akşā-yı hayāl
Āh ama kim dili l°lā-yı maṭlabdur lebün
- 4 Cānda resmin kılduğı femdür femün naḳkāşları
Cümle zevk erbābınuñ fikr itdigi lebdür lebün
- 5 Her ne gūne vaşf ile olsa şeker rız-i maḳāl
Nuṭḳ-ı şīrini Şerīfün andan aṭıbdür lebün

Mef°ülü Mefā°ilü Mefā°ilü Fa°ülün

- 1 Bir kimseye kalbimde yok ancak sitem itmek
Düşmanlarımı kaşdum esir-i kerem itmek
- 2 °Ālemde çü pür kār ideñ olmağa dā°ir
Kārında gerek sa°yi şebāt-ı kadem itmek
- 3 Murğ-ı dil-i āzādeye kurmak gibidür dām
Kayd-ı ser ü sāmānla kenz-i dürrüm itmek
- 4 Gel harf-i riyā eyle keder virme hulūşa
Āyīneñe inşāf degül böyle dem itmek
- 5 Ma°nā-yı haḳīḳat var iken hıat-ı lebinde
Lāzım mı mecāz üzre anı mültezem itmek
- 6 Açdıkça giribānını lā şeklini bağlar
Ma°müldur ammā ki dehān-ı ne°am itmek
- 7 Şīrini-i güftāruñı gördükçe Şerīfā
- 37a Her harf-i sezā būs-ı zebān kalem itmek

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 İder tıflāna vażʿından civānān şerm-i pīrānuñ
Ki çend-i hādesinden ğonceler verd-i gülistānuñ
- 2 Nedür naķş itmeden farkı muşavver şüret-i ādem
Kuvā vü hālkından felsefīnūñ bahşı insānuñ
- 3 Girān kıymet güher-veş iltifāt itmez aña herkes
ʿAzīz iken vücūdı merd-i cevher dār-ı ʿirfānuñ
- 4 Dü-ʿālemde mürāyā aldanup mahrūm olur ammā
Niyāz ü iʿtirāfı hālkı aldār ehl-i ʿişıyānuñ
- 5 Gelüp bāzāra kānından bulur cins-i güher raġbet
Ne gevherdür olur kānında ancak kadri dendānuñ
- 6 İdüp tezyīn-i dükkān-ı hayālīn sūr ider ʿāşık
Metā-ı şüreti-ʿişve vü āniyla cānānuñ
- 7 Anuñ naķşın çıkarmak hāşşa ancak tab-ı uşşāķa
Degül bir şafhada taşvīri mümkün ʿişve vü ānuñ
- 8 Şerīfā behcet ü ān nazma hüsni-i ʿabʿı şāʿirdür
Çerāġ-ı beyt-i mażmūn çeşm-i ʿirfānı süḥandānuñ

Mefʿulü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Mestānelikdedür ʿarabı çünki ʿişretūñ
Bildüm medārı ğaflet imiş zevķ ü lezzetūñ
- 2 ʿUşşāķa ğamzeñ itdigi kārı ider mi tir
Eblaġ mecāz-ı menzilesinden ḥaķīķatūñ

- 3 Muhtāc-ı ʿafv ise hele erbāb-ı maʿşiyet
Zāhid dahi kabūlüne muhtāc ʾāʿatūñ
- 4 Her mevc-i āb bir meh olurmāhitābda
Feyz ü fütūhuna nazār it ehl-i şanʿatūñ
- 5 Ehl-i neşāʾ kendī lder çāre derdine
Meydür yine ʿilāc-ı humārında ʿişretūñ
- 6 Bir .i.mihribān-ı kerīmden al behreʾ-i nazār
Mānend-i māh kesb-i kemāl ise niyyetūñ
- 7 ʿAynūñ gibi görürsūñ eger baq dıgın büzürg
Cāy eylesūñ göz üzre görürler liyāqatūñ
- 37b 8 Dest-i küşādeden görilür luṭf ey Şerīf
Bāl-i hümāda olduğı meşhūr devletūñ

100

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Elde himmet tīg ü ser bāzī-i dīl miğfer gerek
Tīgden efzūn ʾab-ı merdde cevher gerek
- 2 Bir metā-ı kesme-ḥardur eyleme kesb-i hüner
Rāyic her vakt bu bāzār-gāhda zer gerek
- 3 Her ne rütbe olsa kalıblı muṭanṭan bezmimüz
Aña rūḥ olmağa bir cān āşinā dilber gerek
- 4 Maṭlab-ı .i.mıhr ü vefā maʿlūm ammā şart-ı ʿaşq
Nāziş-i dil-dāre de ʿuşşāq-ı ḥāhiş-ger gerek
- 5 Pāk olsun da hemān meydānı ehl-i rıfʿatūñ
Çerḥ-i atlas-veş aña zann eyleme zīver gerek
- 6 Ḥaşm-ı zen iken yine mekkāre-i dūnyā Şerīf

Aña mağlûb olmamağa haylıce bir er gerek

101

Mef^cülû Fâ^cilâtü Mefâ^cilü Fâ^cilün

- 1 Şîr-i şu^câi bedr ile perverde gerdenüñ
Nûr-ı cebîni şubha hased-kerde gerdenüñ
- 2 Hûn-rîz olunca menba^cı âb-ı hayâtı şan
Gösterdi süy-ı mülket-i hâverde gerdenüñ
- 3 Resm eyledi şabâh-ı bahâr-ı leţâfeti
Mevc-i semenle ber-i gül-i terde gerdenüñ
- 4 Hâm eyledi nazarda bî-kem sîm ü ^canberi
Tâb u tarâvet eyle hat-ı âverde gerdenüñ
- 5 Olsun mu rûy-ı ma^cnâya hergiz niğâb-ı lafz
Olmaz sevâd-ı hat-ı ile dür-perde gerdenüñ
- 6 İtdi ^cayân nûr-ı şeb-i kadri gün gibi
Semmûr-ı ^cizz ü nâzda küsterde gerdenüñ
- 7 Yâra didüm Şerîf ki ^cömri çü Hızır olur
Bûs idenüñ hatuñ gibi hûy-kerde gerdenüñ

102

Fe^cilâtün Fe^cilâtün Fe^cilâtün Fe^cilün

- 1 Gonçe-yi nuţka heveskâr ider güftâruñ
Söyledür tûţî-yi mânend-i şekker-güftâruñ
- 2 Sühanın eyleyüp âmîzeş o leblerle senüñ

101.1.b. şubha : pedr (Ü1)

101.2.b. mülket-i : mülk-i (Ü2)

101.7.b. Bûs : pûs (Ü2)

Cāna cānlar atar ey once-l ter g ft ru 

3 Leb-l la lin güher-l c n lken olmuş şekker
Eyledik e bu al vetle gezer g ft ru 

4 Virür  r yi -l  sn ol eyler g y 
Dehen  nd r  ene tezy n güher-l g ft ru 

5 once-l     gibi gelse s ze  er f
Viremez lezzet-l nu k n o  eker-g ft ru 

"Lām ()" Harfî

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 38a Lām eş^cārda şad ^cişve ile tutsa maḥall
Gösterür kākül-i ^canber-şiken rû-yı ğazal

103

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 1 Seyr-i kenāra çık şalın ey serv-i nāz gel
Naḥl-i bülend-ķametün it cilve-sāz gel
- 2 Ey nāme-i nigār getür bû-yı vuşlatın
Ey verd-i nev-şüküfte-i bâğ-ı niyāz gel
- 3 Tezkîr-i luṭf kıl o şehe nāme yazmağā
Ey ḥaṭṭ-ı yār bāri sen ol dil-nevāz gel
- 4 Ol serv-i nāzda ne arar mîve-i vefā
^cArz-ı niyāzdan o cefā-kāra vāz gel
- 5 Esrār-ı ḥüsn-i ḥaṭṭı dime tāze rûlara
Her sāde levḥa itme meded keşf-i rāz gel
- 6 Ḥôşdur hevāsı gülşen-i āğūşuñ ey Şerîf
Gelmez mi yalvarup dîsek ey naḥl-i nāz gel

104

Mef^cülü Mefā^cilü Mefā^cilü Fa^cülün

- 1 Dirler aña ser-gerde-i erbāb-ı tevekkül
Kim ^cumde-i sa^cyı ola esbāb-ı tevekkül
- 2 Āsān-ter ider ṭayyî rehî rûz-ı ṭalebden

103.1.b. şiken : şikenin (Ü1)

104.2.a. rûz-ı : devr-i (Ü2)

- Sana şeb-i temkīnde mehtāb-ı tevekkül
- 3 Çeşm-i hevese rüşeni-i devlet-i bîdār
Hep hāşşa-i kuhl-i şeker-i hāb-ı tevekkül
- 4 Koy zāhme-i esbāb-ı füsūn beste-güşāden
Kān-ı kerem olduğunu bil bāb-ı tevekkül

105

Mefā'illün Fe'illātün Mefā'illün Fe'illün

- 1 Harāc-ı Rūm deger dilberān-ı islāmbōl
Girer mi āh ele sīmīn-tenān-ı islāmbōl
- 2 Olursa dilberi .i.mihr-i melāḥat āfākuñ
Yine nazarda hilāl ebruvān-ı islāmbōl
- 3 Egerçi Mısr u Haleb kānı şīr ü şekkerdür
Ne yerde var velī şīrīn līsān-ı islāmbōl
- 4 Seḥa vü °arz u hüner cümle mā-bihit-tercīh
38b °Ale'l-ḥuşūş efendi līsān-ı islāmbōl

106

Mef'ülü Fā'illātü Mefā'illü Fā'illün

- 1 İkbāl-i çerḥ bāis-i şādī-i dill degül
Bu sāḡaruñ şarābı meger ḡam kesel degül
- 2 Künc-i kanā°at içre bulursuñ selāmeti
Yohsa hevā-yı bāḡ-ı heves mu°tedill degül
- 3 Ehl-i ḥulūşuñ itmez eşer kalbine keder
Āyīne şāf olunca ḡubārı maḥall degül

105.3.b. var Ü1 de yok

106.1.b. meger : bîkr-i (Ü1)

106.3.b. olunca : gence (Ü1)

- 4 Tahrîr ile beyânı ne mümkûn hakîkatûñ
Mihri mu^carref olmağa şâyeste zıll degül
- 5 Rinde ögünce t^ac^atini şerm-sâr iken
Zâhid niçün bu zenb-i riyâdan hacil degül
- 6 Ta^cn itme cezb-i hüsnüne bak mäh-rûlaruñ
Dil bu huşûşda hele pek müstaķil degül
- 7 Tevfîkden gelür bu edâda sühan Şerîf
Haķ kelâmi işte bu ğayrı degül degül

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 1 Aldandı penc-i rûza bu naķş u nigāra gül
Hubān-ı tāze rûya yeter i^ctibāra gel
- 2 Degme gelüp yüze gir ü zahm-ı zebān ile
Degmez bu gülsitānda begüm nîş-hāre gül
- 3 Gösterdi iūtf u evriyetin olduĝun behem
Ħande ile itdi çîn-i cebîn aşkāra gül
- 4 İster hezārı çengel-i ħār ile şayd ide
Şehbāz elinde ĝoncası çıkmış şikāra gül
- 5 Aldanma şüret uğrısıdur şanup ehl-i feyż
Eyler mi çāre mül gibi gör kim ħumāra gül
- 6 Bir naķş-ı tāze-beste okunmak murād idüp
Mecmū^ca şundi muṭrib-i şüh hezāra gel
- 7 Resm u reh aña yerl ra^cnā billür Şerîf
Âhırde geldi meclis-i faşl-ı bahāra gül

"Mîm ()" Harfi

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 39a Olıcak ħarf-i rû-yı nazm-ı ħoş âyende de mîm
Ĥāme eyler dehen-i dilberî bûsen terkîm

108

Mefā'îlün Fe'îlâtün Mefā'îlün Fe'îlün

- 1 N'ola varırsa beyānumda hep vişāle kelām
Muṭābık olmalıdur muḳteżā-yı ħāle kelām
- 2 Okur ħiredanı mānend-i nüşḥa-i iḥyā
- 3 Hezār güfte-i rengînüme olur meftûn
Dönüp ħayāl-i cemālûñle verd-i āle kelām
- 4 Ĥamûşluk gibi hic cāmî'ü'l-kelām olamaz
Olursa dāl nice vech ü iḥtimāle kelām
- 5 Ķumāş-ı lafz-ı Ķad-i ma'ḥnāya resā-ter olup
Boyunca cāme gerek şāhid-i me'āle kelām
- 6 Saña mu'arref-i zāt olmada süḥan besdür
Delālet eyledigin fehmi Ķıl kemāle kelām
- 7 Şerîf ma'ḥnā-i tesābuḳ iderse lafzı n'ola
Redîf olup bu blḥîn nazm-ı ħôş-maḳāle kelām

109

Mef'ûlû Fā'îlâtü Mefā'îlû Fā'îlün

- 1 Ma'fûvv olur tena'cum içün himmet itdigüm
Olduḳda luṭf içün ṭaleb-i devlet itdigüm
- 2 Kām almaḡı keremde nedür gösterem direm
Ancak budur benüm heves-i şervet itdigüm
- 3 Gûş etmedüñse fenn-i mu'ammāda nāmumı

108.5.b. Boyunca : bu nice (Ü2)

108.6.b. Ķıl kemāle : Ķıl u Ķāle (Ü1)

- Seyr eyile gel o ğamze ile şöhet itdigüm
- 4 Ağyār hār-ı nihāda bakup ol perī-veşüm
Adem gerek dimez mi ki ünsiyet itdigüm
- 5 Her türlü maḥlabuñ tek ü pūsın idüp şerīf
Bildüm ḵanā^catımda imüş rāḥat itdigüm

110

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Tutan gūşuñ yine āġāzasıne kendidür sāzum
Dil-i nālendeden özge benüm hiç var mı hem-rāzum
- 2 Şanup bir ^caşıkāne beste-i nev naġme-i şehnāz
Niyāzum gūş ider mi bilmem evvel mest-i mey-nāzum
- 39b 3 Daḥī nev-beççesidür āşiyān-ı ^cişve vü nāzuñ
.^cAceb olmaz mı dest-āmüz-ı vaşıl ol çeşm-i şehbāzum
- 4 Ġazāl-ı deşt-i ḥüsnüñ şīrlar naḥcīr ider am mā
İder şayd-ı āhuvān ḥüsn-i şāh-ı ^cişve-perdāzum
- 5 Şerīf āmāde seyr-i yār ile zevraḵ-çe²-i āġūş
Kenāra mā²il olmaz mı ^caceb ol şūḥ-ı mümtāzum

111

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 1 Ḥaṭṭ-ı ruḥuñla kim dili tāb-efgen eyledüm
Gerd-i gül ile āylnemi rūşen eyledüm
- 2 Ref^c eyleyince bād niḵāb-ı cemālini
Keştī-i āba ben de o dem yelken eyledüm
- 3 Da^cvet idüp omāhı ḥarīm-i ḥayālūme

Ẓevkım rakı̄bden hele ben eymen eyledüm

- 4 Kāşāne-yi sıfāl-i mey-i āl-i kerem idüp
Bezmi-i şitāyı dāğ-ı dil-i gülşen eyledüm
- 5 Āzādelik hevāsını tāc-ı ser ideli
Ālūdelik şîcārını ben dāmen eyledüm
- 6 A^cdā ile mücadeledür maṭlabum yeter
Aḥbāb ile mübāheşse-i düşman eyledüm
- 7 Tahşîl-i hırka kaydına düşdüm firāğda
Şad rişteye girifte dil-i süzen eyledüm
- 8 Nazmum temeyyüz için süḥan-ı ğayrıdan Şerîf
İnzār-ı ehl-i diḳḳatlı pervîzin eyledüm

112

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Felekden bî-niyāz olmağa bir re²-yi sedīd itdüm
Çıkardum anı gözden kām-bîn olmağ ümīd itdüm
- 2 Tevekkül tekye-gāhında dilüm pîr ḳanā^catdan
Hele terk-i murādāt eyleyüp el ḥaḳ mürīd itdüm
- 3 Ḳanā^cat cāmesin setr-i hevā-yı dil ḥuşūşunda
Resā-yı ḳāmet-i ṭūl-i emel buldum ḥarīd itdüm
- 4 Zer-i pür tābı yandırılmazdan evvel vaşla baş urdum
Velī nerm olmadı hiç sert lken ḍarb-ı ḥadīd itdüm
- 40a 5 Ḥaṭṭı geldikde kıldum başka yüzden ṭarḥ-ı resm-i ^caşḳ
Göñül kāşānesin şimdi güzel naḳş-ı cedīd itdüm
- 6 Göñül nūr-ı nazardan ğayrı görmez vāsıṭa çün kim

112.1.a. sedīd : şedid (Ü2)

112.2.a. pîr : bir (Ü1)

112.4.a. yandırılmazdan : yandırılmazdı (Ü1)

Nigāh-ı ḥasretüm hem nāme yāre hem berīd itdüm

- 7 Şerīfā eyledüm taʿbīr-i şubḥ-ı vaşla ırmeke
Hilāl-ebrūsını gördüm bu şeb ḥābumda ʿīd itdüm

112.6.b. yāre : pāre (Ü2)
112.7.b. ḥābumda : rīl-yāda (Ü1)

"Nūn (ن)" Harfî

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Bahr-ı eş^cārda her dem ki ola kıāfiye nūn
Fülk-i ebrū yem-i hūsn üzre olur rüy-ı nümün

113

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 O bütün kaddini ebrüsini seyr eyle hemān
Yohsa Behzād-i kalemle nice taşvîr ide ān
- 2 Nehy ltsün de hemān dīde-i ğayruña şüren
Bize menşūr-ı emeldür haṭṭ-ı rû-yı canān
- 3 Şāhid-i hūсне virür revnaḳ ü fer ḥil^cat haṭṭ
Şāhib-i cāh bulur ferve-i semmūr ile şān
- 4 Çeşm-i āyīne saña vech-i şebelden rüşen
Neş²e-i nisbet ile la^clüñe güller ḥandān
- 5 Halka-i bezmi Şerīfā aña beñzetdüm klm
Şayd-ı murğ-ı ṭaraba dām ḳurarlar yārān

114

Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilātün Fā^cilün

- 1 İzn-i būse la^c-i ḥandānında zāhirdür bütün
Gerdiş-i çeşm velī inkāra dā²irdür bütün
- 2 Çeşm-i hūbān görmemişdür naḳş-ı nāz-ı ğamzesin
Nükteler manzūme-i hūsnünde zāhirdür bütün
- 3 Hūsn-i şūret başḳadur ma^cnā-yı behcet başḳadur

113.2.a. Nehy : tehi (Ü1)

113.4.a. şebelden : şebelden (Ü2)

- Şişve fenninde bütānı şanma mähirdür bütün
- 4 Āyet-i ḥaṭṭı gelince meyl-i islām itdiler
Kākūl ü müjgān ü çeşmi dıme kāfirdür bütün
- 5 Ṭavrına dilberleri dil şifte kıldı o şūḥ
Şīve vü üslūblar seyr et nezāʾirdür bütün
- 6 Ḥaṭṭ-ı zümrüd laʿl-i leb elmās ğabğabdur dişi
Bağ dehān-ı dilbere dürc-i cevāhirdür bütün
- 40b 7 Fazlın insānuñ iderken kār-ı girdārı beyān
Ḥulķı ḥalkuñ zıkr ü ʾirād-ı mefāḥirdür bütün
- 8 Bu zemīnin şehsuvārı mīr-i nā-şāddür Şerīf
Şanma her lāf-ı kemāl erbābı şaʿirdür bütün

115

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 ʿArz iderken ğayre ḥaṭṭuñ ğamzeler maḥbūbdan
Beñzer inhā-yı selāma hāmiş-i mektūbdan
- 2 Caddesi gülzār-ı maḥşūduñ ṭarīḫ-i şabrdur
Himmeti saʿd-ābād doğrıdur reh-i Eyyūbdan
- 3 Neşr-i şayt eyler emīrān heyʿetin tebdīl ile
Nām ider peydā nigīn bağ şüret-i maḥlūbdan
- 4 Sāye-i ḥaṭṭında dil gülşen-i nişīn kām idl
Fārīg olsa āh-ı çeşmi fitne vü āşūbdan

113.5.a. şūḥ : ḥūm (Ü2)

115.1.b. hāmiş-i : nāmeş (Ü1)

115.2.b. Himmeti saʿd-ābād doğrıdur reh-i Eyyūbdan : Fārīg olsa āh-ı çeşmi fitne-i āşūbdan (Ü1)

- 5 Hüsni bî-endâzedür mevzûnluğ naḥl-i güle
Dilberân çok feyz alır endâm ile üslûbdan
- 6 Böyle rûşen tâb-ı mirʿât-ı ḥulûşuñ var iken
Sen Şerîf ikbâle nâz it şâhid-i maṭlûbdan

116

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Muşavver ʿarızuñ reng-i bahâr-ı ḥande-i gülden
Sırışte kâkülüñ mevc-i hevâ-yı bû-yı sünbûlden
- 2 O laʿl-i cān fezānuñ mest-i cām-ı ʿaşkıdur ʿâlem
Kim olmuş âferîde âb u tâb-ı neşʿe-i mülden
- 3 Sebak âmûz-ı ḥüsn üstâd-ı ʿaşk imiş meger seyr et
Gül evrâkuñ pür eyler güfte-i rengîn-i bûlbûlden
- 4 Üerâfetle o lebden bezme nuḳl-ı şekkerin ister
Budur mefhûm-ı mînâ ltdigi âvâz-ı ḳulḳulden
- 5 Alup bâzâr-ı ḥüsnüñ bû-yı müşgîn ʿanberin bildüm
Ḥaṭ-ı nümûde fehmi eyledüm ḳadrin o kâkülden
- 6 Güzeldür şâf-ı ṭabʿa ḥâme-i esbâba minnetsiz
Temâşâ şüret-i maṭlûbu mirʿât-ı tevekkûlden
- 7 Şerîf üstâd ṭabʿum nesc-i dîbâyı sühân kılsa
İder târın reg-i şemʿi şebistân tahayyûlden
- 41a

115.5.a. bî-endâzedür : bî-enzâredür (Ü2)

116.7.b. reg-i : reng-i (Ü2)

118

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Dilde de dīdede de qadd-i dil-ārā mevzūn
Lafz-veş mümkün imiş kim ola ma^cnā mevzūn
- 2 Qaddine serv olamaz mışra^c-ı şānī ammā
Meger ol geydügi dībā ki ser-ā-pā mevzūn
- 3 ^cAşka da bestelüğe bir dil-i maṭbū^c gerek
Nazm ister ki ola nağme dahi fā mevzūn
- 4 Neşr olur ekşeri manzūmelerüñ her sühanı
Hüsnüdür olduğı destār-ı bezr-i nā-mevzūn
- 5 Bildirür qadrini erbāb-ı kemālüñ dūnān
Her dürr ü gevher olur seng ile zīrā mevzūn
- 6 ^cAdl-i taṭbīkdedür qalblerin iki şerīk
Kār olur pille muvāfiq ise her cā mevzūn
- 7 Ma^cnevī-i rabṭ-ı derūn hāşıl olur birbirine
İki mışra^c gibi olduqda dü hem pā mevzūn
- 8 Yār sencide gerek söz hele lāzım eş^cār
Yohsa olmaz sühan-ı ^cāşık-ı şeydā mevzūn
- 41b 9 Ne bihīn kışver imiş memleket-i nazm anda
Bahırlar var çü güher cümle Şerīfā mevzūn

119

Me^cülü Fā^cilātü Me^cülü Fā^cilün

- 1 Bir būsecikde yok mu o nūr-ı sefīdden
Olmaz mı hışsemüz şeker-i mäh-ı ^cīdden

118.4.b. bezr-i : berz-i (Ü2)

118.6.a. ^cAdl-i : ^cadle (Ü1)

118.8.a. Yār : yāre (Ü1)

- 2 Şandum hılāl-ı ʿİd şarılmuş o sîneye
Fark itmedüm ben anı o sîmîn şerîdden
- 3 Çok kimseler urulmuş o bāzūlara bugün
Gördüm o şehsuvārı gelürdi cerîdden
- 4 Maẓmūn-ı şūh-ı tāze-edādur beyān iden
Añla ẓumāş-ı hüsni libās-ı cedîdden
- 5 Gāh el virür murād pes ez ye's didüler
Kurtulmadum keş-ā-keş-i dest-i ümîdden
- 6 Tahsîn iderse fitnat-ı üstād eger Şerîf
Bilsen de hüsni-ı ʿabʿuñı bu nev-şenîdden

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Kerem sāʾikşiz olmaz rû-nümā bir şāh-ı vālādan
Degül bî-vaşta çün sāye-Mihr-i ʿālem-ārādan
- 2 Olur peydā derûn seng saht-i kāndan gevher
Kimi mahrûm eyler ẓābıllıyet feyz-i Mevlādan
- 3 Egüle hep firîb-i şāʾıkā teẓsîr-i hān eyler
Telezzüz ğafletî mîkdāridur insāna dünyādan
- 4 Muvāfıkdur mülāyım şüretān tendî-i meşrebde
Müdelleldür bu daʿvā çü şeş-i bād ile deryādan
- 5 Emānetken mecālis dost-rulukla dü setr ve lakla sühan çîni
Hemān düzdîʿ-i ʿarrāra nedür bezm-i ehibbādan
- 6 Niçün almaz ele āyîneʿ-ı ẓalbüm benüm bir gün
Bulurken yār elbette şafā hüsnuñ temāşādan

- 7 Libās-ı fażl-ı zātī olmak ister zīb-l insānı
Yaraşmaz zīnet itmek istiḥāre naķş-ı kālādan
- 8 Şerīfā fārisān itmiş tesābuk çok bu meydānda
42a Sen alduñ o gideli rengüñ metāḥı nazm u maḥnādan

121

Mefāḥilün Mefāḥilün Mefāḥilün Mefāḥilün

- 1 Varılmaz semt-l maḥnāya tarīķ-l zīb ü ziverden
Geçilmez hāşıye pel olmadıkça cedvel-l zerden
- 2 Bulurblr gün güşāyış ḥukde-l ṭabḥı hünēr-mendān
Bu sırr-ı sırr beMihri eyledüm hall gonca-l tenden
- 3 Keder görmez vaķār ehli olandan nāẓır-l rūyu
Belī riş-l sefīde sūziş ırmez .i.mihr-l enverden
- 4 isnād-l ḥayb idince yārān iltizām eyle
Çalışı nefsüñden efzūn setre görsüñ ḥayn-l dīgerden
- 5 Mekān iḥdād ider aḥyān-l bā himmet ğarībāna
Nazar kıl ḥızzet-l aḥrāza luṭf-l ṭab-l cevherden
- 6 Güşād-l dil güşād-l çeşm-l hayrānuñ olur ḥaynı
İştsem ḥarf-l vaḥd-l vaşlı o şüh-l nāz-perverden
- 7 Komez ḥālī ğıbl ḥālī hemİşe eylemiş ülfet
Meges-veş ḥarf-l düşnām aldı lezzet laḥ-l dilberden
- 8 Şerīfā şāḥirüñ ṭümār-l nazmından ḥayān bahtı
Ne ḥācet itmek istiḥrāc anı aḥkām-l aḥterden

122

Mefāḥilün Mefāḥilün Mefāḥilün Mefāḥilün

- 1 Muḥammer laḥli rūḥ-l bādeden reng-l gül-l terden
Sirişte yāseminle baķ o gerdan-l şır ü şekkerden

- 2 Ğazelde vaşf-ı būs-i lebden ey dil iltizāz itmek
Hevā-yı neş'e-mendīdür hemān bezm-i muşavverden
- 3 O şüh-ı seng dil virsün mi buse la'î-i nâbindan
Ümîd itmek 'âbesdür bir içim şu âb-ı gevherden
- 4 Ben ihsân añlarum cevrlñ ğazabdan etse çün ğonca
Anı zam eylerüm buse işâret la'î-i dilberden
- 5 Saña çok görmez ancak blr nigāh-ı nâzenini cānān
Şıyānet kâsd ider 'âşıkları içre nazarlardan
- 6 Şu'â-ı şîr-i reng-imāhitābuñ sırrın añlatdı
O meh-rû gösterüp kârf-ı siyeh semmûrdan gerden
- 7 Alup her şîvesinden taze ma'ne çide eylersün
42b Şerîfâ mîve-i nazmı o nañl-ı nâz perverden

123

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Mañlab ancak hüsni sîretdür şafâ-yı sîneden
Şûrete itmez nazar ehl-i dil ol âyîneden
- 2 Düş-i bālâ kâle-i pûş hüsni hal ol zâhidâ
Sen hemān taqva libâsın şanma gül-i peşmîneden
- 3 Fikr-i rûziden ider âsûde 'abdi bendelik
Murğı çîn-i dām ider âzâde kayd-ı çîneden
- 4 Levh ü lu'c erbâbı da yekdil degül blldüm görüp
Rind ü tıfluñ ihtilâf-ı meşrebin âzîneden
- 5 Köhne mey nûş eyledüm 'îş-i şebâbı yâd idüp
Taze zevk itdüm hayâl-i 'işret-i dîrîneden

122.4.b. ğazabdan : ğadalandan (Ü2)

122.4.b. çün : hün (Ü1)

123.2.a. bālâ : hâle (Ü2)

- 6 Sîm ü zer var anda bunda gevher-i hayr-i du^cā
Hūbdur teşhîr-i hāṭır feth-i şad-gencîneden
- 7 Rû-yı dîl görmek ise ^calemda maḳşûduñ Şerîf
Sîneñi âyîne-veş sâf eyle gerd-i kîneden

Fe^cilââtün Fe^cilââtün Fe^cilââtün Fe^cilün

- 1 ^cÂrı yok hîle gerek İtdiğl tezvîrinden
Şirretinde utanur var ise takşîrinden
- 2 Cāhili hîl^cat ile farkındur tezyîñüñ
Hüsn-i ḥaṭṭla süḥan-ı behîde tahrîrinden
- 3 Şāḥib-i fehḥ ü zafer olmağa şāyān dāver
Ballıdur memleket-i dilleri teşhîrinden
- 4 Beḫl ider vāye-i şāyeste vezîr öyle gerek
Müstakîme kalem ü kec-reve şemsîrinden
- 5 Olsa bî-rābıṭa güṭṭarı o şūḥuñ nola kim
Ma^cnā āşufte olur şîve-i takrîrinden
- 6 Baṭınuñ ^cilmine de başka lisān var mevzū^c
Sırr-ı rûṣyā bilinür görseñe ta^cbîrinden
- 7 Sîne-şāfî İdūñen vāsıṭa-ı nūr-ı derūn
Mihrüñ al cām ile kâşāne-yi tenvîrinden
- 8 Ḥaṭṭı vech-i ḥüsn üzre anı ḥall İtdi Şerîf
43a Baḫşimiz muğlaḫ idi zülf kerem-gîrinden

125

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Şor ey dîl nām-ı yārî faşş-ı laʿl-î dilsitānından
Bil ol üşkûfe-î nāzî kôküp ʔarf-ı dehānından
- 2 Şafā-yî tāb-ı ruḥdan sâde levḥ-î ʿaşk idüm şimdi
Beyān-ı ḥüsni bildüm ḥaṭṭınuñ ḥüsni-î beyānından
- 3 Ḥaḳ İḳatda geçilmez göz göre seyr et iki pül var
Komuş cū-yî mecāz-ı ḥüsnuñe ḥaḳ ebruvānından
- 4 Şikestî ʔarf-ı ebrūsunda ol şūḥa kuşūr olmaz
Olur maʿlūm zūr-ı Rüstem ḥüsni kemānından
- 5 O nūr dīde-î çeşm-î intizārum eylesün rüşen
Çerāğ olsun nigeh çün mäh-ı .l.mihri-î ḥüsni ü ānından
- 6 Dîlüm bir nāzenīn bintüş-şefe ile eyledi maʿmūr
Yine bir nev-ʿarūs oldum melāḥat ḥānedānından
- 7 Şerīfā bildigüm tā ʿahd-î nevrüz elestidür
Şorarsa yār-î cānum ger mey-î .l.mihri zamānından

126

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Şevḳ-î taḳrībūñle alsam çeşme gāhî dūrbīn
Gösterür tenhāsını seyrāna rāhî dūrbīn
- 2 Bāğ-ı kūy-ı dîlbere eyler resā şehper gibi
ʔarfetü'l-ʿayn içre bak murğ-ı nigāhî dūrbīn

125.1.a. dilsitānından : lisānundan (Ü1)

125.6.b. melāḥat ḥānedānından : muḥayyet ḥāne anından (Ü1)

- 3 Çeşmin ister kim yoluñda eyleye pāyı taleb
 ʿĀşıkın olsa münāsib şāhrāhı dūrbīn
- 4 Perde-i şebden temāşā kılmak için bī-hicāb
 Cāme-ḥāb yāre eyler mihr ümāhı dūrbīn
- 5 Āh-ı ḥasretdür bakılsa şuʿle-i medd-i nigāh
 İstemez āyīne dildür dūd-ı āhı dūrbīn
- 6 Bir reh-i nā-refte eyler de küşāde kārına
 Şayd ider āğūş-ı çeşme tā o şāhı dūrbīn
- 7 Bir perī peyker güzel görse Şerīfā naḳş idüp
 Şīşe-i taşvīr ider nūr-ı nigāhı dūrbīn

127

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 43b 1 Kāmetüñ ʿaşırında virdi pek bülend āvāze ḥüsn
 Ḥaṭṭınuñ buldı bahārından cemāl-i tāze ḥüsn
- 2 Mest-i nāz u ʿişvedür dilber ḥaṭ-āver olsa da
 Rūz u şeb muʿtāddur zīrā şarāb-ı tāze ḥüsn
- 3 Mümkün oldu ḥaṭ gelüp bakmak kitāb-ı rüyuna
 Buldı çün mecmūʿa-i dil şimdicek şīrāze ḥüsn
- 4 Şāhbāl-i ḥaṭṭı açup ḥaylī tüleklik eyledi
 Başladı bālā hevā-yı nāzda pervāza ḥüsn
- 5 Güfte-i şīrīnter oldu ḥaṭṭ-ı laʿl-i yār aña
 Būselikde başladı rengīn bir āgāza ḥüsn
- 6 Hūblardan ser-bülend olmak boyunca cāmedür
 Çün kad-i bālāsı verd-i yāra şad-endāze ḥüsn
- 7 Nağme-i rengīn-i şarāb kāse-i ṭanbūr olur

127.6.b. bālāsı : bālānı (Ü2)

127.7.a. olur : dūr (Ü1)

Māye-i naķş-ı ʔarab vırse Şerīfā sāza hūsn

128

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Nüvişte ʔaʔʔ-ı müşgīnün kenār-ı rûda gördüm ben
Gülistān üzre bir taʿlīķa-ı nümûde gördüm ben
- 2 Lebinden aʔladum zevķ-i kelāmın bī-sühān ammā
Lisān-ı şūh-ı nāzuʔ ğamze-ı pür-gûda gördüm ben
- 3 ʿAyan her nokʔa sende kilik-i şunʿuʔ hūsn-i taḥrīrl
Anı vāżʿ-ı becā-yı ḥāl-ı ʿanber-bûda gördüm ben
- 4 Zebān-ı yārdan rāvilik eyler çeşm-i gūyāsı
İder naķl-i kelām- tūtī ol āhûda gördüm ben
- 5 Bulubdur ḥ^vāb-ı yārī seyr olunca seyr-i hūsn itdüm
Bugün bu devlet-i bīdārı ol uyḥuda gördüm ben
- 6 Gümān-saḥtdur bildüm ki kurmuşlar kemend ile
ʔaķılmış ʔurrasın pür ḥam ser-i ebrûda gördüm ben
- 7 Görülmez bir civānıñ pençe-i ḥurşīd-i rûyunda
O tāb-ı cezbe-i hūsnı ki ol meh-rûda gördüm ben
- 8 Muḥāfız idell ḥışn-ı derûna dāver-i ʿaşķı
Diyār-ı ḥāʔırı her fītreden āşûde gördüm ben
- 9 Şerīfā şūh u şīrīn öyle nuṭķ-ı çeşm ü laʿli kim
44a Anı ne Nergisī ne Nābiʔ-ı ḥoş-gûda gördüm ben

128.1.a. müşgīnün : müşgin (Ü1)

128.2.b. nāzuʔ : nāzdan (Ü1)

"Vāv (و)" Harfı

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Ğāfiye vāv olıcaķ mıřı lder sū-be-sū

Vezn-i ebyāta çü şāhın-i terāzū tek ü pū

129

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Rehā bulsun da tek çın-i tegāfülden hemān ebrū
Nişān-ı tır-i ğamzeñ dil ķo olsun ey kemān ebrū
- 2 O şāhuñ cünbiş-i ebrūsuna fermān-berüz zırā
Ĥaṭı nola ruḥı menşūr-ı vuşlatdur nişān ebrū
- 3 Dü bālādur perestış mezheb-i ^caşķ u maḥabbetde
Kim etmişdür iki miḥrābı bir yerde ^cayān ebrū
- 4 Kemerlerdür meger sādābī-i gülbāğ-ı ruḥsāra
Nola olsa medār-ı ebrū-yı ḥüsn ü ān ebrū
- 5 Cemālinde Şerīfā ḥüsn ü ānuñ iki nūnīdür
Ya ān üstündeki medde işāretdür hemān ebrū

"Hā ()" Harfî

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

Harf-i hā ile muḳaffā olıcaḳ mıṣraḳ geh
Mıhr-i ma' nāya olur sūnbūle maṭlaḳ ey meh

130

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

- 1 Bulur nerm-i ḥaṭından nāz u ṣīve meh-likālarda
Sebebdür i' tîdāle nev-bahār elbet hevālarda
- 2 Hem āvāze ḡegüldür naḳş-ı insān kār bāryla
Ḥalāvet bîṣ-terdür sāzdan ṣîrîn ṣadālarda
- 3 'Ulüvv-i cāha bādīdür nevāziṣ zîr-i destāna
Berāt 'izz ü ṣāndur sāye' -i ṣehper hümālarda
- 4 Dü-ṭanbūruñ baḳılsa hey' eti mînā-yı ṣahbadur
Görülmek niṣf-ı keyf-i bāde ḳāblıdür nevālarda
- 5 Şerîfā la' -i nābî sîne' -i ṣāfî ḥayāllıyle
Dil ü cān 'aşḳ-ı cānān ile her laḫza ṣafālarda

131

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Harf olur noḳṭaya rehber dehenüñ zımnında
Lafz ider ma' nāya nāziṣ sūḥanuñ zımnında
- 2 Billinür luṭf-ı kelāmı leb-i ṣîrînüñ
Güfte-i ṭuṭî-i ṣekker-ṣikenüñ zımnında

- 44b 3 Hıat füzün eyleyecek kadrini aldı zāhir
Ma^cnā³-i sīb-i nüvişte zeķānuñ zımnında
- 4 Fikr-i rūyunda iseñ seyr-i hıatın ile recā
Görilür gül dahī seyr-i çemenüñ zımnında
- 5 Mazhar-ı luṭfu degülken bize ağıyār gibi
°Acabā eyledügi çevrinüñ zımnında
- 6 Baķalum rūyuña bir vechile kim dīde³-i dil
Rūşunā ola o vech-i hūsnüñ zımnında
- 7 Ma^cna-yı tāze-yı da^cvā çıkar elbette Şerīf
Köhne eş^cāra nazīre dimenüñ zımnında

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Hılūş-ı dil yeter ārāyış ü zīver huşūşunda
Şafādur māye-i hūsn ü bahā gevher huşūsunda
- 2 Anuñ kadr ü °ayārın eylesin kalbünden istikşāf
Mihekk olmaz süveydā gibi sīm ü zer huşūşunda
- 3 Baķılsa sū-be-sū °ayn-i hayāt āşār-ı rūşendür
Bedel āyīne āb-ı Hızra İskender huşūşunda
- 4 İderken hıat güzel tahır-ı vechin hāl-i müşgīnüñ
Cihānuñ kıl u ķālī hāmdur °anber huşūşunda
- 5 Göñül gencīne³-i lebrīz-i istīgnā dahi olsa
Dehānı hırş açar la^c-i leb-i dilber huşūşunda
- 6 Şerīfā me³haz-ı hūsn-i beyānum rūy-ı dilberdür
O vech ile güzeldür nazm-ı şūhum her huşūşunda

133

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Nā-resā olsa da rıf^catda hümā-pāyesine
Mütevāzī^c gerek ādem yline hem-sāyesine
- 2 Devr benüm dıyenün cevher-i İdrākına bak
Olma dil-i şıfte zāhırdeki pirāyesine
- 3 Bozma biñ kāmā bedel bulduğun İstıgnāyı
Öyle kālā-yı fūruht eyleme sermāyesine
- 4 Pür dur-i nāb bulur destini manend-i şadef
Bir iki katre ile kânı^c olan vāyesine
- 45a 5 Būse²-i İa^cil için şikle^t-i İbrām İster
Gevherün lāzım ağar nakd-i girān-māyesine
- 6 Ne bu lezzet-i ten pālūde-i mümünundan Şerīf
Gül-şeker mi İdi āyā ki ğıdā dāyesine

134

Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlâtûn Fe'îlûn

- 1 Keyflendi leb ki şevk-i şebahden bâde
Bâ'îş-i neş'e-i serşâr budur şahbâda
- 2 Dāmuma sanki şikār oldu ğazāl-ı hūrşîd
Şayd idince gözü âhūmu bugün şahrâda
- 3 Būseler bâğ-ı cemâllinde o şebnemdür kim
Ġoncalar eyleye üşkûfte gül-i zîbâda
- 4 Sîredür çeşm-i heves genc-i kıanâ'at malı
Yine muhtâc gönül devlet-i istîğnâda
- 5 Cem'i māl ile ele gevher-i ma'îlab girmez
Şarf-ı sîm ü zer ile kām alınur dünyâda
- 6 Zîb-i şûrile mübâhât yaraşmaz zâtîñ
Hîlîye-i fażl ile ârâste kıl ma'c'nâda
- 7 Bulunur varsa der-i nazmuña mânend Şerîf
Tab'ı Hâşmet gibi bir gevheri çok deryâda

135

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 İder hānende enfās-ı hayātı med ʔarablarla
Olur her dem bahār eyyāmı ʿömrüñ gonça leblerle
- 2 Ne rengīn oldu şohbet şerm-i ʿaşq u nāz-ı dillberden
Bu gice dāhīl-i bezm-i vişāl idem edeblerle
- 3 Vişāl ümmīdin itmezken gelüp āğūşuma cānān
Ne zevk İtdüm hele ki būs-i lebler ki ʿaceblerle
- 4 Gül ü lıman şarābı gıbi verdi cāşını cāna
Lebin būs eyledüm āmīzeş-i luṭf u ğazablarla
- 5 Yeter nīrū-yı bāzū-yı tevekkül şayd-ı maḫşūda
Kemen endāz olup her sūya aldanma sebeblerle
- 6 Huşūl-ı kām İçün beşdür hemān ʿarz-ı ʿubūdiyyet
Kibāra gel tehi dest-i duʿā açma ʔaleblerle
- 45b 7 Sevād-ı şehirde maʿnā-yı raʿnā veş çıkup şimdi
Şerīfā gel kenāra dostlardan münteḫāblarla

136

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Ruḥ-ı ḥübāna olmakdur egerçi āb-ı rû sāde
Olur ammā ki bî-ḥaṭṭ-ı nükteden vech-i nîgû sāde
- 2 Kamaşmışdur nazarlar zīnet-i kālā-yı ḥüsnünden
Birez kılsun libāsın zībden ol māh-rû sāde
- 3 Bulur kim mā yekān devlet bu devr-i ṭurfe ṭūr içre
Olur ekşer müzeyyen sāğar-ı şahba sebû sāde
- 4 Ḥulûş-ı dil bulur mu ehl-i zīnetle iden ülfet
Olur mu reng-i gülden gülşen içre °aks-i cû sāde
- 5 Ūafer-i yāb-ı adüvv olmakda besdür rast bir ḥādım
°Aşā Fir°avnı āciz eylemişdür dest-i Mūsā'da
- 6 Kabā-yı ḥ°āhişin blñ naķş ile eyler ṭırāzında
Derün-ı bü'l-hevesde olmaz aşlā arzû sāde
- 7 Olur mu cû-yı nazmuñ der-i ḥôr rağbet Şerîfāya
Nice āb-ı ḥayātuñ °aynı şular var berû sāde

137

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Ḥayāl-i ḥubb-ı ḥāl ü fikr-i kıand-ı la°-ı dilberle
Olur ālūde ehl-i keyf-i °aşkıñ ḥ°ābı şekerle
- 2 Slyeh dil dilberün eşk-i recā şāf eylemez kalbın
Olur ol āhen-i ḥāmuñ cilāsi sîm ile zerle
- 3 Fûruḡt itmez metā-ı vaşlı ḥübān bî-zer-i meskûk
Nedür sevda olsa da pür-kenz-i ṭab°uñ dürr ü gevherle

- 4 Cemālün mäh u hem .i.mihr-i vefā rūyuñda rahşāndur
Senün mähıyyet-i hüsnün degül bir şems-i hāverle
- 5 Şerîfā mu^cteberdür sāde rū-yı şāhid-i maẓmūn
Belîğ olmaz ğazel elfaz u hüsn-i hatı u zîverle

138

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Hatı müşğînini seyr it rahı pür āb u tāb üzre
Temāşā eyle mevc-i ^canberi bahı-i gül-āb üzre
- 46a 2 Görüp bālā-yı ruhsārında fehmi itdigü ebrusun
Celî hatılla o meddür çekmiş üstād āfıtāb üzre
- 3 Muraşşā^c cāme-i zibā gıyınmış duhtı rez şandum
Görüp zîver-nümā la^cı-i lebin cām-ı şarāb üzre
- 4 Lebından hatıı leb ehl-i dile ma^cnāda şîrîndür
Sühandan eylemez terciḥ bir zevkı kitāb üzre
- 5 İder ^cış-ı müdām elbet olan der-dest ile kânî^c
Degüldür meclis-i taşvîr gör kim inķılāb üzre
- 6 Bilüp haddin çü pür kār itmeyen vaẓ-ı kıdem ḥāric
İder emrin idāre merkez-i nehc-i şavāb üzre
- 7 Şerîf erbāb-ı ^cirfān didler bir vefķ-i meşreb heb
Cevāb olmaz hele bu nev-zemînde bu cevāb üzre

139

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

- 1 Koma gel naķş-ı sivā kalb-i hulūş-āyine
Cā-yı taḥrîr degüldür varakı āyîne

137.5.b. zîverle : zîrle (Ü1)

138.2.b. meddür : urub diz (Ü1)

- 2 Dill eyleser ider kân-ı me^cârif tev^hîd
Bir şadef bir dürr-i yektâdan olur gencîne
- 3 ^cÂleme nûr-ı başa olmağa isterseñ eger
Mihr-veş şâf hep âfâk ile olsun sîne
- 4 Pîr-i çarhuñda göre arz-ı kumâş u zîbin
Kehkeşân ile hele eyle nazâr Pervîne
- 5 Teng-i kâlâ-yı hevesdür dil-i h^vâhiş-kârı
Zâhid eyleser dahi câmesini peşmîne
- 6 Bulunur tâze vü ter mîvesi her faş-ı Şerîf
Yok nihâyet şemerât kalem-i çübîne

Mefâ^cîlün Mefâ^cîlün Mefâ^cîlün Mefâ^cîlün

- 1 Küşâde rûy olup kıl halka-i gûşuñ bâb-ı hâcâta
Derûñ sedd itme dest-i redd ile erbâb-ı hâcâta
- 2 Cevâhir nev bahârı bâğ-ı kâma âbyârı kıl
İrîşdür bād-ı luṭfuñ gonca-ı şādāb-ı hâcâta
- 3 Muḳarrerdür şikār-ı maḳşad eylersüñ ḥulûşuyla
Ḳıyām u ruk^cudan tîr ü kemān miḥrāb-ı hâcâta
- 46b 4 Ḥayāt bî-glirāndur ḥıfz-ı āb-ı rû-yı istiḡnā
Mededdür yā dil ol vırme mesāğ eṣrāb-ı hâcâta
- 5 Hemîşe dilde peyvend-i tevekkül muḥkem olsun da
Degül māni^c teşebbüs dāmen-i esbāb-ı hâcâta
- 6 Nigāh-ı iltifātın kıl recā İcāz idüp nāmeñ
Olur bād-ı hevā-yı kākülü iṭnāb-ı hâcâta
- 7 Ḥuşûl-ı maṭlaba gûşş müfîd olmaz mücerrebdür
Hemān tevfiḳdür nāfi^c Şerîf aşḫāb-ı hâcâta

Mefûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fa'ûlûn

- 1 Hâlüñ ki şayar °anber-i hāmı bile hıçe
Rağbetlû dehān-ı hatuñ olmağla yeñice
- 2 Nāzik dehenüñ beyt-i hat-ı la'îlûññ ey şūh
Bir nükte-i rengînidür ammā ki hafıce
- 3 Pā-beste kalur bād-ı şabā dahi düşünce
Ol zülf-i girih der-girih-i pür-hām u pıçe
- 4 Bendeñ gibi biñ °aşıq-ı halvet nigarān var
Sen şāha gönül °arz-ı merām eyleye nıce
- 5 Eyler o müşāğib bize tertîb-i kevāzib
Eglendi kazıyye bu kıyās üzre netıce
- 6 Bir zevk-i şekker hı'āya senüñle varalum da
Derbān idelüm devlet-i bîdārı bu gıce
- 7 Nazmum gibi vaşfında kumāş ister o servüñ
Endām gerek öyle Şerîfā bu nesıce

Mef'ûlû Fâ'îlâtü Mefâ'îlû Fâ'îlûn

- 1 °Arz-ı emelle müsterek eyler vebāline
Halk ehl-i hāl bulsa bile kor mu hālne
- 2 Nokşanın añlamaz kışi bu naqş-ı heykelüñ
Sa'y itmedikçe nefis-i nefîsüñ kemāline
- 3 Tā olmadıkça fā'ide ne dest-i sūd şıf
Mālik dinür mi hāfız olan şahşa mālına
- 4 İkbāl-i istikāmet ile müstezād olur
Tîrüñ medārı rāstlığı per ü bāline

- 47a 5 Bıldı lebümi vü ruḥı .i.mihr olduḡun baḡup
 Āyīne içre ʿālem-i ḥüsnüñ mişāline
- 6 Maẓmūn-ı tāze sen ḡalem-i şunʿuñ eyle fehmi
 Yārin Şerīf ʿibret ile baḡ cemāline

143

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Olmadıḡca tā muḡayyed defter-i taḡdīrde
 Der-kenār olmaz murāduñ rıḡʿa-i tedbīrde
- 2 Ḥaṭır-ı erbāb şūret eylemez şafvet ḡabūl
 Naḡş olur olmaz cilā āyīne-i taşvīrde
- 3 Bulduḡundan her süḡhan āvāze-i şöhret hemān
 Naḡmedür baḡ kār-ı ḡāme ḡālet-i taḡrīrde
- 4 Her dil-i şāfuñ degüldür pīşesi izḡar-ı ḡāl
 Cevher-i mırʿāt-ı ser zāhır velī şemsīrde
- 5 Sāl-ḡurde şayd-ı kāme māʿil ü āmādedür
 Kim ʿaşā vü pūşt-ı ḡam tır ü kemāndur pīrde
- 6 Nüşḡaʿ-i ḡaṭṭında çok vech-i bedi-i maʿnevī
 Şanʿat ammā ṭarz-ı naḡz üzre anı taʿbīrde
- 7 Reh-nümālık eyleyince sehıdür tabʿuñ Şerīf
 Semt-i bī-mānendi bulmaḡ vādiʿ-i tanḡīrde

144

Mefʿülü Fāʿilātü Mefʿülü Fāʿilün

- 1 Ḥüsni ʿazīzdür dem-i ḡaṭṭ-ı ʿizārda
 Şemsüñ belī şerefi olur nev-bahārda

- 2 Eyler ʿaṭıyye bād-ı hevā bû-yı kākülün
Var mı şabā-veş ehl-i kerem rûzgārda
- 3 Bîñ āha bîr ḥayālünî erzān bilüp alur
Sevdā-ger-i maḥabbet olur kesb ü kārda
- 4 Āhū degül ğazāle-i ḥûşîd şayd ıder
Ol şehsüvār-ı ḥûsn ü melāḥat şikārda
- 5 Alsa ele kitāb olur endāmı dîlberün
Mānend-i serv-i ḥûb-nüvîşte kenārda
- 6 Gel ey Şerîf ṭālib-i cāh-ı kânāʿat ol
47b Yok intifāʿ anuñ gibi hiç bîr dîyārda

145

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- 1 Bādenün bûyı ğirān neşʿede ḥûş olsa bile
Bed olur ḥalk-ı hevāyîde beşûş olsa bile
- 2 Aldadur ṭavʿla ki esb-i ḥardan gibi seni
Her nefes nefside şad cûş u ḥurûş olsa bile
- 3 Ne fûrûġu olacak şemsi dîrûġuñ zihne
Ne kadar tâbver-i meclis-i ġûş olsa bile
- 4 Beñzemez lafzla taʿbîre belî keşf-i zamîr
Peykden inṭak olur nāme ḥamûş olsa bile
- 5 Geçemez fehm-i beşer dāʿîre-i mevhûmun
Ne kadar şuʿle-i cevvăle-i hûş olsa bile
- 6 Olur az cān u dîl āşüfte-i ḥûsn ü nāzı
O perî-peykerün insān sürûş olsa bile

145.2.a. ḥardan Ü1'de yok

145.3.b. meclis-i ġûş : cevvăle-i ḥûş (Ü2)

- 7 Var güher subhî bu sevk-i sühanuñ çünkü Şerîf
idemez hîle kalem hurde-fürûş olsa bile

146

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Şafha²-i berg-i gül-i ter o ruh-ı üşkûfte
Tâze âğâze²-i hüsne hat-ı nevdür güfte
- 2 Her perî silk-i hayâlün yine pîrâsıdır
Dür-i dendânı ^caceb olmuş lken nâ-süfte
- 3 Nakş-ı şun^ca nazaruñ âyine²-i ibret kıl
Sâde-rûlar seni tâ eylemeye âşüfte
- 4 Görinüp vâdi-yi ğafletde yürü râst-müddâm
Semt-i maşşûda çeker sâlikî râh-ı hufte
- 5 Sen mehibb eyler iseñ bād-ı hulûşa sîneñ
Gerd gine dil-i ^câlemden dur hep refte
- 6 Şâf-ı tab^cân ile âsûde dill ins ile Şerîf
Külfet eyler idüm ülfetde dahi âlûfte

147

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Keyf ü kemmi fehmi olunmaz ^câlemün ezhân ile
Tartılır mı hiç zemîn ü âsumân mîzân ile
- 48a 2 Vaqt-i nevrûz irmedikce güllerî açmaz şabâ
Her dem ammâ gonca-i tab^c açılır elhân ile
- 3 Şûrete ma^cnâ virür ma^cnâya şûret hüsni ü ân

145.7.a. subhî : senâ (Ü2)

146.2.a. pîrâsıdır : pîrâyesidür (Ü2)

146.3.a. eylemeye : eyleyeler (Ü1)

146.6.b. dahî : bile (Ü1)

- Dilber olursa müzeyyen zîver-i ʿirfān ile
- 4 Revnāk-ı bāğ u çemen sermā vü germādan gelür
İntizām-ı mülk olur ki ʿahruña ihsān ile
- 5 Mihr ü ʿilʿat kār-ger olmaz nüfûz-ı emrde
Şāhibbān olmak gerek mümtāz-ı nām u şān ile
- 6 Güft ü gū-yı ʿaṭṭ-ı yār-ı bî-vefādan bezmde
Tāze maʿnā söyleşmek hūbdur yārān ile
- 7 Gūşmāl olursa da ʿaḡ-gū sözl merğūbdur
Şafhanuñ gūşun būkerler bahş-ı istihsān ile
- 8 İltiyām-ı mışra-ı mevzūn u nā-mevzūna pek
Benzeyür sencīde ʿabʿuñ şoḡbeti nādān ile
- 9 Elde niʿme'n-nāşir olsa çün cevāb-ı ʿazın
Şiʿr ü inşā yohsa olmaz luṭfu çok imʿān ile
- 10 İstemez ʿilm ü kemālī şiʿr kim derse Şerīf
Müddeʿāyl mülzem it nazmuñ getür bürhān ile

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Baḡ ele alsun zimām-ı cāhīde inşāfına
İʿtibār itme tehī destānuñ aşıā lāfına
- 2 Kendüñ eylerseñ velī niʿmetlik ile ser-firāz
Himmet itseñ bir faḡīrūñ ḡāceti isʿāfına
- 3 Añla baḡt-ı cehl ü ʿilmi dilberüñ nā-dānlaruñ
Zātına mālīk olur ehl-i süḡhan evşāfına
- 4 Gör şafānı dest-i ümīde girerse cām-ı kām
Çok da şahbā-yı merāmuñ bakma derd ü şāfına

- 5 Çāk derā-yı kūh-ı lmkānı temāşā itmede
Bağ hele kaş-ı hayāl-i ʿāşıkun eşrafına
- 6 Meşreb-i aḥbābdan tahkîk-i maʿnāyı hülûş
Neyledür āb-ı lezîzün gevher-i şeffāfına
- 7 Eyle şükri mezra-ı tekşîrde toḥm-ı niʿam
48b Mazhar oldukça Hudānın ey Şerîf elîfına

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 İtdüm güzeller içre ʿalāka efendüme
Şad-āferîn ṭabîʿāt-ı dîl-ber pesendüme
- 2 Nuṭkuñ ḥayāt olur dîsek ey şüh-gamzeñe
Bir çāre eyle ḡayrı yeter derd-mendüme
- 3 Ṭarf-ı ruḡında kākülün ol meh görüp dimiş
Kıldum rübûde .i.mihre varınca kemendüme
- 4 İlbaş idüp güzellere tercîḡ hilʿatın
Buldum boyunca cāme hele şeh-levendüme
- 5 Yārān kütüb-i maʿānîmi ve nazm-ı dîlberüm
Tertîb-i bezm-i cemʿ iderdüm kendi kendüme
- 6 Kaydetdi bende gāne Şerîfā deyince ben
İtdüm güzeller içre ʿalāka efendüme

148.7.a. niʿam : bağum (Ü1)

148.7.b. inʿāmuna : elîfına (Ü2)

149.2.a. nuṭkuñ : lutfuñ

149.3.a. ol meh görüb dimiş : ol görürdi dimiş Ü1

Mefûlû Fâcîlâtü Mefâcîlû Fâcîlün

- 1 Yâ Rab bu incizâb nedür hüsn-i şûrete
Bildür bunuñ haqîkatın ehl-i muḥabbete
- 2 Döndürdi semt-i şûrete jengâr-ı bendânı
Âyîne nâzır idî muḳaddem haqîkate
- 3 Şîrîn olursa mîvesi olmaz dıraḡta bār
Vîzr-i ne^cam ḳor kerem erbâb-ı şervete
- 4 Vezn-i girân-ı gevherî eyler füzûn-behâ
Temkîn mezîd-i ḳadr vîrür ehl-i cîzzete
- 5 Emşâl ile maḳâretinüñ ḥüsnidür ki baḳ
Yek nev^ci²-i ḥurûf-ı sebeḳ sec^ca zînete
- 6 Yârân n'ola de ḳademi dâr-ı c'alâḳanın
c'Ahd-i elestden şayılır mebd^ce²-i ülfete
- 7 Tedbîr-i nefse ekşer olur bî-başîr-i ḥalk
Ġayetde olsa mâni^c olur ḳurb-i ru²yete
- 8 Pervâz-ı nâzı cümle anuñla ekâbirüñ
Seyf ü ḳalem dü-bâî gibi murğ-ı devlete
- 9 Her kâr mevslminde görülmekdedür zafer
Bir dem mi var bahâr gibi seyr ü cîşrete
- 49a 10 Şûretde rû-yı c'aḳıl u ğâflî yegânedür
Naḳş-ı bedî-i mu^cayyende baḳ resm-i ḳudrete

150.3.b. şervete : devlete (Ü1)

150.9.b. seyr : c'ayş Ü1

150.10.b. mu^cayyende : ma^cnide (Ü1)

151

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Meylüm efzündür benüm çeşm ü dehān-ı dılbere
Müncezibdür ıab'ı ehl-i dil sühan-perverlere
- 2 Her sühan kim ide ol la'ı-i leb-i terden şudür
Nāz ıder her harfi bir hōş nükte-i rengīn-tere
- 3 Būse va' d itdi didüler saña cānānuñ didüm
Yaraşur gāyet bu şırīn söz o şekker-leblere
- 4 Şavtını bülbül hevā-yı gülle germ-āhenk ıder
Dilber ıster şevk ile āğāze'-ı rāmiş-gere
- 5 Eylemez vābeste'-ı tār-ı tekellüf nağmesin
Tadardın sīneden dem-sāzdur ney dillere
- 6 Şöyle tezyīn itdi ruhsārın ki hakk-ı hatı ile
Māşıta yüz veçhile tahsīn kıldı berbere
- 7 Aña zīverle bakılmaz gösteriş eyler dime
Hōd nümā olsaydı meyl itmezdi zīb ü zīvere
- 8 Çeşm-i tahsīndür cemāl-ārā-yı hubān ey Şerīf
Pertev-i nezzāre ol āyīnede rūşen-gere

152

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Donanmā zīnetin cem^c itmīş ol .l.mihri ü pākīze
Cebīn āyīne ruḥ fānūs u ğabġab sīm-i āvīze
- 2 O ebrū ṭāq-ı pūr zīb-i donanmādan müzeyyendür
Degül mi rişte³-i zer tār o zerdin ṭurra Pervīze
- 3 Nigāhı cānda oynar vırmez abā-ı renciş-ı ḥāṭır
Müşe^cābdur ne şan^catlar yapar baḳ ḥançer-i tīze
- 4 Girince rakşa kaldı şūret-i dīvār-veş fānūs
Olup ḥayrān o şem^ci ḥüsn ü nāz u ^cişve-engīze
- 5 Donanmā şerbetinde gül o la^ci-i ḥāl-dāruñ şor
Zeneḥdānuñdan it flncān o şehd-i ^canber-āmīze
- 6 Şerīfā zīb-i çeşm it her zamān bir çār-ebrūyı
49b Donanmādur zemistān u bahāra şayf u pāyīze

153

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

- 1 Cürmi bahşī vaż^c-ı lāyıkdur ^caṭā ma^cnāsına
Ṭab-ı ḥursendi ḥaḳīḳatdūr ğınā ma^cnāsına
- 2 Levḥ-i ḥāṭırdan dahi mektebde mahvetmiş ldüm
Bir süḥan kim ḥarf ola anda recā ma^cnāsına
- 3 Ḥürmet-i zühd ü vera^c nā-yāb iken bu ^caşrda
Ṭā^cati bī-veche ḥaml itmek rıyā ma^cnāsına

152.1.a. pākīze : āvīze

152.2.b. uzardın : o zerdin Ü2

153.2.b. dahī Ü1'de yok

- 4 Cilve-gerdir zāhir-i eşyāda ma^cnā-i cihān
Şūret-i mir³āt olur şūret-nümā ma^cnāsına
- 5 Bilmeyen olmaz zebān-ı ^cişve-i cānāneyi
Ġamze-i bīgāne vaż^cuñ āşinā ma^cnāsına
- 6 Kılmasa tazmīn fl^ci-ı ^cişveyi olmaz belīġ
Gördiġiñ şūret ki vār hūsn ü behā ma^cnāsına
- 7 Lezzet-i ta^cbīri kāfildür şafā-yı ṭab^cuma
Her kelāmı olsa da yārūñ cefā ma^cnāsına
- 8 Sāde bir mışra^cla serv-i bāġ-ı dildāruñ Şerīf
Eylese mazmūn-ı ḳaddin iddi^cā ma^cnāsına

154

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 O hūsn-i şavt u şūretle idüp āġāze hānende
Kıla dilbeste uşşāķı bu naķş-ı nāza h^Vānende
- 2 Hemān nūn-ı terennüm gösterür bir beytde gūyā
Girine cūnbüş-i ebrū ile şehnāza h^Vānende
- 3 Degül tahrīk-i tār-ı ṭurra³-ı ḳarb-ı sözün müjgān
İder icrā-yı nāzı beste³-i şirāze h^Vānende
- 4 Nevāsın eyledi hep rāḫatü'l-ervāḫ ^cuşşāķa
Dem-i şīrīn leb-i nūşīn ile bir tāze h^Vānende
- 5 Ḳad-l mevzūnun eyler hep uşūl-i ^cişveyi beste
Nice baġlarsa naġme mışra-ı mümtāza h^Vānende
- 6 Gelüp güftāra başlar nā-yı kilküñ gibi tahrīre
Ne sihr eyler Şerīfā bir nefesle sāza h^Vānende

154.1.b. Kıla : kılar (Ü1)

154.2.b. şehnāza : şehnāsa (Ü1)

154.3.b. icrā-yı : iczā-yı (Ü2)

154.6.b. sāza : sāde (Ü1)

"Yā ()" Harfî

Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilātün Fe^cilün

Olsa mışra^clara yā kıflıyede harf-i revî
Ola her beyt dü-ebrüyle bir rû-yı behî

155

Mefā^cilün Fe^cilātün Mefā^cilün Fe^cilün

- 50a 1 Firîb-i va^cde-i gümunundanserâb gibi
Bir iki kıatre ile şevk verir şarâb gibi
- 2 Nigâh-ı luğ idüp zîr-i pâyuña eyle
Cihâna nûr-ı başa kendin âfitâb gibi
- 3 Şafâ-yı şab^ca mezâk üzre kârdur ^cabeş
Olur mu kuşl-ı cilâ bahş-i çeşme h^yâb gibi
- 4 Zebân-ı halkda âvâze sâzdur sühani
Hamûş iken yine ehl-i sühân kitâb gibi
- 5 O kân-ı hüsn şorarsa gelür mezâkımda
Leb-i imâme-i mercân o la^cı-l nâb gibi
- 6 Şafâ ile meh-i dil bedr olur o demde şerîf
Gelince karşıma dildârum âfitâb gibi

156

Mefā^cilün Fe^cilātün Mefā^cilün Fe^cilün

- 1 Bu seviye seyre ^caceb kim o yâr gelmez mi
Bizimde semtimize nev-bahâr gelmez mi
- 2 Nesîm-i küyu gelür mi çü genc-i bād-ı hevâ
O yâdigâr da bî-intizâr gelmez mi

- 3 Bu t̃ab-ı ʿaşkına oldu celī haṭ-ı dildār
Miyān-ı ḥüsn ü dille hiç ğubār gelmez mi
- 4 Çemende sünbül ü şebbūyı kılsam istiṣmām
Meşāmme nefḥa-i zülfi nigār gelmez mi
- 5 İdince nağme²-i terle nefes yine muṭrib
O çüb-ı huşka o dem berk ü bār gelmez mi
- 6 Olunca şayda şikārāne dirhem ü dinār
O dām-ı kāmā güzeller şikāre gelmez mi
- 7 Şerīf tuḥfe-i ṭab-ı Fıṭnatdan
Nazīre nāmına bir yādigār gelmez mi

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Bende idell zülfi perişāna göñlümi
Bir pāre eyledüm hele dīvāne göñlümi
- 50b 2 Hācet mi kaldı bāde-i nāz u kirlşmeye
Maḥmūr çeşmi eyledi mestāne göñlümi
- 3 Kıldı nigāhı kışsa-i ḥüsn ü dilli beyān
Der ḥāb-ı ḥayret itdi o efsāne göñlümi
- 4 Kimlerle ṭarḥ-ı bezm-i vişāl eylesek de sen
Ūann eyleme o meclisde biğāne göñlümi
- 5 ʿArz-ı cemāle itmekle rü-nümā ṭaleb
Almışdı görmeden dahi canāne göñlümi
- 6 Tanzīr iden bu güfteme eyler benüm Şerīf
Dil-beste-i edā-yı zarīfāne göñlümi

158

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Kerem kılsun murād-ı ʿāşıkı bî-bārdan bāri
Recā etmek hatādur haq bu kîm ağıyārdan bāri
- 2 Şarılma rişte-i esbāba her dem ʿankebūt-āsā
Olur hep rām aña seyr it o kec-reftārdan tārı
- 3 O gül-perver ü hüsñ ü nāza bülbul gibi dîl virmiş
Aña sevdā-yı ʿaşq olmuş hat-ı ruhsārdan sārı
- 4 Beyāz şafhadur elbet zemîni hüsñ-i hatıuñ çün
Oğur ezber Bahāristānı şimdi kārden kārı
- 5 Müşāhiddür hulûş vücūd-ı erbāb-ı şalābetde
Olur ekşer Şerîfā āb-ı nāb aḥcārdan hārî

159

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Bî-nevā ehl-i ḥilāfuñ dostudur şüretleri
Rûz-ı ravza rind ü zühhāduñ olur ülfetleri
- 2 Rûza geldi biz dahi ʿisyāna imsāk itmedik
Şeb-be-şeb itmekdeyüz bil ki kavî niyyetleri
- 3 Aḳıbet gür-hüner-kārān kesb-i zevk-i telm lder
Rûza keş kāmîl bulur maʿiūmdur lezzetleri
- 4 ʿĀşık şabır zamānı hatıda eyler bahş-ı ʿaşq
Rûzedür anuñ belî aḥşāmdur şoḥbetleri

160

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Subh-dem rûyın o hırşîd-i ilkâ gösterdi
Bugünü lıf u kerem itdi Hu d â gösterdi
- 2 Şeb-i 'îd ebrû-yı dîv hatı-ı 'îzân güllcek
Pâyın uydurdi şeh resm-i vefâ gösterdi
- 3 Duhter-i rez 'arz-ı cemâl eyledi meclisde yine
Tal'atın şâha gelürdi şafâ gösterdi

161

Me'ûlû Fâ'îlâtü Me'ûlû Fâ'îlün

- 1 Yer yer meşâmme nefha-resân anda şâmesi
Yârûñ degil mi gâbgâbı 'anber-şemâmesi
- 51a 2 Meyl itdi gibi dostluğa gamze hatı degül
Geldi recâ-yı şulh ile bir tâze nâmesi
- 3 Haqqâ ki zîb ü zîver-i ehl-i kemâldür
'ilm-i efseri kerem güheri zühd-i câmesi
- 4 İmzada görmedik mi tevâzu'dan olduğun
Lafz-ı fakîr-i nî'at u cāhuñ allâmesi
- 5 Halkuñ ifāde kaydına düşme haşşada
Halkuñ güzel bilür seni senden de 'âmmesi
- 6 Āmāde nazm elinde Şerîfûñ o rütbe kim
Gūyā ki mafla-ı sūhan engüşt ü hāmesi

162

Mefāʿilün Mefāʿilün Faʿülün

- 1 Beni bî-ḥāb idüp fikr-i vîşālî
Belüm bükdi der āğūşu ḥayālî
- 2 Baña bir mūyu çok görmezdi kaçdum
Miyānı olmağa var ihtimālî
- 3 Çeker āğūşuma yār-i muşavver
Eger isterse taşvîr-i muḥālî
- 4 Meh-i ʿaşkuñ ʿacebdür seyri anda
Taḳarrüb-i .i.mihre bedr eyler hilālî
- 5 Ḥabāb-āsā degül mi naḳş-ı ber-āb
Binā-yı neşveʿ-i cāmuñda ḥālî
- 6 Görüldükçe kesel gelmez mi şevke
Murāduñ nākisānda ibtizālî
- 7 Açılsa nuşḥaʿ-i şekvîʿ-i devrān
Kimüñ olmaz ʿaceb kim ḥasbîḥālî
- 8 Evāʿil-i medḥi pîrānuñ bağılsa
Varur bād-ı şebāba hem meʿālî
- 9 Süḥandan bul hüner göster Şerîfā
Süḥan bulmakda var ṭabʿun kemālî

163

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Ne efsün itdi sākî bir ḳadeḥle yāri güldürdi
Mişāl-i şîşe-bāz açdı dil-i dildārı güldürdi

- 51b 2 Çemende nā-küşāde gonça şandum ben didi bülbül
Yüzün şerm eyledi gördükde ol ruhsārı güldürdi
- 3 Gülāb-ı āb u tāb-ı hüsünün rûyunda gösterdi
Degül la^cli teh-i mināyı tābişdārı güldürdi
- 4 Sesin kesdi hemān v ā^ciz olup dembeste vü hayrān
İdince tekye-gāhun tabi u musîkārı güldürdi
- 5 Mey iken itmedün ıkrār u kând iken lebün teslīm
Ne var cāna tebessüm eyleyüp gülbārı güldürdi
- 6 Şerîfā hem çü slḥr-i kllk-i şî^crûñ tāze-maẓmūna
Ne efsûn itdi sākî bir kadehile yārı güldürdi

164

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün

- 1 Nizām-ı şüretün ma^cnāda olmaz luṭf-ı te^oşîri
Berā-yı veznidür nazmuñ belî taḳdīm u te^oḥîri
- 2 Cenāḥ-ı izz ü devlet ḥāme vü seyf olduğun fehmi it
Per-i şehbāzda gör rû-nümādur kllk ü şemşîri
- 3 Göñül kālā-yı kāmı bulsa da nākış bulur el-ḥaḳḳ
Meger kesb-i kemāl itdigüdü var ise taḳşîri
- 4 Be vefḳ-i meşreb olmaz bezmi her dem vuşlatuñ ammā
Mezākınca olur ḥān-ı ḥayālün āşḳan seyrî
- 5 Biri naşş-ı işāretdür biri ʿayn-ı ʿināyetdür
O çeşm u lebden añla şîve^o-i îhām-ı tefsîri
- 6 Ziyā-baḥşa ise āfāḳa ḥûşîd-i cihān-ārā
Şerîf enfesdedür .i.mihr-i cemālün tāb u tenvîri

164.3.a. el-ḥaḳḳ : ancak (Ü2)

164.5.a. ʿināyetdür : ʿibāretdür

165

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

- 1 Ne mümkündür beyān taʿbīr ile ol hāl-i hûş-būy
Dahî bir kimse hāl etmiş degildür lafz-ı tenezzūy
- 2 ʿAyāndur bak dehānında temāşā kıl miyānında
Esās-ı ʿālem-i hûsn olduğun bir nokta bir mūy
- 3 Görünce çeşm-i yārî zîr-i fermānında fehmi itdüm
Meger teshîr idermiş gamze-i mekkāre cādūy
- 4 Şarılun dād-h^vāhāne dev üftāde-diller heb
Şalar tā pāyına zencîr-i ʿadl itmiş o gîsūy
- 52a 5 Hülûş-ı dil meger āyîne veş cezb eyleye çeşmin
Şikār itmek olur mu ğayrı dām ile ol āhūy
- 6 Ne var bîgāne yok bir hāne ki dilber hayālî var
Hemān bir gice gelsün eylerüm daʿvet o meh-rūyu
- 7 Şerîf inzār-ı aġyāra idüp taʿvîz o vechile
İder terciḥ hûsn-i sâde-rūya çār-ebrūyu

166

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

- 1 Çār-ebrūsu ʿaceb hûsnüne zînet virdi
Çār-erkāndur o bünyāna metānet virdi
- 2 Cānda taşvîr ide dil ister idi bir dilber
Naş-ı hûsnüñ göricek kārına şūret virdi
- 3 Sāye bahş oldu sehāb hatṭı ile .l.mîhr-i rûḥı
Sünbülîsi o hevānuñ bîze rāḥat virdi

- 4 Sensüñ ancak nazârumda benüm ey nūr-ı başar
Merdüm-i çeşm-ārāda şanma ki keşret virdi
- 5 Felek ebrū yem-i hüsnüñde bıraktı leşker
Hatt-ı püşt-i lebi temkîn-i melāhat virdi
- 6 Nola olsa mutaşarrıf bi-ṭariḳi't-te³bīd
Ṭab^cı hursendaña kim cāh-ı kana^cāt virdi
- 7 Māyesin ḥayr-ı du^cāyı fukarādan blsün
Ḥaḳ Şerīfā kime kim devlet ü şervet virdi

167

Mef^cülü Fā^cilātü Mefā^cilü Fā^cilün

- 1 Zevrak-süvār-ı seyr-i ḥişār eylesem seni
Ya^cni şikār-ı dām-ı kenār eylesem seni
- 2 Bāğa varup bu lāle-ḥad ü serv-ḳad ile
Ḳibreṭ-nümün-i çeşm-i bahār eylesem seni
- 3 Şayyāduñ olup ey gözü şeh-bāzum senüñ
Şoñra süvār-ı şayd ü şikār eylesem seni
- 4 Nehy eyledikce Ḳāşıkı taḳbīlden ḥaṭuñ
Ta^czīm-i emri buse medār eylesem seni
- 5 Ey çār-ebrū eyleyüp āvāzeñi bülend
Bir nūr-ı bā^cī beste-nigār eylesem seni
- 52b 6 Dem-sāz olup terāne³-i cānānedür Şerīf
Tā busellikde rām-ı ḳarār eylesem seni

KIT'AVE TAHMİSLER

Kıf'a

1

حق علمست وندانی بحقیقت احکام
 چون بتحقیق در افلاک مقوم باشی
 عالم الغیب خداوند حکیمست همان
 سخت کذب بودرتو منجم باشی

2

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

- 1 Olmaz eş'āra deyü vaqt-i hükümetde mesāğ
 Şimdi mazmūnları mektūbda 'unvān İtdük
- 2 Vezni tam olmağ ile şî'rüñ alup noqtaların
 Nazmı şî'r etmek için dirhem-i mizān İtdük

Taḥmīsāt

2

1

تا پر زابر و چو کهر شد ضمیرما
 چیزی نبوده در نظر چشم سیرما
 در باب همت شه طبع حقیرما
 افلاک نیست لایق تخت و سریرما
 زیر قدم سپهر بود یک حصیرما

II

یایدبیزم روشنم اسکندر آب خضر
 جم نشئه جوی دولتم آمد بلك دهر
 طاق فلك بکوه شکوهم کمینه چتر
 توغ شهاب دلشکرسیاره راجه قدر
 طالع شود چوکوکب مهر منیرما

III

تکلیف من بتخت سلیمان اگر کنند
 جامیکتم بسایه آن سروسریلند
 عالم بزیمر حکم شه عشقم اردهند
 برما اگر که ملک جهان عرضهداشتند
 جز درد عشق یارنشد دلپذیر یرما

IV

آینه چوداشته ازمهر من بپیش
 زبنده روی نازشد آن ماه عشوه کیش
 درحسن عشق آن من ازیکدگر که بیش
 درحسن اگرچه یارندارد نظیر خیش
 درملک عشق نیزنباشد نظیرما

V

کر بوده فهم سر حقیقت نزاامل
 با حکم رازنامه دل خوب کن عمل
 صدنکته شریف بیایی دران محل
 بر لوح پاک طبع سلیمست ازادل
 حرفی که نقش بسته بکلك دبیرما

Tahmīs

3

I

نامست درهوائی جوانان مرادب
 مجنون شده زمهرزنی قیسی القب
 مستم زبس بعشق جوانی ازان سبب
 اول رتبه مائل پسرم گایلم طلب
 شول قحبه مك كه نامی اوله وختر عنب

II

عالم چو آفتاب بعشقم شد آشنا
 بنودحجاب مهر مرا پردهء حیا
 جزخواستش وصال چه باشدزمن رجا
 Şūrīde ʿāşıkam bana şūh olsa dil-rübā
 Arz-ı merāma mānı olur şīve-i edeb

III

پندار وازیر ای طرب دهررامقر
 سازدبدوردانم خود ساغرازقمر
 مستانه صد خیال محال آورد بسر
 İkbāl-i çarhı neş'e-i cāvīd zann ıder
 سگانی بنکخانهء جاهك عجب عجب

IV

کلنخل دولتی که چوآبش بودکرم
 نشد وغمای اوکند امساك فیض کم
 ازقدوشان دریغ گذشتن پی درم
 La'net o ehl-i cāha ki olmaya dem-be-dem
 İhsānına hasēb yā ʿuluvv-ı neseb sebeb

بهر بخمسی که سه مسرع کنی مزید

الماسپاره شود از نظمها پدید

همچون شریف طبع تو کنجلیست از نشید

Eyle nisār hāk-ı reh-i ehl-i dil hamīd

نقدینهء معارف موروث ومکتسب

Tahmis-i Ġazel-i Münîf

4

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

I

- 1 Kifāyet istemez bilmez edeb ħannāze³-i devlet
- 2 Arar bir nev-civān ħālî-i arūs tāze³-i devlet
- 3 Gelür mi biñ niyāza bir ħadem neşşāze³-i devlet
- 4 Der-i dilde 'abeş āmed şud hemyāze³-i devlet
- 5 Olursa rū-yı baħta bāz olur dervāze³-i devlet

II

- 1 İdince ābyāri bāğ-ı mülke klık-i siħr-ārā
- 2 Olur her şāħ-ı nīze mive dār-ı gülle³-i a^cdā
- 3 Virür rū-yı nızāma ħāme ħüsn-i resm-i bî-hemtā
- 4 Ķalemdür çehre perdāz-ı 'arūs memleket ammā
- 5 Dem-i şemşīrde ħūn-ı 'adeddür ġāze³-i devlet

III

- 1 Ne dem ki nağme³-i şehnāz-ı şevket sāz-kār olmaz
- 2 Nevā-yı rāħatü'l-ervah devrān āşikār olmaz
- 3 Ki bî-āheng-i çarb-ı fetħ-i teşhīr-i ħişār olmaz

1.5. bāz : bāzār (Ü2)

- 4 Uşūlî çeng-i ħarbi olmadıkça ber-ķarār olmaz
5 Bülend olsa ne rütbe perde²-i ağāze²-i devlet

IV

- 54a 1 Hemān kıl l^ctidāli nusha²-i aĥkāma ser-defter
2 Bu ma^cnāda saña faşl-ı bahārāndur sebaķ āver
3 Hevāsı gör tutar mecmu^ca²-i evrākı nerm ü ter
4 Anı vāreste²-i āsīb dest-i rūzgār eyler
5 Belī tār-ı ħarīr-i ^cadildür şirāze²-i devlet

V

- 1 ^cAdālet gibi bir ālet olur mu mülki ta^cmīre
2 Gerek tevfiķ ammā kār-ı şāhān-ı cihāngīre
3 Dinür mi maşlahat mevķūf iken hiç sevķ-i taķdīre
4 Baķar a^cmāli hep endīşe²-i bārīk-i tedbīre
5 Ser-i yek-mūya gerdē-dādedür cemmāze²-i devlet

VI

- 1 Gerek erbāb-ı devlet nīg-ĥū ve ĥande-ru her ān
2 Nesīm-i ĥalkı rūyı ĥalkı lde gül gibi ĥandān
3 Nihāl-i cāhın āb-ı rūy-ı ^cadli eyleye ziyān
4 Degül tāb-āver bād-ı semūm āh-ı mazlūmān
5 Şāķinsun nīm-sebzān-ı riyāz-ı tāze²-i devlet

VII

- 1 Görülsün bir perend-i nev nesīc-i ĥoş-ķumāş-ı ter
2 Bu sevķ içre anuñ elbet ĥarīdārı zuhūr eyler
3 Şerīfā sen hemān şāyeste²-i raġbet hūner göster
4 Cihān kālā-yı bender-gāh isti^cdāduñı añlar
5 Münīf olsun hele peymūde²-i endāze²-i devlet

VI.5. nīm : tīm (Ü1)

VII.2. elbet Ü2'de yok

Tahmis-i Ğazel-i Nābī

5

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

I

- 1 Felekde şevk-i devr-i sū-be-sūlar hep senüñçündür
- 2 Göñülde meşq-i ʿaşq-ı mäh-rūlar hep senüñçündür
- 3 Nesīm-āsā zemīnde reft ü rūlar hep senüñçündür
- 4 Çemende cūy-veş bu cüst ü cūlar hep senüñçündür
- 5 Miyān-ı bülbulānda güft ü gūlar hep senüñçündür

II

- 1 Hārīmūñ kaşr-ı dīl āgūş dīdem saña kāşāne
- 2 Buyur gāhice luṭf it āşīnā-yı meclis-i cāna
- 54b 3 Zāmīrüm sen bilürsün kendüñi gösterme bīgāne
- 4 Gel ey mest-i tegāfūl bīr nigāh it hāli mestāne
- 5 Reh-i meyḥānede bu hāy u hūlar hep senüñçündür

III

- 1 Rūfū kıl çāk-ı agūşa miyānuñ rīştesinden tā
- 2 Beni dest ü gīrbān itme naʿlün ile gel cāna
- 3 Dū-çeşm-i intizārum bāzdur seyr it kenār-āsā
- 4 Ne var bīr kerre meyl itsen kenāra ey dürr-i yektā
- 5 Hurūş-i mevc mevc arzular hep senüñçündür

IV

- 1 Müʿeşşir bīr duʿā ezberledüm ben ol ḥaṭ-ı terden
- 2 Biḥamdillāh hele āsūde oldum fitne vū şerden
- 3 Ayırmam kayd-ı zūlfūñ gibi hırz-ı cān idüp serden
- 4 ʿAceb mi sāʿid-i sīmīnūñ itsem heykel-i gerden
- 5 Baña pūr ḥışm u kīn olmak ʿadüvvler hep senüñçündür

II.3. bīgāne : yegāne (Ü2)

V

- 1 Hemān tuḥm-ı niyāzı kıl zemīn-i saʿīde ber-cā
- 2 Olur bārān-ı lḥsān-ı Ḥu d ā aña nemā-baḥṣā
- 3 Degüldür bī-tesebbüb ḥāşılı çün niʿmet-i dünyā
- 4 Sen ey keşt-i emel neşv ü nemādan dūrsuñ ammā
- 5 Sehāb-āsā dökülmek āb-rūlar hep senüñçündür

VI

- 1 Göñül bezm-i mecāza baştı de seccāde-i taḥkīk
- 2 Ola gül gibi dest-i ʿaşka şahbā dāde-i taḥkīk
- 3 Gelür elbet zuhūra neşʿe-i āmādeʿ-i taḥkīk
- 4 Reg-i tāk-ı ḥafādan cūşa gel bādeʿ-i taḥkīk
- 5 Kadeḥler şişeler humlar sebūlar hep senüñçündür

VII

- 1 Niçün ey ṭabʿ-ı şuḥ iʿcāza dek himmetle gıtmezsün
- 2 Murād etsün Şerīf-āsā bu vādīlerde netmezsün
- 3 Sen ey ḥüsn-i edā kimden ʿaceb taḥsīn ıstmezsün
- 4 Neden ey nazm-ı nābı tāze tāze clive ltmezsün
- 5 Kalemde şafhaya bu ser-fürūlar hep senüñçündür

6

Gazel-i Esʿad Efendi Tahmīs-i Şerif Efendi

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

I

- 55a 1 Ebruvān zanneyleme ol rūy-ı nīgū gösterür
- 2 Çifte ʿaks etmiş hılāl şāf bir cū gösterür
- 3 Ḥaṭṭ u gül tār-ı şuʿā-ı ḥüsn-i çün mū gösterür
- 4 Rūy-ı pūr tābında cānān şanma gīsū gösterür
- 5 Āteş-i dıl-süz-ı ḥüsn-i dūd-ı ḥôş-bū gösterür

II

- 1 H̱asret-i keyfiyyeti mahmūr ider cām-ı Cemi
- 2 Bir ḥabāb ile kılar sermest cümle ālemi
- 3 Özg̱e al ile bakar bezminde olsa Rüstemi
- 4 Mest-i ser kerem itm̱eḡe sāḡar kūsārān ḡamı
- 5 Cām-ı la^c-i dillbere tebḡāle dāru gösterür

III

- 1 Bū-yı sünbül cūş idüp ol zülf-i ^canber-bārda
- 2 Mevc-riz oldu kenār-ı şīşe²-i ruḡs-ārda
- 3 Ḥaṭ degüldür işte budur çehre²-i dil-dārda
- 4 Ḥāl şanma rû-nümādur zîr-i çeşm-i yārda
- 5 Nāfesin āhū-yı çîn-i ḡüsn-i dil-cū gösterür

IV

- 1 Ḥāl ṭaraf-i tāḡ-ı ebrūsunda itm̱iş imtizāc
- 2 Gūyiyā mihrāba ḡonmuş ^cıṭr-ı ^canberden sirāc
- 3 Mahfil-i ḡüsnünde tābān ḡaṭṭ-ı sebz āyetli tāc
- 4 Cüst ü cū-yı ka^cbe²-i dāḡdāra yokdur ihtiyāc
- 5 Kıble²-i ṭā^cat virān-ı ^caşkı ebrū gösterir

V

- 1 Nükte²-i ḡaṭṭı Şerīfā nazmum eyler müşḡ-sā
- 2 Kilk-im̱ey vaşḡ-ı lebi ney-şeker eylerse nola
- 3 Bāḡına bülbul iderse ḡande²-i gülden sezā
- 4 Söyledür ṭūtī²-i mu^cciz gūy ṭāb^cum Es^cāda
- 5 Her ne dem āyīne-veş olmah pehlū gösterür

III.2. mevc-riz : Mūceriz (Ü1)

IV.1. tāḡ-ı Ü2'de yok

V.2. ney-şeker : nış-ger (Ü1)

V.2. nola Ü2'de yok

MATLALAR

Matla Beyitleri (Fertler)

Meṭāli-i Fī Ḥarfī'l-Elif

1

Fā'illātün Fā'illātün Fā'illātün Fā'illün

- 55b 1 Kaşd idince nazm-ı dīvānın bahār-ı dil-güşā
Yazdı ra'cā şaṭr-ı Bismillāhı sūnbūl ibtidā

Maṭāli'i Fī Ḥarfī'l-Bā'

2

Fe'illātün Fe'illātün Fe'illātün Fe'illün

İtme meclisde bize bāde²-i nābı ısrāb
Mey-i la'li² gibi sāḳī var iken ṭatlı şarāb

3

Fā'illātün Fā'illātün Fā'illātün Fā'illün

Pīrlikde itme āḡūşumdan ey meh lctināb
Kim gelür faşl-ı ḥarīf olduğda kavsa āfitāb

Meṭāli-i Fī Ḥarfī'l-Tā'

4

Meṭ'ülü Fā'illātü Meṭā'ilü Fā'illün

Her dem cihād-ı ekber nefse 'azîmet it
Neylersen eyle takvîyet-i kalbe himmet it

2.a. İtme : bize Ü2

5

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Leb ü sīneñ hayāll dūd-ı āha virmegin lezzet
Duḡān-keşde kirās u yāsemen şāḡınadur raḡbet

Meṭāli-i Fī Ḥarfī'd-Dāl

6

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Vuşlat-ı cānāne olmuşken ne rütbe şevḡ-mend
İstermez ʿarz-ı niyāzı ṭabʿı istiḡnā pesend

7

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Terbiyetdür ḡābılān çün nūr-ı rūşen mī-şevd
Āb-ı nisāndur çerāḡ-ı lāle revḡān-ı mī-şevd

Meṭāli-i Fī Ḥarfī'r-Rāʾ

8

Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlātün Fe'īlün

Cem-i dīvān idicek şā'ir-i ḡoş-ṭabʿ-ı bahār
Sünbüll eyledi nev maṭṭaʾ-ı nazm-ı ezhār

9

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

Bu bāb-ı dıl-küşā klm meşrîk-ı .i.mıhr-ı meserretdür
İki mışraʿla gūyā maṭla-ı divān-ı Şevketdür

10

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

ʿAks-ı laʿille kaçan āyîne peymānelenür
Mey-i nāz ile o dem gözleri mestānelenür

11

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Elde tesbîḥ ile şūfî kıhma aʿmālüh şümār
Tār-ı enfāsi der-i zıkr ile eyile şubḥa-vār

13

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

O çeşm ü leb ki ʿaceb naşş-ı ḥüsn ü behcetdür
Biri işāret olursa biri ʿibāretdür

10.a. peymānelenür : peymālenür (Ü2)

14

Fā'illātün Fā'illātün Fā'illün

Āşikāren mīkoned diller āşikār

Sebze-zār u cūy-bār u hūb-yār

15

Fe'illātün Fe'illātün Fe'illātün Fe'illün

56a

Muṭṭılb-ı şūh ne dem nağmeye āğāz eyler

Beyt-i ebrūsunu bır beste-i şehnāz eyler

16

Mefā'ilün Fe'illātün Mefā'ilün Fe'illün

Fūrūğ-ı dīde görüldükde yār lāzımdur

Ṭulū-ı şemse vücūd-ı nehār lāzımdur

17

Fe'illātün Fe'illātün Fe'illātün Fe'illün

Haṭṭı kim hūblaruñ la'ı-i şeker-pāre gelür

O zamān lebleri tūtī gıbi güftāra gelür

Meṭālī-i Fī Harfī'l-Fāʾ

18

Feʿīlātün Feʿīlātün Feʿīlātün Feʿīlün

Mū-be-mū kıldı beyān blr nice maẓmūn-ı laṭīf

Ḥaṭ ile oldı ruḥ-ı ḥüsnde şāḥıb-ı teʾlīf

Meṭālī-i Fī Harfī'l-Kāf

19

Meṣʿülü Fāʿīlātü Meṣāʿilü Fāʿīlün

ʿUnvānlıdur cemāli dem-i ḥaṭ da dilberüñ

Faşl-ı bahārdur şerefi .l.mihr-i enverüñ

20

Meṣʿülü Fāʿīlātü Meṣāʿilü Fāʿīlün

İtdük niyāz-ı būs-ı leb-i şekkerüñ senüñ

Tūtî-meẓāk kıldı bizi leblerün senüñ

21

Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlātün Fāʿīlün

Efser-i cāme güherdür laʿi-i tābānuñ senüñ

Çerḥ-i mirʾāta kamedür rû-yı rahşānuñ senüñ

22

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

Beni ey .l.mihri esîr-i şeh-nîşîn-i intizâr itdûñ

Dü çeşm-i naķş-ı pâyuñ glbi vaķf-ı reh-güzâr itdûñ

23

Mefʿülü Fāʿillätü Mefāʿilü Fāʿillün

Etsün küşāde genc-i nihānı tekellümün

Ķilsun şükufte ğonca-ı cānı tebessümün

24

Fāʿillätün Fāʿillätün Fāʿillätün Fāʿillün

Żeyli żāhir niʿmeti vāfir derūnı tāb-nāk

Var mı bir devletli hiç deryā gibi meydānı pāk

Meṭali-i Fī Ḥarfi'l-Lām

25

Feʿillätün Feʿillätün Feʿillätün Feʿillün

Olur elbette kişi ḥübb-i vaṭanla mecbûl

Beldesi ola ḥuşûşa ki anuñ İslāmbûl

26

Mefāʿilün Feʿilātün Mefāʿilün Feʿilün

Ğınā-yı ƙalbūñi sermāye³-i seʿādet bil
Hulūşa mālīk iseñ kīmyāyi ʿizzet bil

Meṭālī-i Fī Ḥarfī'l-Mīm

27

Meʿūlū Mefāʿilū Mefāʿilū Faʿulün

Tā dūşmeyecek gülşen-i ruḥsāruña şāhum
Bir yerde ƙarār eylemez murğ-ı nīgāhum

28

Be hırs-ı pīrāzeş-i şefīdüm penbedür güşum
Civānı rāz-ı ƙaddi ser-ta-ser āğūşum

Meṭālī-i Fī Ḥarfī'n-Nūn

29

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

56b

Leb-i cān baḥşī üzre ḥaṭṭ-ı sebzi tāzedür her an
Olur āb-ı ḥayātı bulsa ʿömr-i Ḥızr-ı cāvidān

30

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Var zebān-ı fîğî söylet dönme bir hengāmeden
Lāfı o aşma cevāb olmaz begüm eh-nāmeden

31

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün
Nedür farkı sühānın kār-ı sıhı-i kīmyāgerden
Olur āb-ı āhen olsa albi sīm-berlerüñ zerden

32

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün
ad ased tekml-i amsīn eyleyüp pīr-i zemān
Vakt-i nevrūza erīşdikde olur tāze-civān

33

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün
O māh-ı ucce-dāruñ or göñül nām u nişānından
ifā-yı adr olur al bir aber ammā dehānından

Maṭāli-i Fī Ḥarfī'l-Hāṣ

34

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

31.b. sīmberlerüñ : sīmīn Ü1

33.a. or göñül : sorma gel Ü2

Bulunmaz sîmîn maḥbûbda ḥüsn-i siyeh-çerde
Şafâ-yımāhitābuñ var mîdur .i.mihr-i münevverde

35

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün
Niyāz idüp desem ben bûse²-i la^clühle şād eyle
Ne var sen sîneñi ^carz it kenāra ber-murād eyle

36

Mef^cülü Mefā^cilü Mefā^cilü Fa^cülün
Bu kākül-i müşgîn ne çîn-i küleh-kede
Mest eylemiş āhū-yı dü-çeşm-i siyeh-kede

37

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün
Olur rāmîş-ger-i faş-ı bahār āğāz-ı kār üzre
Çemen ibrişmin şed lfdl çeng-i lāle-zār üzre

38

Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün Mefā^cilün
Anuñ kim āb-ı rû var çün güher neşv ü nümāsında
Şafā-yı ^cizz ü istiğnā nümāyāndur lîķāsında

39

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

Anuñ kim rāstlık var serv-veş neşv ü nemāsında
Bahār-ı ʿāflıyet her demde zāhirdür lıķāsında

40

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

Anuñ kim şubḥ- āsā nūr var neşv ü nemāsında
Fürūğ-ı neyyır lıķbāl-ı rahşāndur lıķāsında

41

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

Anuñ kim neşʿe var şahbā glbi neşv ü nemāsında
Müdām eyler temevvüc reng-ı ḥandānı lıķāsında

42

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

Anuñ kim būy-ı hūy-ı ḥūb vār neşv ü nemāsında
Mişāl-ı gül ʿayāndur ḥandeʿ-i şādı lıķāsında

43

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

Bahār-āsā anuñ kim feyzi var neşv ü nemāsında
Dem-ā-dem cıve eyler hüsni Yezdānı lıķāsında

44

Feʿilātün Feʿilātün Feʿilātün Feʿilün

Sāķiyā ķahve iķen adama şahbā vırme
Şaķın aķzı ķaraya bāde²-i ħamra vırme

45

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

57a Şayd olur vahşī ğazāl-ı ķeşm-i yār āyīneye
Eyleşür elbette müjgān-ı nigār āyīneye

46

Meʿulü Fāʿilātü Meʿulü Fāʿilün

Çıkmaz seķer o şeh der-i devlet sarāyına
Tā āflitāb düşmeyecek ħāk-l pāyına

47

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

Ĥüsni naķşı nisbet eylerken göñül naķķāşına
Dilberüñ meftün olur geh ķeşmine geh ķaşına

48

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Bulur üffād-ı kân rıf'at düşüp bāb-ı kerem-kāra

Olur ber pāyi seyr eyle gelince sāye dīvāra

49

Mefā'ılün Fe'ılātün Mefā'ılün Fe'ılün

O zer ü fāmı çeken çāk sīne-i hevese

Enīs-i cānı ider şān kanāra kor kafese

Meṭāli-i Fī Ḥarfı'-ı-Yā³

50

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Cemāl-i 'işe kıl āyīne sāķī cām-ı billūr

Ḥicāz-ı şevke muṭrib eyle rāh-ı rast-ı ṭanbūr

51

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

Leb-i la'ılün klm öpmüş sāğar-ı billūrdan ğayri

Zenehdānuñ bī-kem oḡsar mı var semmūrdan ğayri

49.a. zer ü fāmı : zerd nāmı (Ü1)

52

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Leblerin emdüm o tũŋŋi-tal'atuñ şekker gibi
 Koqladum hāl-i ruĥ-ı rengīnini 'anber gibi

53

Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlātün Fā'īlün

Bezm-i gülde nazm-ı terdür naqş-ı ħaŋŋı tāzesi
 Bestedür ol güfteye ħüsn ü cemāli tāzesi

54

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

Müekked kıldı mazmūn-ı cemālin ħaŋŋı dil-cūsu
 Degül mi şāhid-i ħüsn-i müebbed beyt-i ebrūsu

55

Mefā'īlün Fe'īlātün Mefā'īlün Fe'īlün

Nigāhı ħalkuñ o ebrūdadur helāl gibi
 O rūya reng-i bahārān degül mişāl gibi

LÜGAZLAR

Elgaz

1

Fā'illātün Fā'illātün Fā'illün

- 1 Ol ne şîrîn tūşe²-i merğūbdur
Cümle eşyādan ellez maḥbūbdur
- 2 Tūrfa şeydūr māye³-i cān-u cihān
Tālebine bā'ış-i ārām-ı cān
- 3 Gerçi yektā bir ta'am ammā bir güzel
Hān-ı elvāndan velī ni'mel-bedel
- 4 Vakti vardur yok cevāza ki mūdām
Herkese ma'ūmdur vakt-i ta'am
- 57b 5 Cümle ḥalk eyler tenāvül ni'metin
Şorsañ ammā kimse bilmez lezzetin

Luğaz

2

Fe'illātün Meḫā'illün Fe'illün

- 1 Nedür ol fülke²-i laṭîf endām
Aña mersā olur kenār-ı kirām
- 2 Kimi sāde kimisi zīnetli
Kimi ḡayetde ḥoş leṭāfetli
- 3 Edevāt ü metā'idur anbār
Aḳdeñizde gezer göreñleri vār

- 4 İtse āġāz-ı kārına neyden
İaķınur bāşına o demde seren
- 5 Çünki olmuşdur ehl-i cāha celīs
Kullanursa °aceb mi anı re°īs
- 6 Olur andan nice hūner şādır
Bî's-seliķā ma°ārife ķādır

MUAMMALAR

Muammalar**Be İsm-i Aḥmed**

1

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün
 Şayd ü şikāra çıksa sad-n āz u 'işvelerle
 Lāzım elinde yaruñ tîr ü kemān-keşîde

Be İsmi Dervîş

2

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün
 Āb u tāb ile temāşāya o gül-i ruhsārı
 Şāḥ-ı gül çekdi yüze gülbün-i şebnemdārı

Be İsm-i 'Ārif

3

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün
 Mihr ü mehdür ḥallerüñ ḳaddüñ miyānında elif
 Ḥāl-dār ebrūyu müşgînüñle ansuñ ser-be-ser

Be İsm-i Recep

4

Mef'ulü Fā'ilātü Mef'ālü Fā'ilün

- 58a Yek darb ile segāh ide devr-i kebīrde
Raḳqaş olur o muṭribē çarḥ-ı eşīrde

Be İsm-i 'İtrî

5

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Kāse³-i ṭanbūrīde eyler sebū-veş rind-i nūş
Muṭribā bī-māya bir mähūr ile gel eyle cūş

Be Nām-ı Lebīb

6

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

Hôş gelür evvel bahār ammā nevā-yı dil-firīb
Şūḥsuñ sen nağmeñi key gel çār-faşl it 'andelīb

5.b. eyle : itme (Ü2)

5.b. bī : bir (Ü1)

Be İsm-i Şadrî

7

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Rengin nevâsı ʿöşrin alınca hezârdan

Def' itdi ʿiddet-i dill rū-yı ğınâ-yı gül

Be İsm-i ʿAbdi

8

Mef'ûlû Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fa'ülün

Dün gice gönül vuşlat-ı yâri talebümde

Geldiñde günüm doğdı o meh nîm-şebimde

Be Nām-ı Muşafâ

9

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Evvel-i hatıdda dü mîm itdi femi resm ü hesâb

Hakk idüp zâ'idi şoñra ne şahîh oldı kitâb

Be İsm-i Ebûbekir

10

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

قسم بخالك تواشوددران دم دل

چورونمايی مراهمچو چشم حیرانم

Be Nām-i İbrahim

11

Mef'ûlû Fā'ilātü Mef'âlîlû Fā'ilün

Huşk ü ter-i zemînde gönül der-miyân delîl

Yek-ber-yek it bi-câ nazar âşâr-ı hâk cemîl

DİZİN

- Abdi muam.8.
- Abdül-hamid Han thlr.5; thlr.5;6.
- Ab-hayât gzl.33,43,58,103,137; mdhy.1;
- adem gzl.111.
- Aftâb gzl.37; gzl.16,74,138,155; mll.3,45; thlr.9,15.
- Ahd-eleşt gzl.150.
- Ahmed muam.1.
- ahter gzl.80.
- ahter-i-hürsîd gzl.88.
- ahû gzl.144; gzl.8,46,55,60,97,165; ahû thms.4.
- ahû-yi-cesm gzl.63.
- ahû-yi-dü-cesm mll.35.
- ahû-yi-nûz gzl.32.
- âlem gzl.99; gzl.2,6,14,16,30,32,49,81,85,100,118,121,142,146,147,165; mdhy.1; âlem mncî.1;
- âlem thlr.1,3,4,5,6,7,11,12,15,19.
- âlem-i-ervâh gzl.64.
- âlem-i-iaht gzl.22.
- âi-’Osman thlr.1.
- Allah thlr.11.
- anber gzl.17,76,94,103,133,138; mll.51.
- anber-i-hâm gzl.141.
- anber-şemâme gzl.161.
- candellb gzl.1,32; muam.6.
- canîd mdhy.1.
- cankebût gzl.158.
- ’Arif muam.3.
- ’ars mdhy.1; rubol.6; thms.1.
- ’arûz gzl.20.
- arîz gzl.3,45,139,142,157.
- Asâ gzl.137.
- âsar mdhy.1; thlr.1.
- ’Asim Efendi thlr.9.
- ’Asim ’İsmâ’îl Efendi thlr.9.
- âsumân thlr.9; gzl.147; thms.1; thlr.3,4.
- ’âsik gzl.57,98; gzl.6,30,32,43,54,59,63,70,75,100,123,148,158,167; mdhy.1; mncî.1;
- thlr.19.
- ’âsikân gzl.30.
- ’âsk u nâz-i-dilber gzl.136.
- âvâze gzl.29.
- bâde gzl.1,64,81,98,123,131,135,145; thms.3; thlr.6.
- bâde’-i-hamr mll.43.
- bâde’-i-nûb mll.2.
- bâde’-i-nûz u kışme gzl.157.
- bahâr mll.8,38,42.
- bahârîstân gzl.158.
- bahâr-i-es’âr gzl.115.
- bahâr-i-nazm gzl.28.
- bast thms.3.
- bedr gzl.9,57,103,155,162.
- Behcet Efendi gzl.40.
- behzâd gzl.77.
- behzâd-i-kalem gzl.115.
- berneşe gzl.94.
- berceste gzl.97; thlr.15,19.
- berg gzl.34.
- berg-i-gül-i-ter gzl.27.
- beste mll.52.
- beste-i-sehnâz mll.14.
- beste’-i-sirâz gzl.154.
- beste-nigâr gzl.167.
- beyh gzl.41.

güher	göl, 22, 32, 47, 73, 74, 83, 86, 100, 104, 119, 145, 161; <i>mdhy.</i> 1; <i>mil.</i> 20, 37;	höi	göl, 135,	hömet	göl, 97,	höi	göl, 14, 41, 54, 65, 79, 128,	höi	<i>mil.</i> 16, 17,	höi	göl, 17, 27, 34, 38, 47, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 61, 65, 68, 69, 71, 72, 76, 81, 82, 85, 94, 96, 98, 99, 103, 105, 115, 116, 117, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 138, 144, 146, 156, 158, 159, 166, 167,	höi	<i>mil.</i> 18, 28, 52, 53; <i>muam.</i> 9; <i>thms.</i> 3, 4,	höi-dildar	göl, 17, 35,	höi- ¹ izör	göl, 10, 33,	höi-imüsgin	göl, 138,	höi-nevreste	göl, 42,	höi-rü	göl, 10,	höi-ic ¹	göl, 57,	höi	göl, 114,	höi- ¹ candarin	göl, 1,	höi-dilber	göl, 18,	höi- ¹ izör	göl, 37,	höi- ¹ izör	göl, 90,	höi- ¹ izör	göl, 97,	höi- ¹ izör	göl, 160,	höi- ¹ nev	göl, 35,	höi-nevreste	göl, 27, 79,	höi-rubšar	göl, 15,	höi-rüy	göl, 40,	höi-gör-i-bi-verö	göl, 147,	höi-i-zürüd	göl, 116,	hözet-i-üstöd	göl, 65,	höi	göl, 33, 133; <i>göl.</i> 58, 103,	höi-i-cävidän	<i>mil.</i> 28,	höbetülöh süitän	<i>thlr.</i> 1; <i>thlr.</i> 2,	höcä-i-sevk	<i>mil.</i> 49,	höi-ebür	göl, 114,
gü	göl, 2, 28, 29, 30, 33, 43, 51, 55, 61, 69, 71, 74, 85, 90, 97, 103, 113, 118, 123, 124, 132, 146, 152, 158; <i>mil.</i> 41; <i>muam.</i> 7; <i>thms.</i> 2, 3, 4; <i>thlr.</i>	höi	göl, 17, 27, 34, 38, 47, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 61, 65, 68, 69, 71, 72, 76, 81, 82, 85, 94, 96, 98, 99, 103, 105, 115, 116, 117, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 138, 144, 146, 156, 158, 159, 166, 167,	höi	<i>mil.</i> 18, 28, 52, 53; <i>muam.</i> 9; <i>thms.</i> 3, 4,	gülistän	<i>thlr.</i> 15,	gü-i-ter	göl, 34,	gü-i-zibö	göl, 135,	gülistän	göl, 109,	güisen	<i>thlr.</i> 15,	günes	<i>thlr.</i> 15,	gü- ¹ ab-nöz	göl, 63,	höi-ce süitän	<i>thlr.</i> 6,	höi	göl, 12, 91, 126, 166; <i>rubal.</i> 8, 10; <i>thlr.</i> 1, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 12, 15, 18, 20,	höi	göl, 141,	höb	göl, 107,	höi- ¹ cand- ¹ bü	göl, 129,	höi	göl, 41,	höi-rub-i-rengin	<i>mil.</i> 51,	höi- ¹ tevhid	göl, 22,	höme ¹ -i-estün	göl, 97,	hömi-i-mektüb	göl, 117,	höncer	göl, 78,	hö ¹ anende	göl, 154,	höac-i-rüm	göl, 107,	höi	göl, 27,																

Hümda	gzl. 36.	ḳadda	gzl. 117.
hümd-päḡe	gzl. 134.	ḳadda-lall-ārō	gzl. 119.
hümd-säḡe	mdhy. 1.	ḳadda-lma ^a na	gzl. 77.
hüsegni	gzl. 90.	ḳadda-lmevzuṇ	gzl. 95.
hüsn-lḡaf	gzl. 158.	ḳadda-l-gār	gzl. 30.
hüsn ü ḡan	gzl. 130.	ḳadeḡ	thms. 3.
hüstreṽ	thir. 9.	ḳadda-l-bālō	gzl. 128.
ḡitt	muqm. 5.	ḳadda-l-mevzuṇ	gzl. 154.

ikā	<i>mll.</i> 40, 42.	mejdāne	<i>gzl.</i> 64; <i>thms.</i> 3.
lejl-i-ḡul-ḡuṣa	<i>gzl.</i> 29.	Meg	<i>gzl.</i> 101, 163.
Levāḡ	<i>rubal.</i> 2.	mevsim-i-šifā	<i>thlr.</i> 6.
leb-riz itšin	<i>gzl.</i> 87.	Mevlā	<i>thlr.</i> 7.
leb-i-sekkerin	<i>gzl.</i> 1.		11; <i>thlr.</i> 1, 7, 12, 15, 19.
leb-i-lāʿi	<i>gzl.</i> 104.	Mevlā	<i>gzl.</i> 2, 93, 121; <i>mdhy.</i> 1; <i>rubal.</i> 5.
leb-i-lmāme-i-meḡān	<i>gzl.</i> 155.	Mesʿūdāde Efendi	<i>thlr.</i> 19.
leb-i-cānān	<i>gzl.</i> 52.	Mescid	<i>thlr.</i> 4.
leb-i-cān	<i>mll.</i> 28.	Mennān	<i>thlr.</i> 6.
Leb-i-o	<i>muam.</i> 6.	meidāʿik	<i>rubal.</i> 6.
	154, 163, 164, 166; <i>thms.</i> 4; <i>thlr.</i> 15.	meh-i-ḡāb	<i>gzl.</i> 8, 9, 12, 79, 106.
	118, 123, 129, 132, 133, 135, 136, 138, 142,	meh-rū	<i>gzl.</i> 97, 123, 165.
	46, 51, 52, 54, 63, 69, 76, 79, 86, 98, 99, 104,		<i>thlr.</i> 20.
leb	<i>mll.</i> 5, 12, 16, 19, 51; <i>gzl.</i> 12, 14, 17, 33, 38,	meh	<i>gzl.</i> 55, 74, 101, 131, 149; <i>mll.</i> 3; <i>muam.</i> 3, 8;
Lā ve neʿam	<i>gzl.</i> 94.	Mecnūn	<i>gzl.</i> 29, 70.
lāʿ-i-ḡār	<i>gzl.</i> 58.	meʿāll	<i>gzl.</i> 80.
lāʿ-i-seker-pāre	<i>mdhy.</i> 16.	Māzmūn-i-tāze	<i>gzl.</i> 142.
Lāʿ-i-šir-ḡāb	<i>gzl.</i> 56.	Māzmūn-i-sūb-i-tāze-eḡā	<i>gzl.</i> 120.
lāʿ-i-nāb	<i>gzl.</i> 15, 123, 155.		<i>mdhy.</i> 1; <i>mll.</i> 17, 53; <i>thlr.</i> 19.
lāʿ-i-leb-i-dillber	<i>gzl.</i> 133.	māzmūn	<i>gzl.</i> 65, 77, 85, 138, 153; <i>kita.</i> 2;
	138, 151.	maḡā-i-sūḡān	<i>gzl.</i> 161.
lāʿ-i-leb	<i>gzl.</i> 19, 44, 47, 78, 83, 110, 116.	manzūmeʿ-i-ḡūṣn	<i>gzl.</i> 116.
lāʿ-i-ḡāi-dār	<i>gzl.</i> 152.	māḡūr	<i>muam.</i> 5.
lāʿ-i-dill-ḡārā	<i>gzl.</i> 2; <i>mdhy.</i> 1.	Māh-i-tāb	<i>gzl.</i> 67.
lāle-ḡad	<i>gzl.</i> 167.	māh-rū	<i>gzl.</i> 108, 137; <i>thms.</i> 3.
lāle	<i>gzl.</i> 56, 66.	māh-peyker	<i>gzl.</i> 84.
lāʿi	<i>gzl.</i> 17, 27, 34, 94, 129, 163; <i>mll.</i> 10.	māh-pāre	<i>gzl.</i> 51; <i>gzl.</i> 10.
Kūrsī	<i>rubal.</i> 6.	Māḡmūr ceṣm	<i>gzl.</i> 157.
Kūy-i-dillber	<i>gzl.</i> 127.	māḡiḡāb	<i>mll.</i> 33.
Kūmāṣ-i-ḡin-i-faʿūr	<i>gzl.</i> .	māḡiḡāb	<i>gzl.</i> 43, 101, 123.
Kisrā	<i>thlr.</i> 7.	māh-i-ʿid	<i>gzl.</i> 120.
Kilik ū midād	<i>gzl.</i> 85.	māh	<i>thlr.</i> 5.
Kizil elmā	<i>gzl.</i> 85.	māh	<i>mll.</i> 32.
Kirān	<i>thlr.</i> 9.		138.
kevkēb	<i>gzl.</i> 9, 69; <i>mnct.</i> 1; <i>thlr.</i> 1.	māh	<i>gzl.</i> 6, 9, 53, 69, 79, 84, 101, 113, 126, 127,

Meg-1-ja ¹	mīl. 2.	Misr	gzl. 107.	misra ^c	gzl. 2, 60, 62, 81, 95, 119, 131, 153, 155; mīl. 9; thlr. 19; thlr. 3, 5, 7, 11, 15.	misra-i-mevzūn	gzl. 147.	misra-i-mūmīdāz	gzl. 154.	mlāḍad-i-shīr	gzl. 97.	mīftāh	gzl. 1.	mīftāh	rubal. 6.	mīhr	gzl. 2, 7, 8, 9, 22, 28, 35, 36, 37, 43, 55, 56, 58, 74, 79, 80, 84, 87, 88, 93, 97, 101, 102, 107, 108, 121, 122, 125, 126, 127, 138, 139, 142, 147, 149, 152, 162, 164, 166; mdhy. 1; mīl. 9, 18, 21, 33; muam. 3; rubal. 1, 8, 10; thms. 1; thlr. 1, 3, 7, 12, 19, 20; thlr. 7; thms. 4.	mīhrāb	gzl. 67, 130.	Mīhr-i-ma ^c nā	gzl. 131.	mīm	gzl. 72.	mīnā-yi-sarāb	gzl. 9.	mī ^c rāc	rubal. 5.	Mīrāzā-zāde	thlr. 11.	Mīrāzāde E ^c endi	thlr. 11.	mišk	gzl. 77.	mīzāb	gzl. 19.	mū	gzl. 165.	mu ^c cz-beḡān	mdhy. 1.	mu ^c cz-i-enā ^c i-sā	mdhy. 1.	Muḡarmmed Šāllīh E ^c endi	thlr. 8.	Muḡarmmedullāh	thlr. 7.	musīkār	gzl. 163.	Muštārā	muam. 9; rubal. 4; thms. 1; thlr. 3, 11.	Muštārā Hān	thlr. 1, 4, 9.	muṭṭib	gzl. 19; gzl. 34, 35, 45, 55, 156; muam. 4, 5.	mūcāzāt	rubal. 10.												
mūṭṭi	thlr. 9; thlr. 9, 10, 15.	mūjgān	gzl. 58, 82, 116.	mūste ^c ān	thlr. 9.	mūšvedde-i-zūft	gzl. 35.	Mūsterī	thlr. 12.	Nābī	thms. 2.	Nahīfī E ^c endi	thms. 1.	naks-i-bešte	gzl. 56.	naks-i-gūl-fām	thlr. 15.	nāle	gzl. 56.	name	muam.	Nāy	gzl. 34.	nāz	muam. 1.	nāz-i-amze	gzl.	Nazīre	gzl. 156.	Nāzm	gzl. 64, 164.	nāzm-i-kālem	gzl. 95.	Nāzm-i-kīšme	gzl. 77.	nāzm-i-ter	gzl. 43.	nebligullāh	thlr. 4.	necm-i-baḡt	gzl. 36.	nehār	mīl. 15.	nevā	gzl. 34.	nevā-yi-dīl-fīrb	muam. 6.	nev-bāḡār	gzl. 156.	nevūz	gzl. 29, 126, 147; mīl. 31; thlr. 1.	ney	gzl. 51.	Nigāh-i-luṭf	gzl. 155.	Nigāristān	thlr. 15.	Nokta	gzl. 88.	nukl	gzl. 1.	nuk	gzl. 29.	Nuṭk-i-sīn	gzl. 98.	Nuṭk-i-sīn-nīgeh	gzl. 61.

nükte'-i-şîin	<i>gzl. 17.</i>	Rüm	<i>thlr. 7, 11.</i>
Nüşa'-ı-ııat	<i>gzl. 143.</i>	Rüz	<i>gzl. 128.</i>
‘Osmân Efendi	<i>thlr. 15, 18.</i>	Rüze	<i>gzl. 159.</i>
‘Osmânî	<i>thlr. 3.</i>	rüz-i-bağdam	<i>thlr. 15.</i>
pâdisâh	<i>thlr. 4, 9, 10, 11; gzl. 1; rubal. 5;</i>	Rüstem	<i>gzl. 29, 126; thms. 4.</i>
<i>rubal. 2; thlr. 1.</i>		rsû-i-dîl-dâr	<i>gzl. 42.</i>
perde	<i>gzl. 34.</i>	sâ ar-i-billûr	<i>ml.</i>
perî	<i>gzl. 7, 8, 31, 70, 90, 111, 127.</i>	sâ ar-i-sarîb ar	<i>gzl.</i>
perî-peyker	<i>gzl. 145.</i>	şabâ	<i>thlr. 19; gzl. 17.</i>
perî sîlk-i-ııaydî	<i>gzl. 146.</i>	sa‘d	<i>gzl. 117; mch. 1; thlr. 1, 5, 9, 18.</i>
pervâne	<i>gzl. 64.</i>	sa‘deddîn Monia	<i>thlr. 19.</i>
Pervîne	<i>gzl. 139.</i>	şadı	<i>muam. 7.</i>
Pervîz	<i>gzl. 152.</i>	şahbâ	<i>gzl. 135; thms. 3.</i>
peymâne	<i>gzl. 15, 42, 64; ml. 10.</i>	Sa‘îd Efendi	<i>thlr. 3.</i>
Pîr-i-Zâde ‘Osmân Molla Efendi	<i>thlr. 15.</i>	sâkî	<i>gzl. 41; ml. 2, 49.</i>
pligâle	<i>gzl. 41, 66.</i>	sâkî bir .i.kadeh	<i>gzl. 163.</i>
Rab	<i>gzl. 150; mnc. 1; rubal. 8; thlr. 9.</i>	sâkî bir kadehile .i.ğâr	<i>gzl. 163.</i>
Rahmân	<i>thlr. 1.</i>	sâkî vahtidûr	<i>gzl. 97.</i>
Râgîb Paşa	<i>mch.</i>	sâîat	<i>rubal. 10.</i>
rakıb	<i>gzl. 10, 45.</i>	sâlavât	<i>rubal. 6, 12; thlr. 4.</i>
Rakıas	<i>muam. 4.</i>	sâz	<i>gzl. 154.</i>
ramâzân	<i>thlr. 1.</i>	sebû	<i>muam. 5; thms. 3.</i>
rast	<i>gzl. 51.</i>	Sebze-ı-ııat	<i>gzl. 27.</i>
Recep	<i>muam. 4.</i>	seccâde-i-tahkîk	<i>thms. 3.</i>
Redîf	<i>gzl. 110.</i>	segâh	<i>muam. 4.</i>
resûl	<i>thms. 1; rubal. 2.</i>	semâ	<i>thlr. 19; rubal. 1; thms. 1.</i>
revî	<i>gzl. 28, 155.</i>	Semâvât	<i>thms. 1.</i>
Rind	<i>gzl. 108, 159.</i>	serv	<i>gzl. 119.</i>
rindân	<i>gzl. 87.</i>	serv-i-nâz	<i>gzl. 105.</i>
risâlet	<i>rubal. 2, 4, 7, 14.</i>	serv-kâd	<i>gzl. 167.</i>
Risto	<i>gzl. 40.</i>	serv-kâmet	<i>gzl. 92.</i>
Ruh	<i>gzl. 41.</i>	Seğf ü kâlem	<i>gzl. 150.</i>
Ruh-i-rengîn	<i>gzl. 55, 61.</i>	sihr-i-kill-i-şîr	<i>gzl. 163.</i>
ruhşâr	<i>gzl. 55.</i>	Sikender	<i>gzl. 9.</i>

[illegible]

šīnī-i guftār	gzl. 99.	ʿutārid	thlr. 7, 12, 18.
šīse	thms. 3.	ūftāde-dīl	gzl. 165.
šūh-garnze	gzl. 149.	vāʿiz	gzl. 163.
šūhūʾat	gzl. 27.	varak-i-māh u āftāb	gzl. 10.
šūrīde ʿāsik	thms. 1.	vech-i-sebeh	mdhy. 1.
šabī	gzl. 163.	vedūd	rubal. 8.
tāc-i-l.kisrā	mdhy. 1.	Veil Efendi	thlr. 14; thlr. 10, 12; thlr. 10.
tokva	gzl. 124.	Veilyūʾd-dīn Efendi	thlr. 10, 14; thlr. 13;
tanbūr	gzl. 34, 56, 74.		thlr. 12.
tanbūr	mll. 49.	Verd-i-ḥandān	gzl. 97.
tanbūrī	muam. 5.	verd-i-nev-šükūfīe	gzl. 105.
tār-i evtār	gzl. 35.	verd-i-gār	gzl. 128.
tāskent	thlr. 14.	vezn	gzl. 164.
tāze-māzmūn	gzl. 163.	višāī	gzl. 110, 157.
tazmīn	gzl. 153.	Yāʿkūb	gzl. 71.
temeheten	gzl. 58.	gūšemen	mll. 5.
tesbīh	gzl. 18, 75; mnc. 1; mll. 11; gzl. 22, 139; mnc. 1.	Veždān	mll. 42; thlr. 1, 6.
ṭīlīm	gzl. 47.	zāmīn	thms. 3.
ṭī	gzl. .	zencīr-i ʿakī	gzl. 64.
ṭīr	gzl. 58, 70, 140, 143.	Zeneḥdān	gzl. 152; mll. 50.
ṭīre-ṭabān	gzl. 3.	zer	mll. 30.
ṭūṭī	gzl. 45, 95; gzl. 129; gzl. 104; mll. 16, 19.	zēvā-i-clānān	mnc. 1.
ṭūṭī ² -i ḥos-lehce	gzl. 52.	zīl-i ḥūmā	gzl. 56, 65.
ṭūṭī-i kānd	gzl. 33.	zīkr īf mnc. 1.	
ṭūṭī ² -i seker-ḥā	gzl. 61.	zūhād	gzl. 159.
ṭūṭī-i seker-ḥāh	mdhy. 1.	zūlī	gzl. 141.
ṭūṭī ² -i seker-siken	gzl. 132.	zūlī-i-perišān	gzl. 157.
ustūra ḥaṭ	gzl. 78.	zūmre-i-naẓm-āverān	thlr. 3.
ʿussāḥ	gzl. 67, 87, 90, 101; gzl. 100, 154.	zūmūūd	mdhy. 1.
ʿussāḥ-i-bī-nevā	gzl. 34.		

SONUÇ

Mehmet Çelebi Divan edebiyatının zirvede olduğu, her şeyin söylenip, söylencek hiçbir şeyin kalmadığı bir dönemde Osmanlı toplumunun his ve düşünce dünyasına kâbinden gelen, içten, samimi, riyasız şiirler söyleyerek edebiyat dünyamıza avdet etmiştir.

18. yüzyılda Dövan edebiyatında iklim ekol görmekteyiz. Biri rindane, şuhane şiirleri dayanan Nedimâne ekol, diğeri ise hikemî şiirleri dayanan Nâbi ekolü. Yine yüzyılın sonunda gellip divan şiirine yeni bir ses, yeni bir düşünce ve hayal dünyası getiren Şeyh Gâlip bu asar mühenürlerini vuran şiirlerimizdir.

Mehmet Çelebi daha küçük yaşlardayken gördüğü eğitime genç yaşta devrini önde gelen allimlere arasına girmiştir.

Onun şiirlerine hem Nedim'in hem Nâbi'nin etkilerini görmekteyiz. Yine şiirlerini tahmis ettiği Münir ve Nahirî onun şahsiyetinin oluşmasında etkili olmus şairlerdir.

Mehmet Çelebi'nin şiirleri bir ögüt, bir nasihat niteliği taşıyor, orda tasavvutun derin izlerini de görmek mümkündür. Tasavvut onda güçlü bir hayal olarak bulunmaktadır. Şiirlerinde tasavvutu sık sık işlemiştir. Gazellerinin çoğunda tasavvutu görmek mümkündür. Fikirlerini ve düşüncelerini sağlam temellere dayandırmak için çok defa ayet ve hadislerden yararlanmıştır.

Eserlerinde sade bir dil kullanıyor. Bu durum belki de onun için bir zaruret. Zira o halka ulaşmak için şiiri bir araç olarak seçmiştir. Amaca ulaşırca arkacın geçeri olabilmesinin ilk şartı anlaşılır olabilmesidir.

Mehmet Çelebi'nin kendine has bir dili ve üslubu vardır. Dili kendi deyişlerle "zemin-i nazm-ı Türk" ve "nazm-ı Türk mesnevice" olan Şerif sade, temiz bir Türkçe kullanmıştır.

Bu çalışmanın amacı Divan edebiyatına mensup bir ilim, edebiyat ve katkıda bulunmaktır. Çalışmamızda eksiklerimizin ve kusurlarımızın olduğuna devlet adasını tanıtmak, aynı zamanda bu vesileyle edebiyat tarihine inanıyoruz. Eleştirilerinizle ileride daha seviyeli ve güzel çalışmalar yapacağımız kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- Banarlı, Nihad Sami. Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c. 2. Devlet Kitapları. MEB, İst. 1971
- Bliggil, M. Kaya. Edebiyat Bilgi ve Teorileri Belagat. Atatürk Üniversitesi Yay. Ankara. 1980
- Dilçin, Cem. Yeni Tarama Sözlüğü. TDK. Yay. Ankara. 1983
- Kırkkılıç, Ahmet. Başlangıçtan Günümüze Tasavvuf, Atatürk Üniversitesi KKEF Yay. Erzurum. 1994
- Kırkkılıç, Ahmet. Sultan Üçüncü Murad, Hayati, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni, Erzurum. 1985
- Kırkkılıç, Ahmet, Şeref Hanım Divanı ve İncelemesi. Erzurum. 1994.
- Kurnaz, Cemal. Haydî Bey Divanı Tahlilî Kültür Bakanlığı Yay. Ankara. 1987.
- Mehmed Tahir, Bursalı, Osmanlı Müellifleri, Matbaa-ı Amire, İstanbul. 1311
- Mehmed, Süreyya. Sicill-i Osmânî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmânîye, c.3, İstanbul 1311
- Muallim, Naci. İstilaht-ı Edebiye Edebiyat Terimleri Ankara, Tarihiz.
- Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin, Devhâtü'l-Meşâjih, İstanbul 1978
- Şemseddin Sami, Kâmusu'l-A'lâm, 4c., İstanbul 1311

ÖZGEÇMİŞ

Cahit Epçacan 1975'te Sırt'te doğdu.

İlk ve orta öğrenimini Sırt'te bitirdi. Aynı yıl İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi bölümünde Lisans eğitimi başladı. Epçacan 1996 yılında bu bölümden mezun oldu. Mezunluğu müteakiben aynı yıl Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde Eski Türk Edebiyatı alanında yüksek lisans eğitimi kazandı.

Epçacan şu anda özel bir öğretim kurumunda Türk Dili Edebiyatı öğretilmesi olarak görev yapmaktadır.